

V I C T O R

R O M A N

DOOR

M^R. M. G. L. VAN LOGHEM

(FIORE DELLA NEVE)

Premie van Het Nieuws van den Dag

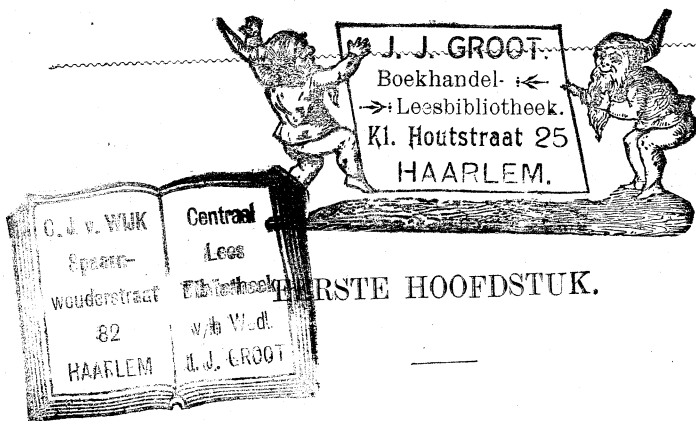
— 1888 —

AMSTERDAM

J. L. BEIJERS — W. F. DANNENFELSER

STOOMDRUKKERIJ ROELOFFZEN & HÜBNER, AMSTERDAM.

— »Mijnheer Rathenius t'huis, juffrouw?«

— »Jawel, mijnheer, gaat u maar naar boven!«

De bezoeker was reeds de smalle gang doorgestapt en de donkere trap, — een Leidsche trap, — opgevlogen, terwijl de hospita, madame Brunel, zich weder tot eene bejaarde dame, eene der klanten van haar modemagazijn, wendde.

— »Juist, mevrouw, hij kan nog heel goed opgeknaapt worden. De *panache* is een beetje... *défraîchi*,... daar zullen we een nieuw veertje in steken, en u kunt hem best het seizoen uit dragen.«

— »En nog een volgend seizoen ook, hoop ik, juffrouw; 't is een dure hoed geweest... En hoe maakt Rosette het?«

— »Rosette?...« Madame Brunel greep naar haren zakdoek, en de belangstellende bezoeker bemerkte, dat de modiste geschreid had.

— »Wat is er? Uw dochter is toch niet ziek?«

— »Gelukkig niet, mevrouw; de zaak is, ik heb van morgen van Rosette afscheid genomen, en zal haar in lang niet weerzien. Het had reeds eer moeten gebeuren, maar ik kon er niet toe komen. Zij is mijn eenige, en het kostte moeite, haar af te staan.«

De bezoeker zette zich op de tabouret, die zij eerst versmaad had, en vroeg:

— »Waarom hebt u haar dan niet bij u gehouden?«

— »Ter wille van hare toekomst, mevrouw. Rosette is nu zeventien. Zij ziet er, — eene moeder mag dat zeggen, niet waar? — heel lief uit...«

— »Haar gezicht trok dadelijk de attentie,« antwoordde de mevrouw, die ook dochters had.

— »Er was voor een meisje van onzen stand en haar opvoeding, en terwijl ik als vreemdelinge en weduwe hier geen familie heb, en geen gelegenheid om kennissen te maken, hier geen toekomst. Ik wist dat wel, en had het al lang begrepen, maar eerst door langdurige correspondentie met de familie ben ik tot het besluit gekomen.«

— »En hebt u haar nu naar het klooster gezonden?«

— »Nee, naar mijne zuster te Tours. Mijne zuster is rijk getrouwd; ik van mijn kant heb de gelegenheid gehad voor Rosette eene kleine huwelijksgift te verdienen, zoodat er in den kring, waarin mijne zuster en haar man verkeerden, eene behoorlijke partij voor haar zal kunnen gevonden worden. Mijne zuster schreef mij zelfs reeds, dat er onderhandelingen aangeknoopt waren.«

— »Ongezien?«

— »Wanneer de jongelieden elkaar niet bevielen, zouden de onderhandelingen natuurlijk tot niets leiden, mevrouw; ik zou Rosette niet willen dwingen, maar ik ben toch mijn zuster zeer dankbaar voor de moeite, die zij zich geeft.«

— »En kondt ge nu uw eenig kind maar zoo wegzenden?«

Het vriendelijke, bleeke gelaat der modiste had weer den zakdoek noodig.

— »Het afscheid was niet gemakkelijk, mevrouw...«

— »Maar was het niet mogelijk, met haar mede te gaan?«

— »Voor goed? Neen, mevrouw. Ik ben nog niet oud; al heb ik nu voor Rosette, wanneer zij het geluk mocht hebben, een passend huwelijk te doen, een voldoende bruidschat, ik moet ook voor mijzelve zorgen. Ik zou niet nu reeds aan mijn aanstaanden schoonzoon de voorwaarde willen stellen, dat hij mij in huis nam; dat kon het geluk van het kind in den weg staan, niet waar? Wanneer ik nog eenige jaren gewerkt heb, en de dames, die mij wel hebben willen begunstigen,« met een lichte buiging, »het nog verder naar den zin heb mogen maken, dan kan ik mijne zaak overdoen, en mij ergens in de buurt van Rosette vestigen. Dan zal ik haar geen overlast aandoen, maar ik zal getuige zijn van haar geluk, en dan stel ik mij schadeloos voor den tijd, dien ik haar nu moet missen.«

— »Zij zal u wel dikwijls schrijven.«

— »Ik heb het haar laten beloven, mevrouw, en ik hoop, dat zij er aan denken zal, want...« en madame Brunel had nu eerst recht den zakdoek noodig, »ik zal haar zoo missen. Zij is mijn alles, mijn eenige,... en u weet hoe zij voor mij was...«

De mevrouw vreesde, dat zij eene opsomming van Rosettes deugden en liefalligheden zou krijgen, en haastte zich, op te staan en het gesprek af te breken.

— »Dus een klein veertje in deze...«

— »In deze *panache*, ja mevrouw, ik zal er voor zorgen. Dag, mevrouw,... hebt u niet nog iets noodig? Een voile?... Handschoenen?... Ik heb nieuwe

peau de Suède ontvangen, met zes knoopjes, voor *f* 1.75. Bij inkoop een halven franc goedkooper dan de vroegere, dus bij verkoop ook.«

Madame Brunel zeide niet, dat zij de handschoenen dan bij verkoop minstens een franc goedkooper had moeten geven, en de bezoeker bedacht dat ook niet, maar keerde op den drempel terug.

— Ja, laat ze mij eens zien.«

— »Uw nummer, $6\frac{1}{4}$ meen ik...«

— »Eigenlijk $6\frac{1}{2}$, maar met zes knoopjes, dan kan $6\frac{1}{4}$ wel gaan.«

— »Ze zijn zoo *souple*.«

— »Hoorde ik niet zoeven mijnheer Rathenius noemen? Woont die bij u boven?«

— »Ja mevrouw, al ruim twee jaar. Toen mijnheer hier zou komen studeeren, bracht zijn oom, de rechter uit Den Haag, hem hier... Mijn kamers hebben nog nooit te huur gestaan, altoos op recommandatie verhuurd... De vorige huurder was mijnheer Borre van Zwijnsland, die nu burgemeester is ergens in Friesland, een neef van mijnheer Rathenius. De mama van mijnheer Rathenius was een freule Borre van Zwijnsland. Zie eens, dit is uw nummer; mag ik eens meten?«

— »Ik zal toch $6\frac{1}{2}$ moeten hebben...«

— »Zooals u wilt, u houdt van 't gemakkelijke. Toen kwam mijnheers oom, de rechter Borre van Zwijnsland, en vroeg, of ik voor zijn neef Victor zou willen zorgen zooals ik het voor zijn anderen neef gedaan had. Ik beloofde het, en ik heb er nog geen spijt van gehad. Ik heb over mijnheer Victor in 't geheel niet te klagen. Natuurlijk, het eerste jaar was hij wat luidruchtig, en met het begin van het tweede

jaar, toen hij voor 't eerst de groentjes mocht plagen, nog wat luidruchtiger, maar dat is afgelopen, en hij is altoos een net, fatsoenlijk heer geweest, met wien ik nooit een woord gehad heb. Wat oprekken, mevrouw?»

— »Dank u, ik zal ze zoo maar meenemen; ik heb ze nog niet dadelijk noodig. En vindt u het niet gevaarlijk, met uwe Rosette, die nog al opgemerkt kon worden, zoo jongelui in huis te hebben?»

Madame Brunels bleekheid verdween, om voor een gloeiend rood plaats te maken. Indien de bezoeker niet druk bezig was geweest met het bergen van haar pakje handschoenen, zou zij zelf verwonderd zijn geweest over den indruk, dien hare vraag maakte. Maar madame Brunel herstelde zich spoedig en zeide kalm:

— »Gevaarlijk? U weet hoe stil wij leven; ik ga nooit uit, Rosette was altoos bij mij... Ik geloof niet, dat men dat gevaarlijk kan noemen. Nog iets van uw dienst, mevrouw?»

— »Dank u.«

De bezoeker was het niet geheel met zich zelve eens, of zij madame Brunel niet beleedigd had, en het afscheid was gedwongener, dan anders tusschen een goede klant en de vertrouwde modiste het geval is.

Alleen gebleven, begon madame Brunel doozen in te pakken en op te ruimen, en in het boek, dat zij als Fransche koopvrouw met de grootste nauwkeurigheid hield, de noodige aantekeningen te maken.

De bezoeker intusschen, die naar mijnheer Rathenius gevraagd had, en naar boven was gestornd, had zijne intrede gedaan als een vertrouwd vriend op de kamer, door den heer Victor bewoond.

— »Bonjour, ... van daag er niet uit geweest?»

— »Nog niet. Rookten?»

De kamer van Victor Rathenius was ruim, en door madame Brunel van de gewone meubelen, canapé en stoelen met trijpen zittingen, tafel met kleed, ontbijtkastje en spiegel, voorzien. Dit alles was echter in geen verhouding tot den voorraad, dien Victor er in de twee jaren van zijn verblijf had laten indragen. Een piano met muziekkastje, een schrijftafel, een ouderwetsche *bahut*, platen, beelden, — waaronder de Minerva met roode sjerp den jurist aanwees, — eene boekenkast vol prachtwerkjes vielen het eerst in het oog; daarna bemerkte men, dat in plaats van madame Brunels eenvoudig gasornament een ander gekomen was, dat er borden in *peluche* randen aan den muur hingen, en dat kachel- en schoorsteen-garnituur ongetwijfeld door den student waren aangeschaft. Victor Rathenius studeerde blijkbaar uit ruime beurs, en had voor de gezelligheid van zijn verblijf iets over. Hij was dan ook wees, wist ongeveer, waarover hij beschikken kon, en kwam daarmee, tegen de oude traditie, voorloopig vrij wel toe. Hij beschouwde, meer dan vele anderen, meer vooral dan de meeste Hage-naars, Leiden als zijn hoofdverblijf; niet enkel zijn studie en studentenleven, maar ook zijn liefhebberijen waren er dus vertegenwoordigd. En deze schenen vele te zijn. De schrijftafel stond open, en toonde die gezellige wanorde, welke aanduidt, dat men gewoon is, haar op elk oogenblik, onopgeruimd, dicht te schuiven, en er dan niets om geeft, hoe het blad er uit ziet. Eenige beschreven vellen papier, begonnen verzen en schetsen, getuigden van 's eigenaars behoefte om te scheppen. De piano stond open; bovenop lagen twee bergen muziek, zang en piano, en daartusschen een

paar Duitse *Commers*-boeken, een *Vademecum*, de partituur van Ambroise Thomas' *Mignon*, en die van Bizets *Carmen*, en ook ... eenige bladen beschreven muziekpapier, kunsteloze proeven van compositie bevattend.

Met dit alles echter is de eigenaar thans niet bezig. Hij bevindt zich op zijne slaapkamer, die met eene deur in de andere kamer uitkomt, en op het Noorden ligt. Van het groote raam is het ophaalgordijn zoo neergelaten, dat de bovenruiten onbedekt zijn, en dus atelier-licht gevormd wordt. Victor gebruikt dan ook zijne slaapkamer als atelier, en zit er te schilderen. Een kamerschut staat voor de openstaande tusschendeur, zoodat de slaapkamer, die geen kachel heeft, uit de voorkamer wordt verwarmd, en de schilder toch tegen den onbescheiden blik van al de toevallige bezoekers eener studentenkamer is gewaarborgd. De *intimi* zijn natuurlijk in 't geheim; zij kennen het heilige der heiligen, en hebben er respect voor. Arie Gerrit Bremer antwoordt dan ook op 's gastheer's vraag, die van een gebaar naar het openstaand kistje sigaren vergezeld gaat:

— »Rookten? Dat is te zeggen ... ben je niet bang voor je natte verf?«

— »Och neen, geneer je niet. Ik zit er zelf zoo dicht bij, dat ik me maar liever de sigaren zoolang ontzeg, totdat het af is; maar ik kom nu bij je zitten ...«

— »Laat ik dan wachten met rooken, tot ik het even bewonderd heb, — als daar termen voor zijn.«

— »Er zijn geen termen voor, helaas, ... ik doe mijn best, maar het is niet mogelijk, het lieve kopje weer te geven. Er is iets in de oogen, zie je, en om

de hoekjes van haar mond, dat ik altoos voor mij zie, en dat ik nooit zal kunnen schilderen...«

— »Wel! het is sprekend!«

— »Neen, het is niet sprekend; lijkt dat nu op háár, ... is er iets in van haar elegantie, van haar lief, ondeugend gezichtje, zoo ernstig en zoo schalksch? Ik zou er telkens zóó een streep door willen halen, maar dan denk ik weer, dat het toch niet beter wordt, — en dan knoei ik maar voort!«

— »En wat zegt Rosetje zelf er van?«

— »O, ze vindt mij een groot kunstenaar, en ze zou wel willen dat het portret prachtig werd, maar wat komt er van poseeren? 's Morgens, als haar moeder toilet maakt, wat nog al veel schijnt in te hebben, dan komt ze even een kwartiertje; en 's middags, als de oude vrouw haar dutje doet, profiteerden we vroeger ook, maar het wordt nu al te donker als ik van tafel kom.«

— »Jawel, de lui hebben zich al verwonderd, dat je er vroeger niet toe te krijgen waart om op Zomervorg te gaan koffiedrinken, en nu wel.«

— »*Tout savoir c'est tout pardonner*. Het ergste is, dat ik nu juist, nu ik aan de laatste toetsen ben, haar in twee dagen niet gezien heb.«

— »En heb je dan niet naar haar gevraagd?«

— »Als ik aan de vraag geen beteekenis hechtte, zou ik het zeker al lang gedaan hebben, maar ik kan er nu niet toe komen, aan Slobbertje te vragen, waar juffrouw Rosette is. Als het wezen me glimlachend aankeek, en zei: »Rezette?« dan zou ik in staat zijn haar te villen, — met de tang. Van morgen, terwijl ik achter zat te schilderen, schijnt er bezoek gekomen te zijn, althans ik heb zoo iets als een vigilante ge-

hoord, en met koffers hooren slepen. Misschien is dat de reden, waarom ze niet weg kan. Kijk eens, dien opslag van dat oog kan ik maar niet krijgen zooals hij wezen moet; het is zielvoller, edeler...«

— »De wimpers zijn anders lang genoeg; je kunt er je hoed aan ophangen.«

— »Zoo lang *zijn* ze! Maar ik ben wel gek, je hier te houden, en je er naar te laten kijken, als je er mee gaat spotten. Mee naar de voorkamer, *profanum vulgus!* Maar wacht even...«

Victor nam behoedzaam het stuk, een werkelijk fraaie studie naar een allerliefst meisjeskopje, van den ezel, borg het in eene kast in den muur, en haalde daaruit een grooten grijsaardskop, dien hij er voor in de plaats zette.

— »Madame Brunel moet wel denken, als ze soms naar mijn schilderwerk komt kijken, terwijl ik uit ben, dat ik 's nachts uitkrab wat ik overdag geschilderd heb, zooals Penelope, want de oude baas komt nooit verder.«

— »Ze zal denken, dat je aan je candidaats werkt.«

Het was nog onder de oude wet. Victor had vóór de Kerstvacantie van zijn eerste jaar klein mathesis, en vóór de Kerstvacantie van zijn tweede jaar propaedeutisch gedaan.

— »Dat mocht wel zoo zijn,« antwoordde hij. »Ik durf den Jood niet onder de oogen komen. Hij heeft me in 't begin al verteld, dat mijn oom Borre ook een van zijn leerlingen was geweest, en laat me nu uit belangstelling op Instituten telkens respondeeren. Onlangs is er al een delicate wenk gegeven, met de bedoeling, dat die me overgebracht zou worden. »De lex Falcidia, niet waar, mijnheer Rathenius? Is mijnheer Rathenius er niet? hmm?««

— »Zorgzaam van hem.«

— »Ja, maar lastig, als iemand liever Rosette schildert. Ik zal er eens op thee moeten gaan. 's Hooggeleerden portret bewonderen, — een prachtstuk, werkelijk, van Israëls, — en probeeren, de zaak weer goed te maken.«

— »Van avond vergadering van de Almanak-commissie.«

— »Ja, ik reken er op. Er is nu weer een zootje ingekomen, bah! Ik wil nooit weer lid van zoo'n commissie zijn. Stuur jij niets?»

— »Ik ben niet litterair aangelegd, althans niet produceerend. En je eigen bijdragen? Verzen natuurlijk?»

— »Verzen.«

— »Op Rosette.«

— »Althans door haar geïnspireerd; maar er is niets af, er is niets dat het onderwerp waardig is. Dit bij voorbeeld, ... het is niet af, ... wil je 't hooren?»

— »Mij dunkt, als je het dan maar bewaardet, tot het wel af, en wel harer waardig is? Ik hoor het toch ook op de vergadering.«

— »Je bent niet aanmoedigend voor een schilder of dichter.«

— »Dat behoeft ook niet; die moedigen zichzelf al voldoende aan... En de verliefden ook. Wat zegt Rosetje van je verliefdheid?»

— »Daar weet ze niets van.«

— »Ten minste je hebt er haar nog niet over gesproken. Maar gemerkt moet ze het al hebben.«

— »Ze is pas zeventien, en zoo eenvoudig en onschuldig. Ik weet niet eens of ze van mij houden zou, en ik heb het haar niet durven vragen. Als ze daar op dat kleine stoeltje zit, en gewillig haar kopje stil-

houdt, zooals ik het verlang, dan is er zoo iets heiligs in haar, zulk een waas van onschuld en onergdenkendheid, dat ik mijn adem haast inhoud, om haar niet weg te jagen met een woord dat haar kon doen verschrikken. Je moet bedenken, toen ik hier kwam, was ze pas vijftien, een echt schoolkind en niets mooi. Alleen haar prachtige oogen had ze al, maar eerst na deze vacantie trof het mij, hoe gratieus en slank en mooi ze geworden is, als eene fee...«

— »Is dat uit je vers?«

— »Dat doet er niet toe. Als ik het goed kon zeggen, kwam het er in. Weet je wat het grootste genot is van onze séances? Niet als ze pas komt, ofschoon het dan is, alsof de heele kamer er frisscher en helderder uitziet...«

— »Oud!«

— »Nu ja, *und ewig neu*. Maar als ze er een beetje geweest is, en dan twee minuten heeft stil gezeten, met de bedoeling om te poseeren. Dan gaat het haar vervelen, ofschoon ze het niet zegt. Ik zie het dan aan haar gezicht, dat matter wordt. Dan ga ik mijn best doen, en praten en vragen en vertellen, al wat ik maar weet, en dan... Agee, dan het lachje te zien opkomen in haar oogen, en het blosje te zien gaan en komen op haar wangen, en haar vriendelijk gezichtje te bespieden, als het steeds levendiger en tintelender van uitdrukking wordt, ... dat is pas het ware genot! En dan de wanhoop, als ik naar dit onvolmaakte hier vóór me zie, ... oker en chroom en vermiljoen voor leven en ziel en geluk... het kan immers nooit gelijken, ... en toch kan ik niet nalaten, het te beproeven. Maar wat vertel ik je ook? Je bent niet sympathiek.«

— »Ik ben niet verliefd op Rosette, zooals jij.«
Victor ging naar de piano:

— „L'amour est enfant de Bohême,
Il n'a jamais connu de loi...“

Agee bladerde in *Mignon*, en legde hem dat voor.

— »Daar, zing dat! Dat is meer toepasselijk dan je *Carmen*. Nu!«

Victor sloeg eenige accoorden aan en zong:

— „Elle ne croyait pas, dans sa candeur naïve,
Que l'amour innocent, qui dormait en son coeur,
Pût se changer un jour en une ardeur plus vive,
Et troubler à jamais son rêve de bonheur...“

Victor hield op.

— »Waarom is dat toepasselijker?«

— »Omdat èn jij, èn het lieve kind, wier hoofd je bezig bent op hol te brengen, niet goed weet wat je wilt of hoopt, en intusschen maar beide op de wijze van Daphnis en Chloë voort-coquetteert en voort-liefkoost, zonder aan den dag van morgen te denken. Ga je meê naar Rijnzicht?«

— »Dank je. Ik moet nog aan mijn waarden oom en voogd schrijven, anders denkt hij, dat ik hem vergeet, en dan mocht hij mij op zijn beurt den eersten van de maand eens vergeten.«

— »Dan is Mozes er nog.«

— »Dien heb ik pas eens hier gehad, met een paar lustres, die ik spotgoedkoop van hem gekocht heb.«

De heer Arie Gerrit Bremer vertrok, en Victor zette zich weder aan de piano en neuriëde:

— »Elle ne croyait pas...“

TWEEDE HOOFDSTUK.

Weldra zweeg echter de piano, en de musicus wandelde met groote stappen zijn kamer op en neer. Nu uit het eene raam kijkend, dan uit het andere, een enkele maal voor den spiegel het lichtbruine haar opstrijkend, waarvan een kroezige lok hem schuins over het voorhoofd hing, bleek hij aan ernstige gedachten ten prooi. Eindelijk begaf hij zich weder naar de achterkamer, sloot er de kast open, waarin het portret zich bevond, en zette het op den ezel.

Inderdaad moest een verrukkelijk meisjeskopje zijn model geweest zijn, en zonder meesterschap, maar met voldoende talent had hij het schilderstuk afgewerkt. De bruine oogen waren zoo diep en donker en ernstig en geestig als een schilder ze zich slechts wenschen kon, en het trekje om het fijne mondje was zoo guitig en schalksch, dat alleen op het portret verliefd te worden, niet onmogelijk scheen. Het fijne neusje, de smalle wangen, de dunne hals voltooiden het meisjesachtig type. In het donkere haar had Victor een donkerrooden geraniumbloesem gephantaseerd, die kleur aan het anders te bleeke schilderstuk gaf, en, — karakteristiek voor Victors leeftijd en aanleg, — Rosette in haar eenvoudig kleedje was hem te prozaïsch voorgekomen; een lap van eene antieke goudbruine fluweelstof, met gouddraad doorwerkt, was om hare schouders gedrapeerd geweest, en hing nu over een terra-cotta buste, om, bij afwezigheid van het model, de vereischte plooiën te houden.

Victor keek langdurig naar het portret.

— »Agee heeft gelijk,« zeide hij bij zich zelve; »er moet een besluit genomen worden. Ik kan niet twijfelen; ik zal eerst haar vragen, dan mijn oom schrijven, dan bij hare moeder aanzoek doen... Ik ben twintig, Rosette zeventien; wij hebben den tijd om, zooals men ons zegt, geduld te hebben, te wachten; ik kan zonder haar niet leven, en, als wij elkaar liefhebben, waarom het elkaar dan niet te zeggen?«

Het besluit was dus genomen; er bleef nu alleen over, de gelegenheid af te wachten om Rosette het verlangde antwoord te ontlokken. Hoelang dat zou moeten duren, Victor wist het niet; maar zijne droomen holden reeds tijd en ruimte door. Hij stelde zich voor, hoe hij, na de vraag, op haar neergeslagen wimpers het komend antwoord zou bespieden, en als zij ze opsloeg, de bekentenis van haar fijne lipjes kussen. Hij staarde op het portret, en het scheen hem steeds meer gelijk aan haar, en toch niet half schoon genoeg; hij opende het raam en ademde de frissche Octoberlucht in, en het was alsof deze nog op verre na den gloed van zijn voorhoofd niet bekoelen kon. Op eening tegenstand van oom Borre van Zwijnsland bereidde hij zich voor; een magistraatspersoon in Den Haag, van groote familie, heeft voor zijn neef in de toekomst betere partijen op het oog, dan de dochter eener modiste, die kamers verhuurt... Victor was echter overtuigd, dat, wanneer hij er oom toe kon krijgen Rosette te zien, hare natuurlijke bevalligheid, haar toon en manieren binnen weinige oogenblikken het hart van den ouden heer, die vrijgezel was, zouden veroverd hebben. Moeder Brunel zou van zelf toestemmen; zij kende haren student als betrekkelijk

solide, en niet zonder vermogen; zij had respect voor zijne familie; zij hield van hare dochter en zou niet twee jongelieden ongelukkig willen maken. Zij zou zich zelfs *de bonne grâce* opofferen en naar haar land terugkeeren, om Victors familie geen schande aan te doen, — op de wijze van de moeder in *Le fils de Coralie*... Zoo redeneerde, in egoïstische beschikking over zijn schoonmoeders zelfopoffering, de aanstaande schoonzoon voort.

Het was evenwel tijd om uit te gaan, en Victor kleedde zich met de zorgvuldigheid, voor welke het *débraillé* van Kneppelhouts studenten reeds lang heeft plaats gemaakt. Nauwelijks was hij hiermede gereed, of er werd aan de deur geklopt. Op Victors »Binnen!» opende madame Brunel de deur en trad over den drempel.

— »Zou ik u even mogen spreken, mijnheer?»

— »Ik ben tot uw dienst, juffrouw.«

Madame Brunel trad de kamer binnen en sloot de deur achter zich. Het is niet altoos de gewoonte, dat men zijn hospita, — de tegenpartij, die de geflatteerde balans van het weekboekje schrijft, wier meiden niet komen als men schelt, en die brutale boodschappen boven stuurt, — een stoel aanbiedt. De verhouding tusschen Rathenius en madame Brunel was echter van vredelievender aard. Zelfs al zou Victor ook niet bij de gedachte aan Rosette haar behoorlijker behandeld hebben, madame Brunels uiterlijk, manieren en accent maakten haar tot eene andere dan andere hospita's, en hij aarzelde geen oogenblik om haar tot zittingen te noodigen. Met kalme waardigheid zette zij zich dan ook neder, en begon:

— »Mijnheer, ik kom u de groete brengen van

Rosette. Als u voorbijkwaamt en haar in den winkel zaagt, waart u altoos vriendelijk voor haar; enkele malen hebt gij elkander gesproken, toen zij heenging had zij u daarom goeden dag willen zeggen, maar de tijd drong, de vigilante stond klaar, en ik heb de boodschap maar op mij genomen.«

— »Hoe bedoelt u, juffrouw?« zeide Victor.

De zekere plechtigheid, waarmede madame Brunel de mededeeling ingeleid had, gaf hem een somber voorgevoel. Het was alsof hij in hare woorden een naderend onheil bespeurde; hij keek haar opmerkzaam aan, en zag dat zij geschreid had. »Is uwe dochter vertrokken, uit logeeren?«

— »Ja, mijnheer, uit logeeren, en wel voor zeer langen tijd.«

— »Voor langen tijd?«

— »Zij is naar mijne familie in Frankrijk. Mijne zuster te Tours bood mij aan, haar bij zich te nemen, en hoewel ongaarne, heb ik besloten haar aanbod dankbaar te aanvaarden, want ik gevoelde dat het noodig was, dat Rosette Leiden verliet.«

Victor antwoordde niet. Hij was zich niets eigenlijk kwaads bewust, en wat madame Brunel van de portret-séances kon weten, was hem een raadsel; toch scheen dit alles zich als een verwijt tot hem te richten.

— »Een voorwendsel is spoedig gevonden,« vervolgde madame Brunel, hem aanziende, »voor dames die zich over mijn besluit verwonderen, is onze positie hier als vreemdelingen, en de meerdere gelegenheid om daarginds voor de toekomst van Rosette te zorgen, een voldoende reden. Aan u wil ik echter nog meer zeggen.«

Victor wachtte met belangstelling, wat volgen zou. Madame Brunel zeide:

— »Ik vond het noodig, mij van Rosette te berooven, omdat het verblijf hier in huis gevaarlijk werd voor haar. Eene moeder ziet scherp, mijnheer Rathenius; ik heb Rosette bespied, en ik kon niet nalaten op te merken, dat u zelf haar niet met onverschilligen blik voorbijgingt. Eene schets, een portret, eenige weken geleden in uwe kamer opgemerkt, deed mij tot een besluit komen. Uwe gedachten hielden zich met haar bezig: ik mocht hare gemoedsrust niet wagen aan de proef of zij ook aan u zou denken. Een gevoelig meisjeshart is zoo teer, mijnheer Rathenius; ik moest spoedig beslissen. Rosette is zeventien jaar; eene scheiding voor altijd, zelfs wanneer u eenigen indruk op haar hart gemaakt hadt, kan nog niet al te wreed voor haar zijn.«

— »Eene scheiding voor altijd! Maar dat is niet mogelijk... Ik was van plan u hare hand te vragen, madame Brunel!«

— »Ik geloof het gaarne, mijnheer, en het zou mij zeer vereerd hebben. Indien u haar werkelijk lief hadt, verwachtte ik niet anders van u. Maar juist omdat ik een huwelijk onmogelijk acht, zond ik haar weg. Rosette is katholiek, u is protestant. Uwe familie zou allicht niet toestemmen, of indien u den tijd uwer meerderjarigheid afwachtet, om hare hand te vragen, — nog een heele tijd, mijnheer,« voegde de weduwe er haars ondanks met een klein glimlachje bij, — »zou ik voor mijn dochter niet een vernederende ontvangst in den kring van uwe kennissen willen afwachten.«

Madame Brunel zweeg. Het trof Victor een weinig,

dat zijne hospita zoo categorisch en vooraf reeds een
aanzoek om Rosettes hand afwees. Dit was niet de
schoonmoeder, die hij zich zooveen voorstelde, die
naar Frankrijk zou verhuizen, om aan Rosettes nieuwe
familie te doen vergeten, dat zij hoeden had opge-
maakt. Maar alle indrukken werden beheerscht door
de werkelijke smart over Rosettes verlies. Hij was
verdrietig, teleurgesteld en boos tegelijk.

— »Het doel van mijne komst,« vervolgde madame
Brunel, »is, u de belofte te vragen, dat u Rosette
niet zult schrijven.«

— »U hebt niet het recht, mij dat te vragen!«

— »Niet het recht?... Toch zeker den plicht.
Hoor eens, mijnheer Rathenius, Rosette was trooste-
loos, toen zij zou vertrekken...«

— »Zij was troosteloos! En u liet haar gaan!
Zij scheidde van hare moeder en van mij, om onder
vreemden te gaan! Zij schreide, ... hoe kunt u uw
eigen kind zoo wreed behandelen?«

— »Geloof u, dat het mijzelf genoegen deed?
Maar het moest. Ik geloof niet aan gelukkige huwe-
lijken, waar het meisje nog eerst zeventien jaar is,
en alle uiterlijke omstandigheden verschillend zijn. Wij
Françaises gaan voor romanesk door; — geloof mij,
mijnheer, ik ben practisch; ik heb ondervinding van
het leven, en ik ken de Hollandsche *société*.«

— »Wat gaat ons die aan? Wij zouden aan elkan-
der genoeg hebben!«

Madame Brunel antwoordde maar niet. Victor ver-
volgde:

— »Daarenboven, we zouden naar Indië kunnen gaan.«

— »En ik zou voor altoos van mijne dochter moe-
ten scheiden? U zult mij later toestemmen, mijnheer,

dat ik verstandig gehandeld heb, en tot aller bestwil.«

— »U hoopt dus, dat Rosette met een ander zal trouwen? En als zij mij nu liefheeft?»

— »U weet dat dus nog niet zeker? Dan ben ik tijdig genoeg geweest met mijn maatregel. Wanneer zij u liefheeft, mijnheer, en aan u blijft denken, ondanks de nieuwe omgeving en de nieuwe begrippen, waarvan zij daar omringd zal zijn, en gij ook van uw kant aan hare herinnering getrouw blijft, — dan zal het immers over een jaar of twee jaar nog tijds genoeg zijn? U hebt dan den tijd gehad om uwe familie te polsen, ik om mijne inzichten te veranderen. Maar u zult mij toegeven, dat tot zoolang schrijven nutteloos en onedel zou zijn.«

— »Dat zie ik niet in.«

— »Het zou haar daar compromitteren; men is daaromtrent bij de families in mijn land zeer streng; als Rosette brieven ontving, zou het heeten van een *amoureuse* te zijn, en mijne zuster zou niet toestaan, dat zij ze opende of beantwoordde zonder mijne voorkennis; en ik kan dat toch niet officieel toestaan?»

Victor zweeg. Hij vond moeder Brunel's logica verpletterend, zonder het daarom met haar eens te zijn. Plotseling stond hij op.

— »Ga eens meê, als ik u verzoeken mag, juffrouw!« zeide hij.

Hij ging naar de slaapkamer; madame Brunel volgde hem. Victor nam het portret van den grijsaard van den ezel, en verving het door dat van Rosette. Madame Brunel bleef een oogenblik verbijsterd staan.

— »Het is prachtig,« zeide zij. »Het leeft; men zou zeggen, dat zij ging spreken. Hebt u dat geschilderd?»

— »Om daartoe den lust en de volharding te hebben, moet men toch wel van haar houden, juffrouw Brunel?«

— »En zoo uit het hoofd!... Want zij heeft toch niet geposeerd...«

— »Natuurlijk niet. Zoo nu en dan een paar minuten, als u slaapt.«

— »Een paar minuten,... hier?« En met een zonderling naturalistischen blik ging madame Brunel de omgeving rond. Een onuitsprekelijke angst teekende zich een oogenblik op haar gezicht, maar terstond daarna helderde het op. »En u weet niet, of zij van u houdt? Mijnheer Rathenius, veroorloof mij u de hand te geven; u zijt een fatsoenlijk man. En geef mij nu uw woord, dat u Rosette niet schrijven zult.«

Victor was eenigszins verwonderd over de plotse-linge aandoening en plechtstatige blijdschap van zijn hospita; de belofte wilde hij echter niet geven. Het was hem alsof er in zijn hart een eindeloos ledig ontstond, alsof het leven hem nooit meer iets waard zou zijn. Zoolang had hij met de gedachte aan Rosette geleefd, den tijd dat hij haar niet zag zich met haar portret bezig gehouden, droomen gesponnen waarvan zij het middelpunt was; zich zelf als Rafaël en haar als zijne Fornarina beschouwd, muze, model en geliefde tegelijk.

— »Ik kan u dat immers onmogelijk beloven, madama Brunel,« zeide hij. »Hoe! u zoudt mij daar zoo, met een eenvoudig verzoek willen dwingen, de illusie van mijn geheele leven voor goed vaarwel te zeggen? Ik heb Rosette niet hare liefde gevraagd, maar hoe ik zelf denk, weet ik wel; en ik weet ook wel, dat het niet gaat, eene liefde als deze uit het hart te rukken.«

Madame Brunel had naar deze laatste woorden weinig meer geluisterd; in den grond kon haar echter, na hetgeen zij vernomen had, de vraag of de student nog aan Rosette zou schrijven, zoo heel veel niet meer schelen.

— »Zij heeft daar geposeerd, ...« redeneerde zij bij zich zelve, »en hij weet niet of zij van hem houdt! Die Hollanders! *Il y a un Dieu pour les enfants*, ... ik ga Hem danken voor Rosette.«

Door hare droefheid schemerde, na den schrik van één oogenblik, een glimlach. Zij nam afscheid, en liet Victor geheel wanhopig achter.

Hij bleef een tijdlang op het portret staren en was onuitsprekelijk ongelukkig. Het lieve geestige kopje scheen hem nu, nog meer dan ooit te voren, al de zaligheid van zijn toekomstig leven te bevatten, eene zaligheid die hem nu opeens en voor altijd ontnomen was. Hij schreide eenige tranen en ging ze haastig afwassen, opdat de clubgenooten aan tafel niets merken zouden.

Nog vóór den eten wilde hij een brief aan Rosette schrijven. Hij nam een vel van zijn fraaiste papier en begon. Toen hij drie regels geschreven had, las hij ze over. »Hoe banaal, hoe grof! Het Hollandsch is geen taal voor zulk een brief. In het Fransch zal het beter gaan!« De eerste regels Fransch kostten hem echter veel moeite.

»*Vous ne sauriez vous figurer, mademoiselle of ma chère Rosette? le chagrin que m'a causé votre départ subit ...* 't is al niet minder banaal ... en *chagrin* klinkt alsof ik van knorrigheid wil spreken; *la douleur amère*, dat is zoo opera-achtig, en dan weet ik niet goed of het ook *causée* moet zijn... Een minnebrief met de Gram-

maire er bij! *le désespoir*, dan vervalt de moeielijkheid, ... maar als ik met *le désespoir* begin, wat moet dan het einde zijn?»

Intusschen was het tijd geworden om naar tafel te gaan; de brief bleef onvoltooid. Des avonds was er vergadering van de commissie tot redactie van den Almanak, welke vergadering lang duurde, en met «nog even» op de Societeit aanloopen besloten werd. Den volgenden morgen was de eerste taak de brief aan oom Borre van Zwijnsland, en toen eene week verlopen was met allerlei bezigheden, klonk de aanhef: »*Vous ne sauriez vous figurer, mademoiselle, le désespoir,*» nog ongepaster, dan op den middag na Rosettes vertrek. De brief bleef dus ongeschreven.

Victor zond met het voorjaar Rosettes portret naar de tentoonstelling. De jury achtte het de opneming waard, maar gaf het een plaatsje in een hoek, bovenaan, zoodat Victor en zijne vrienden zelf, toen zij de zaal bezochten, het er in den beginne niet konden weervinden. Het was en bleef een mooi kopje, romantisch in genre en afwerking; alleen de geraniumbloesem verveelde op den duur, en deed afbreuk aan den glans van Rosettes oogen. Victor dacht er over, de schilderij aan madame Brunel cadeau te doen, maar daarvoor waren zijn eigen werk en zijne eigen herinneringen hem te dierbaar. Hij had madame Brunel nooit weder naar hare dochter gevraagd. Hij liet nu het portret, in de fraaie lijst, waarin het voor de tentoonstelling gevat was geworden, op zijne kamer hangen; langzamerhand evenwel verveelde het hem, aan nieuwe kennissen of vreemde bezoekers een soort van uitlegging te moeten geven, of knipoogjes te moeten weerleggen. Rosette verhuisde weer naar de slaap-

kamer, waar zij haar artistiek leven begonnen was, en kwam er niet weder vandaan.

DERDE HOOFDSTUK.

De heer Arie Gerrit Bremer, meer bekend onder den naam Agee, had ook zijn roman en zijne verliefdheid, maar deze ging voorspoediger dan die van zijn vriend Victor. Agee was de zoon van een plattelands-heelmeester, op een klein plaatsje in Gelderland, die behalve dezen zoon, een viertal dochters bezat. Pietje, Mietje, Fietje en Grietje,... het was niet ten onrechte dat de Burgerlijke Stand haar zoo gelijkkluidende namen had gegeven, daar alle vier uitknipsels naar dezelfde schablone geleken, en geen van de vier bijna ooit een woord zeide, dat ook niet iedere harer drie zusters had kunnen zeggen. Pietje, Mietje, enz. dan hadden met haar vieren één held, één lieveling, één afgod, één meester, en dat was Agee. Vroeger noemden zij hem Arie, maar sedert zijn eerste vacantie noemden ook zij hem bij zijn studenten-naam, die hem nog met een glorie te meer omringde. Agee was een stevige jongen, zes voet lang en al haast breed naar evenredigheid, met handen als een wrijfdokter, beenen als een hardlooper en voeten als de postbode van het dorp, een matblonden krullebol met een rosachtigen gloed er in, en staalblauwe oogen, die door blonde wimpers en wenkbrauwen omringd, vaak meer schenen te zeggen dan hun eigenaar bedoelde. Agee toch was

kalm, door en door gezond, noch zenuwachtig, noch overrijk aan verbeelding of gevoel, maar groot roeier en gymnast, schaatsenrijder en zwemmer, steeds met het uitmuntendst humeur begaafd en toch zelden luidruchtig. Hij was practisch en eenvoudig, een onbewust leerling van de filosofen, die een kalm egoïsme als het meest wenschelijke richtsnoer van 's menschen handelingen beschouwen, daarbij reusachtig sterk en zeer vredelievend, weinig zinnelijk en toch waar hij kwam spoedig door oudere en jongere vrouwen met onderscheiding behandeld, nooit pedant of ijdel, trotsch evenmin, en toch met een rustig gevoel van eigenwaarde voorzien; kortom eene volkomen geëquilibreerde natuur en voorloopig een der gelukkigste stervelingen van de wereld. Hij verlangde niets meer, dan dat dit geluk en die kalmte altoos zouden voortduren. Indien men hem naar zijne opvatting van plicht gevraagd had, hij zou geantwoord hebben: plicht is, niet opzettelijk en doelloos anderen kwaad te doen, maar in allen gevalle voor eigen gemak en ontwikkeling en voordeel op kalme wijze te zorgen. Hij kon zich voorloopig het geval niet denken, dat dit rustig egoïsme met andere belangen of denkbeelden in botsing zou komen. Tot heden was alles hem voor den wind gegaan, in huis, op de dorpschool, op de speelplaats was hij *facile princeps* geweest, en zonder moeite had hij er een onbetwiste alleenheerschappij uitgeoefend, die geen tirannie werd.

Agee had zijn kamers niet, zooals Victor, op het mooiste gedeelte van den Nieuwen Rijn, maar achter op de Haarlemmerstraat bij de Haven, en moest zich over 't geheel met een veel geringere toelage behelpen, dan zijn vriend genoot. Toch was hij in Victors

club gekomen, ofschoon deze meest uit zeer welgestelde jongelieden en van goede familie bestond. Agee's vader had met zijn zoon, toen deze naar Leiden zou vertrekken, een zaakrijk en verstandig gesprek gehouden, als van een man met een man, van welk gesprek de quintessens hierop neerkwam: zóó en zóóveel kan ik je in een jaar geven, meer niet, want dan zou het huishouden er onder moeten lijden, en dat zou ik voor de zusjes niet willen. Als je nu mijn raad wilt volgen, dan neem je een goedkoope kamer, maar je zorgt voor een goede tafel; draag goedkoope kleeven en betaal ze contant; speel niet, drink geen champagne, maak geen reisjes naar den Haag en leg geen collecties aan, van wat ook. Dan kom je wel toe.»

Agee, die een paar jaar ouder was dan de jongelui die tegelijk met hem te Leiden aangekomen waren, had spoedig op zijn kalme wijze ingezien, dat dit inderdaad alles kon geschieden. Hij was in het samenstellen van een club zeer gelukkig geweest, en had zich daarin door den niet te miskennen invloed van gezond verstand, eenvoud en zelfbewustzijn, weldra een aangename positie verworven. De vrienden waren in zijn vertrouwen, althans op enkele punten; Agee had het niet noodig gevonden, hun van de champagne en van de collecties te spreken, omdat hij die bepalingen wat kinderachtig vond. Toch hield hij zich er aan, nadat hij reeds in het begin van den eersten winter den «ouden heer» in een korte nota had medegedeeld, dat hij whist, quadrille, trekjes, ombre, besique, enz. niet als «spelen» beschouwde, evenmin als biljarten of kegelen. Papa had hierop niet geantwoord, reeds dubbel tevreden, wanneer zijn zoon Agee zich aan de overige afspraken hield.

In de eerste vacantie thuis had Agee over zijn hart beschikt. Het donkere dochtertje van den dominee, met even weinig vooruitzicht op fortuin als Agee, met even weinig ondervinding van de wereld als Pietje, Mietje, Fietje en Grietje, was de vriendin van deze vier, en was weldra Agee's uitverkorene geworden, zoowel door eigen wederzijdsche aantrekking als door de hartelijke recommandatie der vier meisjes, die nu reeds al de liefde voor haar broer tot diens aanstaande, Mina van den dominee, uitstrekten.

Mina Wiedema was een eenig kind, was successievelijk hare ouders naar plaatsen als Andijk, Sexbierum, Scharnegoutum en dergelijke gevolgd, en stelde zich met deze voor, dat het predikambt in het aardige plaatsje Wagenvoorde aan de Maas, nu wel het definitieve zou zijn. Dit hadden trouwens dominee Wiedema en zijne vrouw op elk der vorige standplaatsen ook reeds gemeend, en zich daarom met hart en ziel in de gemeente ingewerkt, hetgeen hun met al de hartelijkheid, waarvoor onze dorpingen vatbaar zijn, vergolden werd. Dominee Wiedema was een man des vredes. Hij dacht er niet aan, zich warm te maken over ethisch-irenisch, over Standaard-orthodoxie, over dolenden of doleerenden, — deze laatsten bestonden trouwens destijds nog niet — ; met het proponentsexamen had hij de studie, het onderzoek en de critiek allen tegelijk vaarwel gezegd, en «behouden wat hij had.» De geschriften der modernen kon hij moeielijk lezen, zij waren hem te geleerd. Die heeren praatten over allerlei begrippen en boeken, die hij niet kende: Zo-roaster en Spinoza en Göthe en Shakespeare; dominee Wiedema had sedert zijn studententijd geen boek in een vreemde taal in handen gehad. Wat hij van

tijd tot tijd van de geschriften der Standaard-mannen te zien kreeg, was hem bijna even vreemd; in de brochure: «Bede om een dubbel corrigendum» en de polemiek daarover tusschen twee prelaten der Hervormde Kerk gevoerd, kon hij zelfs de Christelijke liefde niet weervinden; hij vond in al die geschriften iets dogmatisch en hiërarchisch, dat hem eer katholiek, dan protestantsch scheen, en met zijn eenvoudige godsdienstbegrippen niet overeenkwam. Hij hield dan zijn preeken, doopte en catechiseerde, maakte het den boeren en zich zelf naar den zin, en werd oud zonder gemoedsbezwaren of gewetenskwelling.

De domineesvrouw had ditzelfde gemakkelijk karakter, alleen met een tintje heerschzucht, en nog wel op slechts heel enkele punten, vermengd. Zij was niet boos als men haar »juffrouw« noemde, maar hoorde zich toch liever »mevrouw« betitelen. Wat echter erger was, zij had een overvloed van huismiddelen en onfeilbare recepten, waarmede de arme leden der gemeente gestraft werden, zoodra mevrouw Wiedema er de lucht van kreeg, dat zij ziek waren. Ook de goede kennissen werden er mede opgeknapt; mevrouw Wiedema zou er alles voor over gehad hebben, om hun een van haar drankjes, pillen, zalfjes of smeerseltjes aan te praten. Met den dokter der gemeente was mevrouw Wiedema dan ook steeds op gespannen voet geweest, ofschoon hij, die later de menschen weer moest genezen als mevrouw Wiedema ze zieker gemaakt had dan ze waren, haar wel dankbaar had mogen zijn. Zij ondermijnde evenwel zijn gezag, en dat vergeven dokters niet; dit dreigend conflict was dan ook de eenige donderkop aan den overigens wolkeloozen horizont van Agee's *amours*.

Het engagement en de heele vrijage hadden op de kalmste wijs plaats gevonden. De meisjes hadden sedert de Kerstvacantie geschreven over de domineesfamilie, die even na Nieuwjaar haar intrede had gedaan; Mina was boezemvriendin geworden van Mietje en Fietje, de twee middelsten der zusters, en goede vriendin van Pietje, de oudste, en Grietje, de jongste, en elke brief vermeldde bijzonderheden van het wederzijdsch genoegen, dat de kennismaking met de nieuwe vriendin aan de doktersfamilie bezorgde. Men had samen een kransje, men maakte samen kledingstukken voor de armen en prijzen voor eene loterij, die de meisjes van den »dokter« ten voordeele van een hulpbehoevend gezin organiseerden, en Agee was niet zoo goed of hij moest vijf loten à twee kwartjes nemen, en van een oud horlogestandertje scheiden als prijs voor de loterij. Ook speelden Mietje en Fietje om beurten met Mina de quatre-mains van *Les deux amies*, en stelden zich voor, wanneer zij buitengewoon studeerden, den broer te verrassen met de ouverture *Le Calife de Bagdad*. Mina zelf had twee bravourstukken, die de zusters bewonderden, *Les cloches du monastère* en *La prière d'une vierge*, als nieuwste nieuws uit Andijk meegebracht.

Toen Agee in de zomer-vacantie, — hij was met Paschen te Leiden gebleven — te Wagenvoorde aankwam, verscheen hem in den tuin van het doktershuis een blozend buitenmeisje, met donkerbruin haar, even hartelijk en ongedwongen als de vier zusters zelve, ofschoon zij toch de wenschen van deze vier kende, geheel op de hoogte van Agee's geheele verleden, van alle huiselijke herinneringen en huiselijke

omstandigheden. Agee vond haar flink, frisch en vroolijk, en na een paar keer stuivertje wisselen in den tuin van den dominee, — het cricquetten was nog niet uitgevonden, — en een keer roeien en stoeien op het aardige zonnige beekje, dat bij Wagenvoorde in de Maas valt, had hij zijn vader geraadpleegd.

— »Waarom niet?« zeide de oude heer Bremer. »Ik geloof dat het meisje een goed karakter heeft, en als jij zin in haar hebt, en zij in jou, dan vind ik het aangewezen, dat je haar vraagt. Geld in 't vooruitzicht heeft ze niet; de dominee kan hetgeen hij verdient, best aan, en zijn vrouw verknoeit, wat ze soms mochten overhouden, aan haar lapzalverij, — maar geld hadden je moeder en ik ook niet toen we trouwden, en toch hebben we jelui fatsoenlijk groot gebracht. Kwam er maar iemand om een van de vier meisjes!«

Het was dus op een mooien namiddag in den zomer; de meisjes hadden Mina van den dominee gevraagd om wat in het priëel te komen werken, en het viertal zat haar te wachten, ijverig pikkend aan hemden voor Agee, toen de student tot de zusjes zeide:

— »Als straks Mina komt, en ik haar uit het priëel haal om samen een paadje om te gaan, kom ons dan niet al te gauw storen.«

Al hadden ze het nog zoo lang geweten en gehoopt, toch overviel het haar nog als eene verrassing, als de vervroegde datum van een examen. Over de rustige groene tuintafel met het naaiwerk, met de klosjes, scharen en vingerhoeden, scheen wel een onweerswind gevaren te zijn; de vier kalme figuurtjes in haar licht katoenen zomerjaponnetjes, voelden iets dramatisch over zich.

De uitwerking was echter verschillend. Mietje kneep

Fietje in den arm; Grietje, de jongste, giegelde, en Pietje, de oudste, kreeg een traan van plechtige ontroering in haar oogen, zoo iets — dacht ze later — alsof ze aan het Avondmaal zou gaan. Alle vier lieten de naald rusten, en de begonnen hemdsmouw voor Agee bleef in den steek. Het was haar allen bijna alsof ze zelve gevraagd zouden worden. Ze hadden er ieder voor zich zoo dikwijls over gedacht, en er twee aan twee zoo dikwijls over gesproken.

Toen Mina kwam, was er in de ontvangst iets zenuwachtigs. Mietje en Fietje, de boezemvriendinnen, begroetten haar met eene hartelijkheid, zooals anders tegenover eene vriendin, met welke men den vorigen namiddag van vier tot negen uur heeft doorgebracht, en bij wie men 's morgens nog even is »aangewipt«, niet wordt ten toon gespreid. Pietje staarde met den blik van eene peettante, die nichtjes bruidssluier vastspeldt; Grietje keek steeds de gast van ter zijde aan en proestte over haar hemdsmouw.

— »Wat is er toch?« zeide Mina. »Wat heeft Griet zoo te grinniken? Heb ik een papiertje op mijn rug?«

Grietje begreep nu toch, dat ze zich ter wille van de heugelijke gebeurtenis wat moest inhouden; ze kreeg daarom een kleur, boog zich ijselijk diep over haar naaiwerk, gooide een klosje op den grond, raapte het op en zeide deftig:

— »Wel neen, Mina, er is niets om te lachen aan je, — integendeel!«

— »Integendeel?«

— »Griet is altoos even flauw en kinderachtig, Mina; trek het je maar niet aan,« zeide Pietje op plechtigen toon.

— »Volstrekt niet,« antwoordde Mina. »Maar ik

ben toch nieuwsgierig om te weten wat net is.«

— »Daar komt hij!« fluisterde Mietje tot Fietje, en Fietje beefde als een riet.

Agee verscheen aan den ingang van het priëel. De zusters keken hem aan en vonden eenstemmig in zich zelf, dat hij toch een knappe jongen was, met den strooehoed op den blonden krullebol, de flinke breede schouders in het luchtige zomerpak, en de mooie donkerblauwe oogen in het blonde gezicht.

— »Goeden middag,« zeide hij. »Zoo druk aan 't werk? 't Is er eigenlijk te warm voor. Heb je Mina al laten zien, dat de stekjes van de geraniums bloeien?«

Neen, dat hadden ze haar nog niet laten zien.

— »Kom eens mee, Mina,« zeide Agee, »ik zal ze je eens laten zien.«

De meisjes lieten met heel veel ijver Mina, die tuschen Mietje en Fietje zat, passeeren, en deden haar best om zoo ongedwongen mogelijk te blijven zitten en met haar naaiwerk voort te gaan. Bij Mietje kwam de gedachte even op, of het niet wat »raar« was, nu aan de hemdsmouwen van Agee voort te werken en daar Mina op te inviteeren, maar zij zond de gedachte, als min of meer onedel, of zooals zij bij zich zelve zeide, »zondig«, ver van zich.

Toen Agee met Mina om den hoek van het pad verdwenen was, kon Grietje het niet langer uithouden. Zij sprong op, wierp haar naaiwerk zoover als het vliegen wilde, en begon zwijgend een wilden cancan te dansen, steeds kushandjes werpend in de richting van het zich verwijderend paar.

— »Griet, stel je toch zoo niet aan,« vermaanden de drie ouderen, maar Griet ging op haar stoel staan,

hief met de rechterhand een speldenbakje omhoog, alsof ze met een coupe champagne toosten wilde, en riep, luid fluisterend: »Lang leve bruid en bruidegom!«

Agee intusschen had zich met Mina verwijderd, en na weinige passen had het meisje begrepen, dat het psychologisch oogenblik daar was. Hoe zou hij doen? De laatste rozen geurden nog, de bijen gonsden over de reseda en de heliotropen, het pad voerde onder de overhangende takken van den bruinen beuk en de breede doorschijnende bladen van de linde door, — er was iets in haar, dat, zooal niet aan een voetval, dan toch aan een hoogst zenuwachtig en zalig tooneeltje, en aan een uitweenen aan zijne borst dacht.

— »Maria,« begon hij, »je moet al lang gemerkt hebben, dat ik het prettig vond, met je samen te zijn.«

Zij antwoordde niet, maar keek met belangstelling naar de bloemen van een catalpa, die over het pad gestrooid waren. Hij bood haar zwijgend zijn arm en zij legde er den haren in.

— »Als je meent, Mina, dat je zooveel van mij kunt houden, als ik van je houd, dan geloof ik, dat we een heel gelukkig paar zouden zijn.« Zijne stem toonde toch eenige aandoening. »Hoe is het, wil je mijn vrouw worden?«

— »Ik houd veel van je, Agee,« zeide zij, en hief het gezichtje omhoog om hem een kus te geven.

— »Nu, dan is het goed,« antwoordde Agee, beantwoordde den kus en sloeg den arm om haar middel. »Dan gaan we het aan de meisjes vertellen, en morgen ga ik naar de pastorie, om aan je papa zijn toestemming te vragen.«

— »Laten we nog wat rondloopen,« zei Mina, die

van de eerste minnekoozerij nog wat langer plezier wilde hebben.

Agee deed haar zin; zij legde weer hare hand in zijn arm en vertelde hem dat zij, reeds zoodra zij hem voor 't eerst gezien had, genegen was geweest om zijne vraag, als die ooit kwam, te beantwoorden, en dat het haar plezier deed, dat hij het niet langer uitgesteld had.

— »Ik was bang,« zeide zij, »dat, als je weer naar Leiden gingt, voordat de zaak beklonken was, je eens van gedachten mocht veranderen.«

— »Neen, dat zoo gauw niet,« antwoordde Agee lachend, »als ik uit mijn oogen kijk, doe ik dat goed; je bent verstandig, hartelijk en gezond, vooral gezond, dat is juist eene vrouw, zooals een dokter hebben moet.«

Dit was eigenlijk niet de romantische verklaring, die Mina zich een oogenblik gedroomd had, maar zij was niet tot critiek geneigd, en op dat oogenblik dubbel tevreden met al wat hij kon zeggen. Zij had de wandeling in den tuin wel uren willen rekken. Er koerde een boschduif boven in den beuk, en ze vond dat dit er werkelijk ook bij behoorde.

— »Nu nog dit laantje,« zeide zij. »En dan gaan we kijken, waar de geraniums gestekt zijn.«

— »Daar weet ik niets van, dat was maar een voorwendsel; we hebben van 't jaar, voor zoover ik weet, geen geraniums gestekt.«

— »Dan zullen de meisjes het ook wel raar vinden, dat je me daarvoor hebt medegeetroond.«

— »Ze zijn allen in het geheim,« antwoordde Agee.

Ook dit had Mina allicht iets mysterieuzer gewenscht; zij had liever de zusjes willen verrassen,

dan zich door haar verrast zien. Het jonge paar sloeg nu het eerstvolgend laantje in, en kwam bij het priëel uit.

Mina had een kleur als bloed, en Agee zeide:

— »Zusjes, mag ik jelui mijn meisje voorstellen!«

Mietje en Fietje vlogen Mina om den hals, Grietje grinnikte weder, en Pietje's oogen werden vochtig van heilige aandoening. Mina en Agee kwamen in het groepje zitten, naast elkander, en keken er naar, hoe de anderen aan de hemdsmouwen piekten; 's avonds vertelde Mina het geval aan haar moeder, en den volgenden dag ontving Agee van den dominee eene vermoedelijke preek over de liefde in het huwelijk, en Mina's hand.

— »Een dokter moet getrouwd zijn,« voegde Agee er bij, toen hij na de vacantie het geval aan Victor vertelde. »Mina zal goed zijn voor doktersvrouw; zij is eenvoudig, goed gehumeurd en gezond, vooral gezond, dat is de hoofdconditie.«

— »En sympathiseer jelui in alles?«

— »In alles wat noodig is.«

Victor zweeg, en Agee, die zijn zwijgen wel begreep, zeide:

— »Ik geloof, dat je twijfelt of ik wel goed uit mijn oogen gekeken heb. Laat dat gerust aan mij over.«

— »O ja, *comme on fait son lit on se couche.*«

— »Dat is niet zoo kiesch, als waarop je je gewoonlijk wat laat voorstaan,« zeide Agee. »Ik had het eens moeten zeggen, toen het de ideale Rosette nog gold; of je opgestoven zoudt zijn!«

— »Rosette....«

— »Je hebt nooit meer iets van haar gehoord?«

— »Nooit.«

— »Geen huwelijksaankondiging van haar ontvangen?»

— »Ook niet. Madame Brunel is in de vacantie, in den slappen tijd, naar Tours geweest, maar was reeds terug, toen ik weer in Leiden kwam. Heb je een portret van je meisje?»

— »Ja, maar geen heel goed, het is op de kermis op een der plaatsjes, waar ze gewoond hebben, gemaakt. De dominee had er iets tegen, ik geloof omdat ten tijde van de evangelisten de photographie nog niet bestond; dus ze heeft het in stilte laten maken, voor een snoepduitje.«

Het portret was er dan ook naar; op een gevlamden achtergrond zag men een persootje, waarvan de kleeding, een dozijn modes ten achteren, het flinkgevormd figuur niet kon verbergen, maar toch ook niet deed uitkomen. Slecht geretoucheerd, of misschien in 't geheel niet geretoucheerd, was het plaatje vol ronde vlekjes, en een van deze, ter zijde van Mina's kin, leek wel een groote mislukte schoonheids*smouche*; maar met dat alles was het een rond, open, hartelijk gezicht, en Victor kon, toen hij het portret teruggaf, zonder bezwaar zeggen:

— »Een prettig gezicht; wel gefeliciteerd!«

VIERDE HOOFDSTUK.

Bijna weder een jaar later vinden wij Victor Rathenius steeds nog op de kamers van madame Brunel.

Rosette is intusschen niet teruggekeerd; de modiste zal in de nabijzijnde vacantie weder naar Tours gaan, om hare dochter te zien. Victor heeft candidaats-examen gedaan, werkt voor zijn doctoraal, en is in die twee jaar, sedert wij hem voor het eerst zagen, wel iets veranderd. De bruine, kroezige lok op zijn voorhoofd is een weinig tot rede gebracht, vooral doordien hij thans zijn haar *à la Capoul* gescheiden draagt, en kort laat houden. Arie Gerrit Bremer is nog steeds de boezemvriend, en laat zich nog steeds Agee noemen, te meer omdat zijn familienaam ook gedragen wordt door een welbekend verhuurder van paarden en tilbury's in de academiestad. Agee is nog ernstiger geworden dan hij was; jonge medici hebben eene periode in hun studentenleven, samenvallend met de eerste bezoeken aan hospitalen en operatiekamers, waarin zij een tijdlang òf zeer ernstig, òf uitgelaten overmoedig en cynisch worden, eene quaestie van temperament. Later verandert dit weder; zij hebben dan genoeg bloed gezien en pijnlijke kreten gehoord, de golf van menschelijke ellende en smart is dan over hen heengegaan en heeft hun zenuwen gestaald.

Victors kamer vertoont op dit oogenblik vooral boeken. Er is een groote tafel bijgekomen, die met de juridische autoriteiten voor het doctoraal, Opzoomer, Kist, Diephuis, Asser, de Wal, de Pinto, bedekt is. De schrijftafel vertoont nog, gesloten, hetzelfde geheimzinnig uiterlijk, en geopend, dezelfde gezellige wanorde. Op de piano zijn de *Commers*boeken, de partituren van *Carmen* en *Mignon* nog steeds in eere gebleven, maar men vindt er Wagner, Berlioz en Saint-Saëns tusschen; Victor apprecieert ze niet, — ze komen trouwens met zijn aanleg niet overeen, — maar hij zou

er meer van willen weten en heeft ze daarom aangeschaft.

Victor Rathenius is weder in gesprek met zijn ouden *confident*.

— »Geld?« zegt deze.

— »Dat weet ik niet,« antwoordt Victor, »maar een engel!«

— »Natuurlijk. Blond?«

— »*Comme les blés!*«

— »Oogen?«

— »Lichtblauw, geloof ik, maar zoo innig, zoo vol goedheid en trouwhartigheid,.... kerel, ik kan het je niet zeggen....»

— »Al weer verzen op haar gemaakt, of haar portret geteekend?«

— »Haar portret zou je niets zeggen; daarenboven al dineerende teekent men in de wereld van mijn tante geen portretten. Verzen? Nog niet, maar dat is toch niet veraf. Dit is nu de vonk, Agee!«

— »Hm!«

— »Het *is* de vonk,« vervolgde Victor. »Als je haar gezien hadt.... Maar het is niet iets voor jou. Je bent nu geëngageerd met je Mina, die een prettig, lief gezicht heeft, maar wat eigenlijk voor jou bestemd was, is een luidruchtig, opzichtig meisje, met koolzwarte oogen, zware golvende blauwzwarte lokken, een hooge kleur, lippen als kersen of klaprozen....«

— »Of pioenen! Voleind maar! Ik begrijp je volkomen, zoo iets aardsch en grofs... Dank voor het compliment aan mijn fijnen smaak! En het ideale, aetherische, dichterlijke wezen, dat jij nu gevonden hebt, en dat aan de behoeften van je reine ziel voldoet, op welken naam antwoordt het in de gewone stoffelijke wereld?«

— »Een eenvoudige naam: Martha Bellaert. Maar zoo eenvoudig is zij ook. Een viooltje, een vergeetmij-nietje, in haar lichtblauw kleedje. Nu ik er over denk, geloof ik, dat het maar een heel simpel, goedkoop japonnetje was, dat zij aan had, maar toch scheen het me, dat de prachtige opzichtige kostumes van een paar Oostersche meisjes die er waren, dochters van een Raad van Indië of van een suikerlord uit het Willemspark, niet half zoo gekleed stonden als dat stille lichtblauw. Zoo zie je, hoe het er alles toe doet, of de persoon die het draagt, smaakvol is; ik houd het er voor, dat ditzelfde een ander afschuwelijk of althans armoedig zou gestaan hebben; haar stond het vorstelijk, omdat alles in harmonie was.«

— »Komaan, dat belooft wat voor het huishouden. Kleedgeld heeft ze dus zoo goed als niet noodig; met een goedkoop lapje is dus je godin kostelijker getooid, dan anderen met baan bij baan gebrocheerd satijn...«

— »Je denkt te spotten, maar het is werkelijk zoo. Verbeeld je, man, verbeeld je,... 8 Juni: doctoraal, eerste gedeelte;... 15 Juni: tweede gedeelte,... 16 Juni: hand vragen aan papa Bellaert,... 15 December: promoveeren, 16 December: aanteekenen, 30 December: trouwen!«

— »Je zult bevrozen in het huwelijksbootje,... maar de kroniek is te onderhoudend om haar niet voort te zetten. Martha heeft niets, naar je meent, en jij hebt een beetje, waarover je eigenlijk nog niet eens baas bent. Uitzet en installatie, vooral als alles van één kant moet komen, en huwelijksplechtigheid heeft men niet voor niet. Dus: 31 December: bakker, slager en melkboer brengen hun waren op krediet; 1 Januari: bakker, slager, enz. vragen om hun geld en krijgen het niet; aan hun Nieuwjaarsfooi durven zij

nog niet denken; 2 Januari: bakker, slager, enz. brengen niet meer, of laten zich vertegenwoordigen door den deurwaarder.«

— »Gekheid. Ik zie het Martha aan, dat zij aan eenvoud gewend is. Laat mij nu eens financieren. Je weet, dat mijn oom en voogd mij 2500 gulden geeft; ik houd het er voor, dat er wel wat meer is, en dat ik dus de honderd gulden of wat, die ik meer verteerd heb, niet van mijn kapitaal zal behoeven af te doen, als ik dat in handen krijg, maar van mijn opgelegden intrest; stel dus 2500 gulden om van te leven. Dat is voor een beginnend huishouden genoeg. We gaan terstond te Amsterdam wonen, het brandpunt van handel en industrie, dus van tegenstrijdige belangen, dus van kostbare processen. Ik zet mijn kaartje — of kaart, met groote letters — ergens in een winkel in de Kalverstraat, waar ik een kamer huur: Mr. Victor Rathenius, advokaat en procureur, spreekuur den heelen dag, — en in afwachting van de cliënten om te plukken, ga ik stukken schrijven voor *Themis* en de weinige magazijnen van rechtsgeleerdheid die ik ken, en de vele, die ik kan helpen oprichten!«

— »Ja, de juridische wereld zal verlangend zijn naar je orakels!«

— »Wat? Je begrijpt toch, dat het wel wonder zou zijn, als iemand die wil, en die niet door routine bedorven is, — want dat ben ik niet, door routine bedorven, — niet wat nieuwe gezichtspunten kon openen in dat oude, dorre, maffe pruikenlabyrint der juristerij?«

— »Door routine bedorven ben je zeker niet; zoo is de poes ook niet door routine bedorven, als ze in een vreemd pakhuis komt. Maar ze zal dan misschien

ook niet in *Themis* schrijven, om er den bazen van het labyrint den weg in te wijzen. En is het al wel zoover? Voor een huwelijk zijn physisch minstens twee personen noodig....«

— »Juridisch ook, *maris et feminae conjunctio*....«

— »Ik vermoedde het; ben je nu al verzekerd van de toestemming der tweede betrokken persoon, het wijfje?«

— »Helaas, neen....«

— »Laat ons de feiten nog even opsommen en zien wat we hebben. De heer Victor Rathenius, *cum laude* candidaat in het Romeinsch recht; hopende eenmaal meester in de rechtswetenschap en, als hij niet te ongeduldig is, ook in de staatswetenschap te worden, is op een diner bij zijne tante,.... mevrouw?....«

— »Mevrouw van Rosellen, geboren Rathenius....«

— »Op hare villa niet ver van den Scheveningschen weg, geplaatst geworden naast mejuffrouw Martha Bellaert, maatschappelijke verhoudingen onbekend, maar niet onbevallig van uiterlijk en eenigszins innemend van manieren....«

— »Een engel....«

— »Inpakkend dus zelfs. De dichterlijke en lichtontvlambare jonkman, wiens hart nog slechts ten halve geheeld is van eene diepgeslagen wonde, Rosettes vlucht genaamd, heeft haar van zijne liefde verzekerd en de toezegging harer wederliefde ontvangen.«

— «Ja! was het al zoover! De bewuste jonkman heeft gepraat over koetjes en kalfjes, een paar grappen verteld, die misschien niet nieuw waren, maar waarover zij toch geglimlacht heeft, — een bewijs van haar goed hart, — aan het dessert over Lamartine en Mirza-Schaffy gesproken, die zij beiden kende, een

halve amandel van haar ontvangen als *philippine* en beloofd haar *Micheline* van Hector Malot te zenden, waarvan zij goeds gehoord heeft, en dat zij wenscht te lezen.«

— »Wie waren er nog meer aan tafel?«

— »Hoe zou ik dat weten? Ik heb alleen haar gezien. Aan den anderen kant zat, geloof ik, een oude dame, die telkens probeerde met een lastige vraag tusschenbeiden te komen. Ik scheepde haar af met ja en neen, enkel monosyllaben, toen heeft zij het eindelijk opgegeven. O ja, tegenover ons merkte ik een vervelend Hëgsch sinjeur op, die mij nameloos ergerde, waarschijnlijk een brievenlakker aan een der ministeriën, die het beneden zijne waardigheid achtte, al de letters van het Hollandsch alphabet uit te spreken. Hij zocht eenige malen de aandacht van mijne Martha te trekken.«

— »Mijne Martha! . . . *Perrette et le pot au lait!* Vergeefs, hoop ik.«

— »Niet zoo vergeefs als ik wel had mogen lijden. Zij gaf hem telkens antwoord.«

— »Jaloersche egoïst! Wat had zij dan anders moeten doen?«

— »Och, wat hij zeide, was geen antwoord waard geweest. Hij vroeg, of zij zich goed geamuseerd had hier of daar; en of zij niet vond dat de grenadiers en jagers de muziek van Dunkler »vernonthaleerden,« en dergelijke belangrijke inlichtingen meer.«

— »En elk woord dat zij zeide, was een dolksteek voor je minnend hart. . . . En wat zei ze bij het afscheid. . . .?«

— »Wat zou zij zeggen? Ik had haar haar *sortie* omgehangen. Dank u wel, mijnheer Rathenius, zei ze,

en stapte aan haar vaders arm de deur uit, ... het rijtuig in. Dat was alles, maar met een allerliefste kleine buiging en een lachje, dat ik nooit vergeten zal. Nog nooit heb ik in mijn naam iets bijzonder aardigs of welluidends gevonden, en nu klinkt hij me voortdurend in de ooren, door haar uitgesproken, met zoo iets elegants en lieftalligs, als hij nooit bezeten heeft. Als zij aan mij denkt, spreekt zij hem op denzelfden toon uit, als zij bij het afscheid deed: Mijnheer Rathanus. . . .«

— »Al wel! Denk je dat het voor een ander interessant is, te bedenken, hoe lief zij jou naam uitspreekt?.. De *confident* van Don Juan heeft ons altoos een rol vol zelfopoffering geschenen. . . .«

— »Don Juan, . . . ik ben geen Don Juan, althans niet in de leelijke beteekenis, die jij er aan hecht.«

— »Een leelijke beteekenis hecht ik er niet aan. Voor mij is Don Juan de groote scheppende kracht in de natuur, de ijverige agent van de *alma Venus* volgens Lucretius, die onbewust zijne zending volbrengt, terwijl hij meent, dat hij voor zijn plezier uit is; in wien alles, zijn schitterend cog, zijn welbespraaktheid, zijn innemende manieren en goed uiterlijk, alles enkel dient als uitdrukking van zijne zending, als lokaas voor de aangewezen *partner*, die hem in zijne taak, de instandhouding der soort, zal helpen. . . .«

— »Juist, zoo vat jij hem op. Maar dat is niet mijn Don Juan. Ik zie er iets anders in. Don Juan is artist. Er is een roman van de gravin Hahn-Hahn, waarin de geschiedenis wordt verteld van eene dame, die als Diogenes met een lantaarn rondging en »een man« zocht. Telkens meende zij den waren gevonden te hebben, telkens stelde hij haar te leur, en zij zocht

een ander. De uitslag is, zooals je begrijpt, dat de heldin meer op Messalina, dan op eenige andere persoonlijkheid gaat gelijken, en toch kan ik voor mij het type belangrijk vinden. Don Juan is hetzelfde type. Hij zoekt. Wij stellen, niet waar? dat hij zelf alle uiterlijke en innerlijke hoedanigheden heeft, een Apollo, met schitterend oog, zooals je zeidet, met innemende manieren en betooverend *flux de bouche*, een volmaakt *cavalier*. Nu, deze gelukkige sterveling heeft het bewustzijn, dat er een ideale vrouw moet zijn, hem voorbestemd. Alles drijft hem er toe, dit onvergelijkelijke wezen te zoeken. Hij meent het telkens op het spoor te zijn. Waar hij een blik ontmoet, die hem electriseert, meent hij, de verblinde, — want Don Juan is mensch, en dus vol hoop en illusies, — dat hier alles in harmonie zal zijn, dat hij de begeerde godin zal vinden. Hij stelt alles in het werk; hij is beminnelijk en veroverend, want wanneer hij dat wezen wil, is hij voor de koelste onweerstaanbaar. Hij gaat stap voor stap voorwaarts, tot aan de overwinning. Soms is reeds lang vóór de overwinning de ontgoocheling gekomen; soms ook heeft zij het psychologisch oogeblik van Don Juans uiterste wenschen en hun bevrediging afgewacht, om hem met een spottenden, ijskouden glimlach, op de eene of andere onvolkomenheid in het voorwerp zijner vereering te wijzen. Zerline heeft een paar sproeten op de frissche wang, Donna Elvira lispelt, Donna Anna's pols is dunner dan met de proportiën uitkomt, weg is Don Juans illusie. . . . een andere! Ik wil niet zeggen dat deze Don Juan uit het oogpunt der tegenpartij zoo waardeerbaar is als de Don Juan van jou nuttigheids-wereldbeschouwing, maar ik vind hem een beter onderwerp voor dichter of componist.

— »De illusiën van jou Don Juan,« antwoordde Agee, »zijn onmisbaar voor den mijnen; maar zooals men geen goede hazepaper maakt zonder haas, zoo maakt men ook jou dichterlijk gepeperden held niet zonder het *fond* van den mijnen.«

— »Desnoods wel! Waar jou Don Juan eerst aan het vervullen van zijne zending begint, is dit voor den mijnen reeds bijzaak geworden. Ik heb immers gezegd: het zoeken is zijn genot, . . . hij is artist; het vinden is hem zelden gegund, maar in het rusteloos streven, in het werken aan het bereiken van zijn ideaal, in het lokken der gedachte, in het bespieden der komende sympathie, vindt hij zijne belooning. Voor een kunstenaar is het afleveren van een voltooid schilderij, als het een genoeg is, een van de allerlaagste soort. Een oneindig hooger genot evenwel is het werken er aan; op den tweeden rang, onmiddellijk na het hoogste genot volgend, is het werk, als het voltooid is, met warmte en uitvoerigheid te hooren prijzen door iemand, die er verstand van heeft. Vereenig nu die twee hoogste genoegens: terwijl men werkt en den voortgang van zijn werk ziet, tevens den verdergaanden indruk te bespieden op het gelaat van haar op wier oordeel men vertrouwt en wie men kunstgenot waardig acht, dit is wel het ideaal van 's kunstenaars voldoening. Dat geniet nu Don Juan. De dames Zerline of Donna Elvira of Charlotte of Mathurine of Gulbeyaz of Dudú, of hoe ze verder heeten mogen, zijn tegelijk de voorwerpen van zijn kunst, de slachtoffers, — en de kunstrechtters, die argeloos applaudisseeren!»

— »Mijn Don Juan is een weldoende natuurkracht,« viel Agee hem in de rede.

— »De mijne heeft met weldoen niets te maken,«

antwoorde Victor. »Integendeel, hij is wreed. Hij doet proeven, hij vivisecteert met wellust! Het overwinnen van den tegenstand is zijn genot; en hoe meer tegenstand, hoe verfijnder genieting.«

— »Je spreekt er met een vuur over, alsof je je zelf in het type zaagt,« zeide Agee.

— »Ik? En ik maak trouwplannen! Don Juan kan toch niet trouwen! De uwe niet en de mijne ook niet. Waar bleef dan de kunst?«

— »Mijn Don Juan kan trouwen,« antwoordde Agee, »omdat hij zich zijn roeping niet bewust behoeft te zijn; de uwe kan trouwen, omdat de blinde jacht naar het begeerde voorwerp hem in kunstenaarsijver, — zooals jij het noemen zoudt, — over alle consideratiën doet heenstappen. Maar dan, na het huwelijk, — arme Don Juan!«

— »En arme vrouw, geketend aan Don Juan, en veroordeeld om levenslang als een mank paard naast zijn zegekar mee te hinken, en haar best te doen om gelijk te blijven met het vurig span, waarmede hij zijn idealen narent!«

— »Trouwen is voor mijn Don Juan zeker niet zoo gevaarlijk,« zeide Agee, »als voor den uwen, die altoos moet blijven jagen naar zijn onbereikt ideaal. Maar ik geloof niet dat we ons over zijn lot erg ongerust behoeven te maken. Waar is de Don Juan naar uw opvatting in onze omgeving te vinden? Zelfs mijn type, waarvan ik zoo weinig eisch, maar dat dan toch een flink exemplaar moet zijn, is onder de versleten, vermengde, verzwakte rassen om ons heen moeielijk te vinden; maar het uwe, ... tegelijk de stralende zonnegod en Satan, volmaakt en boosaardig verleidend, ... bijna almachtig en zelfbewust kunstenaar... waar

vindt ge dien? Op zijn hoogst zijn er nog verdienstelijke dilettanten, die voor een welwillend publiek »wel aardig« doen....!»

— »Ik zeg ook niet, dat men ze vindt. Dichters als Molière of Molina, of Byron of Musset of Mozart vinden ze; maar in het dagelijksch leven komt ge waarschijnlijk het type zelden tegen . . . of het moest dan als verdienstelijk dilettant zijn.«

— »In jou zit wel de stof er voor, getuige Rosette en Martha...«

— »Ik, Don Juan tegenover Rosette? Ik durfde haar nauwelijks aanzien, uit vrees van haar te verschrikken....«

— »Nu ja, dilettant Don Juan bij zijne eerste proeve! Dat de zaak niet verder gegaan is, is aan het gezond verstand van madame Brunel te wijten, die vond dat men met vuur niet spelen moet. Als de dilettant-Don Juan-natuur, volgens je eigen definitie, in je zit, zult ge Rosette nooit vergeten, omdat ze je vóór de desillusie ontnomen is.«

— »Onzin! En Martha dan? . . . Ik ken geen anderen wensch, dan me eeuwig aan haar te binden.«

— »Dat is juist Don Juan, die in zijn verblindings alle consideratiën over het hoofd ziet, en dus ook de mogelijkheid vergeet, dat Zerline bij nader inzien sproeten mocht hebben. Mijn type van Don Juan ben je volstrekt niet, Victor, dat verzeker ik je, daar ontbreekt fysiek wat te veel aan; maar naar je eigen type, den *parfait cavalier*, heb je blijkbaar al lang gestreefd, tot fatterigwordens toe, of je 't hooren wilt of niet.«

— »Flauw. Dat ik in den laatsten tijd een paar nieuwe pakken heb laten maken, was omdat ik ze noodig had.«

— »Juist, en je *coiffure* naar de Hègsche *coupe* en

al die handschoenen. En die merkwaardige boorden. Ik heb successievelijk dat alles zien verschijnen, en in stilte mijn diagnose gemaakt, de ontwikkeling van den *petit maître*. Je bent nu juist aan de grens genaderd, waar het onuitstaanbaar gaat worden. Nog één stap en je bent verloren! Ik zal je precies zeggen, wanneer je over de grens bent, dan kun je nog terug. Dat is anders dan met de arme slachtoffers van jou Don Juan. — Maar, à propos van je nieuw slachtoffer, Martha, wat denk je nu verder te doen?»

— »Wat doet het er toe?... Het zal je wel vervelen, dat ik je met mijn wenschen en plannen, op zoo lossen grond gebouwd, bezighoud?»

— »Volstrekt niet; hoe meer diagnose hoe beter... Ik wil ook het type van den verliefden candidaat in de rechten, in al de stadiën van het ziekteproces, wel eens bestudeeren.«

— »Nu dan, ik denk van middag naar den Haag te gaan. Het is wel wat gauw voor een digestie-visite, maar onder familie, niet waar? neemt men het niet zoo nauw. Ik zal aan tante zeggen, dat ik mijn handschoenen of mijn lorgnet heb laten liggen.«

— »En dat je die niet missen kunt tot over een dag of wat.«

— »Je kent mijn tante niet, maar ik verzeker je, dat zij slim genoeg is, om, als ik het hek inkom, te begrijpen dat ik over Martha kom praten. Dan zal het eerste voorwendsel voldoende zijn, want zij weet toch dat het slechts een voorwendsel is. Zij mag me nogal lijden. Maar eigenlijk weet ik ook niet, waartoe ik een voorwendsel zoeken zou; ik ga van middag naar den Haag en zeg haar ronduit alles, met verzoek om mij bij den heer Bellaert te presentereen.«

— »Is er ook een mevrouw Bellaert?«

— »Er is, geloof ik, een juffrouw Bellaert, Martha's tante, als ik goed begrepen heb; althans zij heeft me zoo iets uitgelegd, maar ik zat alleen naar haar aardig handje te kijken, dat naast mij tegen de tafel rustte, zoodat ik van den uitleg het fijne niet gesnapt heb. Blijf je koffiedrinken?«

— »Merci. Ik heb om twaalf uur college. Als je nu wat vroeg gingt, zou die presentatie, waarvan je spreekt, van middag nog kunnen plaats hebben en morgen de verloving. Hoe laat gaat de trein?«

— »Je zoudt me plezier doen, Agee, door er niet den gek mee te steken. Wees dan toch eens ernstig; het is misschien mijn levensgeluk, dat op het spel staat. Wil je een sigaar? Je kunt je gedachten niet bij elkander houden, omdat je niet rookt.«

— »Je wilt me omkoopen met een bokje; nu geef maar op. Dan gaat er ten minste een reukoffer op ter eere van je godin.«

— »Het wordt wel door onheilige handen ontstoken.«

— »Zooals de meeste wierook, zou ik denken,« besloot Agee filosofisch, zijn sigaar opstekend.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Dienzelfden namiddag ging Victor inderdaad op zijn levensgeluk af. Tante, mevrouw de weduwe van Rossellen, geboren Rathenius, was niet zoo op het bezoek voorbereid, als Victor wel gedacht had. In tegenstel-

ling met hetgeen als de hoofdgedachte van alle wereldsche weduwen van leeftijd wordt opgegeven, was haar doel met het kiezen van Victors tafelbuurvrouw niet eene koppelarij om bestwil geweest. Martha was de jongste; bij het schikken van de gasten was het zoo uitgekomen, dat Victor naast haar geplaatst werd. Tante had zich voor hem, dien zij op zijn twee-en-twintigste jaar nog als veel te jong voor huwelijksgedachten beschouwde, geen moeite gegeven.

Victor vond tante, tegen vier uur, in haar gezellige huiskamer alleen. De ouderwetsche meubels, alles nog gewreven mahoniehout, toonden aan, dat zij met herinneringen leefde; de moderne handwerkjes, *peluche*, gouddraad, *chenille*, *brillantine*, waren een bewijs, dat tante in haar weduwstaat niet het gezelschap en de vriendschap van jonge meisjes had afgezworen. Het was dan ook, hetzij tante in haar huiskamer of in de meer modern en weelderig gemeubelde suite vertoefde, eene zeldzaamheid, haar voor den middag zonder het bezoek van eenige douairières en freules te vinden.

Ditmaal echter vond Victor tante zonder bezoek. Wanneer mevrouw van Rosellen het spel, onder den naam van *Le secrétaire* bekend, had moeten meespelen, en ook haar *péché mignon* had moeten noemen, zou het haar plicht geweest zijn, als zoodanig »*la gourmandise*« te laten opschrijven; Victor vond het »typisch,« dat hij tante met twee garnalenpasteitjes en een likeurglaasje Sauterne voor zich zag zitten.

— »Kliekjes, Victor; ik heb nog een paar pasteitjes over, die zal ik even voor je laten warmen; en hier is een staartje Haut Sauterne, dat er niet slecht bij smaken zal?«

Een paar garnalenpasteitjes, al zijn ze ook den vo-

rigen dag gevuld, vinden bij een gezonden jongman allicht een goede ontvangst, en den smaak met »een ideetje peper« kruidend, legde Victor op aangename en geleidelijke wijze aan tante het doel zijner komst uit.

— »Werkelijk, Victor? Heeft dat meisje zoo'n bijzonderen indruk op je gemaakt? Ze ziet er heel lief uit, en ik moet zeggen, dat je ook in ander opzicht wel een slechter keus had kunnen doen. Maar ze is nog zoo heel jong, Martha, en ik denk niet, dat mijnheer Bellaert er al over zal denken, haar nu reeds te engageeren. Hij kan gerust geduld met haar hebben, en op zijn gemak eene keus doen. Het zal Martha aan aanbidders niet ontbreken.«

— »Nee, dat begrijp ik, tante! Het is een prachtig wezentje, u ziet dat ze mij betooverd heeft.«

— »Nu ja, maar ik meen financieel.«

— »O, zijn ze eenigszins gefortuneerd?«

— »Niet eenigszins, maar bepaald rijk. Mijnheer Bellaert is lid van de groote Indische bankiersfirma, Coornhert, Houtzagers en Bellaert, die banken heeft te Batavia, Soerabaya, Singapore en ik weet al niet waar meer. Je moest zijn spannen zien, en zijn villa aan den Bezuidenhout...«

— »Is Martha ook in Indië geweest?«

— »Nee, Bellaert zelf ook niet, maar zijn broer, en in diens rechten is hij opgevolgd. Vroeger was het er ook zoo'n weelde niet als nu, maar Martha is een eenvoudig, natuurlijk meisje gebleven, zooals tijdens haar moeder nog leefde. Toen was het een degelijk, deftig huishouden, dat eigenlijk meer in mijn smaak viel dan de nabobs-aanstellerij van tegenwoordig. Neem nog een drupje Sauterne.«

— »Gaarne, tante. Nabobs-aanstellerij, zegt u?«

— »Ja, langzamerhand; eerst het een, toen het ander. Schilderijen van eerste meesters, renpaarden, een *serre* naar het model van die van prinses Mathilde te Parijs. Met zijn palmen en bananen heeft Bellaert een Oosterschen tuin, zoo mooi als hij hem te Batavia zou gehad hebben.«

— »Ik durf u haast niet vragen, tante, om mij daar te presenteeren.«

— »Wat dat betreft, mijn jongen, gaarne. Al geeft mijn oude vriend Bellaert tegenwoordig veel geld uit, — men moet ook al het krediet van zoo'n bank ophouden — hij blijft toch even hartelijk en heeft het er volstrekt niet naar gemaakt, dat ik minder hartelijk zou zijn dan vroeger. Hij zal mijn neef, candidaat in de rechten, heel gaarne ontvangen, ofschoon ik het hem tot zijne eer moet nageven, dat hij niet, zooals vele van de Indische heeren, van zijn huis een *café* maakt, waar de jongelui, die niets te doen hebben, maar den heelen dag in- en uitloopen. Bellaert ziet veel menschen, en leeft met meer weelde dan vroeger, maar je moet niet denken, dat hij een *parvenu* is, of van die lieden de dwaasheden navolgt.«

— »Wanneer zal het dan zijn, tante? Nu, of...?«

— »Zoo inééns maar! Zoo'n jongen! Gisteren heb ik hier die drukte gehad; daar moet ik toch minstens één voormiddag van uitrusten. Ik heb al belet gegeven, anders zouden we misschien niet eens zoo rustig uw zaakjes behandelen. En daarbij, ik heb veel te doen; er zijn vreemde knechts in huis geweest, ik moet zorgen dat het zilver geteld wordt en het servies weggeborgen, en nog zooveel. Blijf je eten?... maar je begrijpt, dat ik niet veel anders dan kliekjes op tafel krijg.«

— »Graag, tante; gaan we dan van avond naar de tent?«

— »Ja, dat heb je gauw bedacht, maar ze komen er niet geregeld...«

— »Terwijl u dan nog uw orders geeft en uw zilver telt, ga ik even naar de Witte, om voor een introductie te zorgen.«

De Voorzienigheid der verliefden was Victor gunstig; de heer Bellaert met zuster en dochter kwamen naar de *Fantaisies militaires* op verschillende motieven luisteren, die de grenadiers ten beste gaven, en Victor, spoedig met zijn tante aan hun tafeltje aangeland, zorgde met eenige diplomatie, die hem eene vreeselijke offering scheen, eerst papa en tante Bellaert eenigen tijd aangenaam te onderhouden, alvorens hij Martha tot eene wandeling om den vijver zou uitnoodigen. Hij informeerde met zooveel belangstelling, of de woning op den Bezuidenhout den heer Bellaert goed beviel, en of deze van de stoomtram geen last had, dat de schoonpapa *in spe* niet kon dralen met de uitnoodiging:

— »Als u lust hebt, ons eens te komen bezoeken, mijnheer Rathenius, zal het mijne zuster en mij zeer aangenaam zijn.«

Victor nam gaarne aan, en papa Bellaert ging voort:

— »Je moet mijn *serre* eens zien; ik heb er een paar planten in, die weinig voorkomen, nieuwe orchideeën en boomvarens, anthuriums en een paar palmen, die u misschien de moeite waard zult vinden.«

Victor was overtuigd, dat hij nog meer in de *serre* van den heer Bellaert de moeite waard zou vinden, en betuigde zijne belangstelling voor al wat men hem daar zou laten zien.

Het oogenblik was nu gekomen voor eene wandeling met Martha, en de jonge dame was niet te ver-

moeid en achtte het niet te koud, om een toertje te maken. De grenadiers vonden goed, de ouverture *Meesresstille und glückliche Fahrt* te spelen, en gewiegd op Mendelssohn's muziek, met eene bekoorlijke Haagsche aan den arm, onder de hooge boomen van het onvergelykelyk bosch, wie was gelukkiger dan de student? Het Bosch is het voorbestemde kader voor liefdes-idyllen, maar ook zonder het hooggewelfde bladerdak, zonder het geheimzinnig geruisch en de geheimzinnige diepte en verte, die aan het wereldsch gewoel een onuitsprekelijke wijding geven, zou Victor genoten en bemind hebben, want de vogel zong in zijn hart het lied van jeugd en poëzie en twee-en-twintig jaren.

Martha Bellaert scheen zich de eenigszins beschroomde hofmakerij van Victor niet ongaarne te laten welgevallen. Het gesprek, begonnen over het programma van het concert en de muzikale sympathieën der twee wandelenden, was spoedig voor Victor eene gelegenheid geworden, om bescheiden complimenten te maken; maar meer dan in de woorden die hij sprak, had een ouder meisje dan Martha, of een teergevoeliger, in den toon zijner stem, in zijn tred, in de wijze waarop hij haren arm ondersteunde, kunnen gevoelen, dat hij den droom der liefde droomde. En, schoon minder dwepend dan hij, nog te weinig gewoon aan het analyseeren harer indrukken om, door de alledaagschheden van het uiterlijke heen, het zieleleven te genieten, gevoelde ook zij den indruk van het oogenblik. De zwoele avondlucht ruischte om hen heen, het bemoste pad scheen veerkrachtig onder hun voet, de wind speelde om zijn gloeiende wang en bruine lokken; hij dacht aan Werther en Romeo en Le dernier des Abencerrages, aan liefde en scheiden en zelfopoffering. Het orkest had

intusschen zijn nummer ten einde gebracht en een nieuw begonnen, en het klonk door de boomen :

O, mourir en ce lieu-même
Douce Elvire, sur ton coeur!...

En iets dergelijks was de wensch die bij hem opkwam, toen hij Martha naar hare plaats geleidde.

Voor zijne geliefde te sterven, is niet meer noodig; zelfs voor haar te strijden is gewoonlijk overtollig en zelfs gevaarlijk, want het brengt haar in opspraak. Victor maakte spoedig de beloofde visite bij den heer Bellaert, en vond het er inderdaad te fraai voor de Martha zijner illusiën. Hij had zich voor haar eene geheel andere omgeving gedacht, dan al de Japansche kostbaarheden, die de salons aan den Bezuidenhout vulden. Victor hield nog niet van Japansch. Het innige, ware, dat hij in Martha's lief gezichtje zag, harmonieerde volgens zijne meening niet met de idiotig glimlachende Pierrot-maskers der kamerschut-Japaneezen, de blauwporceleinen draken, in de hoeken neergehurkt, en al de bonte monstruositeiten, die als *bibelots* dienst deden. De sandelhouten *bonheurs*, met Kioto, Satsoema, melk-en-bloed, of hoe verder de serviezen uit Nippon mochten heeten, gevuld, de reusachtige vazen op de zwart gebeeldhouwde voeten, de zijden behangsels, met onmogelijke bloemen en vogels geborduurd, voldeden hem niet. Er behoort tot het genieten van de kunst van Japan en China eene opvoeding, eene verzadiging van het gewone, die Victor niet be-

zat. Later leerde hij waardeeren, welk een onvergelykelijke kunst er in die kleurenharmonieën ligt, in die vluchten reigers of zwaluwen, waarvan ieder hare aangegeven plaats, nuance en afmeting heeft, zoodat bij de schijnbare grilligheid, niets aan het toeval is overgelaten; hij leerde, zoal niet het geheim doorgronden, dan toch den smaak waardeeren, waardoor deze vazen, op hoe grooten of hoe kleinen afstand ook gezien, altoos eene gelijke harmonie vertoonen, eene harmonie, die verbroken zou worden, indien één bloempje, één der grillige figuren anders geplaatst, of donkerder of lichter gekleurd, of grooter of kleiner gemaakt werd.

De »nabobs-aanstellerij« van den heer Bellaert, waarvan mevrouw van Rosellen melding gemaakt had, had zich in eene suite van vier of vijf kamers aan den Bezuidenhout ruim den teugel gevierd. Een roodachtig licht viel door de gegolfde plooiën der roodzijden glasgordijnen op het geïncrusteerde lakwerk, het porcelein en het matte goud der ornamenten; een enkele straal der zon, ter zijde tusschen de jaloezieën en de zware overgordijnen doorspelend, deed in het halfduister hier de gele paradijsvogels van een waaier, daar de bonte zijden kwasten van een lantaarn, ginds het ivoren kantwerk van een gesneden tempel of een grillige jonk uitkomen. De achtergrond verdween in de schaduw, waar hier en daar een goudachtige weerschijn aan schildpad deed denken, of een maanlichtkleurige glans een mozaïek van paarlemoer verried.

Indien deze barbaarsche weelde Victor een weinig overbluften, de heer Bellaert, die hem tegemoet kwam, stelde hem spoedig gerust door hem, — door de vier salons en langs de *serre*, — mede te nemen naar de huiskamer aan den tuin, waar Martha en hare tante,

mevrouw Bellaert, zich bevonden. Hier vond Victor haar in de haar passende omgeving; hier, bij het volle licht, dat door de open tuindeuren naar binnen viel, scheen hem de mooie blondine in haar natuurlijk element. Het was het begin van den zomer; de laatste seringen en de eerste rozen geurden naar binnen; hij noemde haar in zich zelf Flora, Hebe, Elaine, en al wat hem frisch en liefelijks inviel. Hier had Martha haar werkmandje en haar werktafeltje; met een ijver, die de leiding harer tante eer aandeed, werkte zij aan een sierlijk handwerk, arabesken van vloszijde op een grond van bleekbruin laken.

Het gesprek werd door juffrouw Bellaert, Martha's tante Jeanne, op gang geholpen; en men was het weldra over een aantal belangrijke onderwerpen, over de heerlijkheid van Scheveningen, over de drukke bezoeken, die de Leidsche jongelui aan de hofstad brengen, over het Bosch en de boschjes, eens. Martha zeide weinig, en glimlachte alleen van tijd tot tijd tegen Victor, hetgeen dezen dan ook genoeg was. Toch wilde hij haar gaarne hooren praten, en uitte, de mand met bloemen tusschen de tuindeuren ontwarend, tot Martha de opmerking, dat dit zeker haar lievelingen waren, en het door hare zorg zou zijn, dat zij er zoo frisch uitzagen.

— »O neen,« zeide Martha, »ik mag wel mooie bloemen zien, maar alleen als ze voor mij neergezet worden. Om er zelf de dorre blaadjes af te plukken, ze water te geven of ze op te kweken, zooals vele menschen doen, daar heb ik geen plezier in; dat moet de tuinman bezorgen.«

Zij zei dit met zulk een lief verstandig lachje, dat Victor, wiens ideaal tot heden geweest was een meisje dat bloemen kweekte, terstond van meening veran-

derde en overtuigd was, dat dit niet zoozeer eene bezigheid voor meisjes als Martha was, als hij zich had verbeeld.

— »Ik vind het interessantst de bloemen die vliegen vangen en vleesch eten, zooals nepenthes en dioscorea's,« zeide tante Bellaert.

— »Ja, zuster,« antwoordde de heer Bellaert, »je smaak is wat moorddadig en tragisch!«

— »Houdt u veel van muziek?« vroeg Victor aan Martha, met een blik op de piano.

— »Ja, maar ik speel zelf nooit meer,« antwoordde zij. »Sedert ik geen les meer behoef te nemen, heb ik de piano alleen aangeraakt als papa het vroeg. Ik vind muziek onuitstaanbaar, als zij niet in de uiterste perfectie wordt uitgevoerd, en ik weet ook wel, dat ik het zelf niet half zoover heb gebracht.«

— »Ik zeg haar dikwijls, dat ze het dan ook nooit zoover brengen zal, mijnheer Rathenius,« ging haar tante voort, »maar daarnaar wil ze niet hooren.«

— »Och,« zeide Martha, »men hoort zooveel goede artisten, dat de brekebeenen beter doen, door zich maar doodstil te houden.«

— »Vindt u het dan niet een genot, het een of ander dat u gehoord hebt, en dat u bijzonder bevallen is, voor u zelve na te spelen?« zeide Victor.

— »Volstrekt niet; ik hecht alleen aan de uitvoering; wat er gespeeld wordt, is mij hetzelfde, als het maar onberispelijk is.«

— »Maar dan, als u zoo eenzaam zit te denken, het een of ander bekends of geliefds aan te slaan, en al droomend voort te spelen?«

Martha lachte.

— »O neen, ik houd niet van de eenzaamheid; ik

heb liefst altoos iemand bij me. Maar droomen doe ik ook niet, en vooral niet bij de piano.«

Dit was ook tot heden Victors opvatting niet geweest. Eene melodie kon hem onweerstaanbaar aantrekken; met kennissen uren lang om eene piano te zitten, terwijl om beurten alles, oud en nieuw achtereen, alles behalve onberispelijk opgetokkeld werd, tot men dronken was van muziek en opgewondenheid, was hem een genot; voor zich zelve geen groot pianist, kon hij toch probeeren en phantaseeren tot hem de tranen in de oogen kwamen. Dit vergat hij thans, om alleen Martha's kieschen smaak te bewonderen, die enkel het uitstekende kon genieten.

— »Plus blanche que la blanche hermine,« dacht hij; »welk een delicaat wezen, dat door de minste vlek gestoord wordt in haar verheven kunstgenot.«

En hij beminde er haar des te meer om. Indien hij op dit oogenblik gedacht had aan het verschil met zijne eigene veelheid van indrukken, zijne gemakkelijkheid om voldaan en aangedaan te worden, zijne vatbaarheid voor geestdrift en melancholie, hij zou zich zeker tegenover haar geschaamd hebben over deze Muze Pandemos of Urania Vulgivaga, zooals hij zijn eigen kunst oefening zou genoemd hebben.

— »Voor mij,« zeide tante Bellaert, »zijn alleen die kunstenaars van belang, die, zooals Malibran, zich doodzingen, of zooals Carl Heymann, van tijd tot tijd opgesloten moeten worden.«

Victor vond dit wat wreedaardig:

— »Het is dan voor uw genieten van hun talenten jammer,« zeide hij, »dat u niet vooruit weet, of zij juist aan een bloedspuwing sterven zullen, of weldra het dwangbuis zullen aankrijgen.«

— »Als ik een concert bijzonder geniet,» antwoordde tante Bellaert, »dan verbeeld ik me dat er maar bij.«

— »En de *serre*?« viel papa Bellaert in. »Ik heb u van de anthuriums gesproken; ik moet u eens laten zien, wat ik er bij gekregen heb.«

Zij traden door een der salons in de inderdaad vorstelijke *serre*, een wintertuin zooals men dien aan Petersburgsche paleizen verwachtten zou. Hooge slanke marmeren pijlers, met *à jour* gebeeldhouwde kapiteelen en bogen, die aan het Alhambra deden denken, schraagden de rij van glazen koepels, waaronder zich de waaierpalmen en breede pisangbladen verhieven; tusschen de marmeren bogen, uitgewerkt als draperiën van witte tule, kruisten zich in alle richtingen de festoenen der afhangende vanille- en andere slingerplanten, een overstelpende volheid van genuanceerd groen. Van een marmeren terras, met puntige dracaena's en spicca's en vazen vol bloemen versierd en waarboven een veelkleurig zijden scherm zich als een tent tusschen twee boomgroepen welfde, geleidde aan de eene zijde een kunstig bewerkte trap naar beneden, terwijl de andere zijde zich in een dichte groep blauw-groene Australische heesters verloor. Om de fontein in het midden bogen zich de breede bladen der waterplanten; een lauwe vochtige oranjegeur verzwaarde de atmosfeer. Hier toonde de heer Bellaert zijnen gast de bewuste anthuriums met hun groote bloemen, lichtgeel en vermiljoen-rood, en hun donkere fluweelgroene zwaardvormige bladen; vervolgens kwamen de andere wonderlijke planten aan de beurt, van olijfgroen tot zilverwit of goudgeel, gevlekt of gestreept, met rood geaderd of met haren en stekels bedekt, fluweelachtig of blinkend glad, lang en spichtig als degens of als groote

vleermuizen wiegelend aan hun dunne stengels, in alle zonderlingheden en monstrositeiten, die de tuinbouw weet te vinden of te scheppen.

— »Deze orchideeën moet ge zien,« zeide de heer Bellaert. »Zij zijn nieuw; ik heb ze uit Engeland ontvangen; ze komen van de Sandwich-eilanden.«

Victor bewonderde plichtmatig de zonderlinge planten, ofschoon van sommige de vleeschkleur, met rose en donkerrood en wit, eer aan afschuwelijke melaatschheden uit Agee's studieboeken, dan aan den bloeienden tooi der schepping deed denken. Victor hield meer van een tak jasmijnen, dan van een bed vol cypripedium's of sarracenia's.

— »Ik vind het aangename in deze *serre*,« zeide tante Jeanne, »dat men zich verbeelden kan, uit dat donkere boschje een tijger te zullen zien loeren, of om den hoek van dit pad op een slang te zullen trappen. We hebben eens een bal gegeven, mijnheer Rathenius, en hier en daar opgezette dieren tusschen de bloemen doen plaats, maar ik kan u verzekeren dat ik, toen de *serre* nog pas half verlicht was, en er nog geen gasten waren, hier heb rondgedwaald om eens heerlijk bang te zijn.«

— »Dien indruk zal ik je nooit meer bezorgen, zuster,« zeide papa Bellaert. »Ik had voor de schade, die ze me aan de kostbare planten hebben bezorgd, met hun gas en hun stof en hun afslepen en knakken van de bloemen, drie bals kunnen geven! Freule van Barezath is in haar sleep gestruikeld en languit in een bed van Javaansche marantha's gevallen, en een galant jongmensch van de marine heeft aan zijne danseres een bouquetje orchideeën geoffreerd, die hij zelf geplukt had!«

Victor week eenigszins behoedzaam terzijde, toen men de kostbare bloemen passeerde; hij mocht er eens eene knakken en voorgoed bij schoonpapa uit de gratie zijn.

Ook Martha was naar de *serre* gevolgd, en het kon haar niet ontgaan, dat de schoonste bloem, die Victor er zag, haar eigen bekoorlijk persoontje was. Zij was gevoelig voor den indruk, dien zij blijkbaar maakte; gewend aan eene hulde, waarvan het baatzuchtige haar, ofschoon nog zoo jong, reeds vaak in het oog gevallen moest zijn, en waarop tante, die eenige virtuositeit bezat in het opsporen van 's menschen geheime beweegredenen, haar zelfs nu en dan opmerkzaam had gemaakt, moest zij wel inzien, dat haar hier eene frischheid van gevoel geofferd werd, die streelend en sympathiek moest werken. Martha was even slim op dit punt als andere meisjes, zelfs een weinig slimmer dan vele; zij wist dat zij een rijke erfgename was, maar ook dat zij er lieftallig uitzag, en onderscheidde, te midden der haar bewezen attenties, spoedig Victors oprechte, ridderlijke hulde. Toen de student vertrok, was hij, wat Martha betreft, in den zevenden hemel, en alleen afgeschrikt door de onevenredigheid tusschen 's heeren Bellaert's Oostersche weelde en zijn eigen middelmatig fortuin.

ZESDE HOOFDSTUK.

Agee had te Wagenvoorde niet kunnen nalaten, al pratend over Leiden en de vrienden en kennissen, ook de korte lijdensgeschiedenis van zijn vriend Victor met

betrekking tot Rosette te vertellen, en dit verhaal had bij Mina Wiedema een gansch accoord van vrouwelijke eigenschappen doen meeklinken. Vooreerst had zij een weinig jaloezie voor Rosette, die zoo bemind werd en toch maar de dochter van een »hoedenjuffrouw« was, niet kunnen verbergen; toen kwam een weinig medelijden met Victor en zijne teleurstelling, een weinig nieuwsgierigheid, hoe het verder met Rosette had kunnen gaan, — Mina twijfelde niet of het meisje was in een klooster opgesloten, en moest met de knieën uren lang op harde zerken liggen. — Maar ook, en dat was het voornaamste, ten slotte kwam de gedachte, dat Victor nu vrij was, dat het niet goed is dat de mensch alleen zij, en dat zij, Mina, vier disponibile aanstaande schoonzusters had. Zij had aan deze haar engagement met Agee te danken; zij zou hare schuld afdoen door een van allen, Pietje, Mietje, Fietje of Grietje, aan Victor Rathenius te helpen.

— »Agee zegt wel, dat Rathenius een heel chique heer is,« dacht Mina, »maar de meisjes van den dokter zijn toch, hoop ik, voor niemand te gering; ze dragen alle vier Fransche hakken en er zijn geen deftiger meisjes in heel Wagenvoorde, — en te Andijk ook niet, voor zoover ik weet.«

Mina was stoutmoedig en vastberaden, als zij zich eenmaal iets in 't hoofd gezet had. Zij sprak noch tot de meisjes, noch tot Agee voorloopig over hare bijbedoeling, maar zeide:

— »Hoe zou je 't vinden, Agee, als we je eens met ons vijven te Leiden kwamen verrassen?«

— »Niet goed,« antwoordde Agee, die niet gewoon was, zijne meening aan de vriendelijkheid op te offeren.

— »Niet goed? Waarom niet?«

Toch achtte hij het beter eene reden op te geven.

— »Omdat het best kon gebeuren, kind, dat jelui juist een dag uitkoost, waarop ik weinig tijd had om me met je bezig te houden, en dan hadden we allen maar spijt.«

— »Dat zou al heel toevallig zijn.«

— »Het zou veel toevalliger zijn, als ik dien dag juist niets te doen had, geen college waarop ik gesteld was, geen hospitaal, geen afspraak, geen dispuut. . . .«

— »Zijn die dan ook al 's morgens?«

— »Ze duren soms lang, vooral als na het nabroodje de werkzaamheden hervat worden, en zijn dan den volgenden dag nog niet geheel afgelopen.«

Bij nader bedenken vond Mina het toch ook wel verkieslijk, dat Agee wist, wanneer zij komen zouden. Zij zou er haar brief naar inrichten.

Door de wasch en het inmaken werd eerst de reis telkens uitgesteld. Toen echter dit alles lang achter den rug was, duurde het nog zoo lang, eer Agee er iets van hoorde, zoodat hij er ten laatste zelf over schreef, naar huis en aan Mina. Van de zusjes kreeg hij ten antwoord, dat zij er vast op rekenden, en alleen maar afwachtten, dat Mina den dag bepaalde. Zij spraken er toen Mina over, deze noemde een dag, en voegde er, aan Agee schrijvende, bij:

»Ik zou het zoo prettig vinden, als ik ook met je vriend, mijnheer Rathenius, kon kennis maken, over wien je zoo dikwijls gesproken hebt. Zou hij je ook juist dien dag komen bezoeken?«

Dit was de zinsnede in den brief, die Mina reeds sedert het vertrek van Agee had voorbereid, en waar-

mede zij de toekomst van een harer schoonzusters hoopte te verzekeren.

Men zou dus gaan.

Wat was de reden, dat Mina met steeds angstiger hart den dag van het reisje tegemoet ging? Er was sedert het voorjaar eene verandering in haar gekomen, en deze was den predikant en zijne vrouw niet ontgaan. Mina kon zeer bleek zien, was soms tegen den avond koortsachtig opgewonden, en over het geheel gejaagd en onrustig. Zij zag er slecht uit. In de vacantie scheen Agee het niet opgemerkt te hebben; het was dan ook eerst na de vacantie in 't oog vallend toegenomen. Mevrouw Wiedema kookte een geheel laboratorium vol drankjes en huismiddeltjes en drong ze Mina op. Mina slikte telkens zoolang, tot mevrouw Wiedema begreep, dat zij zich vergist had en het drankje het rechte niet was; dan kookte zij een ander.

Had Mina berouw over het engagement? Wie haar des avonds in haar eenzaam kamertje een kus had zien drukken op het portret van Agee, wie zag, hoe zij zijn brieven, — toch eer goedige dan hartelijke brieven, alles behalve *épanchements du coeur*, — met aandoening las, er in legde wat er niet in stond en ze als schatten bewaarde, zou van het tegendeel overtuigd zijn geweest. En wie haar menigen begonnen brief had zien verscheuren, omdat er een traan op gevallen was, zou zich afgevraagd hebben, welke droevige gedachte dan wel in haar opdoemde, die haar bij het schrijven aan hem overmeesterde, en die zij toch voor hem verborg.

De meisjes Pietje, Mietje, Fietje en Grietje, hadden ook min of meer de verandering opgemerkt en tot elkaar gezegd: »'t Is te hopen, dat het met Agee's examen maar niet te lang duurt, want Mina kan slecht

tegen een lang engagement,« maar de aanstaande schoon-
zuster had zich toch zoo goed weten te houden, dat
zij de gedachte weder hadden laten glippen.

Het was de avond vóór de reis naar Leiden. Mina
had den namiddag voor een deel in gezelschap van de
meisjes Bremer doorgebracht; en men had alles voor
de ontmoeting van den volgenden morgen afgesproken,
beraadslaagd over alle toebereidselen, over de aan te
trekken japonnen, — natuurlijk de allermooiste, de
»Zondagsche,« zooals de meisjes zeiden — in het spoor-
boekje gezamenlijk en afzonderlijk de uren van vertrek
en aankomst opgezocht en aangeschrapt; alles was ge-
reed, toen Mina zich naar huis begaf.

Zij vertoefde slechts eenige oogenblikken in de huis-
kamer.

— »Ik ga vroeg naar bed, moeder,« zeide zij; »mor-
gen is het vroeg dag voor de reis.«

Zij kuste vader en moeder goeden nacht, en ging
naar boven. Daar gekomen, deed zij de kamerdeur
op slot en zonk op een stoel neer.

— »Morgen,« sprak zij, »morgen is het misschien
voor het laatst.«

Zij nam Agee's portret van het kastje, waarop het,
in een eenvoudig *cuivre-poli* Mora-lijstje gevat, de
eereplaats in het midden vulde. Zij zat er op te
staren.

— »Dat waren zijne woorden,« zeide zij zacht, »je
bent verstandig, hartelijk en gezond, vooral gezond;
juist geschikt voor een doktersvrouw.«

Zij nam het portret en kuste het, terwijl hare
tranen vloeiden.

— »Het portret behoud ik toch,« zeide zij. »Dat
moet hij mij laten.«

Zoo zat zij eenigen tijd, en langzaam droogden hare tranen. Zij ontkleedde zich nog niet; er was een straal van hoop in haar opgekomen.

— »Ik zal het hun vragen,« zeide zij; »de ouders zijn toch de aangewezen raadgevers van hunne kinderen.«

Zij waschte hare oogen, om de sporen der tranen te doen verdwijnen, opende de deur en wilde zich naar beneden begeven.

— »Waarom hen ook vooruit ongerust te maken? Zij zullen het spoedig genoeg weten,« zeide zij.

Zij keerde in haar kamer terug, besluiteloos. Haar oog viel op het bijbeltje, dat als ornament, en met de bedoeling van dagelijksch gebruik, gelijk het in eene predikantswoning past, op haar kastje stond. Zij sloeg het op goed geluk open, meenende er een orakel in te zullen vinden, en las de eerste woorden, waar haar oog op viel. Gelijk meestal was het een tekst, die volstrekt niet op haar toestand sloeg; gelijk altoos wist zij hem er toepasselijk op te maken. Zij las ergens in den Prediker:

»Alles heeft eenen bestemden tijd, en alle voornemen onder den hemel heeft zijn tijd. Er is een tijd om geboren te worden en een tijd om te sterven.«

Deze fatalistische uitspraak, door den tragen en spottenden wijsgeer Kohelet ten beste gegeven, scheen haar eene aanwijzing.

— »Alles heeft zijn bestemden tijd,« zeide zij. »Ik zal er vader en moeder niet over spreken; wat geschieden moet, is niet af te wenden.«

Op dit oogenblik hoorde zij voetstappen op de trap. Het was hare moeder, die zich ter ruste begaf. Door een plotselinge gedachte gedreven, opende zij nu toch de deur.

— »Wat is er, kind?« vroeg mevrouw Wiedema, »nog niet in bed? Ik dacht dat ge vroeg wildet gaan slapen, om vroeg op te staan?«

— »Ik had nog wat gereed te leggen, ... moeder, ik heb zoo dikwijls pijn in den rug, hier, tusschen de schouders; wat kan dat toch zijn?«

— »Pijn in den rug, kind? Heb je het nu?«

— »Nee, nu niet; ik vraag het maar.«

— »Dat kan van alles zijn: niets beteekenend en heel gevaarlijk. ... we zullen er morgen eens over praten, en ik zal er je wat voor klaarmaken. Maar ga nu naar bed; wel te rusten.«

— »Ik heb beneden nog iets laten liggen, dat ga ik nog even halen. Is vader nog beneden?«

— »Ja, hij rookt zijn pijp uit.«

— »Goeden nacht, moeder.«

— »Goeden nacht, Mina.«

Mina ging nu naar beneden. Zonder moeder zou zij vader gemakkelijker de vraag kunnen doen.

— »Vader, ik wilde u wat vragen, een soort van gewetensquaestie.«

— »Ga je gang, kind.«

— »'t Is niet voor me zelf; ik heb het iemand beloofd, die het niet voor haar familie weten wil, en die toch gaarne uw raad zou ontvangen, juist omdat het een gewetensquaestie is. ...«

— »Ga voort, ik luister.«

— »Stel dat twee jongelieden geëngageerd zijn, en veel van elkander houden, maar een van de twee gevoelt, dat zij niet in alle opzichten voldoet aan de eischen, die de ander stelt, wat moet zij dan doen?«

— »Oho, lieve kind, die vraag is veel te algemeen. Vooreerst kan het zijn, dat de persoon die bezig is.

haar geweten en haar toestand te onderzoeken, strenger voor zich zelf is, dan de ander, die de eischen stelde, ze bedoeld heeft.«

— »O neen, omtrent dat voldoen of niet voldoen bestaat geen twijfel.«

— »Dan kan het zijn, dat die eisch door den ander wel wat onredelijk gesteld is. Er zijn onbeduidende eischen, er zijn geheel willekeurige, overtollige, grillige eischen, er zijn er zelfs die zondig zijn. Stel dat een jongeling, die materialist of atheïst was, van zijne aanstaaende vorderde, dat zij hare godsdienstige overtuiging zou verloochenen,« zeide de dominee, die zich voor zeer slim hield in het opvatten dezer onderstelling, »dan zou het meisje hieraan niet kunnen toegeven.«

— »Dan zou zij het hem moeten zeggen, niet waar? dat zij aan dien eisch niet voldoen kon, en terstond het engagement moeten afbreken?«

— »Zoo snel niet, lieve kind; èn vóór het huwelijk èn in het huwelijk is het mogelijk, grooten invloed op elkander uit te oefenen. Ik geloof zelfs, dat het veeleer haar plicht zou zijn, door alle middelen, zelfs door een tijdelijk niet al te sterk uitkomen voor hare meening, als die in strijd met de zijne was, te trachten, hem op den goeden weg terug te voeren.«

— »Jammer genoeg, . . . voor mijne vriendin, geldt het niet zulk een verschil, dat zoo geleidelijk kan ver-effend worden, vader,« zeide Mina. »Als u nu eens aanneemt, dat het niet iets is dat door den tijd beter wordt. . . stel bij voorbeeld,« vervolgde zij, ondanks zich zelve te midden van haar verdriet glimlachend, »dat hij niet van rood haar houdt, en het meisje, dat tot nog toe gemeend heeft zwart te zijn, ontdekt nu opeens, dat zij wel rood haar heeft, maar dat men

het geveerd had, — moet zij hem dat nu zeggen?«

— »Maar Mina, wat een ijdel voorbeeld.«

— »Zoo ijdel niet, vader... U ziet, ik mag er niet voor uitkomen, wat de zaak met mijne vriendin precies is, maar neem alsjeblieft aan dat dit een hoogst ernstig bezwaar was....«

— »De vrees om roodharige kinderen te krijgen...«

— »Ook al goed, vader... moet zij het hem dan zeggen?«

— »Natuurlijk!....«

— »Maar... maar als zij nu heel veel van hem houdt, zóóveel, dat zij gevoelt dat eene scheiding, een verstooten, gelijk dan het geval zou zijn, ... haar zou doen sterven?«

— »Dan zou zij hem, — want hoe vaak worden eischen onberaden gesteld en ondoordacht uitgesproken, — dan zou zij hem in dit opzicht nog eens kunnen ondervragen en van hem te weten komen of hij werkelijk, wat er ook van komen mocht, bij zijn eisch bleef.«

— »En als hij daarop antwoordde...?«

— »Dan zou er geen geheim moeten zijn tusschen hen die bestemd waren om man en vrouw te worden. Zij zijn elkander de waarheid verschuldigd, en immers daaruit alleen ook kan blijken, of de liefde de meeste is...«

— »Ik zal het haar zeggen, vader.«

— »Zie zoo, mijn pijp is uit. Maar dat moet wel iets heel ernstigs zijn, waarover ge mij in den nacht komt raadplegen, en dat op zulk een toon... Het geldt toch je zelf niet, mijn kind? Je haar is echt zwart!«

— »Ja, vader, het is zwart. Ik dank u voor mijn vriendin; ... u neemt het niet kwalijk, dat ik haar naam niet noem? Ik heb het haar moeten beloven.«

— »Zeg het haar maar, zooals we het besproken hebben, kind; of nog beter, als ze daartoe zou kunnen besluiten, zend haar eens bij mij; zij zal troost en kracht behoeven, ik zal het goede woord wellicht op mijn lippen vinden, dat haar sterkte kan geven.«

Mina nam afscheid en vertrok.

— »Morgen zal het de tijd zijn,« zeide zij bij zich zelve; »ik zal Agee alles zeggen, en zijn antwoord vernemen.«

Ondanks den weinigen troost, dien het gesprek haar gegeven had, was zij toch minder beangst; nu de weg, dien zij vreesde te betreden en dien zij toch als den eenig mogelijken beschouwde, afgebakend voor haar lag, scheen de stap haar niet zoo moeielijk meer.

Mina's brief was te Leiden ontvangen.

Agee deelde zijn vriend Victor den wensch van zijn meisje mee, en Victor hielp hem, een plannetje voor den feestdag op te maken. Ofschoon in gedachten enkel met de schoone Bezuidenhoutsche vervuld, was Victor niet ongenegen om met degenen die Agee lief en dierbaar waren, en waarover hij sinds bijna vier jaren nu en dan had hooren praten, kennis te maken.

— »Ik haal ze van den trein,« zeide Agee, »en wandel met het gezelschap naar mijn kamer, waar moeder Blansjaar een feestelijk onthaal moet gereed maken. We zullen samen het menu opstellen.«

— »Goed: bouillon, croquetjes, ossenhaas jardinière, lamscôteletten tomate, compôte perziken, marasquinvla, druiven, studentenhaver, pralines en bitterkoekjes...«

— »Bouillon onnoodig; volgens het tegenwoordig standpunt der wetenschap dient die tot niets dan om de maag op te wekken, hetgeen mijn vijf buitenmeisjes, drie uur na haar ontbijt en na een spoorreis van een

paar uur, in 't geheel niet noodig hebben. Ze zijn alle vijf gezond, maar ze eten er ook naar! Croquetjes, wat kosten die?»

— »Vijftien centen, geloof ik, maar je behoeft maar voor ieder op één te rekenen, en een paar voor het presenteeren. Bij het tweede presenteeren bedankt toch iedereen.«

— »Behalve mijn vijf buitenmeisjes, en natuurlijk behalve ik zelf. Twaalfmaal vijftien centen is een gulden tachtig. Dankje, daar kunnen we meer plezier voor hebben.«

— »Ossenhaas jardinière. . . .«

— »Ossenvleesch, gerookt, anderhalf ons.«

— »Lamsçôteletten tomate. . . .«

— »Lamsvleesch is een standpunt, dat men te Wagenvoorde aan de Maas nog niet bereikt heeft; het vijftal zou er de neusjes voor optrekken. Perziken, . . . marasquinvla. . . weet je wat? Ik bestel een groote roomtaart van een rijksdaalder, wat kadetjes, kaas en rookvleesch, wat appelen en peren, . . . en ik inviteer je tegen het dessert!«

— »Ik beloof je, dat ik er zijn zal, half drie?«

— »Als ze tegen twaalf uur aanvallen, zal je niet later dan kwart voor éenen hier moeten zijn, om nog een stukje roomtaart en een partje appel met de hongrigste van de vijf te deelen. Zie je, dat is het ware: gezonde, krachtige jongedochters; mijn meisje niet de minste van allen, de hoop der toekomst, bestemd om met een krachtig, gezond, moedig en energiek geslacht de wereld te veroveren. Van uit het platteland worden ze aangevoerd, de knapen die in de steden den boven-
toon zullen voeren, met stalen spieren en heldere flinke koppen, gereed voor elken strijd. Je kent het: geen ge-

dachte zonder phosphorus. . . . *wij* hebben den phosphorus.

— »Ik ben maar een Hagenaar, maar ik reken toch ook op een beetje phosphorus. En heb je, na den phosphorus in den vorm van roomtaart en appels, ook al over een verder programma gedacht?«

— »Het museum?«

— »Van oudheden?«

— »Mina wordt mijne vrouw, dus daarmee zou ik er wel heengaan, maar ik weet niet, of de meisjes het ook shocking zullen vinden. . . dus geen oudheden. Natuurlijke historie, al de opgezette beesten, zooals Mina zou zeggen.«

— »Zouden ze er op gesteld zijn? Ik heb er een paar maal voor cornac gespeeld, en altoos gehoord dat mijn gasten er hoofdpijn gekregen hadden.«

— »Ze zijn er natuurlijk op gesteld en moeten er dan de hoofdpijn maar voor over hebben. Dan het Japansch museum en dan de Hortus. . . dan eten, en naar me dunkt een toertje naar Katwijk. . .«

— »Hoelang denk je, dat zoo'n dag duurt? Mij dunkt, de dames zullen zoowat om acht uur 's avonds weer op spoor moeten zijn; je zult dus moeten kiezen.«

— »Om kwart over achten gaat de trein. . . Maar 't is toch wel afgesproken, je helpt ons toch den dag doorbrengen, en doet me het genoeg, met ons te eten?«

— »Gaarne, maar laat me dan eens wat voorstellen. . . Het museum, daaraan is niets te doen, maar als je nu den Hortus en het Japansch museum er aan geeft, en we aten wat vroeg. . . Waar eten we?«

— »Me dunkt hier op mijn kamer, daar kan de kok dan voor negen personen brengen.«

— »Voor negen? . . . Wie krijg je dan nog meer?«

— »Ik reken op twee personen extra, omdat het

buitenmensen zijn; je weet wat voor portietjes we soms krijgen . . .«

— »Nu, ik zou niet meer dan zeven nemen; als er niet genoeg is, kunnen we de juffrouw nog wat anders laten halen, of je geeft hun bolussen mee om in den trein op te knabbelen. — Dan wou ik je voorstellen, dat we, als we wat vroeg gegeten hebben, naar Katwijk gingen thee drinken en de zon zien ondergaan; en dat ik de eer mocht hebben, het tochtje naar Katwijk aan de dames aan te bieden.«

— »Neen, maar waarlijk . . .«

— »Toch wel, je inviteert mij immers voor allerlei en gunt me haar gezelschap; wat zouden zij er van denken, als ik niets voor haar over had? Afgesproken?«

Het werd afgesproken; juffrouw Blansjaar werd verzocht boven te komen, en men begon alles in orde te maken, tegen den volgenden dag.

— »Mij dunkt, die anatomische boeken moest je wegleggen,« zei Victor. »Dames snuffelen graag in alles, als ze op een studentenkamer komen, en 't is niet aardig voor haar, als ze er bij toeval een skelet of een halve long in zien.«

— »Je vergeet, dat mijn zusters dokterskinderen zijn, en mijn meisje een aanstaande doktersvrouw. Wat dunkt je, zou ik die photographieën naar Gräf wegnemen?«

— »Och, 't is kunst, en men kan ze in elken winkel zien.«

Alles bleef zooals het was, en het bleek dan ook volstrekt niet shocking gevonden te worden, en den volgenden morgen tegen elf uur kon men een lang en robuust student aan het station te Leiden zien op en neer wandelen en in eenzaamheid de aankomst van den trein uit Rotterdam afwachten. De trein kwam

aan, en voor de raampjes zag men twee blozende gezichtjes, waarachter zich nog een drietel andere, voor het meerendeel even blozend, verborgen.

— »Mina mag het eerst uitstappen,« riep Pietje.

Mina stapte dus het eerst uit, een beetje bleeker dan anders, maar toch niet zóó, dat Agee het opmerkte, en achter haar aan het vroolijke, jolige viertal, allen blond, allen een klein weinigje sproetig, allen met dien vlakken, driehoekigen blos, dien men in het Noorden en Oosten van ons land veel aantreft, en die den indruk maakt, alsof de meisjes op iedere wang een klap met de vlakke hand, in *rouge* gedoopt, ontvangen hebben. Maar, waren ze ook geen schoonheden, ze hadden roode lippen, witte tanden, en een gullen, prettigen lach. Van de vier eenvoudige hoedjes fladderden de linten in den najaarswind; alleen Mina, als domineesdochter, had een stemmiger hoedje op.

— »Wel, Agee, daar zijn we, jongen!« riep Pietje.

— »We komen de studentenstad aankijken,« zeide Mietje.

— »Ik heb de complimenten van Moe,« zeide Mina, »en of je dit doosje pillen zoudt willen gebruiken. Moe meende, dat je met het vele studeeren, wel wat last kondt hebben van congestie, en nu heeft Moe een recept, dat daar uitmuntend voor is, eens voor je klaargemaakt. Als ze op zijn, kun je er meer krijgen.«

Agee lachte.

— »Wil je je Moe wel bedanken?« zeide hij. »We zullen het doosje netjes wegzetten, en ze bewaren tot ze te pas komen, hoor.«

Agee had zijn meisje een flinken zoen gegeven; toen hij met deze ceremonie ook tot de zusters wilde overgaan, zei Pietje:

— »Is het niet te gek, hier te Leiden?«

— »Volstrekt niet,« antwoordde Agee, »er wordt hier meer gezoend.«

Agee nam zijn meisjes arm en de zusjes sloten zich in groepjes aan, luid babbelend en met de neusjes in den wind, en men begaf zich op weg naar de Haarlemmerstraat.

— »Wie is dat, Agee?« vroeg Grietje, toen men bij het bronzen standbeeld aan den ingang der stad was gekomen.

— »Boerhave, en die gebouwen daarachter, dat is het Ziekenhuis met al wat er bij behoort.«

— »Hé, 't was immers een dokter? Waarom staat hij dan met zijn rug naar 't Ziekenhuis?«

— »Hij vindt het Ziekenhuis zoo weinig naar zijn zin, dat hij het liever den rug toekeert en naar de sociëteit gaat, die er tegenover is.«

— Nu, dat vertel je zeker vandaag ook niet voor 't eerst!«

— »Neen, maar voor jullie uit Wagenvoorde is hij nog goed genoeg. 't Bewijs is, dat je er om lacht!«

— »Dat zouden we toch doen, alleen uit pure pret, omdat we uit zijn.«

Dit was volkomen juist gezegd van Grietje; als een zwerm vroolijke musschen snaptten en tjilpten de vier jolige zusjes. Dat Mina wat ernstiger was, werd door allen toegeschreven aan hare positie als geëngageerde aan den arm van haar aanstaande, of ook — als dominees-dochter.

Toen ze een weinig vooruit waren en de meisjes haar oogen uitkeken aan de heerlijkheden van de Beestenmarkt en het Galgewater, haalde Mina een opgevouwen papiertje uit haar zak met iets ronds er in.

— »Je hebt vandaag,« zeide zij tot Agee, terwijl zij het hem in de hand gaf, »door mijn plannetje, ofschoon ik hoop, dat je het niet al te royaal zult aanleggen, toch in allen gevalle wat extra kosten; doe me nu het plezier en laat me daar wat aan meedoen.«

— »Nu, dat vind ik heel practisch van je, dank je wel,« zeide Agee.

— »Je moet denken, we zullen toch eenmaal man en vrouw zijn, dus het gaat van ons beiden,« zeide Mina, moedig en zonder trilling in hare stem, ofschoon het was alsof de krachten haar begeven zouden bij de gedachte dat wellicht, na de bekentenis die zij voornemens was hem te doen, alles gedaan zou zijn.

— »Als ik het je nu maar royaal genoeg maak voor je geld,« zeide Agee, »anders heb je spijt van je bijdrage.«

— »Ja, ik had moeten wachten tot van avond, dan kon ik zien of het noodig was geweest,« zeide Mina glimlachend. »Van avond zou het te laat zijn,« bedacht zij, »dan zal hij niets meer van mij aannemen.«

Men kwam op Agee's kamer aan, en werd onder aan de trap plechtstatig begroet door juffrouw Blansjaar, die veel eerbied en onderdanigheid ten toon spreidde, maar terstond na het afloopen dezer vertooning aan hare dochter verklaarde te vinden, »stat die meisjes der knappies uitzagge, maar meer ook nie.«

Boven gekomen, merkten de meisjes het eerst, midden op de tafel, een prachtigen bouquet op, waarvan het gezicht ook Agee verbaasde. Een kaartje, er aan bevestigd, droeg den naam van V. Rathenius, jur. cand., en Agee vond deze attentie van zijn vriend verrassend, terwijl Mina tot Mietje zeide:

— »Dat is op een van jullie bedoeld, maar op wie?«

De meisjes legden hoeden en manteltjes af, en terwijl Agee het portaal overging om er een gedeelte van op zijn slaapkamer te brengen, kwam Mietje hem achterop.

— »Hoor eens, Agee, je hebt vandaag heel wat kosten voor ons; nu hebben Pietje en ik gedacht, dat we je samen met een kleinigheid wilden tegemoet komen, van ons kleedgeld. Daar, neem aan, maar doe ons plezier en vertel het niet aan de anderen, want anders zal het haar spijten, dat ze ook niet op de gedachte gekomen zijn.«

— »Nu, dat is een zeer verstandige gedachte van je, dank je; zal je Piet ook wel bedanken?«

En Agee incasseerde het papiertje met geld.

De meisjes snuffelden de kamer rond, alsof het veroverd land was.

— »Gut, Agee, hoe kan je zoo'n plaat hier hebben, zoo'n hoofd met zoo'n arm!«

— »Het is de kop van de Venus van Titiaan, Mie; vind je ze niet mooi?«

— »Ja, een mooi gezicht, maar wat een houding; kijk eens Fie! O, en dat is je Minerva, ... met een groen lint. En is dat nu de Series? — wat een namen! Zijn er zooveel professors? — Bij hoeveel houd je college? Geven ze dat allemaal in het Latijn? Zullen ze je niet missen vandaag?«

— »Ja, Mie, dat kun je begrijpen,« zei Grietje, »hij zal wel lastig zijn, net als bij meester Baars te Wagenvoorde.«

— »Wat denk je toch, Griet,« zei Fie, »het zijn geen kwajongens; het zijn allemaal heeren, die daar deftig zitten, en van tijd tot tijd den professor een vraag doen, in het Latijn, als zij hem niet goed begrijpen.«

— »Hm, een omberdoos. . . . Je hebt hem den laatsten keer niet netjes opgeruimd; ik zal straks de doosjes eens in orde maken. Je mocht wel eens nieuwe kaarten koopen.«

— »Denk er maar om voor mijn St. Nicolaas!«

— »Nu, dat is goed, dan kom ik er goedkoop af. Wat is dat voor een dame?«

— »Madame Derasse, van de Fransche opera; lief hè?«

— »Ja, je kunt wel zien, dat het een actrice is; wat heeft ze daar in de hand?«

— »Een beker, ze stelt voor Galathée, de vrouw van Pygmalion, een drinklied zingend, »*Ah, verse encore!*..«

— »Ik zou ook wel actrice willen zijn,« zei Fietje.

— »Hoe is 't mogelijk, Fie!« zei Pietje.

— »Stellig, Piet, wat graag! Wat beteekenen al die kaartjes aan je spiegel? Is dat van een doodshoofd gemaakt, die aschbak?«

— »Ja, het is een doorgezaagde schedel.«

— »Hoe griezelig! Van wie zou die schedel geweest zijn.«

— »Van Yorick.«

— »Wie is dat?« zei Grietje. »Is er niet een verhaal van iemand, die zijn meisje verloren had, en die altoos uit haar schedel dronk? Ken jij dat niet, Mina? Verbeeld je, dat dit jou schedel was, en dat Agee daar wijn uit dronk!«

— »Maar Griet!« riep Pietje, »hoe kun je zulke akeligheden zeggen; Mina wordt er bleek van. 't Is kinderachtig, iemand met zulke gedachten van streek te brengen. Hoe is het, Mina?«

— »Och, 't is niets,« zei Mina. »Het komt daar niet van, maar van het sporen.«

— »Als je maar eerst een paar jaar mijn vrouw

bent, Mina,« zeide Agee, »dan zul je van een schedel of een beetje bloed niet meer schrikken. Een doktersvrouw leert er wel tegen kunnen.«

De meid werd gescheld, en verscheen, tegen de gewoonte, onmiddellijk. Zij deed, hetgeen haar werd opgedragen, onder de starende blikken van de tien oogen uit Wagenvoorde, en liet dan ook den suikerpot, dien zij juist gevuld had, vallen.

— »Moet die meid je servies afwasschen?« klonk het, toen het meisje weg was. »Hoe is 't mogelijk, dat je dan eten kunt!«

— »Och, honger is de beste saus, en je mag, als je lust hebt, straks eerst je bord en je kopje met je servet afvegen. Ik zal het me niet aantrekken.«

— »En waarmee dan het servet?... Hm, hm, een roomtaart! Jongen, wat heb je voor ons uitgehaald!«

— »Zou ik niet? Het gebeurt niet alle dag dat ik vijf dames te visite krijg, de *élite* van Wagenvoorde aan de Maas.«

— »En je slaapkamer? Die moeten we toch ook zien.... Is dat hier naast?... Zoo, slaap je daar?... Waar is je bakkertje met je pluim? Mag ik wat eau-de-cologne?«

Terwijl Pietje, Mietje, Fietje en Mina de slaapkamer in oogenschouw namen, riep Grietje even Agee op de voorkamer ter zijde, en begon:

— »Agee, ge hebt vandaag zoo voor ons uitgehaald, nu hebben Fie en ik gedacht....«

Agee raadde wat er komen zou. Hij liet Grietje echter kalmpjes uitspreken, en nam zonder bezwaar het kleine pakje geld in ontvangst.

— »De koffie zal wel klaar zijn,« zeide Agee. »Piet, wil jij er eens voor zorgen?«

— »Dat komt mij eigenlijk toe,« zeide Mina.

— »Kom, kom, blijf gerust zitten,« zeide Pietje, «we hopen later nog zoo dikwijls bij je op de koffie te komen, laat mij er nu maar voor zorgen.»

— »Ja,« merkte Grietje op, »zoo'n viertal ongetrouwde tantes, daar zal je er aldoor een van over den vloer hebben.»

— »Des te beter,« antwoordde Mina, »dan mogen ze het verstelwerk komen doen.»

Zachtjes vroeg Mina aan Agee onder het koffiedrinken:

— »Zien we mijnheer Rathenius niet?«

— »Straks komt hij. Maar hoe is het? Eet je wel? Je ziet wat bleek.»

— »Een beetje hoofdpijn van het sporen, maar het wordt al beter.»

— »Houd je straks maar goed, want ik heb tegen hem gebluft op mijn gezonde aanstaande vrouw.»

Inderdaad verscheen tegen één uur Victor, en maakte op gemakkelijke manier kennis met de meisjes. Mina zat zich af te vragen, wie van de vier het meeste indruk op Victor zou maken.

— »Fietje lacht vroolijker,« dacht ze, »maar Pietje heeft iets ernstigs in haar oogen, dat hem misschien aantrekt. Mietje heeft mooier, gelijker tanden, maar Grietjes neus is minder stomp. Maar ook: Pietje is sproetiger en Mietje heeft een wratje aan haar kin, en Fietje heeft bijna geen wenkbrauwen en Grietjes handen zijn zoo leelijk rood.»

De meisjes zelf waren het over Victor al spoedig eens, dat zij hem gezellig vonden, maar juist dat zij hierbij geen van vieren aan coquetteeren of het smeden van veroveringsplannen dachten, maakte hen vrij en ongedwongen en eenvoudig. De vijf meisjes waren uit

om plezier te hebben, en de twee studenten vonden het een alleraardigst idee, met het vijftal de opgezette dieren te gaan zien.

Toch viel de tocht door de zalen van het eindelooze museum niet mee; langzamerhand geraakte men onder den indruk van de benauwde, vergiftigde atmosfeer; de vroolijkheid, toen men aan de groote poort aan het Rapenburg schelde, nog bruisend en woelig, verflauwde met elke reeks van vitrines die men passeerde, en men dankte den hemel, toen de deur dichtviel en men de frissche lucht van de ledige Papengracht, waar, als gewoonlijk, geen sterveling te zien was, weer inademde.

— »Nu op Zomerzorg wat uitrusten,« stelde Victor voor.

— »Er zijn nog meer museums, meen ik,« zeide Pietje. »We komen zoo gauw niet weer in Leiden, laat ons dus profiteeren en er van onthouden wat we kunnen.«

Men noemde toen het Herbarium en den Hortus en het Kabinet van pleisterbeelden en het Museum van oudheden en het Zoötomisch museum en de Bibliotheek op, en eindelijk ook het Japansch museum. Dit verkoos Pietje nog boven Zomerzorg, en daar het op den weg van Agee's kamer lag, zou men het zonder al te veel tijdverlies vóór den eten nog kunnen bezichtigen.

Men belde, en een vuile juffrouw deed open.

— »Sophie!« riep zij, »daar benne heere en dames om het mezeëem te zien!«

Een dochter met sluike haren en een slordig pakje kwam te voorschijn, sloot een voor een de kamers open, en deed tegelijk dienst als cicerone.

— »Hier is een Japansche tempel, ziet u, met die twee poppetjes er in.«

— »Dat zijn zeker afgoden,« zeide Mina.

— »Juist, dat benne afgode,« antwoordde de juffrouw.

— »Ik zou het eer voor priesters gehouden hebben,« voegde Pietje er bij.

— »Juist, dat benne ook priesters. Priesters of afgode, dat is hetzelfde.«

Ten hoogste voldaan over deze Japansche inlichtingen, nam het gezelschap afscheid, en men ging aan tafel.

Agee had wat advokaat willen maken vóór tafel, maar de meisjes hadden er niet aan gewild.

— »Limonade is veiliger,« had Pietje gezegd. »Wat schenk je ons aan tafel? Daar kan het toch van afhangen.«

— »Een glas Bordeaux, natuurlijk.«

— »Ik houd niet van rooden wijn, en Fie en Griet ook niet,« zei Pietje.

— »Ik weet wat beters,« zeide Victor tot Agee, en vervolgde zacht: »Als je door de meid een paar fleschen geurigen Moezelwijn, Forster Traminer of Moselblümchen liet halen, of wat Graves of Barsac?«

— »Me dunkt dan het laatste.«

— »Ja, maar niet iets, dat ons naar het hoofd gaat,« zeide Mietje. »Mina heeft toch al hoofdpijn; wat ziet ze bleek! En dan: we moeten van avond met ons vijfjes in den trein, en nog te Rotterdam overstappen ook!«

Mina had vruchteloos op eene gelegenheid gepeinsd, om met Agee het ernstig gesprek te hebben, waarop ze plan had. Er was van een oogenblik alleen zijn geen sprake geweest. In het museum had zij er over gedacht, hem te vragen, wat met haar buiten rond te wandelen, terwijl de anderen het museum bekeken,

maar de twijfel, of het wel aanging, Victor als *chapeau* van de vier meisjes achter te laten, had haar terug gehouden. Daarbij, — moest zij het zich zelf bekennen? — elk voorwendsel om hare bekentenis uit te stellen was haar welkom. En nu het zich niet liet aanzien alsof er nog eene gelegenheid zou komen, nu zette zij zich over het denkbeeld heen.

— »Ik zal hem morgen wel schrijven... of later,« zeide zij bij zichzelf. »Wie weet of ik mij niet vergis? Wat kwaad kan het doen, of wij nog eenige dagen wachten? Daar hij zelf, die medicus is, van mijn toestand niets bemerkt, en niet vermoedt, dat ik aan eene vreeselijke kwaal lijd, dan is het toch ook mogelijk, dat ik mij zelf bedrogen heb, en in mijn angst verontrustend heb genoemd, wat niet verontrustend was.«

Toen zij eenmaal het denkbeeld van zich afgezet had, knapte Mina op, en al was de Barsac geen koptige wijn, toch vloog een glaasje van het geurige, zoetig-rinsche vocht haar evenals de anderen, naar het hoofd, gaf haar een blosje op de wang en deed haar oogen schitteren. En wat de anderen betreft, jeugd, vroolijkheid, gezondheid en het feestelijk gevoel van »uit« te zijn, maakten dat de gulle dartelheid uit aller oogen blonk, en Victor, zoowel als Agee, pret had in de scherts der vijf eenvoudige meisjes. Mina was het met zich zelf niet eens, voor wie der vier Victor de meest geschikte partij was, maar wel wist zij, dat hij aan geen der vier eene bijzondere voorkeur betoond had.

De avonden werden reeds lang; om halfzes zou het rijtuig voorkomen, Victors invitatie, en men haastte zich met het dessert. De meisjes kraakten amandelen en pelden noten en wierpen die in haar glas wijn, be-

werende dat dit een bijzonderen geur er aan gaf. Victor sloeg een toast, waarin allerlei moois voorkwam over de vijf meisjes, »de parelen van Wagenvoorde,« en die ze met de grootste aandacht aanhoorden.

— »Kijk Grietje eens vroom zitten kijken,« fluisterde Agee zijn meisje in het oor; »'t is of ze naar je pa's preek luistert.«

Het komische van deze gedachte scheen Mina buitengewoon te treffen, althans zij proestte het uit, juist terwijl Victor met een luid: »Ik drink op de gezondheid van de dames van Wagenvoorde aan de Maas!« zijn toast besloot. Mina greep haastig haar glas en dronk, maar, hetzij door de stukjes noot, hetzij door eene andere reden, zij verslikte zich, hoestte en bracht haar zakdoek aan den mond. Plotseling vloog zij de kamer uit, naar Agee's slaapkamer. Mietje ging haar na en kwam eenige oogenblikken later doodsbleek terug.

— »Agee, kom eens even achter,« zeide zij.

Agee kwam bij haar. Hij vond Mina, nog bleeker dan Mietje, op een stoel zitten. In den zakdoek, die op de waschtafel lag, zag hij een roode vlek.

— »Bloed? Heeft zij bloed opgegeven?« riep hij ontsteld.

Mietje knikte.

— »Zooeven, door het hoesten. Het is niet veel, maar het is bloed.«

— »Haal even azijn. En zout. Houd je rustig, Mina, arm kind. Het is niets, wees kalm.«

Mina scheen dien raad minder noodig te hebben dan Agee zelf. Zij rustte, doodmoede en uitgeput, in den stoel; de blosjes op haar roode wangen schenen nu twee brandend roode vlekjes op een witten poppekop. Zij hield de oogen half gesloten; en liet zich gewillig,

maar moedeloos, door Agee de eerste geneeskundige hulp verleenen.

— »Niet spreken,« zeide hij, en onderzocht den zakdoek.

— »Heeft zij het misschien reeds meer gehad?« vervolgde hij zacht, zich tot Pietje wendende.

— »Ik weet het niet,« sprak deze.

Mina had de vraag gehoord. Zij knikte toestemmend, hief de moede rechterhand van de tafel op, en wees met de vingers: tweemaal. Toen wenkte zij Agee, om dichterbij te komen.

— »God straft mij,« fluisterde zij, »omdat ik het u niet gezegd heb.«

Hij legde haar weder het zwijgen op, gaf haar een kus op het voorhoofd, en bleef moedeloos naast haar zitten.

Het dessert was intusschen gestoord; het rijtuig, dat voorgekomen was, was teruggezonden, en de meisjes zaten met Victor droefgeestig over den treurigen afloop van den dag te praten. Nu en dan strekte de een of ander de hand uit naar de schoteltjes amandelen en rozijnen, en knabbelde aldus de restjes van den ontredderden disch op. Victor schonk zich nog een glas wijn in, maar de meisjes bedankten; zacht en fluisterend werd het gesprek voortgezet. Van tijd tot tijd gingen de meisjes om beurten naar de slaapkamer, om Agee als ziekentrooster wat gezelschap te houden. Mina was van afmatting in een korte sluimering gevallen.

— »Zij heeft geen koorts,« zeide Agee.

— »Hoe moet dat nu gaan?« zeide Pietje, toen men een der jongste meisjes voorloopig bij Mina gelaten had en Agee in de voorkamer was gekomen.

— »Er moet getelegrapheerd worden,« zeide deze; »Mina kan nu niet reizen.«

— »Maar we kunnen toch niet allen met haar hier blijven,« zeide Pietje; »telegraphieeren is dus onnoodig, een van ons zal dan hier blijven, en een der anderen, of pa, zal het bij den dominee gaan vertellen.«

— »Hebt ge zooveel logies?« vroeg Mietje.

— »Als Agee zijn bed aan de twee dames wil afstaan, kan hij wel bij mij logeeren,« zeide Victor. »Ik heb een ruime canapé en heb wel meer aan een logé mijn bed gegeven.«

Dit werd aangenomen. Een kwartier later echter verscheen Mina, nog wat bleek, maar toch veel beter, weer in de voorkamer.

— »Ik zal zacht spreken,« zeide zij, »om mij niet te vermoeien; maar ik zou gaarne van avond vertrekken. Ik heb nu nog een half uur om uit te rusten, en als wij dan langzaam opwandelen naar het station, zou ik langzamerhand bijkomen. Ik zou het voor vader en moeder willen verzwijgen; de twee vorige keeren hebben zij er ook niets van gemerkt. Ze zouden zich maar ongerust maken, en op mijn leeftijd gaat het immers nog wel over?«

Agee trachtte haar van haar plan af te brengen, en wees haar op het schokken van den trein, op de koude avondlucht, op de vermoeyenis en de kans, dat men het thuis toch wel merken zou; alles vergeefs. Mina maakte zich zoo ernstig beangst voor den schok, dien zij haren ouders door de ontdekking zou toebrengen, dat Agee begreep, haar niet langer te moeten tegenstreven, ook om haar niet zenuwachtig te maken, en aldus het gevaar te doen toenemen. Men deed dus zooals gezegd was en wandelde langzaam langs de Oude Vest naar den trein. Welk een verschil met de wandeling van 's morgens! Het was of de fladderende linten van de

vier hoeden der vier meisjes van droefheid slap hingen, nog meer dan van de zwaarte der natte avondlucht; dat Mina's hoedje wat stemmiger was, liep volstrekt niet in 't oog. Integendeel, het scheen het moedigste van de vijf. Mina hield zich voorbeeldig.

— »Ik breng u tot aan het station vóór Wagenvoorde,« zeide Agee; »daar kan ik wel logeeren, dan ben ik zeker, dat ge althans zóó ver geen gebrek aan hulp gehad hebt, en dan weten de oudelui er niets van.«

Dit geschiedde. Aan den trein nam Victor afscheid.

— »Ik had nog een plannetje,« zeide Mina tot Agee, toen ze in den trein zaten, »ik had zoo gehoopt, dat uw vriend en een der meisjes in elkaars smaak zouden vallen.«

— »Victor? Hij is zoo goed als geëngageerd met een schatrijk meisje in den Haag.«

— »Dus dan is hij toch over Rosette al weer lang getroost?«

— »Maar, kind, dat is al twee jaar geleden!«

— »Twee jaar,« dacht Mina bij zich zelve; »wat zal Agee over twee jaar zeggen, en waar zal ik over twee jaar zijn?«

Zij vleide zich naast Agee in den duisteren waggon en zeide geen woord meer, tot men aan het laatste station vóór Wagenvoorde was aangekomen. Zwijgend zat het zestal, dat des morgens zoo vroolijk over den stationsweg had gewandeld, in den trein, ieder met zijne eigene gedachten bezig.

Men naderde het station, waar Agee zou uitstappen.

— »Schrijf mij toch morgen, hoe ge den nacht hebt doorgebracht en hoe ge u gevoelt, in de kleinste bijzonderheden,« zeide Agee. »Het was beter als ge het ook aan de oudelui zeidet, maar daar ge liever wach-

ten wilt, tot ge u weer geheel beter gevoelt, schrijf mij dan alles, dan kunnen we samen overleggen. Zaterdag over acht dagen kom ik over, tot Maandag. Maar morgenavond krijg ik een brief!»

Mina beloofde alles, en Agee nam hartelijk afscheid van de zusjes, maar toen hij ook Mina tot afscheid een kus zou geven, klemde zij zich aan hem vast, alsof zij hem nooit zou weerzien.

— »Ik heb zooveel van je gehouden,« zeide zij fluisterend, en ofschoon hij niet geheel begreep, welk een afscheid zij nu reeds daarmede bedoelde, voelde hij zich toch door die woorden nog meer geschokt, dan door de tooneelen van den namiddag.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Den volgenden dag ontving Agee den beloofden brief van Mina. De nacht was rustig geweest, de vermoeyenis van de reis was een voldoende voorwendsel geweest om het vertellen tot den volgenden dag uit te stellen, en Mina had aan het ontbijt een kalm verhaal kunnen doen van hetgeen men te Leiden genoten had.

»Maar nu,« vervolgde de brief, »komt tusschen ons de treurige quaestie, die ik hoop, dat spoedig uitgemaakt zal zijn. Ik geef u uw woord terug en ik gevoel, dat gij me ook het mijne moet teruggeven. Toen wij ons engageerden, waren de woorden die ge mij toevoegdet en die ik goed onthouden heb, want ze waren practischer en zakelijker dan ik op dat oogenblik zelf

den toestand wel opvatte: »Je bent verstandig, hartelijk en gezond, vooral gezond, juist geschikt voor een doktersvrouw.« Verstandig wil ik nu trachten te zijn, ook mijn hartelijkheid is niet veranderd, maar gezond ben ik niet meer. Ik weet dat op mijn kwaal een ongeneeslijk slepend lijden volgt, ik weet dat ik niet meer »juist geschikt voor een doktersvrouw« ben. Je zult toegeven, Agee, dat ik de zaak moedig onder de oogen zie. Ik geef u dus uw woord terug en vraag daarbij één ding: maak mij den strijd niet moeilijker dan hij is. Ik weet niet, hoe lang het met mij duren zal; soms loopen dergelijke gevallen spoedig af, vooral als de lust om te leven niet groot meer is; soms duurt het lang, niet waar, eer het levensvlammetje is opgebrand. Laat ik je in dien tijd zoo weinig mogelijk zien, . . . het is zulk eene teleurstelling, zulk een droevig afscheid nemen van hetgeen ik nog als levensgeluk gehoopt had; ik zal zooveel moeite hebben om in vrede met mij zelve te sterven.

»Vergeef, wanneer ik je deze vertrouwelijke gedachten nog schrijf, Agee, terwijl we voortaan niets meer voor elkander moeten zijn. Het was mij zulk eene behoefte, je van alles deelgenoot te maken, het zal mij zulk een ledig zijn, als ik je in mijn leven mis, . . . en dat ik je dit schrijf, is om je goed te doen zien, hoe ernstig ik het meen en hoe ik eene grootmoedige opwekking van uw kant alleen een grootmoedige dwaasheid zou vinden. Wij zijn niet bestemd om te zamen gelukkig te zijn; hoe eer wij beiden, — gij tot een lang en gelukkig leven aangewezen, ik welhaast oproepen om rekenschap te geven van hetgeen ik gedaan en gedacht heb, — ons gewinnen om niet meer aan elkander te denken, des te beter zal het zijn. Het

zal u in de volheid van de wereld, in kracht en gezondheid, ook gelukken, en met welke gedachten ik dien korten tijd nog zal doorbrengen, is mijne zaak, en die van God. Ik heb mijn goede ouders langzaam voor te bereiden, ik heb mij te verzoenen met het denkbeeld, dat ik alles om mij heen weldra voor het laatst zal gezien hebben, dat deze herfst misschien de laatste zal zijn.

»Wanneer ik dit alles zoo opschrijf, Agee, en toegeef aan de gedachten, die bij mij opkomen, schijnt het mij, alsof ik dat alles ergens gelezen had, en het een ander persoon gold dan mij zelve, en toch is het alles zoo waar en zoo treurig ernstig. Ziet ge wel, dat ik er aan gewinnen moet, en nog eene gewichtige taak vóór mij heb? Het is die taak, die ik nu met kracht en berusting wil ondernemen, en daarom ook is het, dat ik dezen langen, stilligen en afdoenden brief schrijf. Wanneer ik weet, dat je hem ontvangen en gelezen hebt, en dat alles is geschied zooals ik het daarin beschik, en gij er u, — ook met eenige moeite en eenigen strijd misschien, maar toch inziende hoe verstandig ik ben, — bij aansluit, dan zal ik een grooten stap dichterbij de berusting zijn waarnaar ik verlang. In welk een angst en spanning ik geweest ben, sedert ik de eerste maal de teekenen van mijne ziekte opmerkte, kunt ge u niet verbeelden. Het was alsof ik eene misdaad gepleegd had; ik besloot, u alles te bekennen, en dan weder, te trachten u alles te verbergen, en ik wist dat het eene even doelloos was als het andere. Na eenigen tijd twijfelde ik weder; ik vond mij zelve weder gezond, en ik was er blijde om, dat ik niet gesproken had. Toen kwam de tweede maal, nieuwe angst en nieuwe spanning; gisteren-

morgen ben ik van huis gegaan met het plan, je alles te zeggen. Ik stelde het uit van uur tot uur... we waren zoo vroolijk, en ge waart zoo hartelijk... ik kon het u niet zeggen, ik was bang. God heeft mij gestraft voor mijn achterhoudendheid en mijn opzien tegen den strijd. Maar nu is het gedaan. Ik heb alles gezegd. Ik heb u moedig uw woord teruggegeven, ge ziet dat er niets aan te doen is. Waartoe zou het dienen of ge het weigerdet? Over een jaar misschien, als ik dan nog leef, zoudt ge er spijt van hebben, geketend te zijn aan eene stervende; ge zoudt dan misschien ongeduldig worden, misschien wenschen, dat ik maar spoedig uit mijn lijden was, misschien naar mijn dood verlangen; laten we ons beiden niet aan die vreeselijke mogelijkheid blootstellen, want dan zoudt ge zonde op uwe ziel laden zonder dat het noodig was, en ik begin die dingen nu anders in te zien, dan toen ik onder vaders preeken dwaasheden zat op te zoeken in mijn bijbeltje.

»Ik schrijf maar voort, — wanneer de brief u verveelt, werp hem dan in het vuur; het is mijn laatste en er staat geen nieuws meer in. Dat heeft het afscheid nemen in de verte voor, dat men lang zijn vrienden zegenen kan, zonder dat ze hun hoofd terugtrekken. Agee, ge zult, als ik dood ben, of misschien reeds veel vroeger, aan een ander meisje als vrouw denken. Wanneer ik dat nu reeds hoorde, en ik wist haar naam, dan zou mij dat met een gevoel van wrevel en bitterheid vervullen, maar ik ben overtuigd, dat, als ik wat verder ben, en wat meer gewend om alles om mij heen te beschouwen als iets dat geweest is, en dat ik moet achterlaten, — dat dan die tijding niet zoo hard meer voor mij zal zijn, en ik haar met uwe liefde zal

kunnen gelukwenschen. Toch... spreek er mij niet te gauw over, — ik weet niet of ik al spoedig zoover zijn kan, en waarom mij verdriet te doen als je het laten kunt, niet waar? Ik ben toch al niet te benijden. Is het verkeerd, dat ik nog zoo weinig getroost ben? Zeker wel. Van de hope op Christus, en alles wat vader zoo vlug bij de hand heeft om zieken en stervenden te troosten, is er nog niet veel, dat werkelijk, innig vat op mij heeft; ik prevel de woorden en voel er de beteekenis nog niet van; ik heb het sedert mijn eersten schrik al zoo dikwijls vergeefs beproefd, maar dat zal wel komen. Ik ben nog te bedroefd; ik hecht aan het leven, ik houd van de menschen, ik hoopte nog op zooveel, en ik kan nog niet gelooven dat dat zondig was, of dat het zondig is, wanneer ik moeite heb om het als ijdel en onbeteekekend te beschouwen. Ik kom nog in opstand, ik mor, ik klaag, ik schrei 's nachts; er moet nog veel aan mij veranderen, eer ik zonder verdriet mijn oogen kan sluiten voor al dat goeds en heerlijks.

»Daarom, zooals gezegd is, niet waar? en ge zult het nu te beter begrijpen: hoe eer deze band althans verbroken is, hoe beter. Neem mijn dank voor al de goedheid en vriendelijkheid, door u, die zooveel beter en verstandiger waart, aan mij, die somtijds erg dom en kinderachtig kon zijn, betoond, en leef gelukkig.

Uwe Mina.«

Agee zat met dezen brief in de hand, toen Victor kwam vragen of hij bericht uit Wagenvoorde had ontvangen.

Hij las hem Victor voor.

— »Ik heb nooit een brief van haar gehad, die mij had doen denken, dat ze er zoo een kon schrijven,« voegde hij er bij.

— »*Pectus disertum facit,*« antwoordde Victor, »waarschijnlijk heeft het arme meisje je nog nooit zoo iets belangrijks te schrijven gehad. Ik vind het heel aandoenlijk. Ben je al aan het antwoorden?«

— »Neen, het is geen kleinigheid, zoo'n brief te beantwoorden.«

— »Ik dacht, dat het maar een paar woorden behoeften te zijn.«

— »Welke dan?«

— »Geef eens een stuk papier...«

Hij schreef.

— »Ziedaar! daar heb je je brief.«

Agee las.

— »Lieve Mina, twee gevallen zijn mogelijk: òf je bent werkelijk zoo ziek als je meent, en dan zal degene die je eenmaal gezegd heeft, dat hij je liefhad, toonen dat hij niet van gedachte veranderd is; òf, wat veel waarschijnlijker is, je stelt je de zaak veel erger voor dan ze is, en dan reken ik op een lang gelukkig leven aan je zijde.«

— »Hm.« Agee las het nog eens over.

— »Dat staat er heel netjes,« zeide hij; »maar het heeft meer van een toost, dan van de practische werkelijkheid.«

— »Wat bedoel je?«

— »Dat in den grond van de zaak Mina volstrekt geen ongelijk heeft. Ze is, naar alle waarschijnlijkheid, werkelijk zoo ernstig ziek als ze meent. Nu kan het lang of kort duren, maar het eind is de dood, stel na een jaar, stel na zes jaren. Van trouwen is in elk ge-

val geen sprake. Nu gaat het toch niet aan, een flinken, gezonden jongen als ik ben, zoolang in touw te houden.«
Beiden zwegen.

— »Je valt me niet mee,« zeide Victor eindelijk.
»Ik vind alleen de gedachte aan dit vreeselijk geval en aan de omstandigheid dat het meisje het inziet en zulk een heldhaftigen brief schrijft, zoo treffend, dat ik me niet kan voorstellen, hoe je zoo wreed kunt zijn om er gevolg aan te geven.«

— »Ik heb veel van Mina gehouden, niet romantisch, maar met het oog op een huwelijk. Met het oog daarop sluit men een engagement. Met het oog op het andere maakt men verzen, zooals jij op Martha. Ik maak geen verzen. Mina was een goede doktersvrouw, naar ik meende, in allen gevalle een goede vrouw voor mij. Als ze tering heeft, is ze dat niet meer. Dat ziet ze zelf in, ergo. . . .«

— »Ik vind het ongehoord, afschuwelijk. Meen je, dat dat meisje, toen je haar vroegt, op een mooi namiddag in den tuin, zooals je mij verteld hebt, enkel er aan dacht, dat je samen in een huis zoudt wonen, mijnheer en mevrouw, vader en moeder, staatsburger en burgeres zoudt zijn? Neen, ze gaf je haar heele hart, zooals je dat nog in dezen brief kunt zien, als je 't nooit vroeger gezien hebt!«

— »Dat stukje literatuur heeft jou gewonnen.«

— »Het is geen stukje literatuur, het is zelfs slordig gesteld, er komt driemaal »beter« in anderhalven regel voor. Maar er zit hart in. Je bent het meisje nooit waard geweest, maar dat is geen reden om haar zoo verpletterend te grieven als je nu wilt doen. Me-juffrouw, de koopwaar is geavarieerd, ik zal er niet van gediend zijn. . . . pak uw hartelijkheid en uw ver-

trouwen en grootmoedigheid, die ik eerst gevraagd heb, maar weer in, ik zal mij elders voorzien!... 't Is immers schandelijk!»

— »Je draaft door, man. Het geval is anders; niet ik schrijf haar af, maar zij mij. En dat is een bewijs, dat zij volkomen onze verhouding begrepen heeft. Ik heb medelijden met haar, natuurlijk, en ik wou wel dat ze herstelde, maar als de ziekte een slepende blijft, dan zou, als ons engagement bleef duren, werkelijk de toestand worden zooals zij hem beschrijft. Als ik dikwijls naar Wagenvoorde ging, zou ze denken dat ik kwam kijken of ze nog niet dood was; bleef ik weg, het zou zijn: hij is mij moede en ziet niet eens meer naar mij om. Dat kan ik niet tegemoet gaan; in eens af is veel beter.«

— »Er moet iets aan te doen zijn, om die nuttigheidsbeschouwing, als ze dan toch het peil van je zieleven aangeeft, in haar uitdrukking minder grof te maken. Stel je toch voor: dat kind, dat je heeft liefgehad, ligt daar ziek; bij al haar ellende, lichamelijke pijn, benauwdheid, het verdriet van te sterven, het gezicht van haar rampzalige, troosteloze ouders, van haar schreiende vriendinnen, je zusters, komt dan nog het vernederend gevoel, van door jou, haar uitverkorene, als een nutteloos vod te worden weggegooid; dat is toch de maat der jammeren al te vol gemeten!»

— »Ik weet wel dat het niet prettig voor haar is, en het geheele geval is niet prettig voor mij ook!»

— »Vind er dan iets op. Ga op reis! Je houdt het engagement aan, van tijd tot tijd laat je wat van je hooren, dan wat minder...«

— »Alsof ze dat niet evengoed gevoelen zou! Maar

toch ook: reizen! En het geld? En mijn examen? Ik kan er niet aan denken.«

— »Maar we dwalen ook af. Het maximum van haar ziekte stelde je zooveen op een jaar of zes; zou het nu zoo erg zijn, een jaar of zes te wachten? Je bent in lang nog niet klaar; promoveeren, staats-examen, dat duurt nog een jaar of drie, vóór dien tijd trouw je toch niet...«

— »Maar als ze nu zelf herstelt, schijnbaar weer beter wordt? Daar zijn voorbeelden van...«

— »Dan trouw je nog.«

— »Neen zeker niet; ik moet een meer solide vrouw hebben, dan die eenmaal een borstkwaal heeft gehad. Je ziet, dat het onvermijdelijk is.«

— »Agee, werkelijk, je weet niet wat je doet. Het is onverantwoordelijk. Vraag dan een ander om raad! Vraag het aan je vader!«

— »Die zal er over denken zooals ik!«

— »Ik geloof het niet; maar spreek er dan haar vader over!«

— »Den dominee? Die is geïnteresseerde partij. Die zal natuurlijk liever mij op sleeptouw houden, dan haar zoo'n verdriet aandoen.«

— »Zoo'n verdriet... Dus je geeft toe, dat het haar zoo'n verdriet zal doen, als je haar voorstel aanneemt! Dan zie je toch ook, dat je het niet doen moogt. Het kan haar ziekte immers plotseling doen verergeren!«

— »Hm, het was eenvoudig, kort en practisch. Zij geeft mij haar woord terug, ik haar het hare.«

— »Stel het dan ten minste uit, en schrijf een hartelijk briefje. Je kunt gelooven dat ze er op wacht.«

— »Ik zal er later spijt van hebben, maar ik ga schrijven.«

— »Je zoudt later zeker spijt hebben, als jij je eerste gedachte gevolgd hadt.«

— »Ziedaar, lees . . .«

Victor las :

— »Lieve Mina, je brief is enkel zenuwen en overdrijving. Dacht je dat ik zoo gauw afstand deed van mijn lief vrouwtje? We zullen liever ons best doen, om je beter te maken, en als dat gebeurd is, kunnen we weer over onze plannen praten. Je hebt verzuimd me, in plaats van de diagnose van je arme ziel, die van je lichaam te zenden; wees zoo goed me dat spoedig en volledig te doen, met feiten en datums; ik ga er op studeeren, en ik antwoord met een reeks van recepten, waarbij die van moeder Wiedema een kleinigheid zijn.«

— »Uitmuntend,« zei Victor.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Gelukkige volken hebben geen geschiedenis, gelukkige engagementen evenmin. Victors tante was wel te vinden geweest om den heer Bellaert te polsen over een aanzoek om Martha's hand; Victors oom, Mr. Borre van Zwijnsland, deed den officieelen stap, en alles ging »als op rollekens.« Alleen de datums waren niet die, welke Victor, in zijn gesprek over Martha, aan Agee genoemd had. Het doctoraal was niet vóór de vacantie gedaan, omdat Victor toen te veel in spanning was en zijn hersens niet bijeen had; de officieele verloving had

eerst na Nieuwjaar plaats gehad en van het onmogelijke plan, tegelijk zijn hof te maken en in vijf maanden eene dissertatie gereed te hebben, was natuurlijk niets gekomen. De eerste maanden na Nieuwjaar kwam er zelfs van serieus werken in 't geheel niets. Victor was in den Haag of »zat op den trein« die er heen voerde. Martha was gewoon, veel uit te gaan; de heer Bellaert en zijne zuster verkeerden in een der Haagsch-Oostersche kringen, waar met veel geld ook veel vertoon gemaakt werd, en Victor, bereid om van alle te genieten, frisch, gezellig, goed van uiterlijk en welopgevoed, jong, gezond en ontvankelijk voor indrukken, beleefde er een gulden tijd. Te midden van al de geblaseerden genoot hij met volle teugen van al wat het conversatieleven in een weelderigen kring kan aanbieden, kunst, schoonheid, poëzie, muziek, »Anregungen« van allerlei aard. Hij had het zeer druk; als »er iets te doen« was, rekende Martha op zijn geleide, hij speelde mee comédie, was commissaris van orde bij een *fancy-fair*, teekende in albums, maakte versjes waar het noodig was, speelde quatre-mains of accompaneerde waar het gevorderd werd, ofschoon Martha al deze uitspanningen eer afkeurde dan aanmoedigde. Teekenen in albums toch, oordeelde zij, diende alleen om anderen gelegenheid tot critiek te geven, en van een dilettant kon het toch nooit iets worden; comediespelen, daar waren de acteurs voor; pianospel was toch nooit zooals men het van artisten te hooren kreeg; accompaneeren gaf alleen aan dames met min of meer stem, maar zonder voldoende school, de gelegenheid om zich wat op den voorgrond te plaatsen, en ofschoon Martha zich nooit op den voorgrond trachtte te plaatsen, gunde zij dit ook aan een ander niet. Een dame was een dame, voor

anderer genoeg optreden was onnoodige liefdadigheid, daar de anderen zeer goed artisten konden betalen, en dat men voor zijn eigen genoeg optrad, was voor Martha onbegrijpelijk of zij achtte het ongepaste en min of meer verachtelijke ijdelheid. Commissariaten vorderden vergaderingen, die Victor maar tijd kostten, zoodat hij niet op den Bezuidenhout kon zijn; verzen ter eere van dames, met wie hij toch niet geëngageerd was, kwamen niet te pas, en andere versjes, voor gelegenheden of zoo iets, waren toch gewoonlijk geen poëzie, — in welke bewering het resultaat haar bevestigde. — Al deze dingen zeide Martha niet ronduit, maar haar lief, kalm gezichtje, met het blonde kroes en de zachte blauwe oogen, betrok even, zoodra er van gesproken werd, en met een zucht vol zelfopoffering zeide zij tot Victor:

— »Ik zou het maar doen, als je er zoo'n lust in hebt!«

Vaak verging hem dan de lust en beschuldigde hij zich van ongeoorloofde ijdelheid, van tijdverspilling en onhartelijkheid jegens zijn teerbeminnend »meisje.« Zijn liefde voor Martha intusschen bleef onveranderd, en Agee, die, ondanks het gesprek omtrent de arme Mina, dat bij Victor een bitteren nasmaak had nagelaten, nog steeds de vertrouweling was, vond wel eens een gemis aan harmonie tusschen de feiten, die Victor hem mededeelde, en Victors verrukking over de bekoorlijkheden en eigenschappen zijner aangebedene. Hij kwam tot de conclusie, dat de liefde op Victors leeftijd en met Victors temperament, een product van verbeeldingskracht en onbewuste zinnelijkheid, zich een kleed van schoonheid denkt, het optooit met alle gaven en alle bekoorlijkheden, en dat werpt over het eerste het beste

vrouwelijk voorwerp, dat zij ontmoet. Over zich zelf nadenkende, prees Agee zich dan gelukkig, dat zijn practische, gezonde natuur hem voor die overmaat van illusie en prikkelbaarheid bewaarde, en betreurde het alleen, dat hij, door Victors gevoeligheid meegesleept, zich had laten overhalen tot het aanhouden eener betrekking, die niets dan verdriet en schade voor de hand kon aanbieden. Doch Agee had er wat op bedacht, om ook hiervan nog te profiteeren wat er van te profiteeren was. Hij had zijn plan.

Toch was Victor niet altijd in den Haag, en, van tijd tot tijd, op zijne kamer alleen, peinsde hij over verleden en toekomst. Hij zag rond naar de tallooze zaken, waarover de warmte van zijn geestdrift zich verspreid had, en kon zich niet ontveinzen, dat veel, waaraan hij zijn hart had gehecht, geen genade vond in de oogen van haar, aan wie hij van plan was, dit hart te verpanden. Daar stond zijn piano. Wanneer hij in den Haag was en den kostbaren vleugel opende in schoonpapa Bellaert's salon, of op den ouden, halfverseten Pleyel, die in de huiskamer stond, zoo aange-naam van aanslag, zoo vast van toon, een accoord of wat deed hooren, was dit het sein voor Martha om te vragen :

— »Victor, vind je het geen weer om te wandelen?« — »Victor, kijk eens; welke kleur van vloszij zou ik voor de bladen nemen, bleekgroen of mosgroen?«

Daar lagen *Carmen* en *Mignon*; Martha hield niet van de opera, omdat men in den Haag altoos zangers en zangeressen van de tweede qualiteit of in allen gevalle nooit een goed ensemble te hooren krijgt. Voor al de »moppen« van het »Commersboek« en de andere bundels, »Haide-Röslein« en »Die zwei Grenadiere« in-

cluis, haalde zij de slanke schoudertjes en het fijne neusje op. — Daar ginds stond de schildersezel. Martha wist prompt hare meening te zeggen over Munkaczy en Makart, zelfs over Mesdag en Israëls en Verlat, maar zij had nog nooit gevraagd of Victor niet een portefeuille met oude teekeningen van hemzelf had, of hij haar eens schetsen wilde. Zij zou hem liever verrassen met haar portret door Bisschop of Oyens. 's Avonds aan de theetafel in den Bezuidenhout was het hem wel gebeurd, op de marge van eene courant, of wel op een blaadje uit Martha's schrijfmap te schetsen wat hem zoo in het hoofd kwam, of wat hij in de kamer, in den tuin, in de *serre* zag. Wie het met oplettendheid beschouwd had, zou allicht in het schetsje van een waaierpalm, van een vaas, of van een grillig phantasietje, het kenmerk van een elegant, schoon weinig ontwikkeld talent ontdekt hebben; wie den teekenaar werkelijk in het geheel der eigenschappen en talenten van zijne rijke natuur bemind had, zou ook voor elk dezer kleine uitingen sympathie gehad hebben. . . »Foei, alles bederven!« zeide Martha dan schertsend, terwijl zij de blaadjes wegruimde en in de voddenmand wierp. In den tijd van Rosette had Victor ook deze krabbels niet weergezien, maar het was omdat Rosette ze meenam en bewaarde. Toen zij zoo plotseling naar Tours vertrokken was, vond madame Brunel eenige van deze reliquieën op den grond, die uit een haastig ingepakt *scrap-book* gevallen waren.

Wat literatuur betreft, was de overeenstemming ook zoo groot niet, als het in den beginne den schijn er van had. Martha had eene uitstekende opvoeding genoten; zij was in de literatuurlessen op de kostschool, zooals in ongeveer alle andere lessen, steeds

eene vlijtige, oplettende leerlinge geweest, die van iederen schrijver de namen zijner meesterstukken ont-hield, en zelfs de schoonheden er van correct en volgens de beste autoriteiten wist te noemen. Er was een groote afstand tusschen deze nauwkeurige wijsheid en Victors dwepen met *Rolla*, met *Maud*, met Heine of Hamerling. Toen het op romans lezen aankwam, bleek het, dat Martha over het geheel niet van lezen hield, maar in allen gevalle aan *Le maître de forges* van Ohnet de voorkeur gaf boven *Fromont jeune et Risler aîné*, en aan Mrs. Braddon boven Ouida, ofschoon zij aan deze hare voorkeur ook eigenlijk niet veel hechtte, want met de laatste bladzijde van den roman was ook hare belangstelling, ... dicht geslagen.

Met dat alles, en Victor moest het zich bekennen, had Martha een hart van goud en hield inderdaad veel van hem, van hem persoonlijk, zonder streven of aanleg, zonder illusiën of luchtkasteelen, van hem zelf, zooals hij naar den Bezuidenhout kwam en met haar keuvelde. Zij werkte canapé-kussens voor hem, een voetenzak en een étagère, een voddendamd en een kapstokje, alle voorwerpen, zoo smaakvol en kostbaar, als de Haagsche winkels ze maar opleverden. Zij kon zonder ongeduld knoopjes aan zijne handschoenen naaien, met hem thuis blijven, als hij het verkoos, of uitgaan als hij dat liever wilde, hem raadplegen omtrent haar toilet, haar kapsel, haar versierselen, zorgen dat zijn lievelingsschotels op tafel kwamen, zorgen dat zij op tijd met het rijtuig aan het spoor was om hem af te halen, alles wat de meest verwende minnaar maar wenschen kon. Nooit was Martha humeurig, nooit zenuwachtig, nooit had zij hoofdpijn of was zij vermoeid; altijd zagen haar zachte, blauwe oogen even kalm, haar

mooie lipjes er even frisch, haar gezond en toch teer teint er even bekoorlijk uit. Haar bewegingen waren regelmatig; zij danste onberispelijk, ofschoon niet buitengewoon gratieus. Toen er een *Menuet de la cour* zou ingestudeerd worden voor een bal in de residentie, had Martha eerst geen lust om er aan mee te doen, en alleen toegevend aan Victors bepaald aandringen, was zij ook van de partij, om hem niet van de gelegenheid te berooven; maar zij was de eerste die de passen kende. Na de eerste repetitie, had Martha wel kunnen dirigeeren, maar dirigeeren viel juist niet in haar smaak; zij zorgde, dat hare partij in orde was, en keek alleen naar Victor, dien zij met zachte hand en zachten wenk hielp, om eveneens zijne partij er voldoende af te brengen.

Ook voor zijne studiën interesseerde zij zich. Steeds rekende zij voor zich zelf uit, hoeveel hij had kunnen werken sedert hij haar verlaten had, op deze wijze:

— »Zondagavond met den laatsten trein uit den Haag vertrokken, zal hij wel dien avond niet meer aan 't werk gegaan zijn, ofschoon hij er eigenlijk van elf uur tot half twaalf nog tijd voor gehad had. Maar 't is waar: hij was nog in klein gala, daar kon hij toch niet mee aan 't werk gaan.« Martha bleef nooit eene minuut langer in elk kostuum dan precies den bestemden tijd; dan werd er verkleed en alles keurig weggeborgen. »Dus: Maandagmorgen om half acht opgestaan; om acht uur aan het ontbijt; om half negen aan de studie tot twaalf uur. Van twaalf uur tot een uur koffiedrinken; van een tot vier uur studie; van vier tot vijf uur wandelen of sociëteit; vijf uur eten; half zeven tot acht uur ergens koffie- of thee-

drinken, en wandelen, ... en van acht tot half twaalf weer studeeren.«

Zoo zou Martha haar tijd besteed hebben. Van de phantastische tijdsverdeeling van een studentendag had zij geen denkbeeld, en al Victors verhalen konden haar niet overtuigen, dat het gerechtvaardigd kon zijn, een paar uur in een stoel te philosopheeren en een andermaal van acht tot vier uur 's nachts aan één stuk te werken. »Het werk vlot niet,« of »ik moet aan den gang blijven, het vlot van avond, ik ben goed gedisponeerd,« waren woorden, die geen zin voor haar hadden. Haar werk vlotte altoos, zij was altoos goed gedisponeerd.

Een grooten juridischen aanleg had Victor nog niet in zich bespeurd; toch kon hij er over peinzen, dat het een genot moest zijn, met voldoende wetenschap toegerust, een rechtsbeginsel na te sporen sinds zijn vroegste ontstaan in het begrip der denkende menscheid, in zijne langzame ontwikkeling door de opeenvolgende wetgevingen, tot zijn juiste en heldere formuleering in het Romeinsch recht, om het dan weer te volgen, zooals het zich onder de tallooze tegenstrijdige stroomingen der Middeleeuwen staande hield of ook wijzigde, en in onze eeuw door philosophie aan de eene zijde, door de maatschappij aan de andere zijde bestookt, vaak als geheel verouderd op zijde geschoven werd. Ook curieuze vraagstukken van handelsrecht, met zijn traditiën en zijn strijd tusschen belangen en beginselen, ernstige theorieën van strafrecht, half den staatsman, half den wijsgeer aangaande, verlokten hem. Dit was echter niet hetgeen, waarnaar Martha vroeg.

— »Als je nu advokaat bent,« zeide zij, »dan moet je in 't begin niet den vollen prijs rekenen voor een

advies, want dat schrikt de menschen af, en later als je naam hebt, dan haal je dat van zelf wel in.«

Niet dat zij geldgierig was, maar daar Victor toch meester in de rechten zou worden, zag zij in de carrière alleen de twee zijden, waardoor er eene bestemming aan verbonden was, praktijk en magistratuur. Het laatste verkoos zij niet, omdat er een zwerven op kleine plaatsjes, een telkens verhuizen en geduldig afwachten aan verbonden is, en zij niet zou kunnen scheiden van den Haag, het Bosch, Scheveningen, de winkels van de Hoogstraat, de villa's van den Bezuidenhout en de huizen op de Koninginnegracht en aan den Boschkant. Het moest dus de praktijk zijn. Victor kon toch, ofschoon Martha wel wist, dat zijn bezitting met haar toekomstig vermogen vereenigd, een aardig inkomen kon opleveren, niet »niets doen,« en dan was praktijk het eenige, wat zij zich kon voorstellen. Victor's eerste denkbeeld, Amsterdam, was ter wille van den Haag opgegeven, en men keek reeds van tijd tot tijd naar de bordjes, waarbij woningen in den omtrek van Willemspark en Javastraat werden te huur aangeboden.

Verwonderlijk genoeg, sympathiseerden zij in het religieuze, ofschoon ook deze overeenstemming een dieper onderzoek niet had kunnen lijden. Martha was opgevoed in de fatsoenlijke vroomheid der deftige familiën in de residentie: 's Zondagsmorgens naar een gematigd orthodox prediker der Hervormde Kerk, of wel naar een dergelijk leeraar in de Waalsche Kerk, wiens prediking een weinig meer bloemrijk, maar niet minder *bien pensant* was. Victor was in zijne jeugd, tot dertien of veertien jaar, door zijne moeder, die zich het réveil en de bezieling van diens profeten her-

innerde, opgevoed in een soort van vurig-dichterlijk spiritualisme, grenzende aan Lamartine, aan Chateaubriand en aan St. Augustinus.

Bij het meisje was de reactie gekomen door het koel, dor, practisch verstand, door een koele logica en mede door eenige onvatbaarheid voor de bekorende indrukken van den godsdienst; bij den knaap had zich de natuur gekeerd tot een elegant atheïsme, dat niets liever wilde dan aanbidden, dat overal een god zocht, en steeds wanhoopte er ergens een te vinden. Of hij ooit veranderen zou? Victor wist het niet, maar voorloopig citeerde hij:

O Christ, je ne suis pas de ceux que la prière
 Dans tes temples muets amène à pas tremblants;
 Je ne suis pas de ceux qui vont à ton Calvaire,
 En se frappant le coeur, baiser tes pieds sanglants!
 Et je reste debout sous tes sacrés portiques,
 Quand ton peuple fidèle, autour des noirs arceaux,
 Se courbe en murmurant sous le vent des cantiques
 Comme au souffle du Nord un peuple de roseaux
 Je ne crois pas, o Christ, à ta parole sainte,
 Je suis venu trop tard dans un monde trop vieux.

Aan de consequente orthodoxie dacht hij met dezelfde huivering alsof het de Spaansche inquisitie gegolden had; de leer der »modernen« scheen hem een wanhopige en telkens mislukte poging om eenige zaken te verzoenen, die nooit te verzoenen zijn: een onafhankelijken goddelijken wil, eene eeuwige wet en eene zedelijk toerekenbare menschheid; hij achtte haar een stadium op het hellend vlak dat naar het atheïsme leidt, het punt waar zij vertoeven, die niet meer kunnen gelooven en nog niet durven denken. Overtuigd, dat zij, die hem van een geopenbaarden godsdienst spraken,

geen openbaring bezaten, en weinig nieuwsgierig, gelijk hij zeide, naar de wijze waarop de anderen door wijsgeerigen en dichterlijken omhaal zouden trachten hun gemis aan overtuiging, aan moed en oprechtheid te bemantelen, onthield hij zich, en hij, zoowel als Martha, liet des Zondagsmorgens het bedehuis onbezocht.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Eens zat Victor, met een dik boek, Windscheid, ter rechterzijde, en een ander dik boek, Laurent, ter linker, terwijl Zachariae en Opzoomer en Kist opengeslagen vóór hem verspreid lagen, te peinzen. Maar geen civiel-rechtelijke geldigheid van verbintenissen hield hem bezig. Hij dacht over de toekomst zijner verbintenis met Martha. »Zij houdt van mij, ik houd van haar, . . . hoe komt het dan dat ik zoo vaak ontevreden ben, wanneer wij een avond samen doorgebracht hebben? In hoeverre zijn wij voor elkander geschikt of ongeschikt?«

Al peinzend sloot zich de eene gedachte aan de andere. Tot Victors eer moet gezegd worden, dat geen enkele maal in den strijd zijner gevoelens zich de overweging mengde: »Martha is rijk; door het engagement af te maken, doe ik afstand van eene partij, zooals slechts zelden voorkomt.« Hij overwoog: »Vóórdat ik Martha kende, had ik genoeg in mijn studie, en ik stelde mij voor, in de wereld der rechten iets nieuws, iets grootsch te kunnen ontdekken; vóórdat ik haar kende, schilderde en teekende ik met genot, en

meende niet verkeerd en geheel doelloos en onvruchtbaar te handelen, als ik trachtte iets artistieks voort te brengen; vóórdat ik haar kende, beschouwde ik mijn muziek, mijn literatuur en verzen, niet als verboden snoeperij, ... ik was gelukkiger. Is dat geluk volkomen onvereinigbaar met haar bezit? Heb ik het wel voldoende beproefd? Zou zij niet hare denkbeelden mij ter wille kunnen veranderen, als zij wist dat het mijn geluk, ons beider geluk geldt?»

En hij dacht na over het plan, het haar uit te leggen, al moest het een scène kosten. Maar eene scène met Martha, — een blik op haar uitnemend uitgevoerd portret tegenover hem overtuigde hem er van, — was niet te wachten. Daar stond zij, in haar schijnbaar eenvoudig en toch zoo smaakvol kostuum, met den vriendelijken mond en de mooie heldere oogen, vroolijk en ernstig tegelijk, en het modieus gekapte blonde haar, een beeld van rustige, vriendelijke kalmte, tevreden met zich zelve en met hem en met hunne wederzijdsche en gemeenschappelijke volmaaktheid, liefhebbend en zelfgenoegzaam, het model van een rijk, mooi meisje, geëngageerd met een knap jonkman van goede familie en goede vooruitzichten. Zij zou, als hij haar al die dingen uitlegde en met zijn verzoek kwam, er niets tegen hebben, als hij zelfs ongeduldig en heftig werd, niet schreien, maar met goeden, kalmen, deemoedigen blik zeggen:

— »Beste man, je weet dat ik alles doen wil, om je plezier te doen; ik heb niets tegen al de dingen die je daar opnoemt, ik zal er nooit eenige aanmerking op maken, zelfs al vond ik nog zoo, dat jij je tijd met meer voldoening kondt besteden. Ik verlang niets anders dan dat je tevreden en gelukkig zult zijn. Geef

mij een zoen. Heb je al den tijd om me gedacht sedert eergisteren, zooals ik aan jou? Ik wed van neen. Ik heb al dien tijd aan eene verrassing voor je gedacht en ben er in geslaagd ook. Je hadt gezegd dat je plan hadt, te probeeren een gezicht op de Botermarkt te Leiden te schilderen, . . . nu, ik heb er gisteren een gezien en het van morgen gekocht, van mijn overgespaard kleedgeld, . . . je weet papa is heel gul geweest met Januari, . . . nu, ik heb een Springer gekocht, Gezicht op de Botermarkt te Leiden, . . . dat heb je nu maar zoo op te hangen, dan behoef je het niet eens te schilderen! Nu, wat zeg je er van?»

Dit phantaseerde Victor maar naar het voorbeeld van een vroeger geval dat hij zich herinnerde. Hij had voor tante van Rosellen, aan den Scheveningschen weg, een dejeuneetje willen decoreeren, en was met eender drie stuks, het schoteltje, klaar, toen hij een telegram van Martha ontving: »Kom liever van middag eten, ik heb al een dejeuneetje voor tante gekocht, Sèvres, dan heb je den tijd.« Hij had toen het beschilderde schoteltje in den haard geworpen en de scherven met den pook fijngestampt. Toen hij 'smiddags in den Haag kwam, had hij zonder moeite moeten toegeven, dat het juweeltje van Parijsche decoratiekunst, voor zeer vele guldens in een der grootste magazijnen gekocht, verreweg overtrof hetgeen hij had kunnen leveren, maar dit nam zijne ergernis niet weg over Martha's miskennen van zijn artistieken ijver.

— »Hoe kon ik nu denken, dat je liever iets hadt gegeven, dat minder mooi was, en dat je nog met veel moeite moest maken bovendien?» zeide zij met haar vriendelijkst verwonderden blik. Zij was erg teleurgesteld, en Victor kon niet nalaten zich zelf een beul en

een barbaar te noemen, die de goede bedoelingen van zulk een trouwhartig wezentje met ondank beloonde. Zij had niet alleen haar geld besteed aan een kostbaar cadeautje om zijn tante te verrassen, maar ook: de bedoeling er van was alleen geweest, hem wat spoediger bij zich te hebben. Wat was hij een beuzelachtig egoïst, om dat alles te versmaden, enkel ten einde zelf wat met glasverf en terpentijn op een schoteltje te zitten knoeien en een prentje te maken, waarvan toch ieder deskundige glimlachend zou zeggen: »Dat is zeker eigen werk?«

In dat licht was hij zich zelf op dat oogenblik onder den indruk van Martha's liefalligheid en teleurstelling voorgekomen; maar nu, alleen peinzende, bleef geen andere indruk over, dan deze, dat zij, door volkomen gemis aan artistiek gevoel en aan alle waardeering voor welk talent hij ook hebben mocht, de kiemen daarvan in hem doodde, dat zij met al haar bekoorlijkheid, met haar rijk blond meisjeshaar en Gretchenoogen, niets anders was dan een steenen blok, ongevoelig, onverzettelijk en onverbiddelijk, of nog erger, eene spin, die hem van alle kanten omstrikte, en hem weerloos en nietswaardig achterliet.

Zoo hoopte zich, tusschen Windscheid en Laurent, de bitterheid in Victors gemoed op, toen hij door een telegram gestoord werd. Indien Victor aan den onderwetschen schrik voor telegrammen onderhevig geweest was, zou hij daarvan sinds zijn engagement genezen zijn, want Martha hield nog al van telegraphieren. Hij opende dan ook zonder eenig ongeduld de *dépêche*, en las:

»Is het u mogelijk, kom over. Belangrijke zaken. Martha.«

Victor werd herhaaldelijk naar den Haag ontboden

wegens »belangrijke zaken,« die dan een concert op het Badhuis of een cricket-partijtje bleken te zijn. Het was dan ook volstrekt niet met ongerustheid, alleen met eenige ergernis, dat hij zich »poesmooi« kleepte, en naar den trein ging. De woorden »is het u mogelijk,« namen niet geheel het absolute weg der wijze waarop men over hem beschikte. Men gaf zich natuurlijk met hart en ziel aan hem over, maar beschouwde hem toch ook niet weinig als lijfeigene.

Ditmaal was het echter werkelijk iets betrekkelijk belangrijks, waarvoor hij ontboden was. Er zou comédie gespeeld worden. Men was al eenige weken aan 't repeteeren; de volgende week zou de uitvoering zijn. Het stuk dat gekozen was, was *Dalila* van Octave Feuillet. Welke dichtertlijk gestemde ziel had uit repertoire en literatuur juist dit drama vol poëzie en geestdrift gekozen? Eene hoofdrol bij eene dergelijke keuze speelt gewoonlijk de traagheid der meerderheid; niemand zoekt of brengt een titel bij; wie eene keus doet en haar een weinig verdedigt, ziet haar zonder moeite aannemen. Feuillet's *Dalila* stelt reusachtige eischen, maar men had voor de prinses Falconieri eene uitmunten-actrice, eene vrouw van dertig jaar, met donkere oogen, elegant en hartstochtelijk, en voor ridder Carnioli een kapitein van het Indisch leger, gepensioneerd wegens eene wond in den arm, een man *entre deux âges*, die als voor de rol geschapen was. De rollen van den ouden musicus Sertorius en zijne dochter Marthe werden behoorlijk vervuld; alleen de moeilijke hoofdrol, die van den jongen dichter en componist André Roswein, was slechts in redelijk goede handen.

De vertooning zou plaats hebben op een der recepties van mevrouw van Rosellen, Victors tante. Haar

huis leende er zich uitmuntend voor; van drie salons *en suite*, allen aan eene breede veranda uitkomende, werd de laatste tot tooneel ingericht. Men kon aan de eene zijde door de veranda opkomen, aan de andere zijde door de gangdeur. Drie van de vier tableaux spelen in verschillende salons, het vierde was met eenige groote groene planten van een bloemist en een eenvoudig decoratief gemakkelijk te vormen. Ten einde de vertooning gemakkelijk te maken, ook voor kleine tooneelen, heeft Octave Feuillet zelf voor het laatste tableau, waarin een rijtuig zou voorkomen, eene variante geschreven, die nu ook zou gebruikt worden. Het meedoogenlooze knippen en kappen, dat liefhebberij-acteurs zich anders in de meesterstukken van het repertoire veroorloven, was dus hier onnoodig.

Victor en Martha waren in de eerste plaats aange-
wezen geweest om rollen in het stuk te vervullen,
maar Martha had ronduit geweigerd. »Zij was geen
actrice, en wilde zich niet onnoodig aan eene mislukking
blootstellen.« Victor had innigen lust om eene rol,
welke ook, te vervullen. Kapitein von Schmitz, die
den ridder Carnioli speelde, als regisseur optrad en
eigenlijk de ziel der geheele onderneming was, had
hem wel de rol van André Roswein willen opdragen,
maar Martha was daar niet voor geweest.

— »De vertooning heeft bij uw tante plaats,« zeide
zij; »er is dus heel wat te arrangeeren en te verordenen
daar in huis; het is dus veel beter dat je geen rol, of hoog-
stens een heel kleine rol hebt, dan kunt ge voor alles
zorgen.«

Victor had dus een der kleinste rollen, die van den
markies de Sora, bijna een figurant, aanvaard.

— »Dat is veel beter,« zeide Martha, »als je dan

toch wilt optreden, ben je met de tweede acte al klaar. Je kunt je dan meteen verkleeden, dat akelige kostuum met den mantel en den degen afdoen, en weer bij ons komen om op je gemak te kijken, hoe de anderen het er afbrengen. Anders ben ik ook den heelen avond alleen; en dan weet ik niet eens, dat ik geëngageerd ben. Ik voel me niet gelukkiger, dan wanneer ik je, in de gewone gekleede jas, naast me heb. Dan ben je mijn man.«

Victor had nog alleen zijn eigen scènes gerepeteerd; de hoofdpersonen repeteerden heel druk, maar steeds gezamenlijk; het was niet noodig, vond Martha, dat men Victor daarvoor zoo dikwijls derangeerde. Hij kende dus nauwelijks het stuk.

Thans was er echter wat nieuws. De jonge ambtenaar van het Ministerie van Koloniën, die André Roswein zou voorstellen, was ziek geworden en het was niet zeker, dat hij de volgende week zou kunnen optreden. Kapitein von Schmitz was terstond, toen hij dit bericht vernam, naar den Bezuidenhout gesnel, en had Martha beduid, dat Victor de rol van André Roswein moest overnemen.

— »Hij heeft alles er voor, een goed uiterlijk, een flinke stem; hij is jong en vol ijver.«

— »Maar morgen over acht dagen is de partij; die tijd is veel te kort....«

— »Voor hem niet! Als ik niet aan zijn talenten twijfel, moogt u dat ook niet doen!«

— »Maar hij heeft de rol van de Sora al....«

— »Daarvoor vinden we wel een ander, die kan iedereen spelen; maar André Roswein, dat is iets anders, daar behoort talent, intelligentie en een sympathiek uiterlijk toe!«

— »Och, Victor is geen acteur.«

— »Ik ook niet, maar daarom heb ik er wel plezier in, en hij ook wel! Wilt u hem schrijven? Of telegrapeeën is nog beter!«

— »Hij is druk aan 't studeeren...«

— »En gisteren en eergisteren was hij hier! Het is maar om ééne week te doen; Donderdag over acht dagen is alles afgelopen. Ik zou haast gelooven, Juffrouw Bellaert, dat u jaloersch zijt op mevrouw van Rheele, die de prinses Falconieri spelen zal!«

— »Nee, stellig niet!« lachte Martha, want zij wist even goed als al de kennissen, dat de moeite, die kapitein Schmitz zich gaf, juist ten doel had, mevrouw van Rheele aangenaam te zijn, en dat deze, een zeer schoone en zeer coquette vrouw, met welgevallen al die bemoeiingen zag.

— »Nu, ik zal hem schrijven,« zeide Martha ten slotte.

— »Als u een telegram zendt, was dat misschien nog beter; ik passeer het telegraafkantoor en kan het dan even aanreiken. Dan ga ik mijn markies de Sora zoeken!«

— »U zijt zeker de ijverigste der regisseurs,« zeide Martha glimlachend; »ik zal het terstond in orde maken.«

— »Het is toch niet indiscreet, dat ik hier zoo voor *postillon d'amour* wil spelen? Uw telegramstijl zal wel op indiscreties berekend zijn.«

— »Dicteer maar.«

De kapitein had willen telegrapeeën: »Kom terstond over«; Martha voegde er bij: »Als het u mogelijk is,« maar moest er toen op aandrang van kapitein Schmitz »belangrijke zaken« bijvoegen.

TIENDE HOOFDSTUK.

Victor verscheen dus, en denzelfden avond nog was er repetitie ten huize van den baron van Rheele, op de Koninginnegracht. Niemand kende zijn rol; Victor las de zijne voor het eerst; de jonge man, die den markies de Sora zou spelen, kon dien avond niet komen; het was nog slechts eene voorloopige kennismaking.

Men kent het drama van Octave Feuillet; *Dahlia* dateert reeds van 1857, den natijd der romantiek. André Roswein, een herdersknaap in Dalmatië, is door een Italiaansch diplomaat, ridder Carnioli, een melomaan en kunstbeschermer, die hem in de bergen hoorde vioolspelen, medegenomen en opgevoed. Zijn aanleg heeft zich, onder de leiding van den geleerden en ernstigen ouden maestro Sertorius, ontwikkeld tot een talent van den eersten rang. Op woorden, door hem zelf gedicht, heeft hij eene opera gecomponeerd, *La prise de Grenade*, die te Napels het hof en de kunstwereld in verrukking brengt. Op het oogenblik van André's triomf, bemerkt de kunstbeschermer Carnioli echter, dat de jonge componist kalm en burgerlijk verloofd is met een braaf meisje, Marthe Sertorius, de dochter van zijn ouden leermeester. Dit acht hij verderfelijik voor den kunstenaar. Het genie, meent Carnioli, moet, door stormen en gevaren en hartstochten geschokt, zijn schitterendste scheppingen voortbrengen.

Hij ziet rond naar eene figuur, geschikt om André met onweerstaanbare, betooverende kracht aan zijne burgerlijke solide liefdesbetrekking te ontrukken; zijn oog valt op eene schoone coquette, de prinses Falco-

nieri, wispelturig, verleidend, heerschzuchtig en harte-loos, maar juist de vrouw voor zijn doel. Hij stelt haar André voor, wekt hare belangstelling voor den jongen componist op, en vertrekt naar Spanje, waar hem een gezantschapspost is toevertrouwd.

Bij zijn terugkeer vindt hij de zaken anders dan hij verwacht had. André is door de trotsche coquette, die er vermaak in vond, een genie tot slaaf te hebben en te kwellen, diep rampzalig gemaakt. Zij heeft hem doen duelleeren, heeft hem aan Marthe ontrouw doen worden en hem het werken afgeleerd, en, nu hij ontzenuwd en afgemat wegwijnt, zoekt zij andere vermaken, en doet hem bemerken, dat hij haar verveelt. Zij is de Delila, die Simson van zijne kracht beroofd heeft. Bij den terugkeer van Carnioli tergt zij André, door hem hare liefde voor een schoonen tenor van de opera mede te deelen; dol van jaloezie, van wrok om zijn weggestolen leven, van smart over zijne versmade en bespote liefde, ijlt André naar de plek, aan den weg van Gaëta, waar de prinses met haren minnaar zal voorbij rijden. Een rijtuig wordt gehoord; André snelt er heen, rukt het portier open, en ziet niet de prinses met haren minnaar, maar den ouden Sertorius, die zijn gestorven kind naar Duitschland vervoert. André's laatste krachten zijn gesloopt; terwijl hij sterft, den ouden man vergeving vragend, hoort men in de verte op de zee het geluid van riemslagen en de stemmen van de prinses en haren nieuwen minnaar, die in een gondel in den nacht het liefdesduet uit André's opera zingen.

De barones van Rheele, een prachtig zuidelijk type, ten volle zich van haar schoonheid bewust, had er niet tegen opgezien, hare welluidende buigzame stem, den

gloed harer donkerfluweelen oogen en de nonchalante gratie harer bewegingen ter beschikking van de veel-eischende en gewaagde rol der prinses te stellen. Blijkbaar studeerde zij met verstand en ijver; met elke repetitie werd het type verleidender, vorstelijker, eleganter. Het tooneel, waarin de prinses Roswein overtoert, bestaat voor een groot gedeelte enkel uit spel. Roswein heeft haar haren zakdoek teruggebracht, dien zij hem, om een bouquet gewikkeld, op het oogenblik van zijn triomf heeft toegeworpen. Het is nacht; alles is stil, de geuren van het park, waar de maan schijnt, dringen in het rijkgemeubelde vertrek, door antieke lampen zacht verlicht. Roswein, bevend van aandoe-ning, heeft zich op verzoek der prinses aan het orgel gezet en phantaseert. In den beginne is de melodie krachtig en vastberaden van uitdrukking; de prinses wandelt langzaam, terwijl Roswein haar met de oogen volgt, naar de galerij die op het park uitziet. Zij blijft daar onbeweeglijk, tegen eene zuil leunend, als van verre in de diepte der tuinen starend. Een straal van het maanlicht valt op hare vorstelijke gestalte en doet die als een standbeeld tegen de blauwachtige schemering van het park afsteken. Roswein, die de oogen op de schoone verschijning gericht houdt, geeft zich langzamerhand aan een gevoel van zalige verrukking over, een phantasie vol mijmering en zachte melancholie geeft op het orgel zijn gevoelens weer; langzamerhand neemt de melodie het karakter eener serenade aan, en sterft eindelijk weg. Nog steeds blijft de prinses als in een droom verzonken; Roswein, ontroerd door zijn eigen inspiratie, staat op, blijft een oogenblik als besluiteloos, half beleedigd, half afwachtend, maakt dan eene buiging voor de prinses, en zegt:

— »Dat is alles, mevrouw, ... vaarwel!«

Dan is het, alsof de prinses uit haren droom ontwaakt en tot het leven terugkeert. Zij richt de schoone oogen op den kunstenaar, en spreekt met bewogen, trillende stem, maar oneindig liefelijk :

— »Vaarwel!«

Men begrijpt dan, dat Roswein verloren is; het onderhoud blijft niet bij deze woorden.

Mevrouw van Rheelee had aan dit tooneel al de kunst besteed, die er voor noodig is. Langzamerhand is er over haar spel, van het oogenblik dat zij onhoorbaar opstaat, dwars door het salon gaat, haar satijnen kleed langs den pianostoel laat sleepen, en met zachte schreden, als eene feeëngestalte, naar het balkon treedt, tot het ontwaken uit hare mijmering, eene eenheid, eene harmonie gekomen, die zelfs de medespelenden ademloos in bewondering hield. Haar »vaarwel!« klonk dan als het zilveren tooverwoord, dat, na de muziek, nog muzikaler klank had; met eene *partner* als mevrouw van Rheelee te spelen, was een genot, maar stelde ook hooge eischen.

Mevrouw van Rheelee's kostumen, met smaak en prachtliefde gekozen, verleenden hare heerlijke gestalte een wonderbare, uitheemsche bekoorlijkheid. Men had *Dalila* gemonteerd in den stijl van 1830; de tekst zegt: *de nos jours*, maar de denkbeelden en de inkleeding er van zijn zoo ver van de twintigste eeuw, dat de tijd tusschen Byron en Alfred de Musset veel meer waarschijnlijkheid aanbod.

Victor bemerkte wel, dat de rol van André Roswein, hem hier zoo plotseling opgedrongen, de uiterste inspanning zou vorderen, maar die ook waard was, en de eerste repetitie met mevrouw van Rheelee werkte

mede om hem er van te overtuigen. Hij wierp zich dan ook met kracht op de rol, sloot zich in zijne kamer op, en trachtte zich met ijver in het karakter te werken. Maar hetgeen in zijn toestand gebeuren moest, gebeurde. Octave Feuillet's welsprekendheid kon niet missen, hem te overweldigen, er waren gedeelten, die hem als vuur in de ziel brandden. Victors talrijke »liefhebberijen,« zijn schilderen, zijn componeeren, zijn verzen maken, vonden hun grond in dien drang tot scheppen, die enkelen onderscheidt, en die slechts een vaste volhardende leiding in een bepaalde richting behoeft, om talenten te vormen; in die geestdrift, die geen edel doel onbereikbaar voor het vurig streven acht, en voor het hoogste ook alles wil geven. In deze stemming las hij de scène, waarin Carnioli verneemt, dat zijn jonge beschermeling, de componist, liefde heeft opgevat voor de blonde Marthe, het zedige dochtertje van den ouden maestro Sertorius, en haar trouwen wil. Carnioli is tegelijk *grand seigneur* en Maecenas; terwijl hij André veracht als een herdersjongen, aanbidt hij hem als een geniaal kind, op de wijs zooals een kunstziek Romein uit den keizertijd een genialen Griekschen slaaf, die beeldhouwer of zanger was, zou aangebeden en mishandeld en geliefkoosd en bedorven hebben.

CARNIOLI.

Spring liever uit het raam, ongelukkige; dat is mij wel zoo lief!

ROSWEIN.

Hoe zoo, Excellentie? Zoudt gij misschien zelf het jonge meisje beminnen?

CARNIOLI.

Wat gaat mij het jonge meisje aan, vlegel! Wat mij

aangaat, is uw talent, dat mijn werk is, mijn geluk en mijn roem, en dat gij, zoolang ik leef, niet zult smoren onder den walgelijken domper van het huwelijk!

ROSWEIN.

Zoudt ge zoo vriendelijk willen zijn, mij te zeggen, edel heer, waarom het huwelijk een domper is?

CARNIOLI.

Waarom? Omdat opium doet inslapen;.... omdat water vuur uitdooft,.... omdat het zeker en onafwendbaar is,.... omdat een getrouwd kunstenaar als kunstenaar dood is,.... dat weet iedereen! Hij is echtgenoot, huisvader, kiezer,.... al wat ge wilt, maar de dichter is dood. Daarom, als ge dat meisje bemint, neem haar tot maitresse, als ge wilt, maar tot vrouw? dat verbied ik u.

ROSWEIN (*ernstig*).

Is dat uwe moraal,.... de mijne is het niet.

CARNIOLI.

Wat verkoopt hij mij daar, met zijn moraal? Sedert wanneer is de moraal eene muze? Uw moraal is de kunst; uw godin is de kunst, en de kunst is de duivel! Uw element is het vuur! Hindert het je soms, dat is jammer; maar het is je ondergang, wanneer jij je er buiten begeeft.

ROSWEIN.

Welnu, ik zal me er buiten begeven, en laat dan, als het moet, mijn talent ondergaan!... Ik ben niet geschikt voor het kunstenaarsleven! Ik heb u dat reeds gezegd, het vervult me met afkeer en walging! Gij zoudt de eerste zijn, om mij de hand te reiken en mij uit den maalstroom te redden, als ge wist wat ik lijd!

CARNIOLI.

Maar, *Corpo di Bacco*, je beklagt je juist over het-

geen je verrukken moest! Het is juist die overgevoeligheid, die je boven het gros verheft!... Je gloeit van koorts, zeg je? Des te beter! Je zenuwen zijn prikkelbaar en licht geraakt... alles doet je aan, elke indruk is honderdmaal te sterk... des te beter! Nacht in het hoofd en vuurgloed in het hart! Verrukking en droefgeestigheid, genot en wanhoop, zooals de schaapachtige menigte ze niet kent... dat is je talent... dat is je levensbrood! Als je lijdt, zeg dan »bravo,« zoo groeit mijn glorie!... Hoor eens! als de kunst tegenwoordig kwijnt en in verval is, weet je hoe dat komt? Omdat jelui niet rampzalig genoeg meer zijt, geniale vlegels en schooiers!... omdat jelui niet meer omkomt van honger, zooals vroeger, in den gouden tijd der kunsten... je wordt te duur betaald en te goed gevoed!

ROSWEIN.

Men moest ons dan maar de oogen uitsteken, en ons in een kooitje zetten, dat was eenvoudiger!

CARNIOLI.

Nu, nu!... André, mijn beste jongen, mijn hart, ik ben wat driftig geweest, dat beken ik... het was omdat dat vreeselijk denkbeeld van een huwelijk mij buiten me zelf gebracht heeft, maar je weet hoeveel ik van je houd, mijn jongen!

Het was hier Victors rol, de tegenwerpingen te maken, maar Carnioli's woorden ruischten hem in de ooren met alles overheerschende, overstelpende kracht. Zijne conclusie was niet, dat hij Martha voor altoos vaarwel moest zeggen, — daartoe hield hij te veel van de mooie blondine, — maar dat, wilde hij ooit iets worden, hij vóór zijn huwelijk met alle kracht en met uitslui-

ting van alle beuzelachtige bemoeiingen, er zich op moest toeleggen. Het leven, zooals hij het thans leidde, was doodend, niet alleen voor elke kunst, wat hare uitoefening betrof, maar ook voor elke hogere inspiratie, die eenmaal tot productie kon leiden. Hij vergeleek zich met een monnik, wiens zucht naar eene onafhankelijke, ernstige gedachte zijnen superieuren gevaarlijk voorkwam; een der middelen van de kloosters bestond daarin, dat men den weerspannige om het half uur opriep tot de eene of andere devotie of godsdienstoefening; geen geest, hoe krachtig ook, was tegen den afmattenden invloed van deze telkens herhaalde rustverstoring bestand.

Daarbij kwam, dat de week, die tusschen de repetitie en de uitvoering verliep, hem niet aangenaam gemaakt werd. Martha speelde niet mede; zij dulde niet, dat een der gewone plichten, bezoeken, wandelingen er voor verzuimd werd, — zij had niet de minste sympathie voor de »vertooning.«

— »Ik vind het heel goedig van je, dat je hebt toegestemd,« zeide zij, »want het is een ondankbaar werk. Natuurlijk doe je het niet zoo goed als een acteur, en de andere jongelui, die er zich geen moeite voor geven, zullen wel allerlei aanmerkingen maken. Het is te hopen, dat er geen kleine belachelijkheden gebeuren, die ze kunnen onthouden, want dat is dan juist iets om je later, als je hier komt, in je carrière kwaad te doen.«

— »Heb je het stuk al gelezen?«

— »Och, ik zal het dien avond wel hooren.«

— »Wil je mij mijn rol overhooren?«

— »Als je er op gesteld bent, zeker!«

— »Och neen, zoo erg niet.«

— »Nee, maar heusch, om je plezier te doen, wil ik ze je wel overheeren, maar dan moet je haar alleen opzeggen, niet declameeren, want buiten het tooneel vind ik dat letterlijk onuitstaanbaar. En, o ja, nog wat: deze week, toen mevrouw Mierloo er was en je zoo opgewonden waart over Carmen Sylva, ben je het boek gaan halen en er haar uit gaan voorlezen. Ik geloof dat ze dat niets prettig vond; je begrijpt, als ze lezen wil, kan ze dat thuis wel doen; nu was het voor den middag en had ze waarschijnlijk nog een paar visites te maken.«

— »Ze kon toch allicht haar tijd beter besteden met wat van Carmen Sylva te hooren, dan op een visite al de booze praatjes te gaan vertellen, waarop ze eerst je tante en jou onthaald heeft.«

— »Natuurlijk, beste Victor, en ik vond het ook heel mooi, maar ik zag wel aan haar gezicht, dat ze weg wilde. O ja, ik wou je vragen, om een patroon na te teekenen voor een schuiertaschje; je behoeft het niet te verzinnen, ik heb er een van Constance te leen, en mooier heb ik er nog nooit een gezien.«

— »En mijn rol?«

— »Och, doe me nu even eerst dat plezier.«

Den heer Bellaert kreeg Victor niet dikwijls te zien; eigenlijk alleen wanneer hij op den Bezuidenhout dineerde. De aanstaande schoonvader stond laat op en ontbeet gewoonlijk alleen; ging naar zijn kantoor, dat in de stad gehouden werd, en dronk daar koffie; 'smiddags was hij tot aan het etensuur in de sociëteit en ging er 's avonds meestal weer heen. Sedert Martha geëngageerd was, rekende hij zich van den plicht van het chaperonneeren ontslagen; zij had tante tot »res-

pectable companion» en Victor tot cavalier; papa kon zijne avonden doorbrengen zooals hij verkoos, en verkoos in den zomer gewoonlijk noch het Badhuis, noch de Tent, noch den Tuin, en in den winter noch opera, noch concert, noch iets anders boven zijn partijtje. Overigens goedig en hartelijk, een gul vader voor Martha, maar in zich zelf gekeerd en zwijgend.

Zijne zuster, tante Jeanne, had niet de stilzwijgendheid met hem gemeen, maar wel de afzonderlijke wijze van zich te amuseeren. Wat voor hem het partijtje was, was voor haar de roman, en wel liefst de phantastisch gruwelijke roman, onder de ouderen *The mysteries of Udolpho-castle*, of *Les chauffeurs* van Vidocq; onder de nieuweren *Rocambole* van Ponson du Terrail en *The haunted hôtel* van Wilkie Collins. In het werkelijk leven bleven haar de spoken uit haar romanlectuur gezelschap houden; het was haar moeielijk van een geschil tusschen twee personen te hooren, zonder te denken, dat de een den ander wel eens zou vermoorden; als zij het kamermeisje een paar woorden van berisping had toegesproken, nam zij later met eenige nieuwsgierigheid en wantrouwen de karaf van hare waschtafel op, vermoedende dat het meisje wel vergif in haar drinkwater gemengd zou hebben. Met dat al was tante Jeanne innig goedig en niet in staat om een vlieg kwaad te doen. Zij was ook niet vreesachtig of gejaagd; al de avonturen van haar romans gingen haren geest voorbij zooals de moord van Blauwbaard's zeven vrouwen of het opeten van Roodkapje door den wolf den geest der kinderen voorbijgaat; alleen het verwonderlijke treft hen, een indruk van afschuw, van vrees of walging wordt er door al het bloed niet opgewekt. Is dit eene verstomping van het zedelijkheidsgevoel door de roman-

lectuur? Al degenen die de goede juffrouw Bellaert kenden, steeds liefderijk en nauwgezet, steeds bereid om duizend diensten te bewijzen aan ieder, die er haar om vroeg, zou deze vraag ontkennend beantwoord hebben.

Tante Bellaert vond het heerlijk, dat Victor comédie speelde; zij had zelf wel willen meedoen; zij achtte alleen de keus van het stuk wat zoetsappig, maar zij begreep, dat men *Macbeth* of *Othello* of *De IJzervreter* niet in het salon van mevrouw van Rosellen kon spelen.

In de week der repetitie gebeurde er iets, dat Victor had kunnen ontstemmen, indien hij er meer aandacht aan gegeven had. Te Leiden ontving hij van oom Borre van Zwijnsland een briefje, waarin oom hem verzocht, ingeval hij in den Haag kwam, even bij hem aan te loopen. Victor verwonderde zich, dat oom het briefje niet ten huize van den heer Bellaert had doen bezorgen, vlak in de buurt. Hij ging echter, wetende hoe moeielijk het was, verlof te krijgen, als hij eenmaal op den Bezuidenhout was, bij zijn eerstvolgend Haagsch reisje eerst bij oom aan.

— »Het is niet van heel veel belang,« zeide oom, »maar ik wilde je toch eens vragen, hoe het tegenwoordig èn met de studie èn met de financiën gaat?«

— »Hoe bedoelt u, oom?«

— »Ja, ik weet dat geëngageerd zijn tijd kost, en geëngageerd zijn met een Haagsch meisje, dat aan groote uitgaven gewoon is, kost geld.«

— »Nu ja, oom, maar ik werk, ofschoon niet zoo heel vlug, toch geregeld door, en u weet, dat haar papa er toch niet op gesteld is, dat Martha heel vroeg trouwt.«

— »Alles goed en wel, Victor, maar toch zou ik je aanraden, met het promoveeren niet te lang te wachten, en vooral niet, met het oog op het groote fortuin dat men Martha toeschrijft, buitengewoon groote uitgaven te doen. Het is natuurlijk, dat je fatsoenlijk voor den dag moet komen, maar tegenover de familie Bellaert zelf moet het blijken, dat je onafhankelijk bent en zult kunnen blijven. Daarenboven, ... in den handel weet men niet, wat gebeuren kan...«

— »Waarom zegt u me dat nu juist, oom?«

— »De eene keer is zoo goed als de andere, Victor, en mij dunkt, dan is het: hoe eer hoe beter.«

De drukte der repetitiën en de strijd, dien hij in zich zelf voerde, deed Victor dezen wenk spoedig vergeten. Een oogenblik had hij er over gedacht, oom Borre van Zwijnsland in het vertrouwen te nemen omtrent zijn gewetensstrijd, en hem te zeggen, dat er zoo vaak gemis aan sympathie tusschen hem en Martha was, hem te spreken over zijn vele onvoldane wenschen en het algemeen gevoel van ontevredenheid, gejaagdheid en malaise, dat hem zoo vaak van een in den Haag besteden dag bijbleef. Maar oom Borre, een man van verstand en wereldkennis, scheen toch aan Victor niet de ware raadgever in hartzaken, en daarenboven: welke eigenlijk geldige redenen kon hij zijn oom opgeven? Als hij tot hem zeide: ik gevoel in mij een streven om iets groots te worden, iets schoons voort te brengen, als schilder, als componist of als dramatisch dichter, zou oom hem vertellen hetgeen hij wel wist, dat tot elk dezer dingen veel opzettelijke studie en veel *métier* noodig is, en dat het wel wat laat was om daaraan nu nog te denken. »Elke van deze carrières,« zou oom zeggen, »is alleen gerechtvaardigd,

wanneer zij reeds een succes heeft opgeleverd,« en Victor stond bij elke nog slechts aan de poort, met niets dan den lust, — een dilettanten-liefhebberij, — om er zijne krachten aan te wagen.

Intusschen leerde hij zijne rol van André Roswein, en woonde de laatste repetitie bij. De figuur had hem hoe langer hoe meer in bezit genomen; en met genot en geestdrift reciteerde hij in de groote scène waarin, na de operavoorstelling, de jonge kunstenaar door de schoone prinses Falconieri verlokt en betooverd wordt:

— »Zeker ben ik een dwaas, mevrouw, . . . maar was het niet die dwaasheid, die u dezen avond tot een begeerden feestavond maakte, die u het genot met volle teugen schonk, die u deed glimlachen, die u deed weenen misschien? . . . O, wil begrijpen, tot welken prijs wij die liefelijke macht koopen! . . . Helaas, wij zijn als de Grieksche beeldhouwer, in smartelijke liefde voor het werk onzer handen verzonken! . . . Die tooverwereld der verbeelding, die u een oogenblik verrukt in den lichtenden nevel van het tooneel, ons houdt zij voor altijd gevangen. Wij hebben daar vóór ons, zonder ophouden, die vurige schim, die ons beheerscht, die ons aantrekt, die ons roept! Van die wereld zelf, van die bovenmenschenlijke wereld, wier wondere schoonheid ik zoo plotseling in uw oog meende uitgedrukt te zien, ben ik hier, mevrouw, in dit paleis, al ware het ten prijs van wroeging en schande, de werkelijkheid komen zoeken!«

— »En hebt ge haar gevonden?« antwoordt Leonora.

— »Welnu, ja! . . . ja! . . . toen gij daar zooeven zwijgend stondt, en zelve misschien uwe gedachten liet zwerven met de droomen van den zomernacht, leefde

ik een oogenblik een bovennatuurlijk leven! . . . Ik zag, — ik zag Julia's balkon in den onsterfelijken dage-raad badend, ik voelde Desdemona's wit kleed langs mij ruischen, ik leschte mijne levende ziel aan den godenkelk van het ideale! . . . O, die hand, die mij den beker aanbood, die mij hem vulde, hoe koud en wreed zij moge zijn, ik dank haar en zegen haar!«

Met deze woorden en het geheele vervolg van de rol, in dien toon geschreven, wond hij zich op. Mevrouw van Rheele was eene Leonora Falconieri, zooals er zeker in haar kring moeielijk een tweede te vinden zou zijn geweest, zoo schoon, hartstochtelijk en coquet. Er was voor Victor geen quaestie van, op haar te verlieven, maar de tooneelen die hij met haar speelde, gaven aan Octave Feuillet's woorden de volle beteekenis en deden aan den indruk er van niets te kort. Hare rol, zoowel als die van Carnioli, die van Sertorius en Marthe, werden met een romanesken gloed gespeeld, die werkelijk aan de tooverwereld van *Dalila's* helden deed gelooven. Er was in dat Napels, in die schoone vrouw en de overtuiging waarmede allen spraken over poëzie en talent en muziek en goddelijke roeping en wijding van het genie, een meesleepende kracht, die sterker hoofden en koeler harten dan dat van Victor zouden vervoerd hebben.

Op den avond van de voorstelling was zijn besluit gerijpt. Hij zou aan Martha alles zeggen. Hij zou haar uitleggen, hoe het hem onmogelijk was, geheel af te zien van alle nevenstudiën, hoe het, om daarvan ooit eenige vrucht te zien, noodig zou zijn, minder tijd in den Haag door te brengen, en minder aandacht te geven aan de vermaken der hofstad. Martha zou, wanneer zij genoeg van hem hield, toegeven. Wanneer zij

hem of in 't geheel niet begrijpen wilde, of de zaak anders opnam dan zij bedoeld was, zou eene explicatie volgen, die haar wellicht er toe kon leiden, het engagement te verbreken. Victor weifelde — en was over die weifeling zelf verbaasd, — tusschen de hoop en de vrees, dat het hiermede uit zou zijn, en Martha hem inderdaad bedanken zou. Hij kon zich in deze mogelijkheid nog niet goed indenken en meende, dat het verliezen van het recht, om de schoone blondine als de zijne te beschouwen, een ontzettend ledig in zijn leven zou achterlaten; toch kon hij zich van zijne smart geene voorstelling maken, en het scheen hem alsof hij ook vrijer en schooner en edeler zou kunnen denken, wanneer hij niet steeds als schaduw tusschen hem en zijne gedachten haar lief practisch en prozaïsch persoontje zag, met haar: »je moet het doen, als je er lust in hebt, maar ik vind...«, waarbij al wat hij als bekoorlijke en gerechtvaardigde speling der phantasie beschouwde, een ongeoorloofde lust uit den booze werd, die men hem, steeds afkeurend, als een beuzelachtig en wispelturig kind toegaf, omdat hij er om dwong.

In allen gevalle, wat ook de afloop mocht zijn, het was onmogelijk en oneerlijk, naast elkaar te wandelen met een leugen, een geheim, een wrok in het hart. Victor rekende er op, dat de woorden en argumenten komen zouden, op het oogenblik, dat hij Martha van zijn toestand op de hoogte zou brengen. Wat zij niet wilde of kon begrijpen, zou hij haar met zooveel welsprekendheid zeggen, dat zij het begrijpen moest, en althans zijne conclusies, meer vrijheid van gedachte, van keus, van studie, moest aannemen. Hij ontveinsde zich niet, dat op de verklaring, ook wanneer zij tot eene voldoende overeenkomst zou leiden, een strijd van kleinigheden zou

volgen; maar eenmaal een beginsel vastgesteld, zou het gemakkelijker zijn, er op voort te bouwen. Heden zou de voorstelling zijn; heden avond zouden in hare ooren de woorden klinken, die voor een deel ook zijne gedachten uitdrukten; morgen zou het gesprek plaats vinden, waarin hij, op die gedachten voortbouwend, zijn »Excelsior« zou eischen.

ELFDE HOOFDSTUK.

De voorstelling had plaats en verwierf inderdaad schitterend succes. Kapitein von Schmitz was in zijne rol van ridder Carnioli zoo vol vuur en kracht, mevrouw van Rheelee, in *vieux rose* fluweel, met een kapsel uit 1830, veeren, parelsnoeren en bloemen, was zoo beutooverend schoon, zoo vorstelijk innemend en zoo coquet, dat André Roswein's liefde en wanhoop geheel gerechvaardigd schenen; het succes wond allen op en gaf aan de geheele voorstelling dat »le diable au corps,« hotwelk publiek en vertooners meesleept. Een adem van vuur, van poëzie en geestdrift scheen uit het geheele onwezenlijk romantische stuk over hoorders en spelers te strijken; de tiraden deden in aller hart, te midden van geblaseerdheid en egoïsme en wereldzin, iets ongewoons en half vergetens trillen, waaiers wiegelden zacht, wangen gloeiden en boezems hijgden, en als in het eind André Roswein sterft, terwijl de prinses Falconieri in de verte in een gondel met den nieuwen minnaar voorbijdrijft, een duet uit André's opera zingend,

Nuit radieuse, azur semé d'étoiles....

waarvan de tonen over het water klinken, scheen aan niemand deze ontknooping onnatuurlijk of overdreven. In de gloeiende atmosfeer, zwaar van warmte en licht, van de bloemen der serre, van de geuren van zooveel geparfumeerde toiletten, te midden van de hooge zware draperieën en het donker fluweelen behangsel, was er een oogenblik van stilte, toen de laatste woorden van het drama geklonken hadden, en hier en daar werd een traan uit schoone oogen weggepinkt.

Mevrouw van Rosellen kwam de vertooners wel danken voor de moeite, die zij zich gegeven hadden, en het regende rondom den kapitein, de prinses, Victor en de overige vertooners, toen zij in kostuum in het salon verschenen, felicitatiën met hun talentvol spel.

Vooraan, dicht bij het tooneel, had men de causeuses en lage canapé's voor de oudere dames geschoven; Victor vond Martha, toen hij haar zocht, achteraan, op een zeer bescheiden plaatsje ter zijde van den schoorsteen. Zij zag er allerliefst uit in haar avondtoilet van wit alpaca en wit satijn, maar Victor voelde zich, na zooveel warme gelukwenschen en oogen, stralend van genot en geestdrift, weder teleurgesteld door haar kalm, bijna verdrietig gezichtje, dat niets dan welwillende berusting teekende.

— »En hoe hebt ge het gevonden?« zeide Victor.

— »O, heel mooi natuurlijk. Alleen vind ik het veel te vermoeiend voor je. . . .«

Zij nam zijn arm en wandelde met hem de veranda in, die met gekleurde lantaarns slechts zwak verlicht was.

— »Ik heb aldoor gevonden, dat je je veel te gemakkelijk hebt laten overhalen, en me zelf verweten, dat ik kapitein von Schmitz heb toegestaan, je te telegrapheeren. Ter wille van het genoeg van al die

vreemde menschen, hadt je je niet zulk een afmattende rol moeten laten opdragen. Er waren genoeg anderen te vinden geweest, als ze het toch hadden willen spelen.«

Was het de verkoeling in de veranda, waar minder licht brandde? Victor huiverde. Dat het een genot voor den acteur kon zijn, de aandoening die hem zelf de rol in het begin gegeven had, aan anderen te doen gevoelen, alle harten te doen kloppen in den rhythmus van zijn eigen hart, en dat hij voor die voldoening twintigmaal de vermoeyenis van zulk een avond, en nog veel meer ten beste zou gegeven hebben, kwam blijkbaar bij Martha niet op, evenmin als de wreedheid die er in lag, na een triomf van geestdrift en tranen, den jongen acteur te verzekeren, dat »er genoeg anderen te vinden geweest waren, die het even goed zouden gedaan hebben.«

Victor verzweeg zijne teleurstelling, en Martha, steeds voor hem bezorgd, troonde hem mee naar het buffet.

— »Arme jongen, moet je niet een sandwichje met pâté en een glas champagne hebben?« zeide zij.

Zij vonden er kapitein von Schmitz, die de prinses Falconieri van ijs en marasquin bediende.

— »Gefeliciteerd, juffrouw Bellaert,« zeide de kapitein, »met het succes van mijnheer Rathenius. Ge weet: acteurs zijn *ni hommes ni femmes*, allen even jaloersch en ijdel; we zijn beide jaloersch op zijn applausdissentementen.«

— »Mij dunkt, niemand heeft zich te beklagen,« antwoordde Martha; »mevrouw en u hebt ook wel uw deel gehad, en het wel verdiend ook. Het was prachtig; iedereen heeft genoten.«

— »Behalve de spreekster,« dacht Victor, en bittere

twijfelingen omtrent de oprechtheid van de geestdrift van dezen avond kwamen bij hem op, totdat eenige goedgevoelde en hartelijke woorden van anderen hem weer bemoedigden, maar hem ook de gedachte nalieten:

— »Allen gevoelden zij het, allen meer dan zij, mijn gezellin voor het geheele leven.«

Martha en Victor hadden den dag bij mevrouw van Rosellen doorgebracht; mejuffrouw Bellaert, Martha's tante, was dezen avond zonder haar broeder verschenen, daar de heer Bellaert door bezigheden verhinderd was, reeds zoo vroeg uit te gaan.

— »Is papa er nog niet?« vroeg Martha aan hare tante, toen zij deze, uit de buffetkamer komend, ontmoette.

— »Neen, nog niet,« antwoordde tante Bellaert, »en ik maak mij wel wat ongerust. Ik zal wat punch à la Romaine nemen. Er kan toch in een groote stad, in den nacht zooveel gebeuren. Als uw papa eens, van de sociëteit komend, aangevallen en uitgeplunderd was: of bij toeval in eene gracht geloopt, wie weet of het niet mistig is. . . of dat, als hij het rijtuig genomen heeft, de paarden geschrikt waren. . .«

— »Het is een talent van tante, akelige vooronderstellingen te maken,« zeide Martha lachend tot Victor, »en wilt u gelooven, tante, dat u er mij werkelijk kippenvel mee aanjaagt?«

— »Kom kind, dat krijg ik er zelf niet van,« zeide tante.

Inderdaad gelukte het tante zelden, hoe zij het ook beproefde, zich met de voorstellingen harer bandelooze verbeeldingskracht den *délicieuse frisson* te bezorgen, waarvan het najagen de kiem tot hare gewoonte gelegd had. Tante was als de held van het oude Duit-

sche sprookje, die steeds uitriep: »O, dass mir doch grieselte!« Terwijl zij vergeefs trachtte, zich zelf den prikkel der vrees te bezorgen, gelukte het haar hem anderen mee te deelen, die er geen genot in vonden.

Op dit oogenblik trad een bediende binnen, zocht Mr. Borre van Zwijnsland en sprak, toen hij dezen gevonden had, zacht eenige woorden tot hem. De rechter volgde hem uit de kamer, maar trad eenige minuten later weer binnen en zeide tot Victor:

— »Tracht straks, zonder dat Martha het bemerkt, even de kamer te verlaten; ik wacht u in de kleine voorkamer.«

Victor meende op te merken, dat zijn oom buitengewoon bleek zag; hij werd ongerust en had spoedig een voorwendsel gevonden.

In de kleine voorkamer, die tot *vestiaire* was ingericht, vond hij zijn oom. De kamenier van mevrouw van Rosellen, die met spelden en naalden in de *vestiaire* de wacht hield, begreep, zich uit bescheidenheid te moeten verwijderen.

— »Jongen,« zeide Mr. Borre van Zwijnsland, »er is iets zeer ernstigs gebeurd.«

— »Iets zeer ernstigs?«

— »Zeer ernstig, en ik weet bijna niet, hoe ik het u voorzichtig genoeg zal mededeelen. Het geldt de familie Bellaert. Het is noodig, dat ge al uw kalmte bewaart, om straks samen te overleggen, wat ons te doen staat.«

— »Wat is er dan gebeurd, oom?«

— »De zaak Coornhert, Houtzagers en Bellaert stond sinds lang niet goed; ge herinnert u, dat ik u de vorige week waarschuwde. Indien ik vroeger de vage aanduidingen had ontvangen, die ik u toen juist ver-

strekt heb, had ik het zoover niet laten komen. Ik wist ook niet, dat eene crisis zoo aanstaande was.«

— »Dus papa Bellaert is geruïneerd?»

— »Een passief van twaalf millioen, beweert men. En, wat erger is... hebt ge wel in den laatsten tijd in zijn gemoedstoestand iets bijzonders opgemerkt?»

— »Van tijd tot tijd was hij wel eens wat buitengewoon opgewonden, maar ik schreef het toe aan een extra glas, dat hij op de gezondheid van zijn schoonzoon ledigde. U weet, hij sprak gewoonlijk niet veel, dus als hij somber gestemd kon geweest zijn, merkte ik het niet op. Ik lette ook het meest op Martha, en zij op mij. Wat is er gebeurd? Is hij...?»

— »Hij heeft zich den val der firma zeer aange-trokken. Hij heeft vergif ingenomen.«

— »God! Vandaag? Is men het u hier komen zeggen?»

— »Zoo even.«

— »Vreeselijk...«

Victor zweeg een oogenblik.

— »En Martha?... Moet zij het weten?»

— »Natuurlijk.«

— »Dezen avond nog?»

— »Ja. Straks gaat zij naar huis met hare tante, en vindt er dien toestand. Bellaert is in zijne kamer, voor zijn bureau gevonden, met het telegram vóór zich. Het gaat moeielijk, nu wij hier alles weten, Martha nog eenige uren te laten dansen en, zoo het heet, zich amuseeren. Ge zoudt zelf ook niet veel lust in een mazurka hebben op 't oogenblik... Toch mag er ook geen opschudding gemaakt worden; we weten nog niet wat de doctoren zeggen zullen, eene beroerte, eene uitstorting van bloed in de hersenen of een andere plotselinge kwaal.«

— »Wat heeft hij genomen?»

— »Ik geloof laudanum of strychnine.«

Victor peinsde.

— »En moet ik het haar zeggen?»

— »Ik vrees, dat het tante van Rosellen, die gastvrouw is, en plichten te vervullen heeft, wat veel zou schokken, als wij het haar dezen avond mededeelden; mij dunkt, het beste zou dus zijn, als gij Martha en haar tante maar zeidet, dat de heer Bellaert ongesteld is, maar niet gevaarlijk, en dat zij, om de gezelligheid niet te verstoren, maar ongemerkt met u moesten vertrekken, dan maak ik het wel met uw tante van Rosellen in orde, als zij u mocht missen.«

Langzamerhand hadden de gasten in groepjes de stoelen bij elkander geschikt; er waren in een der salons speeltafeltjes geplaatst, in een ander had zich een kring van praters en praatsters gevormd rondom de lage stoelen en canapé's, waarop mevrouw van Rosellen met eenige dames van haar leeftijd had plaats genomen; de dansmuziek in de breede veranda, waar men de gekleurde lantarens door helderder licht vervangen had, was nog niet begonnen, en de jongelui circuleerden nog en bedachten af en toe het buffet; het was dus niet moeielijk onopgemerkt het feest te verlaten, te meer daar het buffet in mevrouw van Rosellen's huiskamer, aan de andere zijde van de gang was ingericht.

Victors mededeeling omtrent de ongesteldheid van den heer Bellaert, en de wenk om te vertrekken, hadden Martha en hare tante voldoende op iets ernstigs voorbereid; toch was de schok, toen de beide vrouwen met de geheele waarheid bekend gemaakt werden, groot. Den rit in het rijtuig der Bellaerts, met het grijs zijden

rips, terwijl hij bedacht, dat zij er wellicht voor de laatste maal in reden, en al hun weelde tot het verledene behoorde, zou Victor niet licht vergeten. Martha was bleeker dan haar wit kleed en het dons van haar *sortie*; tante Bellaert, in een groote gewatteerde *pélisse* van châtestof gewikkeld, met franje en kwasten van veelkleurige koordzijde bij de kleuren van de *cachemire* behoorende, had, met deze bijgedachte beschouwd, iets tragisch opgetooids, als een slachtoffer dat versierd naar den dood geleid wordt. Telkens wanneer de straatlantarens, die men voorbijreed, een bijzonderheid van het toilet der beide dames scherper verlichtten, het paarlemoer van Martha's waaijer, de juweelen solitaires in tantes ooren, Martha's witsatijnen schoentje, den kanten zakdoek in tantes gehandschoende hand, trof hem weer de schrille tegenstelling. De rit scheen eerst, nadat hij het feit had medegedeeld, eindelijk lang te zullen duren, eer men aan huis kwam; maar naarmate men den Bezuidenhout naderde, schrikte Victor weder tegen de ontmoeting der beide vrouwen met het lijk.

In de verte zag hij de woning; de maan scheen op de reeks van koepels, die het dak der serre vormden, de boomgroepen in den tuin lagen in groote donkere massa's, in het huis was op alle verdiepingen licht. Hij hielp Martha uitstijgen; men had reeds van verre het rijtuig hooren aankomen en de deur geopend; met haastige schreden vlogen Martha en hare tante de weinige treden van de stoep op.

— »Waar is vader?« vroeg Martha, haastig fluisterend, den knecht die de deur geopend had. »Mag ik hem zien?«

Men had hem in zijne slaapkamer gebracht. Martha

wierp zich snikkend op haar vaders lijk; mejuffrouw Bellaert zat doodsbleek te staren. Victor kon, met den dokter, die hen opgewacht had, weinig anders doen, dan deze rechtmatige smart eerbiedigen en haar alle vrijheid laten. Hij drukte Martha's hand; in dit oogenblik dacht hij noch aan verschil van inzichten, noch aan gemis van harmonie, maar was gelukkig toen zij het hoofd tegen zijn schouder liet leunen en aan zijn boezem snikte.

Victor zond den huisknecht naar mevrouw van Rosellen, met een briefje om te melden, dat hij niet, zooals afgesproken was, kwam logeeren. Hij gaf den bediende last, nog aan geen der livreibedienden, die zeker wel onder de *marquise* voor het huis van mevrouw van Rosellen verzameld zouden zijn, iets van het voorgevallene te melden. De man beloofde het, en voegde er bij, als wederdienst:

— »Mijnheer studeert voor advokaat, dus mijnheer zal mij wel even wat willen zeggen; de huur is immers een preferente schuld?«

— »Schaam je, Dorus,« zeide Victor.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

De volgende dagen brachten tal van droevige beslommeringen, zorgen van allerlei aard, wier alledaagscheid en kleingeestigheid aan het ongeluk iets van zijne verpletterende zwaarte schenen te ontnemen, maar het daarmede ook minder treffend, minder eer-

biedwaardig deden schijnen. De berichten omtrent het passief waren overdreven geweest; er zou, wanneer alles verkocht werd en de familie het hare deed, een behoorlijk accord kunnen worden aangeboden; maar Martha, wier moeder geen fortuin gehad had, was doodarm en tante Bellaert zou niet veel overhouden.

Dit alles was reeds in de conferenties, vóór de begrafenis en in de eerste dagen daarna gehouden, voldoende gebleken, en het was op een Donderdag, veertien dagen na het feest van tante van Rosellen, dat Victor het volgende briefje ontving:

Waarde Victor!

Aan het begin van dezen brief mag ik u nog zoo noemen, aan het einde niet meer. Hetgeen ik zal schrijven, is in overleg met mijne tante opgemaakt, die in alle opzichten dezen stap goedkeurt.

Toen ons engagement gesloten werd, was ik, naar men meende, eene rijke erfgename, eene geschikte partij voor een jong advokaat, die zijn titel, zijne relaties en een matig vermogen aanbracht. Evenals mijn betreurde vader uwe positie destijds overwogen heeft, toen onze wederzijdsche keus zou goedgekeurd worden, heeft uwe familie toen, vóórdat zij u aanraadde, mij te vragen, naar mijne vooruitzichten onderzoek gedaan.

Dit alles is nu veranderd.

Ik ben arm, doodarm, en een engagement tusschen ons is een van die verbintenissen zonder toekomst, waarover we wel eens het hoofd geschud hebben. Terwijl ik dit alles zoo schijnbaar kalm nederschrijf, en afscheid neem van de luchtkasteelen die we samen gebouwd hebben, geschiedt dit, — ik verzeker het u — niet met een licht hart; maar ik ben practisch, — gé

noemdet me dat altoos, — en de ondervinding van de laatste dagen heeft er zeker nog wel iets aan toegevoegd. Verder dus: ik ben aan een zekere weelde gewend geweest, en zou wellicht geen aangename gezellin zijn voor hem die ze mij niet geven kon; gij hebt veel behoeften en het recht om ze bevredigd te zien. Het is dus beter, ons levenslot niet aan elkander te binden; ik geef u dus bij deze uw woord terug, u dankend voor de kieschheid, die u in al die veertien dagen van de minste toespeling op onze veranderde positie heeft teruggehouden. Dat ik ook geen enkele toespeling daarop maakte, was niet toevallig: ik wilde niet eene onvoorzichtige belofte uitlokken, die u later berouwen kon. Sinds den dag der begrafenis van mijn armen vader had ik dit besluit genomen en ook besloten, u dezen brief te schrijven. Hij is vormelijk en geheel anders dan ge ze van mij gewoon waart; dat is om u wel te doen zien, hoe elk woord er van een vast besluit is.

Vaarwel dus; na een afscheid als dit kunnen wij vrienden blijven. Mochten wij later elkander ooit terugzien, laat het dan zijn als goede oude vrienden, die voor elkanders verstandige besluiten achting gevoelen.

Martha Bellaert.

P. S. Tante merkt op, dat ik een woord moet schrijven over de cadeautjes, die we elkander van tijd tot tijd gezonden hebben. Er zijn er onder, waaraan ik gewend ben, en die voor mij vol aangename herinneringen zijn; vindt ge goed, dat we ze wederzijds als *souvenirs* behouden?

Er was bij dezen brief een klein briefje van tante Bellaert, waarin zij Victor mededeelde, dat zij Martha's

besluit als door de omstandigheden noodzakelijk geboden beschouwde, en er bijvoegde, dat zij met haar nichtje gedurende eenige maanden den Haag ging verlaten, zoodat de vrees voor eene pénible ontmoeting hem niet van het bezoeken zijner familie behoefde terug te houden.

Ook van Mr. Borre van Zwijnsland kwam er een briefje:

Amice neef!

Daar zooeven ontving ik een bezoek van Mejuffrouw Bellaert *senior*, die mij mededeelde wat haar nichtje en zij zelve u geschreven hadden. Zij hebben volkomen correct gehandeld; er is toch een groote verandering gekomen.

Voor zoover ik u ken — neem het me niet kwalijk, — zoudt ge in staat zijn om overijlde besluiten te nemen. Doe nu uw oom een plezier, en kom, vóórdat ge soms aan de dames Bellaert mocht schrijven, — of haar een bezoek brengen, — even bij hem en, naar mij dunkt, ook bij uwe tante van Rosellen, praten.

tl.

O. B.

Het eerste wat Victor in al deze brieven opmerkte, was Martha's postscriptum. De kieschheid, die daaruit sprak, trof hem terstond. Er was toch geen vergelijking tusschen de cadeautjes die hij nu en dan aan Martha vereerd had, en de kostbaarheden, die èn Martha èn de heer Bellaert èn ook tante, hem bij alle gelegenheden hadden thuis gestuurd. Dat boekenkastje met de bronzen *filets* en de *Sèvres*-medaillons in de benedendeuren, dat vuurscherm uit den Bazar van De Boer, die *étagère*, die bronzen groep, een *Barbédienne*, op peluche voetstuk, dat alles was uit den Haag geko-

men, en als hij over de kostbaarheid er van soms een enkel woord gezegd had, zeide Martha :

— »Kom, maak toch geen bezwaar! 't Is immers in ons huishouden! Je krijgt er dus maar de helft van cadeau; de andere helft geef ik mij zelf!«

Toen ging hij den brief zelf nog eens overlezen, maar weldra nam hij den geheelen paperassenwinkel bijeen, stopte ze in zijn zak, en begaf er zich mee naar Agee.

— »Hoe gaat het je meisje?« vroeg hij eerst.

— »Sukkelen. Haar oudelui weten het nu ook. Ik geloof niet, dat de eerste periode nog afgelopen is; misschien is er dus nog wat aan te doen, althans de faculteit beweert het, en nu probeer ik het eene systeem na het andere, — zonder succes.«

— »Arm kind.«

— »Ja, ik heb nu gedacht, om althans eenig profijt van de zorg en moeite van het treurig geval te hebben, zal ik er mijn dissertatie over schrijven. Ik heb verscheidene dure boeken aangeschaft, die dienen dan ook voor beide gevallen.«

— »Weet zij van dat plan?«

— »Neen; ik geloof niet, dat het denkbeeld haar zou toelachen. Daarom heb ik het haar niet gezegd.«

— »En welke methode volg je?«

— »Ik probeer eerst de eene, dan de andere.«

— »Vindt ze er baat bij?«

— »Neen, wel schijnbaar, van tijd tot tijd, maar niet bij voortdoring. Ik heb haar allerlei dampen en gassen laten inademen, zuurstof en chloor en zwavel-ether en jodiumdampen, en stallucht, en koolzuur en koolwaterstofgas; zij heeft levertraan ingenomen, en teer, en staal en Perubalsem; en slaapmiddelen en

braakmiddelen, maar een blijvende verbetering is niet op te merken. Cognac met zout heeft ze ook al gehad.«

— »Zoo velerlei!«

— »Ja, ik neem proeven op haar.«

— »En lijdt ze daar niet onder?«

— »Soms vindt ze het heel leelijk, maar ze is altoos geduldig en neemt alles in, omdat ze meent dat het misschien helpen kan. Als ze niet zoo op mij vertrouwde, en dus bleef hopen, was de kwaal misschien al veel erger. Wanneer het eene gedaan is, beginnen we aan wat anders.«

— »Dat lijkt me wreedaardig!«

— »En vivisectie dan? Het is in dienst der wetenschap, ... dan heeft het individu geen rechten. Kijk, ik heb hier een nieuwe methode, een boek van een heel geleerd Engelsch professor, Dr. Churchill; die beveelt hypophosphiten aan; die gaan we nu probeeren.«

— »Denkt de familie niet over Davoz of Pau, of Bordighera, Mentone, Pisa...?«

— »Ja, haar ouders hebben er wel over gesproken, maar ik raad het af. Dat kan natuurlijk niet; ik moet haar hier houden, om de verschijnselen te bestudeeren. Och, of ze nu hier sterft of daar, niet waar? dat is hetzelfde.«

— »En als er nu eens kans was op genezing?«

— »Och, daar is geen kans op; daarenboven, uit mijn oogpunt gaat natuurlijk mijn dissertatie voor.«

— »Hm; uit dat oogpunt beschouwd, lijkt mij de medische studie niet zulk een zegen voor de menscheit als ik tot nog toe dacht; maar ik heb er geen verstand van.«

— »Natuurlijk niet,« zeide Agee goedig.

— »Ik kwam om heel gewichtige redenen,« hervatte Victor; »ik wou je raadplegen, maar na wat je me daar zegt, maak ik bezwaar om je tot *confident* te maken; ik geloof niet, dat je raad me sympathiek zou zijn.«

— »Dat is de ware raadpleger! Ik wou je raad vragen, maar — daar je me niet raden zult hetgeen ik al vooruit besloten heb te doen, vraag ik je maar niet! Eigenlijk geloof ik, dat wel iedereen op die wijs raad vraagt, maar een ander zegt het zoo naïef niet als jij. Nu, hoe wil je dan geraden zijn?«

— »Ik heb een brief uit den Haag gekregen.«

— »Van je meisje?«

— »Juist; een pendant van Mina's brief, dien je me eenige maanden geleden liet lezen.«

— »Ook een stukje literatuur?«

— »Alles behalve; het lijkt meer op een notarieele acte, enkel verstand en koele logica en puntjes op de i. De brief is opgesteld door mijn meisje in vereeniging met haar tante, en naar men bijna gelooven zou, onder raadpleging van den juridischen adviseur der familie. Mijn meisje schrijft mij daarin af, omdat de omstandigheden zoo veranderd zijn en zij nu niet meer rijk is.«

— »Dat is niet slim van haar. Ik zie er geen verstand en logica in. Ze kon altoos afwachten of je zelf op het idee kwaamt en dan nog zien. En sterker nog: als zij er niet over begonnen was, kondt ge haar niet met goed fatsoen bedanken, en nu, als je dat verkiest, wel.«

— »Nu wel? Waar houdt je me voor? Denk je dat ik dit afscheid zou aannemen? Er is immers geen quaestie van! Heb ik Martha dan om haar geld gevraagd? Ik zou me zelf in het gezicht willen slaan, als ik kon denken, dat die gedachte bij me was opgeko-

men. Ik vind het nu al vreeselijk, dat jij, die me kent, meenen kunt, dat het zoo zou zijn.«

— »Nu, stuf niet op. . . ik weet wel beter. Je hebt er een kleur van gekregen! Kalmeer je; wat bruispoeder?»

— »Dank je, geen middelen uit de apotheek; je zoudt er niet tegen opzien, me te vergeven bij wijze van proefneming, — in dienst der wetenschap. Maar nu mijn belangen verder. De brief heeft niet meer *épanchements de coeur* dan eene politieverordening; ik ben niet indiscreet, als ik je hem laat lezen. En deze is van mijn oom.«

Agee las en zeide:

— »Zij geeft het je in de keus en maakt het je gemakkelijk, te kiezen zooals je wilt, en je oom houdt het er voor, dat je het meisje bedanken moet. Wat is er van die weelde, waarvan het gemis haar onaangenaam zal zijn? Is dat zoo?»

— »Natuurlijk een beetje, maar het doet er hier niet toe, want bij haar tante, die ook geruïneerd is door den val der firma, zal het ook geen eigenlijke weelde meer zijn, althans niet meer dan bij mij. Tantes weelde zal vooral in haar weelderige verbeelding bestaan; zij zal haar nichtje Monte Christo voorlezen, of een anderen millioenen-roman, met bijbehorende verschrikkingen en schelmerijen. In 't kort, het eenvoudigst besef van eerlijkheid en eergevoel schrijft mij gebiedend voor, mijn woord niet terug te nemen. Daarenboven, ik heb Martha immers uit liefde gevraagd; die liefde is niet veranderd, *ergo*. . . .«

— »Ja, maar als ik me goed herinner, is het niet langer dan een week of drie geleden, dat ik eene ontboezeming heb moeten aanhooren over allerlei verschil-

punten in jelui karakters. De jonge dame was ideaal genoeg, maar niet idealistisch; ze liet met zich dwepen, maar dweept niet terug. . . .«

— »Er was toen wel het een en ander, dat ik anders wenschte; wij begrepen elkaar niet zoo geheel, als het had mogen zijn, en zelfs op den avond van *Dalila*, misschien op het oogeblik, dat haar vader de noodlottige druppels innam, had ik het besluit genomen, eene explicatie te hebben, die misschien tot het afbreken van het engagement had kunnen leiden. . . Maar dat alles smelt nu weg als sneeuw voor de zon tegenover de vraag: kan ik, mag ik het meisje, nu zij niet meer een rijke erfgename, maar arm en afhankelijk is, laten loopen? En het antwoord daarop kan niet anders zijn dan: neen! Daarenboven, deze moedige, flinke brief doet mij haar nog duizendmaal hooger stellen. Er zit karakter in, niet waar? Een meisje, dat niet een edel, fier meisje was, zou zulk een brief niet schrijven.«

— »De brief is flink, en het komt niet in mij op, je te raden het engagement af te breken. Voor zover ik het karakter der jonge dame uit je beschrijvingen heb leeren kennen, is haar natuur juist het tegenwicht van de uwe; ge kunt elkanders eigenschappen dus aanvullen. Daarenboven, al is het geen nabobsfortuin, je hebt toch iets; en met hetgeen je er bij verdienen kunt, kan dat een behoorlijk inkomen voor een klein huishouden worden. . . je houdt een bescheiden kring, en je bent gelukkig. Stoom maar naar den Haag, kus haar af, en bezegel den band opnieuw.«

— »Ik zal je raad volgen.«

Men heeft dikwijls een gesprek noodig om zijn eigen gedachten tot klaarheid te brengen. Victor had, Martha's

brief ontvangend, geen oogenblik getwijfeld aan het besluit, dat hem te nemen stond; maar het was nu een meer beredeneerd besluit geworden, krachtiger dan de enkele opwelling van het eerste oogenblik.

Hij ging dan ook met moed en vastberadenheid het onderhoud met oom Borre tegemoet; Martha's beeld stond hem thans als met een heiligen-glorie omringd, voor oogen.

— »Ge zijt geen kind meer, Victor,« zeide de rechter, na eene hartelijke begroeting, »en wanneer ik nieuwsgierig ben naar uw besluit, is het alleen om er een bescheiden opmerking aan toe te voegen. Wijst ge het voorstel van juffrouw Bellaert af, en houdt ge haar aan haar eerste woord?«

— »Kan ik anders, oom?«

— »Ge kunt natuurlijk anders, en de dames hebben getoond, dat zelf in te zien, door u categorisch te bedanken.«

— »Nu ja, dat is een bewijs van kieschheid en fierheid, dat hen te hooger in ieders achting moet doen rijzen, maar dat door mij volstrekt niet ernstig mag opgevat worden.«

— »Hm... Denk je, dat er spoedig van een huwelijk tusschen u en mejuffrouw Bellaert sprake kan zijn?«

— »Ik ben nu met mijn werk een weinig ten achteren, oom; maar ik heb niet veel tijd noodig, om er weer geheel »in« te zijn; dan maak ik voort, doe doctoraal, promoveer in de rechtswetenschap... en kan trouwen.«

— »Denkt ge in de magistratuur te gaan, of in de praktijk?«

— »Bij de magistratuur heb ik uw relatiën, oom, waarover u me wel eens gesproken hebt...«

— »Nu ja, ze zijn natuurlijk steeds tot uwe beschikking; maar het maakt wel een onderscheid, of ge voor de bezoldiging geheel onverschillig kondt zijn, dan dat ge, als griffier van het kantongerecht met een bitter beetje van je zelf en een bitter beetje van het land, de beste jaren van je leven in een uithoek verslijt, geen betere plaats durft vragen, omdat je toch geen middelen hebt om er een goed figuur te maken, en intusschen de hongerige knapen om je tafel als olijfplanten ziet opgroeien.«

— »Nu, dan de praktijk.«

— »Die kan alleen te Amsterdam of te Rotterdam op den duur serieuze voordeelen geven, en dan kun je jaren wachten, eer je voor al je moeite een redelijk jaarlijksch cijfer maakt.«

— »Maar ik heb toch ook iets van me zelf, oom.«

— »Natuurlijk, je weet precies hoeveel. Maar dat is niet om op te trouwen, met het weesje van een Haagschen Indischman! Ik zeg dit alles niet om je van je besluit, dat zeker heel edel en heel verdienstelijk is, af te brengen, maar alleen om je te doen zien, dat je aan juffrouw Bellaert en aan je zelf niet zoo'n verbazend cadeau maakt, door jou toekomst aan je beiden aan te bieden.«

— »Het was hetzelfde cadeau, dat ik haar reeds eenmaal aangeboden had, en dat ik nu niet mag terugnemen.«

— »Permitteer! Dat is het juist niet. Vergun me, je daarop even attent te maken. Je boodt haar eerst honderdmaal zooveel aan als nu!... Laat me de verhoudingen wat overdrijven, om het je goed te laten zien. Stel: een Italiaansche prins, een echte prins, een Carignan, een Doria, een Borghese, zonder een cent

geld, trouwt met een straatzangeres. Dan zijn al zijn voorouders, al zijn titels, al de kruistochten van zijn stamvader, de wapenborden van de heele familie, de relaties en de privileges, de praalgraven in de kerken, de standbeelden, de oude paleizen, die zijn naam dragen, ook absoluut niets waard. Hij durft voor dat alles zelfs in het achterstraatje, waar hij met zijn zangeres op een vlierinkje woont, niet uitkomen. Zijn aristocratische neus, zijn prinsenhandsen, zijn kleine voet, zijn erfelijke trots, dat alles is niets waard; integendeel, zij zullen hem beletsels zijn en met wantrouwen doen aanzien, als hij nederig werk komt vragen. Nu! Laat diezelfde prins, arm als een kerkrot, trouwen met miss Singer, of miss Astor, of miss Jay Gould, dan is het heel wat anders! Dan wordt ieder van zijn perkamenten een schat, ieder van zijn vele namen wordt in de acten er bij gevoegd, en men vindt dat er nauwelijks genoeg zijn; zijn voorouders worden opgezocht in de geschiedenis, en men stelt genealogen aan, om een stip in zijn; blazoen te verklaren. Het is dezelfde prins, maar de diamant is met zorg gezet, in plaats van in de modder te vallen...«

— »En uw toepassing? Ik ben geen prins....«

— »Neen, maar je bent, willen we hopen, binnen kort een advokaat met een goeden naam, een goede opvoeding, een goed uiterlijk, en de noodige vrijmoedigheid om in de wereld vooruit te komen. Met dat alles zie ik geen partij in Nederland, behalve twee of drie Geldersche freules misschien, die je, wanneer het je lustte, niet zoudt kunnen krijgen. En al die eigenschappen, die je natuurlijk niet waardeert, nu je ze bezit, dienen je tot zoo goed als niets, wanneer je moet gaan zwoegen en slaven, om met de paar dui-

zend gulden die je hebt, en de paar honderd, die je er in het begin misschien bij verdienen kunt, een huishouden op te zetten. Werkelijk, die Zondagskinderen die alles hebben, en naar alles kunnen dingen, zijn blind voor hun eigen kansen.«

— »U zoudt me geen onkieschen raad willen geven, oom.«

— »Natuurlijk niet, de hemel beware me er voor! Ik stel je niet voor, het meisje, nu ze arm geworden is, af te danken, om naar een rijker om te zien. Maar nu juffrouw Bellaert je zelf bedankt heeft, zou ik meenen, dat je je tweemaal bedenken moet, alvorens je haar nogmaals vroegt.«

— »Ik beschouw me nog als aan haar verbonden, oom.«

— »*A la bonne heure*, . . .« besloot oom met een zucht, »ik had ook moeten bedenken, mijn jongen, dat je romanesk en verliefd bent en je je levensgeluk niet zonder het beminde wezen kunt voorstellen.«

— »Natuurlijk,« antwoordde Victor.

Dit antwoord klonk kort en droogjes; Victor zou niet gaarne zijn oom in het vertrouwen genomen hebben omtrent de twijfelingen, die juist daaromtrent bij hem opgekomen waren.

Ooms laatste opmerking was de pijl van den vluchtenden Parth geweest; hij bleef gedurende de wandeling naar tante van Rosellen in Victors hart steken.

Tantes ontvangst was even hartelijk als altijd. Zij was op de hoogte van Martha's brief, en zeide:

— »Je hebt volkomen gelijk, Victor; je moogt Martha niet aan haar brief houden. Wacht even, ik moet je wat lekkers laten proeven; ik heb geconfijte Fransche vruchten uit Bordeaux gekregen, daar moet ik je opinie eens over hooren.«

Tante schommelde even weg, en kwam met een klein withouten kistje terug.

— »Er is van allerlei in, *assortis*; neem zoo'n peertje, dat is extra... zie zoo; wat wilde ik zeggen?... o ja, als ik er nog aan denk, toen je hier zoo voor 't eerst naast haar gezeten hadt, aan een dineetje; je dacht dat ik het expres zoo geschikt had, — het was toen ik die teleurstelling had met die fazanten die niet gekomen waren, of neen, dat kan niet, het was in 't voorjaar, — je waart in één oogenblik geheel *épris*; den volgenden morgen zag ik je het hek alweer binnen komen, en we moesten er dadelijk heen, om je er voor te stellen, en 's avonds naar het Bosch. Ik kan me begrijpen, dat zoo'n passie zich niet door veranderde uiterlijke omstandigheden laat afschrikken, al wordt het dan ook een *entrée* in het leven door een heel andere poort... Martha moest je dien brief schrijven, maar je kunt haar niet aan haar woord houden. Het zou misschien den schijn hebben alsof je haar om haar geld gevraagd hadt, en ik, meer dan iemand anders, weet dat beter; want het was je zelfs bijna een teleurstelling, te hooren, dat ze zoo rijk was, niet waar?«

— »Zeker, tante, en dat bezwaar is nu opgeheven.«

— »Jawel, *une chaumière et son coeur*. Je zult nu met trouwen een beetje moeten wachten, maar jelui zijt beiden jong. Neem een paar van die kersen...«

— »Dank u, tante.«

— »Kom, ik geef je het voorbeeld. Dat groene is een oranje-appeltje, een *chinois*; daar houdt niet iedereen van, velen vinden het te scherp, maar het is goed voor de maag;... willen we het deelen?«

— »Het kistje gaat er nog aan, tante.«

— »Wil je me dat verwijten? Ik presenteer je er

immers van, ondankbare neef!... En ik rook ook geen sigaren, zooals jelui. Ik heb Martha sedert mijn condoleantie-visite nog niet gezien; maar ik denk toch, vóórdat ze aan de visites beginnen, het lieve kind nog eens op te zoeken. Ze ontvingen toen niet, maar mij konden ze natuurlijk geen belet geven. Wat was ze bedroefd!... Zou je denken, dat ze de condoleantie-visites persoonlijk zouden beantwoorden, of alleen met een kaartje? Ik zou hun raden, het met een kaartje af te doen, ... om *pénible* ontvangsten te vermijden. Niet iedereen is even verstandig, er zijn er al velen weggebleven, die een maand geleden onder de eersten zouden geweest zijn om te komen. Het zal een groote verandering voor Martha zijn, en voor haar tante ook... Ik mocht juffrouw Bellaert wel lijden, een ontwikkelde vrouw, maar wel wat zonderling, met wat vreemde ideeën...«

— »Dat heeft hen toch niet in 't ongeluk gebracht, tante.«

— »Nee, Victor, dat wil ik ook niet zeggen; het was de schuld van Bellaert, of eigenlijk niet eens van hem. Zouden ze in den Haag blijven wonen?«

— »Ik weet het niet.«

— »Gewoonlijk gaan zulke menschen naar Gelderland of Noord-Brabant, op een klein dorpje; maar als er voor Martha toch vooruitzichten van trouwen bestaan, zal juffrouw Bellaert ook niet veel lust hebben, om daar in de eenzaamheid, in een klein huisje, met een tuintje met twee besseboompjes te gaan zitten. Als men denkt aan de *serre* van Bellaert, waar hij zoo grootsch op was; ... nu, de crediteuren weten ook, dat zijn palmen en marantha's duur waren. Maar juffrouw Bellaert en haar nichtje kunnen zeker hier

nog wel stilletjes voortleven, en haar oude kennissen van tijd tot tijd blijven opzoeken, zoo 's morgens of dadelijk na de koffie, een beetje vóór het gewone visite-uur.«

— »Ik vreesde, tante, dat u, evenals oom Borre, me het huwelijk zoudt afraden. Ik zou toch bij mijn plan gebleven zijn, omdat ik meen, niet anders te mogen doen, maar het doet me toch plezier, dat u er evenzoo over denkt.«

— »Stellig, je moogt niet anders doen, en je zoudt ook niet anders willen, dat begrijp ik. Martha zal ook nog den tijd hebben, om te leeren met weinig toe te komen, en zelf zoowat het werk te doen, waarvoor ze anders een heele hofhouding hadden. Ze had altoos een eenvoudigen smaak, en het zal haar dus geen offering zijn, goedkoope japonnetjes te dragen. Heeft ze haar haar nog met kleine kroesjes op het voorhoofd, of alles glad?»

— »Ze heeft het gehouden, zooals het was.«

— »Het stond haar ook zoo goed... Als ze misschien over een paar maanden, wanneer ze op een bovenwoning in een van de nieuwe buurten wonen, mocht vinden dat het voorzichtiger is, alles maar glad te nemen, zal het een heel ander *air* aan haar gezichtje geven. Nog een kersje? Zouden ze het tafelzilver mogen houden, of alleen ieder een couvert?»

Victor wist zich geen rekenschap te geven van het onaangename gevoel, dat hem bekreep. De tegenstand van zijn oom had hem gesterkt in zijn besluit; dit toegeven van zijne tante, afgewisseld met al die deelnemende vragen naar de treurige bijzonderheden van het verval en met het presenteren van de geconfijte snoeperij, werkte op zijne zenuwen. Hij haastte zich,

afscheid te nemen, en begaf zich naar den Bezuidenhout.

Op zijne vraag om de dames te spreken, verscheen alleen tante Bellaert. Victor deelde haar mede, dat hij Martha's brief ontvangen had, dat hij niet kon gelooven dat deze ernstig bedoeld was, dat Martha's besluit, indien dit werkelijk gemeend en onherroepelijk had moeten zijn, hem diep ongelukkig zou maken, en hij er niet aan dacht, haar haar woord, zooals zij verlangde, terug te geven.

Tante had alles kalm aangehoord, en zeide toen :

— »Hebt ge er de familie over gesproken ?«

— »Zeker ; oom Borre en tante van Rosellen begrepen beiden, toen ik het hun mededeelde, dat, waar de gevoelens tusschen Martha en mij niet veranderd zijn, de verhouding ook niet veranderen moet.«

— »Welnu, Victor, geef me de hand; ik ga Martha roepen.«

Martha verscheen, en Victor was geheel betooverd door haar lief gezichtje met de enkele blonde krulletjes op het voorhoofd, en haar slank figuurtje in het eenvoudige rouwkleedje. Ze had geschreid.

— »Het was ook een moeielijk besluit,« zeide zij, »dien brief te schrijven, en vooral hem weg te zenden. Je hadt me immers aan mijn woord kunnen houden. Op het oogenblik, dat ik hem schreef, vond ik hem zoo logisch en wereldwijs, dat ik beefde, je voor mijn argumenten te zien bezwijken.«

— »Hij was verpletterend verstandig, zelfs zoo, dat ik me afvroeg, of je inderdaad niet een voorwendsel zocht om van mij af te komen.«

Martha antwoordde met een kus.

— »Maar één ding zal toch moeten veranderen,« zeide Victor ; »ik zal nu heel hard moeten werken, en

*je
verjaaring*

niet zoo dikwijls meer naar den Haag kunnen komen.«

— »Hm, . . . zeker wel niet . . .« antwoordde Martha, en haar lief gezichtje betrok. »Niet meer dan één of tweemaal in de week? Maar dan zullen we ook altoos gezellig met elkander zijn, want voor mij komt er natuurlijk van uitgaan niets meer in, — ik zou, al was ik niet in den rouw, toch ook geen lust hebben om ergens te komen waar ik met dien goeden, lieven papa kwam, — en men zal u nu ook voor geen tooneelvoorstellingen of andere corveeën in beslag kunnen nemen. Dan behoor je veel meer aan mij en mij alleen. En nu wordt het tijd voor den trein. Ik zal je uitlaten, maar ik blijf achter de deur.«

Toen de deur achter hem dichtviel, was het Victor, alsof de geheele wereld er anders uitzag, en hij in het huis met de gesloten blinden en gevallen gordijnen zijne jeugd en vreugd had te bewaren gegeven, om ze nimmer terug te ontvangen.

DE RTIENDE HOOFDSTUK.

Te Wagenvoorde aan de Maas ging de tijd langzaam voorbij. Er was een droevig gezin, dat van den predikant. Er was een ander, waar het, ondanks de nabuurschap van de zieke, den geheelen dag van gesnap en gelach klonk; het was dat van den »dokter.« Zelfs in een huishouden, waar men een slepende zieke heeft, die niet bepaald bedlegerig is, en niet bepaald pijn lijdt, gaat alles zijn gewonen gang; men lacht en schertst

er; zoo hadden ook de vier meisjes Bremer, al waren zij ook nog zoo goede vriendinnen en geburinnen van Mina, toch haar vroolijke jeugd, haar heldere oogen en den frisschen lach op haar sproetige gezichtjes.

Mina was, ondanks het afmattende van de afwisselende proefnemingen, niet zooveel achteruit gegaan, als men had kunnen vreezen. Toch werd zij akelig mager, zij gevoelde zich treurig krachteloos, en had geén eetlust; de rillingen en de koorts des avonds namen toe; en er was een droge, kwaadaardige kuch bijgekomen, die nu en dan bloedvlekjes op haar zakdoek deed verschijnen. De vader keek haar met steeds bezorgder blik aan, en de moeder, die met Agee een scène had gehad, kalm aan de eene zijde, luidruchtig, buitensporig en snikkend aan de andere, had na deze scène beloofd, geen geneesmiddel hoegenaamd voor haar dochter te koken, te filtreren, te mengen of te distilleeren, dan hetgeen Agee zou hebben voorgeschreven. Deze had van zijn vader, den »dokter«, natuurlijk *carte blanche*. De goede vrouw was door Agee's kalme, maar barre en onverzettelijke redeneering zoo onthutst, dat zij sinds dat oogenblik van alle liefhebbelij in de geneeskunst had afgezien. Geen hoestende arme vrouw kreeg meer stroopjes van IJslandsche mos of teerpillen; geen wonderdadige zalfjes werden meer aan alle bekende familiën voor voorkomende gevallen aangesmeerd; geen Engelsch zout en magnesia in groote hoeveelheden rondgediend. De gedroogde kersenstelen, die mevrouw Wiedema tegen geheimzinnige kwalen in voorraad had, beschimmelden in de kast; vlier, kamillen, lindebloesem en bloem van zwavel stonden doelloos in de huis-apotheek.

* Het eenige wat de dominees-juffrouw zich nog veroorloofde, was, een ouden man, die aan kiespijn leed,

den raad te geven, 's morgens niet zijn rechterkous, maar zijn linker het eerst aan te trekken; en nog was zij doodsbenuwd, dat Agee er achter zou komen, en het middel gevaarlijke kwakzalverij zou noemen.

Agee kwam tegenwoordig dikwijls over. Hij had zijn meisje bevolen, alles op te schrijven, opdat hij er zijn behandeling naar kon regelen; en Mina overhandigde hem dan ook telkens bij zijn komst een keurig geschreven lijstje, dat hij regelrecht als kopie voor de »bijlagen« der dissertatie naar de drukkerij kon zenden. Maar zoover was het nog niet; Agee dacht er niet aan, reeds spoedig te promoveeren. Hij zou kalm het einde van het »proces« afwachten, en had plan, intusschen naar een plaats als assistent bij een der professoren in het Academisch Ziekenhuis te dingen; er zou er binnen kort weder een vacant komen.

Agee kwam op een namiddag in het voorjaar te Wagenvoorde aan, en begaf zich het eerst naar huis.

— »Hoe is het met Mina?« vroeg hij.

— »Iets beter, naar het schijnt,« was het antwoord van Mietje. »Ze dacht de eerste dagen, dat het met het nieuwe middel heel slecht ging, maar de paar laatste dagen heeft ze een ongekend gevoel van rust en kalmte.«

— »Dat zijn de hypophosphiten. Heeft zij minder koorts?«

— »Een weinig minder.«

— »Eetlust?«

— »Wat meer.«

— »Zij schrijft alles goed op? Want dat komt er heel erg op aan, voor de bijlagen.«

— »Ja, natuurlijk; het is misschien een levensquaestie,« antwoordde Mietje, die niet over de dissertatie, maar over de zieke dacht.

— »Wij kunnen de dosis wat vermeerderen. Maar wat ben je mooi, Mie! Een nieuwe japon, . . . een strikje aan den hals, . . . armbanden! . . . Is er een van jelui jarig?«

— »Ik hoop dat je dat dan wel weten zoudt,« zeide Mietje lachend.

— »Je zoudt ook niet hebben verzuimd me er aan te herinneren. Maar wat is er te doen?«

— »Ja, als je dat nu eens wist.«

— »En waar is de rest?«

— »Nog aan 't aankleeden. Daar heb je Fie.«

— »Ook al poesmooi! Met een viooltje in 't knoopsgat. . . .«

— »We krijgen visite.«

— »Zoo? en wie?«

— »Er is een nieuwe surnumerair aan 't postkantoor gekomen; hij heet De Vilder; zijn oude heer is een kennis van pa geweest. Hij komt hier van middag theedrinken.«

— »Ah zoo! En jelui bent op verovering belust, en onder de wapenen. Zullen jelui allemaal om hem vechten?«

— »Och Agee, je kunt zoo flauw zijn. We kennen hem niet en weten niet of hij aardig is; maar als hij zoo beleefd is, om hier een visite te komen maken, kunnen we hem toch niet in onze morgenjaponnetjes ontvangen.«

— »Netjes uitgelegd. En Piet, en Griet, waar zijn ze?«

— »Nog op haar kamer.«

— »De laatste hand aan het toilet leggen. Arme kinderen. Apropos, Mie, er mankeerde den laatsten keer een knoop aan mijn overhemd.«

— »Hoe is 't mogelijk? Ik had alles zoo goed na-

gekeken. Enfin, ik zal er den volgenden keer beter voor zorgen.«

— »Als je dat maar doet. Ik heb ook handschoenen meegebracht, waarvan de vingers getornd zijn, en een dasje, dat je nog wel keeren kunt, of met een lapje zijde repareeren.«

— »Ik heb nog een lap zwarte zijde gevonden, zoodat ik nog een heelen voorraad nieuwe dassen maken kan, als je de springveer maar bewaart.«

— »Goed. Dan mocht Piet er wel weer eens om denken, om me wat voor mijn boterham te sturen. Als ik er niet wat lekkers bij heb, is het me niet de moeite waard, te ontbijten.«

— »Zoo'n verwende jongen!« antwoordde Fietje, toch met welgevallen den grooten breeden broeder met zijn blonden krullebol bekiijkend; »denk je dat wij 's morgens extratjes bij onze boterham nemen? Maar wees gerust, er staat al wat voor je klaar; dat kun je morgen meenemen. Hebben Griet en ik ook wat verzuimd?«

— »Verzuimd niet, maar ik heb ze toch wat te vragen. Ik heb Griet met St. Nicolaas een Duitsch boek gegeven, »Sie schreibt« van Elise Polko; dat heb ik nu aan een jonge dame in Leiden beloofd, een dochter van een professor, die er nieuwsgierig naar was.«

— »En nu moet je het terug hebben? Een mooie manier van cadeau geven! Als ze het maar niet houdt!«

— »Als ze 't uit heeft, zal ze het wel teruggeven, hoop ik.«

— »Maar Griet heeft het nog niet uit.«

— »Dan leest ze het later maar; ik heb het nu het eerst noodig.«

— »Zoo. Is er nog meer van je orders?«

— »Ja. Mijn postpapier is op, en ik heb er geen geld voor over om nieuw te koopen. Nu zou je niet willen, dat ik daarom het schrijven liet, enkel uit armoede. Nu meen ik, dat Griet zulk mooi, stevig postpapier heeft. Ze schrijft toch maar eens in de maand of wat, dus ze heeft er niets aan. Als ze mij het nu eens gaf.«

— »Je bent een roover.«

— »Ik ben je eenige broer.«

— »Nu, vraag het Griet maar; straks komt ze beneden.«

— »Nee, ik ga naar Mina. Ik wil niemand zijn vierdepart van den surnumerair betwisten. Al zijn attentie moet voor jelui zijn. Over een paar uurtjes kom ik weer; misschien vind ik hem hier dan geknield. Dan kan ik meteen hooren, wie van jelui mevrouw De Vilder wordt.«

— »Je bent onuitstaanbaar, Agee; 't is maar goed, dat je heen gaat.«

Agee nam zijn tocht naar de pastorie, die dicht bij de woning van den dokter lag, langs een omweg. Hij had geen haast om er te komen. Hij had in de laatste dagen een ondervinding opgedaan, eenige mededeelingen ontvangen, die hem het bezoek bij Mina wel niet moeielijk maakten, maar toch zijne gedachten in verband met dat bezoek bezig hielden.

Er zou een assistentschap in het Ziekenhuis vacant komen. Achthonderd gulden salaris, vrij woning en zoo voort, benevens de gelegenheid om onder het oog van den invloedrijken onder de professoren te werken, later eene rijkstoelage voor eene buitenlandsche reis te ontvangen, misschien eene prijsvraag te doen uitschrijven, juist in de richting die hij aan zijne studie

had gegeven, kortom voor een handig en knap jonkman eene zeer benijdenswaardige positie. De tegenwoordige assistent zou over twee maanden vertrekken, met subsidie van de regeering om de kliniek van een beroemd specialiteit te Weenen te volgen; de vorige assistent was professor te Groningen geworden, alles door toedoen van den machtigen heerscher in het Ziekenhuis.

Maar . . . , er was een maar. Dezelfde machtige chef was, behalve een prins der wetenschap, ook de vader van zes niet onaardig er uitziende dochters, waarvan vier reeds den huwbaren leeftijd bereikt hadden. De vorige assistent, die thans professor te Groningen was, was met de oudste, Eveline Hirschheim, getrouwd; de tegenwoordige assistent, die het regeeringssubsidie kreeg, was geëngageerd met Agnes Hirschheim; en Agee was ruim een week geleden bij professor Hirschheim op een soupetje gevraagd en naast Lizelotte Hirschheim geplaatst. Het jonge meisje had met de uiterste belangstelling naar alles gevraagd; naar zijn zusters, naar zijn vader, naar Wagenvoorde aan de Maas, . . . zij kende die streek een beetje, was er eens doorgereden, en vond het er heerlijk, en de menschen zoo allerliefst en vriendelijk, en de dorpen zoo schilderachtig en welvarend, en het water zoo helder en de lucht zoo blauw. »Of hij geëngageerd was?« — »Neen,« had Agee voorzichtigheidshalve geantwoord, want hij achtte het niet noodig van zijne verhouding tot Mina, die toch maar tijdelijk zou zijn, te reppen.

Lizelotte Hirschheim had toen aan het dessert het schaaltje met amandels naar zich togetrokken, er een philippine uitgezocht, hem de Gelft aangeboden, en met haar liefsten glimlach gezegd:

— »Nu, over een maand komt gij hier een visite maken, en ik zal zorgen, dat ik thuis ben. Dat is onze philippine.«

— »Mag ik niet vóór dien tijd een visite maken?«

— »Zooveel als u wilt, natuurlijk; maar heden over een maand die voor de philippine. Ik zal eens zien, of u het vergeet.«

— »Ik zal het zeker niet vergeten, maar als u thuis zijt, dan verliest niemand?«

— »Als we er beiden aan denken, dan weer over een maand. Wien het 't eerst verveelt, of wie verhinderd is, die is er met een cadeautje af.«

— »Dan is het cadeautje een onbeleefdheid!«

— »Nu dan; wie het verliezen wil, zendt zijn cadeautje, en komt den volgenden dag vragen of het in den smaak is gevallen; dat is dubbel beleefd.«

— »Aangenomen.«

Den tweeden Zondag na het soupetje, — nu gisteren, — was Agee zijn digestie-visite gaan maken, en had mevrouw Hirschheim alleen gevonden.

— »Ik heb »niet thuis« gegeven, mijnheer Bremer,« zeide mevrouw Hirschheim, »omdat ik hoofdpijn had; maar voor u heb ik een uitzondering gemaakt. Ik verneem, dat u voor assistent solliciteert, en de professor is er bijzonder op gesteld, dat de jongelui, met wie hij zoo elken dag zal samenwerken, ook niet vreemd blijven aan de intimiteit en gezelligheid van onzen huiselijken kring, waarin hij zelf zich zoo gelukkig gevoelt. Het is hier 's avonds zoo prettig, als al de meisjes met haar vroolijkheid zoo bij elkaar zijn, en ieder zijn best doet voor de gezelligheid; de een heeft dit kleine talent, de ander dat, en allen hebben ze haar goed humeur en haar hartelijkheid. Hartelijk-

heid, dat is de speciale deugd der familie. U moet ons heel dikwijls komen opzoeken, als uwe studiën het u toelaten. Komt u Woensdag bij ons eten? Doodfamiliaar, ziet u, geheel onder ons. En heel eenvoudig, ofschoon ik toch geloof, dat het u, die een lieve familie hebt, niet slecht bevallen zal, want wij houden zelf, om beurten, mijn meisjes en ik, toezicht op de keuken. Lizelotte, — u herinnert u haar? — u hebt, meen ik, onlangs in haar buurt aan tafel gezeten, ... die met de bruine oogen, ... Lizelotte dan stelt er haar bijzondere liefhebberij in, om het ons goed voor te zetten, een ideaal van een keukenprinses, — en ze kent geen grooter genot, het lieve kind, dan wanneer papa zegt: »dat is zeker een schoteltje van Lizelotte!«

Agee nam met genoegen de uitnoodiging aan, om Lizelottes schoteltjes te komen proeven.

— »Maar,« vervolgde mevrouw Hirschheim vriendelijk en vertrouwelijk, »ik laat haar toch niet te veel in de keuken gaan, want nu mijn oudste, Eveline, getrouwd is, — u hebt haar gekend? o, niet aan haargepresenteerd geweest? U weet, dat zij de vrouw geworden is van Dr. Jurrius, den vorigen assistent van den professor? Jurrius, hij kwam hier ook zoo dikwijls, toen hij plan had, assistent te worden, en zoo heeft de professor genegenheid voor hem opgevat, — nu Eveline dan getrouwd is, en Agnes aan haar uitzet bezig is, moet er duchtig gepiekt worden. Agnes kent u wel? Ik was wat verrast, toen tegelijk dat Borchgrave tot assistent benoemd was, de jongelui, Borchgrave en zij, ons kwamen vertellen, dat zij de toestemming voor hun engagement wilden vragen. En de professor was wat verrast! Hij was wat verrast! Wie had dat durven denken,

zeide hij, mijn tweede dochter en mijn tweede assistent!»

Agee betuigde zijn sympathie voor deze verrassing.

— »Behalve Eveline en Agnes,« vervolgde mevrouw Hirschheim, »is Lizelotte nu de oudste. Zij heeft een gevoelig hart, mijnheer Bremer; u zult het, als u wat dikwijls hier komt, opmerken; maar zij is dartel en guitig, en ik wil u wel verzoeken, als zij u wat mocht plagen, er niet boos om te worden, want zij is zoo innig goed. U hebt er geen denkbeeld van, hoe goedig zij is, een ideaal van een huisgenoot! Het zonnetje in huis, de lieveling van haar vader. Wie in Lizelottes smaak valt, is zeker, ook bij den professor een wit voetje te hebben. — Wie denken er nog meer met u voor het assistentschap te solliciteeren?»

Agee noemde een paar namen op.

— »Het verwondert mij niet,« antwoordde mevrouw Hirschheim, »dat er verscheidene sollicitanten zijn, want het is een mooie betrekking, en zooals u weet, voor velen de eerste stap op de ladder naar allerlei belangrijks. Als Borchgrave nu naar Weenen vertrekt, zal Agnes het stil hebben, maar zij heeft bezigheid genoeg, en het is volstrekt niet verkeerd, dat zij er eens rustig den tijd voor heeft; want met het geëngageerd zijn, partijtjes hier, partijtjes daar, visites maken, wandelen, een aardigheidje maken voor den galant, komt er dikwijls van het naaiwerk niet veel. Ik heb dan ook met Lizelotte maar heel wat zitten afmaken voor Agnes' uitzet. Het is Lizelottes liefhebberij, om alles zoo netjes en keurig af te maken, dat het inderdaad kunstwerkjes worden. Als ik er eens met den Franschen slag overheen wilde, zei Lizelotte altoos: Neen, mama, dat mag niet; het is goed dat men dagelijks in handen krijgt, het moet gezien mogen worden. En *après tout*

heeft zij gelijk; en zij kan er ook zoo vlug mee terecht, dat het voor haar geen kunst is, het alles netjes te doen. Ik, die er nu en dan den bril eens bij moet opzetten, zie wat meer op een steekje meer of minder, en al is het niet heelemaal in den haak, ik haal het er toch niet gaarne uit. Maar Lizelotte! Een ideaal van een naaister! Maar wat ben ik toch egoïstisch; ik vertel u maar van mijn huiselijke beslommeringen. Het moet u wel weinig interesseeren. Mijn excuus is, mijnheer Bremer, dat ik zoo'n innig gelukkige moeder ben. Laten we eens over u zelf praten. Doet u ook aan muziek, mijnheer Bremer?»

— »Ik doe er niet aan, mevrouw, maar ik houd er veel van, vooral als zij niet al te geleerd is.«

— »Dat vind ik ook. Muziek moet een amusement zijn, niet waar? en geen inspanning. De professor is in dit opzicht wel wat veeleischend, Wagner, Brahms, Saint-Saëns...; maar de meisjes zeggen dikwijls: waarom is u niet tevreden als we spelen wat aangenaam en prettig klinkt? Vooral Lizelotte, zij heeft veel aanleg voor muziek, maar zij valt er nooit iemand mee lastig, en ze is in haar keus zoo eclectisch mogelijk. Alles vindt ze mooi en speelt het met evenveel plezier en zonder zich er iets op te laten voorstaan. Talentvol en zonder pretentie, een ideaal van een *musicienne*, niet waar? De jongere meisjes beginnen nu zelf al aardig te spelen. Louise is nu achttien, Betsy zestien; maar toen Lizelotte zoo'n meisje van veertien was, en de anderen een paar jaar jonger, kon zij ze uren amuseeren, met allerlei achter elkaar te spelen en er bij te zingen. Zij heeft wel een lieve stem, maar alleen voor het huiselijke. Als er veel menschen zijn, zal ze niet zingen, maar wel als iemand, dien zij vertrouwt,

en wien het niet te doen is om te critiseeren, het haar vraagt. Als u er op aandringt, zal zij het wel doen.«

Agee werd peinzend. Hij hoopte dat hij het genoeg zou hebben, juffrouw Lizelotte te hooren.

— »Woensdag dan, na den eten; maar u moet niet verklappen, dat ik het u gezegd heb. Vraag haar dan, den *Wanderer* of *Haidenröslein* of iets anders van Schubert; dat is haar lievelingscomponist; die lieve, zangerige muziek komt juist met haar lief, fijngevoelig hart overeen. Zij zal het wel doen, wanneer u het haar vraagt. Wanneer we eens een enkele maal een paar heel goede vrienden te soupeeren hebben, — het komt niet dikwijls voor, want een huishouden als het onze, zoo vol hartelijkheid en gezelligheid, met al die lieve, goede kinderen, heeft aan zich zelf genoeg, — dan mogen de meisjes zelve kiezen, naast wien zij zitten willen, en den volgenden dag plagen zij elkander er mede.«

Op dit oogenblik kwam Lizelotte binnen. Agee begroette haar, en de mama zeide:

— »Ik zei daar juist aan mijnheer Bremer, dat jelui altoos zelf je tafelbuur mocht kiezen. Je hebt immers de vorige maal mijnheer Duysman gekozen?«

Lizelotte bloosde tot over de ooren, en Agee zeide:

— »Ik had zelf het genoeg, naast mejuffrouw Lizelotte geplaatst te worden.«

— »O foei!« zeide mama, vriendelijk en argeloos lachend, »wat ben ik toch lomp! Moet ik je zoo'n kleur aanjagen, kleine meid? Nu, mijnheer Bremer moet maar vergeten, dat ik je verraden heb, en dat je hem voor buurman hebt gekozen. Wanneer is de benoeming tot assistent?«

— »Den zeventienden,« antwoordde Agee.

— »Juist een dag na uw philippine,« zei mevrouw Hirschheim; »ze heeft me verteld, mijnheer Bremer, dat ze een philippine met u heeft, en gevraagd of ik haar den dag zou helpen onthouden. Kinderen zijn kinderen.«

Lizelotte scheen omtrent de zaak vrij onverschillig te zijn; maar mevrouw Hirschheim herhaalde, als voor zich zelve:

— »Den zestienden de philippine, den zeventienden de benoeming.«

Hierover peinsde Agee, terwijl hij naar de pastorie wandelde. Het was Maandag; Zondag had de digestie-visite plaats gehad; hij had eene maand vóór zich, alvorens het assistentschap vergeven werd. Woensdag moest hij »familiaar« bij den professor dineeren, en hij had aan mevrouw Hirschheim beloofd, een boek van Elise Polko voor Lizelotte mede te brengen.

Bij zijne komst in de pastorie vond hij de mededeelingen van zijne zusters bevestigd. Mina gevoelde zich veel beter; wel zag zij er nog zwak uit, maar haar eenvoudig gezichtje helderde op, toen zij hem zag binnenkomen. Zij begroette hem zoo hartelijk, en scheen zoo vol hoop, en terwijl zij hem den stoel aan den anderen kant van haar werktafeltje aanwees, zijn gewoon plaatsje, zeide zij met haar zachte, vriendelijke stem:

— »Wat zou het heerlijk zijn, als dit eens hielp! Agee, wat doe je toch veel voor me! Soms, als ik er aan denk, dat je zoo dagen en nachten zit te studeeren, om wat voor me te vinden, dan kan ik zoo eindeloos dankbaar zijn, dan bid en smEEK ik in mijn eenzaamheid, dat je er voor beloond moogt worden.«

— »De eenige en beste belooning is, als je je beter moogt gevoelen,« zeide Agee. »Laat eens zien, patient, hoeveel heb je nu gebruikt?«

Mina haalde het fleschje Syrop de hypophosphite de soude, van Swanne te Parijs, voor den dag.

— »Ik heb vier theelepeltjes daags gebruikt,« zeide zij.

— »Het bevat een grein op een theelepeltje,« zeide Agee; »dan nu vijf theelepeltjes daags. Maar mocht je, vóór dat ik terugkom, voelen, dat de eetlust vermindert, of dat je weer een gevoel van grootere vermoeidheid krijgt, of koorts of hoofdpijn, dan laat je het stroopje maar voor een paar dagen staan. En dan alles opschrijven! Heb je daar het lijstje van deze week?«

— »Hier.»

— »De datums er boven? In orde. En geregeld den thermometer aanleggen.«

Agee keerde naar huis terug.

Hij vond er de meisjes, ieder met haar visite-handwerkje in de hand, en nog in haar mooie japonnen, om de theetafel vereenigd. De oude heer Bremer had juist de kamer verlaten.

— »Nu?« zeide Agee, »waar is de surnumerair?«

— »Juist vertrokken,« antwoordde Pietje kortaf.

— »Jelui schijnt niet vroolijk gestemd. Was hij niet aardig?«

— »Heel aardig,« antwoordde Mietje.

— »Dan niet beleefd of vriendelijk?«

— »Extra beleefd, bijzonder,« zei Fietje. »Voorkomend zelfs.«

— »Hoe bedoel je dat?«

— »Hij heeft ons het portret van zijn meisje laten zien,« zei Grietje.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Agee en Victor zagen elkaar weinig in de eerstvolgende weken. Hadden zij ieder zooveel afzonderlijke bezigheden? Victor had het zeer volhandig. Hij deelde aan de vrienden aan tafel, — wier kring door een paar promotiën en het vertrek van een paar anderen, die thuis hun doctoraal gingen inwerken, zeer gedund was, — mede, dat hij, gelijk zoovelen, nu het misschien om enkele maanden te doen was, en hij haastig wilde afstudeeren, het weelderig kwartier van madame Brunel aan een jonger studiosus wilde afstaan en op maandkamers ging wonen. Dat was een bezuiniging van een paar honderd gulden. Het verhuizen gaf hem veel meer drukte, dan hij gedacht had; het was verbazend wat er uit die twee kamers, na die weinige jaren, dat hij ze bewoond had, te voorschijn kwam. Hij pakte dan ook een groot gedeelte er van, op de maandkamers die hij betrok, op de Hooglandsche Kerkgracht, niet uit, maar liet het maar in de kisten, tot de groote verhuizing naar de plaats zijner definitieve vestiging zou komen.

Victor kon niet persoonlijk afscheid nemen van madame Brunel; de hospita was bedlegerig, en het heerschen van een ander persoon, winkeljuffrouw en huishoudster tegelijk, had hem reeds zoozeer in een aantal gemakken en gewoonten gestoord, dat hij zonder veel spijt de kamers der modiste vaarwel zeide.

Wat Agee betrof, het was alsof hij Victor vermeed. Hij was des Woensdags niet aan tafel geweest, omdat hij bij professor Hirschheim zou eten. Den volgenden

dag had hij zich niet vertoond, waarschijnlijk omdat de schoteltjes van Lizelotte of de wijnen uit 's professors vaderland hem te zwaar in de maag waren gevallen. Toch at hij er den volgenden Woensdag weer, begeleidde Vrijdags de dames Hirschheim naar het concert van Toonkunst, en werd den Maandag daaraanvolgende met mevrouw Hirschheim en Lizelotte gezien, die hij op haar verzoek behulpzaam zou zijn in het uitzoeken van een cadeautje voor des professors verjaardag.

— »Heeren hebben altoos zulk een goeden smaak,« zeide mevrouw Hirschheim, »en gij, waarde Bremer, — ik mag toch Bremer zeggen? de professor spreekt altijd met zooveel hartelijkheid over u, dat het mij haast is, alsof gij tot de familie behoort, ik zeg zoo in één adem: Agnes, Borchgrave, Lizelotte, Bremer, . . . de namen vallen mij zoo uit den mond, ge neemt het niet kwalijk, beste Bremer? — gij vooral hebt, dunkt me, een degelijken, kieschen smaak! Ik ben het met Lizelotte omtrent smaak niet altoos eens. Zeg me nu eens oprecht, hoe vindt ge dat dat hoedje haar staat? Neen, geen complimentje, maar oprecht! Bekijk het eens goed!«

Agee verklaarde, dat het hoedje juffrouw Lizelotte allerliefst stond, en dit was ook het geval. Zij was een flink meisje, blank met bruin haar; alleen wat breed en zwaar in de schouders, en wat gebogen; maar het donker peluche hoedje, aan den eenen kant coquet opgeslagen, stond haar werkelijk bekoorlijk.

— »Hm, . . . ge doet uitspraak in haar voordeel,« zeide mevrouw Hirschheim, »ik heb haar haar zin gegeven, omdat zij het zoo wenschte, maar ik vind hem wel wat in 't oog vallend voor een jong meisje, dat niet geëngageerd is.«

— »Dat kan in een oogenblik veranderen,« zeide Agee. Mevrouw Hirschheim nam eene afwachtende houding aan. Zij zou zich wel gewacht hebben, hem te storen, nu hij zoo op den goeden weg was. Agee echter zeide niets verder, en mevrouw Hirschheim hervatte:

— »Als we straks thuis komen, blijft u zeker nog wel een oogenblikje; ik wil dan gaarne even verder spreken over hetgeen u nu met zooveel bedoeling zegt.«

Agee wilde zich toch niet bij verrassing laten innemen.

— »U moet mij niet meer bedoelingen toeschrijven,« zeide hij, »dan er in mijne woorden liggen.«

— »Natuurlijk niet, waarde Bremer. Ik heb reeds sinds het begin onzer kennismaking gezegd: een der eigenschappen, die mij vooral in mijnheer Bremer treffen, is zijn degelijke en juiste wijze van zich uit te drukken. Men behoeft hem nooit meer bedoelingen toe te schrijven, dan er in zijn woorden liggen. Hij weet, wat hij zegt, en hij handelt er naar. Toen er onlangs sprake was van de benoeming tot assistent, — want de professor, die, zooals u weet, een vrij ruime keus heeft, is zeer nauwgezet van geweten; hij denkt voortdurend over die keus, wikt en weegt, en overdenkt het voor en tegen, alvorens zijn voordracht te doen, — toen zeide ik nog tot den professor: Max, mocht men er toe overgaan, den jongen Bremer te benoemen, dan geloof ik, dat men zal opmerken, dat hij juist en nauwkeurig in zijne woorden is, en nooit meer zegt, dan hij verantwoord kan. Wat is er, Lizelotte, lief kind, loop je te peinzen?«

Lizelotte antwoordde een weinig stuursch:

— »Wel neen, mama, waarom zou ik peinzen?«

— »Die meisjes!« zeide mevrouw Hirschheim glimlachend, en onder haar parasol Agee schalks aankij-

kend, »ze willen het nooit bekennen, wanneer zij het een of ander in de gedachte hebben. Je linkeroor ziet rood, Lizelotte; dat beteekent een hartsgeheim, kind.«

Nadat men met de keus van een cadeau voor den professor geslaagd was, offreerde Agee haar bij een confiseur een bordje schildpadsoep en een glas port, en vergezelde vervolgens, op mevrouw Hirschheim's uitnoodiging, de dames naar huis. De mama, gevoelend, dat haar aandringen op eene verklaring nu nog voorbarig was, trok, als een voorzichtig generaal, de aanvalstroepen terug. Zij besprak echter zeer druk de verdiensten van Agee's mede-sollicitanten, vond het in den een eene aanbeveling voor dokter, dat hij onafhankelijk van positie was, in den ander, dat hij er goed uitzag, in een derde, dat hij zulk een naam van grondige geleerdheid bezat, . . . in 't kort, allen hadden nu plotseling zóóveel beminnelijke eigenschappen, dat iemand die als hun concurrent durfde optreden, wel een buitengewone recommandatie bij den professor moest hebben. Agee ging naar huis met de overtuiging, dat men hem geen genade zou schenken; het zou zijn: geen schoonzoon, geen assistent.

Hij werd tegen den verjaardag ten eten gevraagd.

Agee dacht er over, den professor om te koopen met een groot cadeau. Hij ging wat prachtigs uitzoeken, op rekening; het assistentschap zou het betalen. Hij vond een rijk gebeeldhouwden schildersezal van kostbaar hout, liet er een schilderij in artistieke lijst op plaatsen, het drapeeren met een meter of wat mosgroen meubelsatijn en zond deze vertooning op den morgen van den verjaardag naar den professor, met een kaartje.

Hij kwam 's namiddags zijn visite maken en werd,

alvorens tot de familie te worden toegelaten, verzocht, in de studeerkamer van den professor te komen. Op het portaal kwam hij mevrouw Hirschheim tegen; blijkbaar hadden de echtgenooten een onderhoud gehad.

— »Hoor eens, waarde Bremer,« zeide de hooggeleerde, »ik wilde, voordat we en familie waren, je even spreken. Ge hebt me daar van morgen een cadeau doen bezorgen, dat ik, ofschoon je hartelijk dank zeggende voor de bedoeling, niet mag aannemen. Het is te kostbaar. Begrijp mij goed: ik wil je niet kwetsen door te zeggen, dat het te kostbaar is voor u, ofschoon ik meen, dat ge me eens gezegd hebt, dat ge een van een vijftal zijt en uw vader geen bepaald fortuin heeft. Maar het is te kostbaar voor mij, in mijne positie op dit oogenblik. Je begrijpt dat zoo niet, mijn jongen, maar men moet zoo buitengewoon voorzichtig en kiesch zijn, als men, zooals ik op dit oogenblik, over betrekkingen van zeker belang te beschikken heeft. Als ik dan een kostbaar cadeau aannam van een der candidaten, en die candidaat werd bij toeval benoemd, juist omdat hij degene was, op wien mijne keus zich gevestigd had, de geschiktste, de ijverigste, de bekwaamste, — zou men niet zeggen, dat ik mij had laten omkoopen?«

— »O professor!«

— »Het klinkt u vreemd en hard, niet waar? Het is omdat ge nog die ondervinding niet hebt van de maatschappij, die men op later leeftijd, en vooral in eene eenigszins invloedrijke positie verkrijgt; . . . toch is, hetgeen men ons benijdt en waarom men ons lastert, niet anders dan de vrucht van ons werken en denken, niet waar? En toch, . . . treurig genoeg, het is zoo; ik kan u dat franchement zeggen. Caesar's huisvrouw mag niet verdacht worden; een nederig leeraar aan eene

Universiteit zou verdacht worden in deze booze wereld, wanneer hij dit bewijs van uwe vereering en erkentelijkheid aanvaardde. Moge het u niet te hard vallen, Bremer, wanneer ik het weiger; het moet. Het moet, ik kan niet anders. Waart ge ons verwant, waart ge mijn neef, mijn zoon, mijn schoonzoon, een lid mijner familie, het zou iets anders zijn; wie zou er iets op kunnen aanmerken? Maar thans, het moet.«

De professor had tranen in de stem, en Agee glimlachte tusschen verontwaardiging en bewondering over de onbeschaamde huichelarij. Blijkbaar had mama Hirschheim haren man dit lesje ingeblazen, maar hij was een goed scholier. Men scheen wel buitengewonen haast te maken met de declaratie; eergisteren had mevrouw Hirschheim hem er bijna toe geprest, heden was het de vader, die hem zelf het woord schoonzoon in den mond gaf; men moest wel hardhoorig of Oost-Indisch doof zijn, om al deze wenken niet te verstaan.

Zooveel was zeker: men liet zich niet omkooopen door het kostbaar cadeau; men wilde alles of niets. Lizelotte moest de zijne worden, of zijne candidatuur naar het assistentschap was nutteloos.

Agee zweeg; hij wilde niet bijten. Hij keek eenigszins onthutst en besluiteloos, en de hooggeleerde bemerkte het.

— »Het spijt mij voor u,« vervolgde de professor, »want ik zie, dat het u grieft. Gij komt in de naïeveteit van uw gemoed hier, hebt gisteren of heden met zorg dit prachtig voorwerp voor mij uitgezocht, het van alle kanten bekeken om te zien of ge het wel een voldoende uitdrukking van uwe liefde en waardeering voor uw leermeester vondt, — ik kan me dat levendig voorstellen, — en nu biedt ge het aan en uw leermeester zegt u, dat hij het niet kan aannemen.

Het is niet aangenaam, maar ge neemt het me niet kwalijk, niet waar? ik weet het, ik weet het. Het spijt mij zelf, maar kieschheid en onbesprokenheid waren steeds mijne leus, en we kunnen immers, ook zonder dit kostbaar en smaakvol *souvenir*, even goede vrienden zijn? Belangelooze vriendschap is de ware, Bremer; reik mij de hand, neem mijn dank, en laat het fraaie ornament weer weg halen.... Hebt ge me ook nog iets afzonderlijk te zeggen of te vragen? Anders gaan we naar de dames, die ons in het salon wachten. Kijk, hoe vindt ge die groep? Die heeft Borchgrave mij gezonden.... Ik zal ze in het salon op een console laten zetten.«

Agee keek hem vragend aan.

— »Maar hij is mijn aanstaande schoonzoon, dat bedacht gij niet,« zeide de professor glimlachend. »Van hem kan ik alles accepteren. Hij heeft gezegd: geef mij uwe dochter, en nu ik hem dat geschenk gegeven heb, maak ik geen bezwaar om alles aan te nemen... Dus niets? Dan naar het salon.«

Borchgrave, die als assistent in het Ziekenhuis het heel druk had, want de professor liet altoos een groot deel van de werkzaamheden op zijne assistenten aankomen, was tegen etenstijd verschenen. Agee zag hem niet dikwijls bij de familie, en Agnes scheen haar galant niet buitengewoon te missen. Agee was, onder den indruk van het gesprokene, een weinig ter neergeslagen. Het moeielijk dilemma werd hem steeds dringender en dreigender voorgehouden. Aan tafel was hij stil, en de professor hield zich, alsof hij dit aan een weinig geraaktheid over het weigeren van het cadeau toeschreef en betoonde hem dubbele hartelijkheid. Mevrouw Hirschheim fluisterde hem in :

— »Het spijt mij zeer voor u, dat de professor uw prachtig cadeau niet heeft willen aannemen, maar er is niets aan te doen. Hij is kiesch tot in het overdrevene, een voorbeeld en model voor iedereen. Zoo iets vindt men alleen bij menschen, die in het zedelijke zoo hoog staan als hij.«

Met den professor echter hield de goede vrouw ook een gesprek.

— »Nog niet?« zeide zij.

— »Nog niet,« antwoordde de hooggeleerde.

— »Hij is taai,« zeide mevrouw Hirschheim.

— »Ik heb hem de woorden letterlijk in den mond gegeven, zooals ge me aanbevolen hadt.«

— »Die lomperd! Toch geef ik den moed niet op. Maar het wordt tijd. Hij kost ons een kapitaal aan tafelwijn en extratjes.«

— »Den zeventienden is het uit.«

— »Ja, maar Lizelotte zelf bevalt mij niet, Max,« vervolgde mevrouw Hirschheim. »Ze werkt niet mee; ik geloof, dat ze niet veel lust in hem heeft.«

— »Dat is bijzaak; dat komt wel. Borchgrave was geen Adonis, met zijn scheel oog en zijn hoogen schouder, maar Agnes begint toch langzamerhand aan hem te gewinnen.«

— »Ja, en met Bremer is het heel wat anders; die is mooi en knap, een forsche jongen. Ik begrijp niet, dat Lizelotte zich niet tot hem aangetrokken gevoelt.«

— »Sympathie is alles,« zeide de professor; »maar als ze maar eerst geëngageerd waren, zou die ook wel komen.«

— »Ze is misschien nog wat jong.«

— »Het is de vraag of er later weer zoo'n goede partij komt, en dan valt Hedwig ook al haast in

de termen. Neen, neen, vrouwtje, Lizelotte moet Bremer heeten.«

— »'t Is maar jammer, dat het zoo'n moeite kost.«

— »Later zullen de kinderen en kleinkinderen er u dankbaar voor zijn.«

De dag van de philippine, de zestiende, naderde. Agee had niemand durven raadplegen; het beste bewijs dat hij het onedele van de overweging begreep. Hij bracht een halven slapeloozen nacht door, hetgeen hem misschien nog nooit gebeurd was. Geen vier-entwintig uur later, aan den avond van den zestienden, zou de vergadering plaats hebben, waarin over zijne toekomst beslist werd. De professor zou dan den persoon voordragen, dien hij bij Borchgrave's vertrek als assistent benoemd wenschte te zien. Wanneer na het onderhoud met Lizelotte, een onderhoud, dat sinds eene maand bepaald was, hij hare hand niet vroeg, zou hij niet de persoon zijn, dien men voordroeg. Lizelotte zelf was hem vrij onverschillig; hij had niets tegen haar, zij zag er frisch en flink uit, en beantwoordde aan de eischen, die zijne nuttigheids-»physiologie der liefde« aan het wijfje stelde; maar het beletsel was Mina. Hij was nog geëngageerd; hij had zijn woord niet weer teruggenomen, en nu reeds, weinige maanden na het openbaren harer ziekte, waren de woorden uit haren brief in vervulling gekomen: »Over een jaar misschien, als ik dan nog leef, zou je er spijt van hebben, geketend te zijn aan een stervende. Ge zoudt dan misschien ongeduldig worden, misschien wenschen dat ik maar spoedig uit mijn lijden was, misschien naar mijn dood verlangen.«

Was het zoover met hem gekomen? Helaas! Agee moest het zich bekennen; Mina was een hindernis, een

beletsel; het was voor alle menschen beter, als zij maar »uit haar lijden» was.

Ware Agee een tante Bellaert geweest, hij zou aan vergif gedacht hebben; ware hij Victor geweest, hij zou zonder bezwaar van het assistentschap hebben afstand gedaan. Nu was hij practisch en redeneerde aldus:

— »Het assistentschap is de prijs van mijn engagement, het begin van mijne carrière. Ik zou dus mijne toekomst met den voet schoppen, ter wille van Mina, die toch geen toekomst heeft, of de mijne niet deelen kan. Ik zou dwaas zijn. Mina nu nog bedanken, heeft twee bezwaren: het zou eene onnoodige wreedheid zijn, en het zou mij belemmeren in het voltooien mijner dissertatie; ik moet toch eerst het eind van de proef met de hypophosphiten afwachten. Er is maar één middel over: ik zal naar Lizelotte gaan, en haar dan zeggen, dat mijn eerste meisje nog leeft, maar wel spoedig dood zal zijn. Dat is wel wat *crû*, en het is de vraag of Lizelotte dat wel als een ernstig aanzoek zal beschouwen, en mij het assistentschap doen geven. Er is iets beters: ik zal naar papa en mama Hirschheim gaan, en hun zeggen, dat ik *vues* heb op Lizelotte, maar haar niet heb durven vragen, omdat ik mij in dezen moeielyken en delicyen toestand bevind. Dan zullen ze mij als schoonzoon *in spe* en *sub conditione* niet teleurstellen. Integendeel, het assistentschap zal mij aan het lijntje houden en nog nader en vaster aan de familie verbinden, ook al zijn wij niet verloofd.«

Met deze voornemens gewapend, begaf Agee zich dien morgen naar de Hoogewoerd, waar de familie Hirschheim een groot, schoon dan ook niet zeer fraai ingericht huis bewoonde. Hij legde den toestand uit, zoo-

als hij plan had gehad. De professor en zijne vrouw beiden lieten hem kalm uitspreken, en de professor zeide:

— »Mijnheer Bremer, wij zijn zeer vereerd door uw aanzoek voor onze dochter. Om u de waarheid te zeggen, had mijne vrouw mij er juist heden iets van doen vermoeden, maar, gelijk gij zegt, de omstandigheid, waarvan gij spreekt, is een bezwaar. Het was voorzichtiger van u geweest, het engagement af te breken; maar gedane zaken nemen geen keer. U kunt moeielijk met twee meisjes tegelijk geëngageerd zijn. U zoudt niet willen, dat wij Lizelotte aan het onaangename en valsche van zulk eene positie blootstelden. Neem het ons dus niet kwalijk, als wij uw aanzoek afwijzen.«

Het was Agee, alsof hij een ander met den assistentspost zag heengaan; hij was zeer teleurgesteld, en wist geen woord te zeggen.

Mevrouw Hirschheim keek eenigszins verwonderd en ontsteld haren man aan, als begreep zij hem niet.

— »Eigenlijk, mijnheer Bremer,« vervolgde de professor, »mogen wij ons een weinig verwonderen, dat u, deze verhouding wetend, u toch zooveel moeite voor onze dochter gegeven hebt, en u er aan hebt blootgesteld, bij haar gevoelens op te wekken, waarvan het ijdele en onvervulbare u bekend was. Ik weet niet, ik hoop niet, dat uwe beleefdheden een bijzonderen indruk op haar gemaakt hebben; maar mocht dat het geval zijn, dan hebt u lichtvaardig met een meisjeshart gespeeld, en u bezit geen middel om dat goed te maken.«

— »Mijn excuus is mijn goede bedoeling, professor, en ik hoop, dat terwijl zoowel mejuffrouw uwe dochter als ik, nog jong zijn, ik over niet al te langen tijd hare hand zal kunnen vragen.«

— »Mij dunkt,« viel nu mevrouw Hirschheim in, zich tot haren man wendend, »als ge het goedvindt, moesten we toch mijnheer Bremer niet geheel ongetroost laten vertrekken, maar zijn aanzoek nemen voor wat het is, eene bedoeling, eene verbintenis voor de toekomst. Het is beter voor allen. Mijnheer Bremer zal, door met ons van belofte te wisselen, den schijn vermijden van lichtvaardig ons en onze dochter te hebben lastig gevallen; wij zullen het onaangename denkbild niet behoeven te koesteren, dat wij het levensgeluk van twee jongelieden om een tijdelijke oorzaak verstoren.«

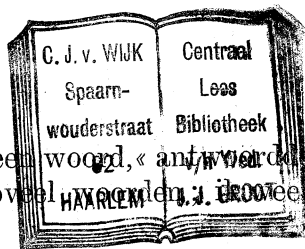
— »Zooals ge wilt,« antwoordde de professor. »Wij zullen dan gaarne uw aanzoek in gedachte houden, mijnheer Bremer, en u tegenover ons door uw woord gebonden achten, ook al is het niet voor dadelijke vervulling vatbaar. Ge zijt een fatsoenlijk man, die uw woord gestand zult doen. Ik beschouw u als mijn aanstaanden schoonzoon.«

En in die qualiteit verliet Agee het huis.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

— »We hebben ons toch wel wat spoedig laten overhalen,« zeide mevrouw Hirschheim dien namiddag tot haren echtgenoot; »zou een der andere candidaten niet meer zekerheid aangeboden hebben?«

— »Geen van allen zoo goed als hij,« antwoordde haar man. »Daarenboven, zooals ik zeide, Bremer is een fatsoenlijke jongen; hij zal zich door zijn belofte zoo goed gebonden achten, alsof zij op zegel stond. Wij hebben immers zijn woord.«

— »Hm, een woord is maar een woord,« antwoorde de mevrouw. »Ik zelf gebruik zooveel woorden, dat ik niet weet wat ze waard zijn.«

Het engagement tusschen Agee en Lizelotte, — of liever de belofte van engagement, want alles was buiten Lizelotte omgegaan, zoo het heette, — zou dan een geheim blijven, met de liefderijke bedoeling, Mina's laatste dagen niet te verbitteren. Maar Mina's laatste dagen schenen nog niet zoo spoedig geteld te zijn. De volgende maal dat Agee kwam, had de hypophosphis natricus zijne werking voortgezet; de koorts was zoo goed als weg; de eetlust was bijna tot honger vermeerderd; de weegschaal, waarop hij de patiënt van tijd tot tijd, sedert er zich beterschap vertoonde, had doen plaats nemen, wees hooger gewicht aan, zonder dat er toch van ziekelijke vetvorming sprake kon zijn. Het geheele gestel was geregelder. De predikant look op, als zijn tuin onder een regenbui; de domineesjuffrouw besteedde al hare kunst aan soepjes, kippetjes, kopjes chocolade met een geklutst ei, kalfsbiefstukjes, al welke zaken de patient met het grootste genoegen gebruikte en uitmuntend verdroeg, en de vier buurmeisjes durfden nauwelijks hare oogen gelooven, toen zij Mina weer in haar tuin zagen, alsof er niets gebeurd was.

Agee intusschen was niet op zijn gemak. Hij was tot den post van assistent benoemd, en werkte als een paard, daar de hooggeleerde Hirschheim in het Ziekenhuis alles aan hem overliet, administratie, toezicht, het in orde brengen van alles, zoodat de professor enkel de college half-uren in het gebouw had door te brengen. Om de week of drie at hij bij de familie Hirschheim, en kwam tusschentijds een enkele maal theedrinken. Lizelotte was, gelijk afgesproken was,

ingelicht, dat Agee aan de oude lui verlof had gevraagd om zich aan haar te declareeren, maar dat deze zich nog tegen een engagement verzet hadden, omdat zij Lizelotte nog te jong vonden. Over een jaar zou men eens zien.

Lizelotte vond deze verhouding volstrekt niet vreemd, naar het scheen, en trok het zich blijkbaar weinig aan, dat Agee niet den smachtenden minnaar speelde. Zij zweeg althans tegenover hem. Een huisgenoot zou het vreemd hebben kunnen vinden, dat men haar eerst liet coquetteeren en lesjes gaf, haar schoteltjes liet maken, liet zingen en wandelen, de aandacht vestigde op haar liefhoedje, haar bruine oogen en net voetje, dat men hoog van al hare talenten had opgegeven, en dat dit nu alles gedaan was, terwijl toch het engagement er nog niet door was; maar Lizelotte, met de gewoonte der huizinge Hirschheim bekend, maakte tot Agee zelfs geene toespeeling op vroegere toestanden. Wel scheen zij het hem een weinig kwalijk te nemen, dat hij geen moeite deed om haar te behagen; zij werd tegenover hem met elken dag stroever, en Agee van zijn kant, kon niet nalaten in Lizelotte den prijs van zijn assistentschap te zien. Het inkomen was hem, alles goed uitgerekend, niet meegevalen; de vrouw van den professor had hem, toen alles beklonken was, duidelijk gemaakt, dat men nu het kostbaar ornament, den schildersezel met het schilderstuk, wel kon accepteren, en Agee had het dus maar teruggehaald en met het eerste kwartaal van zijn assistentschap betaald. De maand vóór het assistentschap had hem, door veel foaien, cadeautjes, kleine traktaatjes, bouquetten en dergelijke, een hoop geld gekost; hij vatte er een wrok uit op tegen Lizelotte.

Nu nam mevrouw Hirschheim hem op zekeren dag apart.

— »Wel, Bremer, ontvang je wel eens berichten uit Wagenvoorde? Hoe gaat het er?»

— »De familie is heel wel, mevrouw; dank u.«

— »Gelukkig. En het meisje, waarvan je ons gesproken hebt, en waarmede we zooveel medelijden hadden?»

— »Zij wordt wat beter, mevrouw.«

— »Beter!« riep mevrouw Hirschheim uit; »dat meen je niet!«

— »Werkelijk, mevrouw; zoo het schijnt, is de behandeling, die het laatst op haar is toegepast, de ware geweest; zij herstelt zichtbaar.«

— »Niet mogelijk! En je hebt ons doen gelooven, dat zij in de laatste periode was!«

— »Ik heb mij vergist, mevrouw. Zij gevoelt zich als herboren. De familie is vol hoop.«

— »Dus je hebt ons voor den gek gehouden, ons en Lizelotte?»

— »U niet, mevrouw, omdat ik te goeder trouw was; en Lizelotte niet, omdat ik haar nog niets gezegd heb.«

— »En hoe denk je, dat dit eindigen zal?»

Mevrouw Hirschheim had nu niets meer van de vriendelijke, hartelijke, belangstellende vrouw. »Hartelijkheid en gemoedelijkheid is de specialiteit der familie,« had zij gezegd. Agee glimlachte in stilte, terwijl hij hieraan dacht en zij op krijschenden toon hare vraag herhaalde:

— »Hoe denk je nu, Bremer, dat het moet eindigen?»

— »Ik weet het niet, mevrouw.«

— »Weet je het niet? Dan zal ik het je zeggen. Je moet op staanden voet het meisje afschrijven.«

— »Dat is onmogelijk, mevrouw, als ik niet een moord op mijn geweten wil laden.«

— »Wat bedoelt ge?»

— »Een moord, inderdaad. Het geneesmiddel, dat

ik heb toegepast, en waarover ik veel gelezen heb, heeft de eigenschap, de quantiteit en qualiteit van het bloed te vermeerderen. Dit kan goed gaan, en het is tot heden goed gegaan; maar de hoofdvoorwaarde daarbij is, den patiënt voor alle schokken, alle aandoeningen te bewaren. Bij den verzwakten toestand van long en borst, kan de geringste schok, zoolang de patiënt nog niet geheel hersteld is, eene bloedspuwing veroorzaken, die doodelijk kan zijn. Men waagt alles daarbij; alles voor alles.«

— »Praatjes! Als jij het niet doet, Bremer, zal ik het briefje schrijven.«

— »In Godsnaam, mevrouw, geloof me. Het is zooals ik u zeg. Gun haar tijd, gun mij tijd, en alles zal goed afloopen. Zij zal versterken; ik zal alles schikken, maar ik verzeker u, dat er op dit oogenblik een menschenleven bij op het spel staat!«

Agee was bij zich zelf verbaasd over de warmte, waarmee hij dit gezegd had. Was hij niet zulk een practisch egoïst, als hij meende? Hij kon bij zich zelf niet uitmaken, of hij hier voor het onderwerp zijner dissertatie, dan wel voor Mina in de bres sprong; maar zeker was het, dat zijn angst indruk maakte.

— »Maar hoelang kan dat duren?«

— »De toestand is zoo verrassend gunstig, mevrouw, dat er misschien over een half jaar geen zweem van gevaar meer bestaat. Ik geloof dat een geval als dit, zich in tijden niet heeft voorgedaan. Ik ben van plan, mijne dissertatie te schrijven over de genezing van tuberculose door hypophosphiten, naar de methode van Dr. Churchill. Maar gun mij althans eenige maanden.«

— »Welzeker, en voor Lizelotte kunnen we over een oude-vrijsters-asyl gaan denken! En intusschen is de

toestand compromittant voor haar. Wat moet men van haar denken? Wat moet zij zelve denken? Gij weet, wat wij haar gezegd hebben; zij meent dus, dat zij niets liever verlangt, dan u aan haar te declareeren; en zij houdt u geheel op een afstand; zij leert u als een vreemde beschouwen.«

— »Wat moet ik doen, mevrouw? Het zou immers onkiesch zijn, in deze verhouding al te galant te zijn.«

— »Gij hebt haar zelfs nog niet een cadeautje van eenige waarde vereerd; een armband, een broche... zooiets geeft men toch allicht aan zijne aanstaande.«

Agee bedacht, dat hij inderdaad in het begin van zijn vroeger engagement aan Mina een mooien armband had aangeboden. Het zou hem echter nu al heel slecht uitkomen, zulke cadeau's te geven. De reisjes naar Wagenvoorde kostten geld; de vele studieboeken, de instrumenten die hij zich in het begin van Mina's ziekte had aangeschaft, kostten geld; de oude heer had hem juist de vorige maand, toen het assistentschap er door was, gezegd :

— »Het is maar goed ook, jongen, want Bruin kon het haast niet meer trekken. 't Werd tijd, dat je je zelf bedruipen gingt. Nu ben ik dan van de zorg voor je af.«

Toen was het papa Bremer nog tegengevallen, dat zijn zoon hem om het voortzetten van althans een gedeelte der toelage verzocht, zoodat er nu van geld vragen voor cadeautjes aan Lizelotte geen sprake was.

Hij antwoordde echter aan mevrouw Hirschheim :

— »Ik wist niet, dat u het zoudt toestaan, mevrouw; maar ik zal mij gelukkig achten, aan Lizelotte een kleinigheid aan te bieden.«

Mevrouw Hirschheim scheen een weinig tot zachtmoedigheid gestemd; zij zeide:

— »Ik sta het u dan toe, en het zal mij ook tegenover den professor veel genoegen doen. Ge moet begrijpen, dat het den goeden man zeer zou bedroeven, te moeten denken, dat hij zijne gunst aan een ondankbare besteed had, en ge u verder voor Lizelotte niet veel moeite gaaft. Het zou invloed kunnen uitoefenen op zijne meening omtrent uwe werkzaamheden, en dat zou mij spijten voor u.«

Agee begreep dat zijne *belle-mère* hem wilde doen gevoelen, hoe de professor hem nog in zijne macht had. De geleerde zou uit eigen beweging zeker niet tot eene laagheid in staat geweest zijn, maar in handen zijner vrouw was er niet op hem te rekenen.

— »Het is eenige jaren geleden gebeurd,« vervolgde mevrouw Hirschheim, »dat men een assistent met het tweede kwartaal wegens ongeschiktheid en nalatigheid heeft moeten wegzenden; de carrière van den armen jongen dokter was gebroken.«

— »Was het ook een van uw aanstaande schoonzoons?« vroeg Agee.

Mevrouw Hirschheim dreigde schalks met den vinger, en zeide:

— »Ge zijt te geestig, mijn beste Bremer, het zal u nog berouwen. Het zou inderdaad jammer voor het meisje daar in dat dorpje bij u zijn, als men haar genezing vertraagde door den een of anderen schok. Ge moogt wel oppassen, dat van uwe plannen hier niets uitlekt.«

Agee keek haar nieuwsgierig aan, niet bevroedende, met welken duivelschen toeleg zijne beminnelijke schoonmoeder hem zou kunnen bedreigen.

— »Niet iedereen,« vervolgde mevrouw Hirschheim, »is zoo discreet, als gij en i. Een naamlooze brief, geschreven door iemand, die bij een zaak niet het minste belang had, maar er alleen een genoegen in vond, de bedrogenen haarfijn van alles op de hoogte te brengen, heeft menig levensgeluk verstoord, en dat kon vooral het geval zijn, waar het leven, zooals daar, aan een zijden draadje hangt...«

In welk een afgrond was hij gevallen. Agee was niet gewoon, voor iemand bang te zijn, maar de bedekte bedreigingen van mevrouw Hirschheim deden hem rillen. Terwijl zij daar tegenover hem stond, met het haar, op Duitsche wijze, in twee gegolfde doffen naar achteren gekapt, en dan in een bos krullen eindigend, met den breeden glimlach en de kleine oogen, scheen zij hem het type der negentiende-eeuwsche Megaera; hij was overtuigd dat degene, die de wereld van zulk een monster bevrijdde, een goed werk zou doen. Die vrouw had alles van hem in handen: zijn toekomst, zijn eerzucht, zijn woord en het leven van zijne arme Mina.

— »Er zou toch wel, als ik nu eens niet zooveel van Lizelotte hield, als u meendet,« zeide hij, »een middel zijn om alles weder in orde te maken.«

— »Natuurlijk; u zoudt uw ontslag kunnen nemen. Zoo heette het van dien anderen mijnheer ook; maar iedereen in de medische wereld wist spoedig dat onbekwaamheid de reden was, en men vermoedde, ik weet niet waarom, nog veel erger dingen. U begrijpt, ... zoo'n plotseling ontslag, ... in een Ziekenhuis, dat een post van vertrouwen is... Booze praatjes verspreiden zich van zelf, als ze eenmaal in de wereld zijn, en worden door iedereen geloofd. Men fluisterde van

onbetamelijke feiten... En toen hij hier en daar, ik weet niet meer waar, op veel plaatsen, voor gemeentegeneesheer solliciteerde, en men zich tot den professor wendde, onder wien hij assistent geweest was, om informaties, heeft al de goedheid en het verbloemen van den professor, — want hij is zoo goedig — niet geholpen; men doorzag het toch, en eindelijk is de man uit wanhoop naar de West gegaan.«

— »Dat is ongelukkig. Misschien heeft hij er wel fortuin gemaakt.«

— »Wel mogelijk. U is zoo knap; in uw geval zou het zeker te wagen zijn. Het zou misschien die patiënt in uw dorpje ook wel een schok geven, als u zoo op-eens assistent-af was, en zij niet wist waarom, en zij misschien, — er blijft op de wereld zoo weinig verborgen, — de geheele waarheid en de fraaie rol door u gespeeld, op eene ongezochte, toevallige wijze van de buitenwacht te hooren kreeg. Maar dat zou voor u eene kleinigheid zijn. Heeft de professor u al gezegd, dat er weer eene beurs zal verleend worden voor een verblijf in een groot hospitaal te Parijs, tot het bijwonen der lessen van, ... ik weet den naam niet meer, Nélaton of zoo iets...?«

— »Neen, mevrouw.«

— »Vijftienhonderd gulden. Het zou toevallig zijn, als nog vóór dien tijd uw engagement met Lizelotte publiek kon worden. Enfin, vind je niet, dat we wel wat naar binnen konden gaan? De meisjes zullen niet weten, wat we zoo lang te babbelen hebben.«

Lizelotte was weder betrekkelijk stroef, maar Agee begon haar te excuseeren; het slachtoffer van zulk een mama, — en van zulk een aanstaande, dacht hij. De geheele geschiedenis, de onwaardige koppelaarij, de ver-

koop van het meisje, walgde hem; en toch, eenmaal zoo ver, gevoelde hij, dat hij niet terug kon.

Hij ging den volgenden morgen de goudsmidswinkels langs, om een eenigszins fraaien armband te zoeken. Ze schenen hem allen buitensporig duur. Toch was er een geschenk noodig, om de despote van de Hoogewoerd tot zachtheid te stemmen. Agee had plan gemaakt om naar Wagenvoorde te gaan; hij staakte dus zijn nasporingen en begaf zich naar den trein.

Hij vond Mina merkwaardig veel beter. De verschijnselen, verhooging der zenuwenergie, verbetering in alle opzichten, waren nu zoo ver gekomen, dat Agee zich begon af te vragen, of het ook beter was, de dosis hypophosphis natricus te verminderen.

— »Ik heb eene neusbloeding gehad,« zeide Mina.

— »Dan verminderen, en oogeblikkelijk,« antwoordde Agee, »ten einde niet al de resultaten in gevaar te brengen.«

— »Dus ik ben hersteld?«

— »Nu, zoo goed als hersteld; ik geloof, dat we ons kunnen feliciteeren. Maar maak u niet opgewonden; elke schok is gevaarlijk.«

Mina was innig gelukkig.

— »Laat me je pols voelen,« zeide Agee. Zijn aandacht viel op haar armband.

— »Is dat die armband, dien ik je verleden jaar met St. Nicolaas heb gezonden?«

— »Ja, 't is een prachtstuk. Ik heb hem vandaag aangedaan, omdat jij komen zoudt. Anders draag ik hem in de week niet.«

— »Zou ik hem eens mee mogen hebben?«

— »Hé, waarvoor? Ik wil heusch niet, dat je er zoo een tweeden laat maken, hoor; daarvoor is het cadeau te kostbaar.«

— »Ik sprak over den armband met eene dame, de vrouw van een professor, en heb haar zoo belust gemaakt, dat ze er haren man ook zoo een wou vragen. Nu wilde ik hem haar eens laten zien.«

— »Daar,« zei Mina, den armband losmakend; »maar houd hem niet te lang. Het is mijn liefste *souvenir* van je; ik heb er je letters in laten graveeren, om altoos je naam bij me te hebben.«

— »Nu is het een amulet,« zeide Agee; »wie weet, of zijn tooverwerking je niet genezen heeft.«

Inderdaad stonden binnen in den armband de letters A. G. B. gegraveerd.

— »Geef me nu ook het étui nog, als je dat nog hebt,« zeide Agee; »dan kan er niets aankomen.«

— »Geef me eerst een zoen, dan ga ik het halen.« Agee kuste haar en zij wipte heen.

Weldra kwam zij met het étui terug.

— »Wat doe ik dat vlug, niet waar? Als ik toch bedenk, dat twee maanden geleden elke beweging mij te veel was, dat ik er tegen opzag, van de canapé op te staan om naar het bed te gaan, — wat moet ik dan toch dankbaar zijn. En wat moet ik dan toch van jou houden, Agee, want ik heb toch, naast God, mijn genezing aan jou te danken. Dien avond op je kamer, ... het was me alsof het een oordeel was, dat plotseling over me geveld werd, omdat ik je mijn toestand had willen verborgen houden; alsof God mij plotseling strafte. Nu zal ik ook nooit meer iets voor je verborgen houden, geen zwakheid, geen verkeerdheid, geen gedachte. Ik heb veel nagedacht, terwijl ik ziek was en meende dat ik sterven zou; ook veel over het leven in het huwelijk, en ik heb begrepen, dat man en vrouw elkaar alles moeten zeggen; want dat zij dan alleen

geheel voor elkaar verantwoordelijk kunnen zijn. En ik vooral, die het leven als het ware uit jou hand terug ontvangen heb. Wat er nu ook mocht zijn, dat ik voor je doen kon, ik geloof dat ik er de kracht toe zou hebben.«

Agee's gedachten zwierven. Een oogenblik bleef de vraag op zijn lippen, toen sprak hij haar uit.

— »Ook: afstand van me te doen?«

— »Neen, dat natuurlijk niet,« antwoordde Mina argeloos. »Dat zou je zelf niet willen. En toch, als je het wilde, ernstig wilde, voor een groote zaak, de verdediging van het land bijvoorbeeld, of zoo iets, dan zou het moeten. Maar,« vervolgde zij berustend, »dan zou ik ook sterven, en alle hypophosphiten van de wereld zouden er niets aan doen.«

— »Gelukkig is het zoover nog niet. Maar je beeft,... wat ben ik een slecht dokter, die daar zie, dat je tranen in de oogen hebt, en je niet terstond verbied, zenuwachtig te zijn. Je ziet, de voorbidding van de gemeente moet er meer aan gedaan hebben, dan mijn wetenschap; dus je behoeft mij niet zoo dankbaar te zijn, als aan de geloovige zielen.«

— »Spot niet, Agee. Ik ben zoo innig gelukkig. Wie geen slapelooze nachten heeft gekend, en den hemel niet heeft zien wit worden in het Oosten, terwijl hij tranen op zijn kussen stortte, die weet niet wat bedroefd zijn en bidden is.«

— »Dat heb je uit Göthe:

Wer nie sein Brot mit Thränen ass,
 Wer nie die kummervollen Nächte
 Auf seinem Bette weinend sass,
 Der kennt euch nicht, ihr himmlischen Mächte!¹⁴

— »Neen, ik heb het uit de ondervinding. Maar je

moet toch niet denken, dat je een sentimenteele vrouw aan me krijgt. Ik gevoel me, nu ik zoo dicht aan het graf geweest ben, zoo bereid om het leven met lust weer in te gaan, alle moeielijkheden flink onder de oogen te zien, alles samen te dragen en hard met je te werken... Dat zullen we doen, niet waar? En als er moeielijke uren komen, zullen we denken, dat er nog moeielijker geweest zijn, en dat door jou kunde en mijn geduld en God's hulp we er toch gekomen zijn.»

Agee antwoordde niets. Hij vond zich zelf op dit oogenblik betrekkelijk verachtelijk; en kon zich niet begrijpen, dat hij ooit in de hinderlagen van moeder Hirschheim was gevallen. En toch... het assistentschap, de studiereis, het professoraat, tegenover een vruchteloos solliciteeren of eene vestiging voor altijd ergens in het achterland, waar hij met de boeren zou vastgroeien aan den grond... En weer: dit liefhebbend, vertrouwend, dankbaar wezen, geheel aan hem gewijd, en in haar schijnbaren eenvoud zoo natuurlijk en waar en volstrekt niet alledaagsch, tegenover het professorsdochtertje, dat nog geheel eene vreemdelinge voor hem was, en dat hij, ondanks haar glad gezichtje en glinsterende bruine oogen, niet in 't minst liefhad of vertrouwde of begeerde, ... het verschil was te groot.

Toen hij afscheid nam en het étui met den armband in den zak van zijn overjas voelde, kwamen hem zijn practische geest en zijn practisch plan afschuwelijk voor. Het terugvragen van den armband aan Mina, om hem aan Lizelotte te vereeren, scheen hem nu erger dan het ontnemen van zijn hart en hand aan het stervende meisje, om ze aan Lizelotte te beloven. Symbolen spreken steeds meer dan gevoelens.

De reis in den trein duurde lang. Agee was alleen

en er ging heel wat om in zijn hart gedurende die tijdsruimte. Waar bleef het doel van den physieken Don Juan volgens Agee's theorie? Waar bleef de toepassing van die theorie volgens zijn eigen practijk? Hij vroeg er niet meer naar, of Mina ooit gezonder en krachtiger kon worden, dan Lizelotte nu was; dat liet hem op dit oogenblik onverschillig; of hij zich van den professor een onverzoenlijken vijand zou maken, scheen hem thans eene kleinigheid.

Den volgenden namiddag, na een morgen in het Ziekenhuis doorgebracht, kleeedde hij zich vroeger dan gewoonlijk, en begaf zich naar de Hoogewoerd. Op de stoep van het huis ontmoette hij de meid, — men hield er bij Hirschheim slechts eene, omdat mevrouw en de dochters ook met het huiswerk hielpen, — en het meisje zeide hem:

— »Treten S' nur hinein, die Mevrouw ist in der zijkammer.«

Agee stapte de gang in.

Een hevige woordentwist trof zijn oor. Het was mevrouw Hirschheim die sprak.

— »Je wilt niet, ondankbaar kind? Je wilt niet? Dat zullen we eens zien! Wat verbeeld je je, dat je vader en moeder zich al de moeite, al de zorg voor je geven zullen, en op het oogenblik, dat je toekomst verzekerd is, zullen moeten hooren, dat je niet wilt? Gauw aankleeden, ... straks komt de lummel, wat moet hij denken als je niet behoorlijk aangekleed bent?«

— »Ik zal me niet aankleeden,« zei Lizelotte. »Hij mag, voor mijn part, denken wat hij wil!«

— »Dat zullen we eens zien! Gauw!«

— »Ai, mama, u knijpt me!«

— »'t Kan me niet schelen! Daar!«

Naar het scheen, kreeg Lizelotte een klap om de ooren; althans er klonk zoo iets en het meisje barstte in huilen uit.

— »Ik kan hem niet uitstaan en hij mij niet. Ik zal mij niet aankleeden; ik wil niet! Ik wil niet!! Ik wil niet!!!«

Lizelotte scheen te stampvoeten; hare stem had de hoogste tonen bereikt.

Agee was met zijn figuur verlegen. Zou hij gaan of blijven? Toen hij meende, Lizelotte te hooren mishandelen, had hij naar binnen willen stuiven; zijn bloed kookte. Haar antwoord had hem tot bedaren gebracht, en nu wachtte hij nog even. Dit tooneel, niet voor zijn ooren bestemd, trof zoo gevoegelijk met zijn besluit samen, dat hij niet kon nalaten te luisteren. *Pour acquit de conscience* kuchte hij even, maar het werd niet gehoord.

Mevrouw Hirschheim zag blijkbaar, dat zij met Lizelotte een anderen toon moest aanslaan om haar doel te bereiken. Zij liet Lizelotte even uitbuien, en sprak toen:

— »Maar zeg me nu eens, lieve kind, wat heb je tegen hem? Hij is een knappe jongen, een flink gezicht en heldere donkerblauwe oogen, met een mooien krullob, flink gebouwd, goed van karakter... wat kun je tegen hem hebben?«

— »Als u hem zoo aardig en mooi vindt, gaat u dan met hem vrijen; ik kan niets moois of aardigs aan hem vinden. Van zijn karakter weet ik niets, dan dat hij een verachtelijk wezen is, want hij heeft mij gevraagd in ruil voor zijn betrekking, dat weet ik genoeg. Een huwelijk moet gegrond zijn op achting en liefde; nu, achting kan ik nooit voor hem hebben, en van liefde heb ik noch bij hem, noch bij mij iets

bespeurd. Ik gruw van hem, alleen bij het denkbeeld, een heel leven met hem te moeten samenzijn. Wat zegt u van zoo'n vent, die zijn geheele leven iemand bij zich wil hebben, die hij niet kent, die mogelijk duizend kwade eigenschappen kan hebben, waarnaar hij nooit onderzoek heeft gedaan? Ik gruw van hem!»

Een spreekwoord zegt, dat luistervinken zelden goed van zich zelf hooren; Agee ondervond het, en het beschaamde hem, dat hij het meisje gelijk moest geven.

— »Als je elkaar beter leert kennen, zul je wel van hem gaan houden. Agnes kon ook Borchgrave niet uitstaan, toen zij met hem geëngageerd werd; ze vond hem leelijk en bespottelijk. En nu is ze aan hem gewend.«

— »Jawel, maar u vindt zeker Agnes niet bleek en stil? Ze heeft verdriet, ze berust, maar kwijnt zich dood; u bent bezig haar te vermoorden. Maar dat laat ik me niet doen. De zielverkooper uit Wagenvoorde heeft me nog niet gevraagd, maar zoodra hij het doet, zeg ik: neen; of liever, ik zal nog vroeger een explicatie met hem hebben, misschien vandaag nog!»

— »Kom, hij brengt vandaag wat moois voor je mee, een broche of een armband.«

— »Ik zal het prul in het vuur gooien, zooals Eveline met het eerste cadeau van Jurrius heeft gedaan! Waarom stelt u me Eveline en Jurrius niet als voorbeeld? Ze leven als hond en kat, dat weet u wel! Jurrius is te fatsoenlijk om haar te slaan, maar zij doet het hem, dat heeft ze van u geleerd, zij knijpt ook even valsch!»

Mevrouw Hirschheim stooft hier blijkbaar op van woede. Er viel een stoel om, en de deur van de zijkamer sprong open. Lizelotte stormde er uit, de vestibule door, de trap op, zonder naar Agee om te zien.

Mevrouw Hirschheim volgde haar, maar zag bij het verlaten der zijkamer den galant en bleef onthutst staan.

Haar onooglijke japon, waaraan niet alle knoopjes dicht waren, met de hand grijpend, plooid zij haar gelaat tot den liefsten glimlach.

— »Bremer!« zeide zij, »hoe toevallig.«

— »Ik kwam juist binnen,« zeide Agee, haar glimlach met een glimlach en een buiging beantwoordend, want het tooneel had hem wel een weinig geschokt, maar toch op geheel andere wijze, dan wanneer hij niet zelf met een kloek besluit naar mevrouw Hirschheim was gekomen.

— »Ik geloof, dat ik daar juffrouw Lizelotte nog zag; zij ging de trap op.«

— »Die meisjes!« lachte mevrouw Hirschheim. »Ze zijn zoo jolig... Dat stoeit en dartelt den heelen dag! Ze zouden haar oude moeder nog jong maken! Maar kom binnen, Bremer! Ze hebben een stoel omgègooid, en de boeken van 't leesgezelschap liggen over den grond! Dat komt van 't krijgertje spelen! Neem je 't me niet kwalijk als ik je twee minuten alleen laat, om wat toilet te gaan maken? Je hebt me ver-rast. Als men 's morgens zoo bedrijvig bezig is, en de meisjes maken zoo'n pret onder elkaar, dan vliegen de uren om, eer men het weet. Och, we zijn zoo'n gelukkig huishouden, Bremer; wil je gelooven, dat ik er haast jaloersch op kan zijn, dat je me er weer een komt weghalen?«

— »Mevrouw, ik zou u juist daarover gaarne eens ernstig willen spreken. Wilt u eerst toilet maken, of hebt u nu een oogenblikje voor me?«

— »Ik ben bang, mijn jongen, dat er meer visite komt, en wat er voor u, die zoo goed als van de fa-

milie zijt, zoo streng niet op aan komt, zou ik heel erg vinden als er minder intieme kennissen opdaagden. Laat me dus een oogenblik, om in plaats van de ochtendjapon iets anders aan te trekken.«

Agee bleef eenige oogenblikken alleen, en keek de kamer eens rond. Men had hem zoo vroeg niet verwacht en er heerschte eene schromelijke wanorde. Zijn blik was niet die van de deftige professorsvrouwen, bij de meeste van welke de familie Hirschheim sinds lang in den ban gedaan was, noch die van eene vitterige hofjesjuffrouw, maar toch kon hij de onzindelijkheid en slordigheid van moeder Hirschheim weerspiegeld vinden in het stof en de vlekken overal; in het laarsje dat op de piano stond, het vuilnisblik voor den haard, de broodkruimels om de tafel, het naaiwerk overal, de boeken op den vloer, het corset op den schoorsteenmantel.

Hij had echter niet lang tijd voor zijne bespiegelingen, want in weinig oogenblikken was mevrouw Hirschheim terug. Zij had een andere japon aan en een sleutel in de hand.

— »Tot uw dienst,« zeide zij, »en ik hoop dat het goed nieuws moge zijn. Je zult vandaag Lizelotte niet zien; ze heeft wat hoofdpijn. Hoe vaart de familie?«

Agee deed verslag omtrent den gezondheidstoestand zijner zusters, en vervolgde:

— »Ik had gaarne ook den professor als getuige van dit gesprek gehad, maar ik twijfel niet, mevrouw, of u zult den professor wel geheel den inhoud er van willen overbrengen. Ik kom u namelijk verzoeken, mij wel van mijn woord betreffende mejuffrouw Lizelotte te willen ontslaan.«

Mevrouw Hirschheim zweeg, en zag hem vragend

aan. Zij overlegde waarschijnlijk, of Agee het tooneel van zoeven kon bijgewoond hebben.

Agee vervolgde:

— »Er zijn twee redenen daarvoor, mevrouw. Voor- eerst. . . .« Hij hield even op. Er klonk boven in het huis een gebons, alsof men met vuisten eene deur rammeide. Mevrouw Hirschheim klemde den sleutel vaster in hare hand.

— »Vooreerst,« ging Agee voort, »geloof ik niet, dat er tusschen juffrouw Lizelotte en mij zulk een sympathie bestaat, als u en ik een oogenblik geloofden. Ik ben haar onverschillig, en ik betrap er mij dikwijls op, dat ik niet met zooveel ongeduld verlang naar het oogenblik waarop ik haar zal weerzien, als tusschen twee lieden, die samen het leven zullen doorwandelen, zou noodig zijn.«

Het geluid boven hun hoofd nam toe. Het scheen alsof men een stoel nam en daarmede tegen de deur beukte. Mevrouw Hirschheim beet zich op de lippen.

— »En ten tweede, Bremer?« zeide zij.

— »Ten tweede, mevrouw,« hervatte Agee.

Hij hield even op, met een blik naar boven.

— »O, dat is niets,« zeide mevrouw Hirschheim. »Er zijn timmerlieden boven, om iets te herstellen.«

Het scheen alsof de timmerlieden, in plaats van iets te herstellen, het huis afbraken, maar Agee schikte zich in de explicatie.

— »Ten tweede, mevrouw,« vervolgde hij, »sprak ik u, den dag vóór de benoeming tot assistent, van een band, die mij nog verbond, en die, naar ik meende, spoedig zou losgemaakt worden. Ik meende toen, dat er geen hoop was; nu heb ik gisteren gezien, dat het meisje zoo goed als hersteld is; haar leven is gered en onze verbintenis houdt stand.«

Mevrouw Hirschheim werd lijkbleek van woede.

— »Dus, als ik goed begrijp,« zeide zij met snijdende stem, »mijnheer Bremer, bedankt ge Lizelotte?«

— »Als u het zoo noemen wilt, ja!«

— »En u hebt over de gevolgen nagedacht?«

Op dit oogenblik hield het gebeuk op de deur, dat met tusschenpoozen hervat was, op. Een zware slag en een gerinkel volgde.

— »Mijn God, wat gebeurt er?« vroeg mevrouw Hirschheim half luid in zich zelve.

Een tweede slag en het geluid van rinkelende scherven. Een druppel viel kletterend op de tafel in het salon; mevrouw Hirschheim en Agee keken tegelijk naar boven; er was een groote watervlak aan het plafond.

— »Het monster! Ze heeft haar waschtafel omgegooid!« riep mevrouw Hirschheim, en ijldde de kamer uit. Maar op den drempel keerde zij zich nog om en zeide:

— »Hoor eens, jij mijnheer Bremer, je bent een ezel en een bedrieger! Het zal jou goed gaan in 't Ziekenhuis, daar kun je staat op maken! De professor en de faculteit zullen ingelicht worden. Trouw jij maar met je boerin; ik zal voor Lizelotte wel iemand anders vinden! We zijn om jou niet verlegen, jou lomperd, jou woordbreker! Adieu!«

Zij ijldde de trap op en Agee maakte zich gereed, om heen te gaan. Het afscheidsbezoek was door toevallige omstandigheden al heel gemakkelijk voor hem geweest. Aan de kamerdeur gekomen, hoorde hij, hoe zijn gewezen aanstaande schoonmama den sleutel in de kamerdeur boven stak.

— »Wat! Heb je de deur gegrendeld, stijfkop?

Wacht maar, ik zal je wel krijgen! Het zal je berouwen, Lizelotte! Je kunt hier toch niet blijven, en er staat wat op, als je beneden komt!«

Agee wilde er liever niet meer van hooren. Hij ging de vestibule door en trok de deur achter zich toe. Hij kon niet nalaten om te zien, naar boven, naar de kamer, vanwaar het geluid zoeven gekomen was.

Lizelotte stond voor het raam. Hij groette, zij stak de tong tegen hem uit.

— »Arm kind,« zeide hij bij zichzelf.

Den professor sprak hij eenige oogenblikken later in het Ziekenhuis. Het gesprek met dezen liep heel kalm af.

— »Ik heb het wel gevreesd, Bremer,« zeide de professor; »ik zag in u en Lizelotte geen paar, al had ik je gaarne tot schoonzoon gehad. En nu, dat geval met je patiënt. Vertel me eens in bijzonderheden die methode Churchill. Met welke dosis ben je begonnen?«

Het wetenschappelijk gesprek en de belangstelling voor de opmerkelijke genezing namen den professor geheel in beslag.

— »Nu oppassen met de hypophosphiten,« zeide hij; »je hebt met gevaarlijk goed gespeeld, Bremer; het was er op of er onder. De irritatie en congestie van de longen kunnen bloedspuwing veroorzaken, waar ze niet was; wees voorzichtig, let op alle verschijnselen, zelfs de geringste, en spatier de dosis op de nauwkeurigste en zorgvuldigste wijze... Het is een heel interessant geval. Ge schrijft er uw dissertatie over?«

— »Ja, professor.«

— »En — nog wat. Blijf in den eersten tijd mijn vrouw wat uit den weg. Zij was zeer op je gesteld, en zal wellicht hare teleurstelling niet geheel kunnen ver-

bergen. Zij heeft zooveel zorg en liefde voor de kinderen.«
Agee beloofde dit.

— »Zou ik nog een dag naar Wagenvoorde kunnen gaan?« vroeg hij.

— »Enfin, dan blijf ik dezen nacht in het gebouw. Maar ge komt toch morgen weer?«

Agee kwam bij Mina aan.

— »Gij zeydet dat man en vrouw elkander alles moeten zeggen, niet waar?«

— »Ja, zeker; om elkaar geheel te kunnen vertrouwen.«

— »Maar als nu een van beiden iets gedaan heeft, dat de ander zeer verachtelijk en schandelijk zou kunnen vinden, bijna eene misdaad?« zeide Agee.

— »Als dan de ander veel van hem hield, en alles is verteld, dan zullen beiden juist kunnen toonen, hoe groot de liefde was, door met elkander te trachten, de misdaad van den eenen weer goed te maken, en haar zelfs dengene, die een oogenblik dwalen kon, te doen vergeten.«

Agee vertelde haar alles, ... langzaam en zoo zacht en geleidelijk mogelijk.

Toch was het een zwaar en moeielijk verhaal. Mina verbleekte en bloosde beurtelings en tranen kwamen in haar oogen. Toen hij aan het gedeelte kwam, hoe hij werkelijk bij vader en moeder Hirschheim aanzoek had gedaan, wierp zij zich om zijn hals en snikte:

— »O Agee, hoe heb je dat kunnen doen!«

Zij kustte hem al schreiend.

Hij nam haar op zijne knie. Zij verborg haar hoofd aan zijne borst. Daar bleef zij lang, zonder hem aan te zien.

— »Hadt je het me maar niet verteld!« fluisterde zij.

Beiden zwegen; het was inderdaad een bittere kelk, dien de practische Agee moest ledigen. Er kwam bij, dat hij den gevaarlijken invloed van het tooneel op Mina's ziekte duchtte, want de schok had haar vreeselijk aangegrepen. Maar nog meer vreesde hij voor den naamloozen brief, waarmede mevrouw Hirschheim hem bedreigd had, en waarvan hij vooruit de werking wilde neutraliseeren.

Eindelijk ging hij voort. Toen hij aan het afgeluisterde tooneel in de vestibule kwam, lachte Mina door haar tranen heen, en zij besloot met een kus het verhaal.

— »Toch ben ik blij, dat je het me verteld hebt,« zeide zij. »Het is wel hard te denken, dat je al over mijn dood beschikt hadt, maar je hebt toch nooit van Lizelotte gehouden, en zij nooit van jou.«

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Een jaar was voorbij gegaan; Victor was gepromoveerd, — nog onder de oude wet, dus zonder verschil van rechts- of staatswetenschap, op stellingen, — en droeg den titel van meester in de rechten. Wolkeloos, schoon nevelachtig en grauw, was de engagementstijd met Martha voorbijgegaan; Martha bleef liefhebbend, verstandig en prozaïsch; Victor zette alle wenschen zoolang aan zij om spoedig af te studeeren, maar hij hield zich ook bijna met niets dan met wetenschap bezig. Het deel van haar vermogen, dat tante Bellaert

uit de ruïne van het huis Coornhert, Houtzagers en Bellaert gered had, bleek voldoende te zijn om aan de twee vrouwen een eenvoudig bestaan, maar toch zonder gebrek, te verzekeren. Martha nam het eenvoudig huishoudentje waar, op een paar bovenkamers in een der nieuwe wijken, en betoonde zich ijverig, spaarzaam en flink.

Na Victors promotie werd door de dames de vraag, langen tijd reeds door beiden samen besproken, omtrent de te kiezen carrière, op het tapijt gebracht. De keus tusschen magistratuur en praktijk moest gedaan worden, meenden zij. Tante zag de toekomst rooskleurig in; zij had, door haar papieren, Grootboek, Oostenrijkers en Oude Russen, te ruilen voor Paul and Pacific, Florida en Atlantic-Mississippi and Ohio, een bijna verdubbelden interest gekregen, en meende dat er voor iedereen nu gouden tijden aanbraken. Haar avontuurlijke geest had voor Victor over eene poging om in de diplomatie te komen, gedacht; of nog liever in de consulaire macht, om ergens op Tahiti of te Nicaragua geplaatst te worden, en er wonderlijke jachtpartijen, vulkanische uitbarstingen, ontdekkingen van zilvermijnen, roovershistories of pronunciamiento's mee te maken. Martha had een paar woorden gezegd over een klein postje aan een der ministeriën, dat langzamerhand hoop kon geven op promotie. Beide plannen waren evenwel door Victor met een enkel woord ter zijde gesteld. De diplomatie was geen carrière als men geen groot fortuin of geen zeer grooten naam had; de consulaire betrekkingen, die den titularis gedurende de beste jaren van zijn leven buiten de beschaafde wereld houden, vielen geheel buiten zijn wensch. Voor de bureaucratie koesterde hij, in zijne qualiteit van jeugdig

meester in de rechten uit Leiden, die een beetje aan debating-club gedaan en in liberalen zin over staathuishoudkunde geredeneerd had, een groote verachting.

Victor had een ander plan, en hoewel met groote vreeze, omdat hij wist dat Martha het onredelijk, dwaas en eenigszins misdadig zou vinden, kwam hij er mede voor den dag.

— »Ik ben nu vier-en-twintig jaar,« zeide hij, »en gepromoveerd. Ik heb die studie ten einde gebracht, omdat men er mij voor opgeleid heeft en de hoedanigheid van meester in de rechten voor een maatschappelijke positie geldt. Maar nu komt de tijd, dat ik eens beproef, aan een der talenten, waarvan ik de kiem in mij meen te gevoelen, en waarvoor ik vol geestdrift ben, eenige ontwikkeling of eenige uiting te geven. Ik heb vroeger eens een schilderstuk op eene tentoonstelling geplaatst gekregen, — een bewijs, dat men het niet geheel onwaardig achtte, aanspraak te maken onder die welke door de mannen van het vak waren ingezonden. — Ik wil mij nu te Amsterdam vestigen, er de lessen aan de Academie van Beeldende Kunsten bijwonen, en dagen in het Museum doorbrengen, er de wonderen van Rembrandt, van Ruysdael en van Van de Velde bestudeeren, en onder de leiding van onze moderne meesters werken... Dan wil ik een jaar naar Rome gaan en eenige maanden naar Parijs.«

— »Ik begrijp je niet,« zeide Martha, »is dat een phantasie, of meen je daar in werkelijkheid iets van?«

— »In werkelijkheid.«

Zij glimlachte eenigszins gedwongen.

— »En ik? Moet ik mee naar Rome?«

— »Natuurlijk niet. We schrijven elkaar.«

— »Ik begrijp je nog niet. Dus je wilt ons trouwen

een paar jaar uitstellen, om dien tijd schildersleerling te worden?»

— »Om te beproeven, in dien tijd schilder te worden. Mijn God, Martha, het leven is zoo saai, als er geen enkel uitkijkje op de kunst is. Ik gruw er van, als ik me zie, adviezen uitdeelende aan heele en halve boeven, die op slinksche manier meer recht verlangen, dan hun toekomst, of vonnissen wijzend naar de kreupele jurisprudentie, die onze vaderen ons overgeleverd hebben. Neen, wat schoons te maken, een ander te doen gevoelen, wat men zelf, door te zien of te hooren, gevoeld heeft; dat alleen is de moeite waard, dat men er voor leeft. Ik zou als de oude kunstenaars, als Benvenuto Cellini, als Leonardi da Vinci, die tegelijk schilders, beeldhouwers, bouwmeesters, musici en dichters waren, wel in alle kunsten tegelijk mijn behoefte aan iets schoons te scheppen willen uitgieten, maar dat kan in onzen tijd niet meer: elke kunst eischt een geheel mensch. Daarom kies ik. Ik kies de schilderkunst. Ik heb er jaren naar gesmacht, ik heb er jaren van gedroomd. Het eerste jaar van ons engagement liep gevaar, mij in beuzelarijen te doen ondergaan...«

— »Dat was het jaar, waarin we zoo gelukkig waren; we zagen elkaar telkens, om den anderen dag, soms halve weken...«

— »Juist. Soupeetjes en wandelingetjes en niets denken en niets gevoelen. Maar het laatste jaar, dat van hard werken in de droge voorraadschuren van Themis, tusschen stof en kaf, heeft me weer krachtig gemaakt, en hongerig en dorstig... Al dien tijd heb ik naar geen penseel gekeken; nu ben ik enkel spanning, enkel vuur, enkel verlangen om weer te beginnen.«

Martha zweeg.

— »Wat zeg je er van ?«

— »Wat zal ik er van zeggen? Het is een groote teleurstelling; ik was er niet op verdacht. Ik verlang niets liever dan je geluk, maar het is een slag voor me, dat dat geluk geheel buiten mij omgaat, en dat ik er een hindernis voor ben.«

— »Dat is de zaak niet, vrouwtje. Begrijp me goed. Ik houd veel van je, en ik kan me de toekomst, — mijn getrouwde toekomst, — niet anders voorstellen, dan aan jou zijde. Maar ik zou het een harde slag weer voor mij vinden, wanneer ik nu, op dit oogenblik, het eenig tijdstip van mijn leven waarop ik nog iets kan worden, eensklaps de poort van de toekomst dicht sloot, en me ging begraven in de duffe, saaie praktijk, waar ik geen lust in heb.«

— »Als je er geen lust in hadt, hadt je een andere studie moeten kiezen.«

— »Er is voor mij gekozen, en toch, ik houd het er voor, dat men uitmuntend voor mij gekozen heeft. Als er in de Nederlandsche maatschappij geld voor eene goede opvoeding beschikbaar is, doet men niet beter, dan den patiënt advokaat te laten worden. Het is eene studie die een fatsoenlijken titel geeft, tot niets verplicht, tot alles toegang geeft en niets bederft. Een dokter, die niet praktizeert, schijnt egoïstisch of traag, maar meesters in de rechten, die van hun graad geen gebruik maken, zijn er bij honderden. Dus, al ga ik niet in de praktijk, dat kan men niet een gemiste carrière noemen. Maar het is nu nog niet te laat om, met hetgeen ik er al van weet, serieus schilder te worden. Michel Angelo dacht eerst op zijn veertigste jaar aan architectuur, en hij bouwde den koepel van Sint Pieter.«

— »Ben jij een Michel Angelo?«

— »Dat weet ik niet. Ik weet niet, of zijn meisje hem dat ook vroeg, toen hij zich op de bouwkunst wilde toeleggen; maar als hij toen enkel B. W. en Rechtsvordering was gaan studeeren, had hij den onsterfelijken koepel niet gemaakt, en ook den Mozes niet en de Pietà en het Laatste Oordeel.«

— »Er zijn kladschilders en mislukte genieën genoeg.«

— »Te veel, maar 't is toch niet zeker, dat ik mislukken zou.«

— »'t Is ook niet zeker, dat je een beroemd schilder zoudt worden. Ze verdienen niet allemaal veel geld.«

— »Dat is een bijzaak. Dat komt misschien later, misschien ook niet. De eerste zaak is: ik meen, wat moois te kunnen maken, ik wil daarvoor studeeren, ik heb den tijd, en, zuinig levende en hard werkende, ook wel het geld er voor; waarom zou ik het niet doen?«

— »Toen we ons engageerden, heb je dat alles er niet bij gezegd.«

— »Ik meende toen, dat, — evenals ik vroeger te Leiden onder mijn studie door, elken dag een uur of wat, en soms wel een dag of wat, had kunnen besteden aan teekenen, schilderen, muziek, schrijven, — ik het verder ook zou kunnen doen. Maar daar is niets van gekomen. Ik moest veel meer malen naar den Haag komen, dan ik plan had gehad.«

— »Naar je meisje, waarvan je beweerdet, veel te houden.«

— »Soms naar mijn meisje, maar meestal met haar naar andere menschen, waar we met ons beiden om het hardst gezellig moesten zijn en meedoen.«

— »Je scheent je er toch wel te amuseeren.«

— »O ja, genoeg; ik houd van menschen en ik houd van gezelligheid, maar men komt er niet mee vooruit. En als ik in den Bezuidenhout, rustig aan je zijde, over een van mijn »liefhebberijen« sprak, dan werd er altoos maar gauw over het ongepaste onderwerp heengepraat. Ik werd nooit aangemoedigd.«

— »Ja, zooals toen de vooruitzichten waren, was dat ook geheel overtollig. En nu zie ik er nog maar een heel onzeker voordeel in.«

— »We begrijpen elkaar weer niet, Martha. Overtollig was het toen zeker, als ik er winst mee beoefde; ook zou een voordeel, als men er dat van verwachtte, heel onzeker zijn. Maar doe nu eens je best, om dezen gedachtengang te volgen: Victor is zoo ijdel, te meenen dat hij als kunstenaar iets zou kunnen beteekenen, niet wat het voordeel, maar wat de uitmuntendheid betreft; binnen twee jaar zal er kunnen bewezen zijn, dat hij gelijk heeft, of dat het dwaze inbeelding is. Hij zal zich zijn geheele leven ongelukkig en gekrenkt gevoelen en in zijn ijdel en waan versterkt zijn, als men hem niet in de gelegenheid stelt om de proef te nemen, zich te zien mislukken, en met de kous op den kop thuis te komen.«

— »Als je dat nu al weet...«

— »Dat weet ik niet. Aan mijn kant zijn inbeelding en ijdele waan; nu moet het gezonde verstand mij, als een eigenzinnig kind, mijn zin geven, om mij door schade en schande wijs te maken.«

— »Wanneer men geëngageerd is, en men van zijn meisje houdt, dan stelt men zich geen toekomst voor in Amsterdam en in Rome, terwijl zij in den Haag is. Dan trouwt men als men kan, en maakt haar een gelukkige huisvrouw.«

— »Juist, en zich zelf een gelukkig huisvader, die zijn belasting betaalt, en als hij dood is, aan zijn kinderen een onbesproken naam als beste erfgoed nalaat, is het zoo niet? Vooral onbesproken. . . .«

— »Zoo is het, en ik zie niet in, wat je meer verlangt.«

— »Met wat ik daar noem, is iedereen tevreden, Martha, maar ik ben zoo ijdel, zoo pedant, noem het wat je wilt, Martha, zoo ziekelijk, zoo ingebeeld, er niet mee tevreden te zijn. Ik weet niet, of ik talent heb; maar ik zou het zoo innig gaarne weten. Ik zou honger willen lijden, om onder mijn handen iets van al het schoons te zien worden, dat ik liefheb, dat ik aanbid. Geloofst ge dat dit verkeerd en misdadig is? Er is een gelijkenis, als ik het goed heb, Martha, een gelijkenis van talenten; wie er vijf had, won er vijf bij, en werd geprezen, maar wie er één had, een kleine som, en mismoedig werd en haar in de aarde begroef, en er niets mee trachtte te verkrijgen, ontving wat hij verdiende, eene berisping, en werd uitgeworpen in de buitenste duisternis.«

— »Ik wist niet, dat je zoo tekstvast waart.«

— »Goed, maar je weet wat ik bedoel. Ik ben niet zoo heel jong meer, maar toch te jong om mijn leven en al mijn uitzichten op wat werken en streven als geheel afgesloten te beschouwen. 't Is wellicht niets, 't is wellicht dwaasheid en onzin en verbeelding, maar laat mij het probeeren, Martha, en houd je een oogenblik, een korte poos, alsof je in mij geloofdet en iets van me verwachttet.«

Martha zweeg.

— »Victor,« zeide zij eindelijk, »als jij het wilt, weet je dat ik alles wil opofferen. Maar zou het niet samen kunnen gaan? Als we trouwden, en je trachttet

wat praktisch te krijgen, dan zou je het in den eersten tijd niet zoo volhandig er mede hebben, dat je niet van tijd tot tijd een uurtje kondt schilderen.«

— »Neen, lieve, dat is de quaestie niet. Van tijd tot tijd een uurtje schilderen, terwijl ik advokaat zou zijn, de rechtbank moeten naloopen, op tijd ontbijten, koffiedrinken en eten, visites maken en netjes gekleed zijn, avondjes uit, muziek, whisten, en zoo verder, . . . dat is geen kunstbad, dat is niet het middel om in een paar jaar zoover te komen als de anderen, die sedert zeven of acht jaar schilderen. Neen, ik moet alleen zijn, aan niets anders denken, dan aan beelden en kleuren, opgaan in de kunst, als de zielen in Boeddha. . . .«

— »De rol, die je meisje daarbij speelt, is al heel weinig beteekenend. . . .«

— »Volstrekt niet. Als ze wil, is ze mijn muze, die mij aanmoedigt, en met me gloeit van geestdrift; en ze is mijn eerste model!«

— »Er is al een goed portret van mij, door Neumann, dus behoeft ge er u geen moeite voor te geven.«

— »Dat is zoo,« zei Victor koeltjes, »daar dacht ik niet aan.«

Ondanks Martha's geringe sympathie ging Victor met het voorbereiden van zijn plan door. Tante Bel-laert had er trouwens heel anders over gedacht, dan Martha en met veel woordenvloed haar meening bepraat.

— »Hoe er na lijden verblijden komen kan«, had zij gezegd. »We waren na den dood van uw armen vader in zak en assche, niet waar? Behalve het treurig geval van zijn verlies, kwam er nog de onzekerheid bij, of we iets zouden overhouden om van te leven.

Men leest dagelijks van arme vrouwen, die zonder eenig hulpmiddel overblijven, en dan een ijzeren pot vol houtskool moeten nemen, om zich van het leven te berooven. In Engelsche romans is dan ook de Theems, in Fransche de Seine bij de hand. In den Haag zouden daarvoor de vijvers in het Bosch, op een avond dat er weinig menschen waren, wel kunnen dienen, of men moest heel naar Scheveningen gaan. Nu, van dit alles is niets noodig geweest. We zijn begonnen, bescheiden te wonen, en dank zij de gelukkige ruiling, die mijn commissionnair in effecten mij aangeraden heeft, denk ik er over, naar een beter kwartier om te zien. Ook kunnen wij nu, in de twee jaar, die we voor ons hebben, zorgen, dat uw uitzet de vrouw van een beroemd schilder waardig is, Martha. Wat heerlijk zal dat zijn, als we uit de couranten lezen, welk een succes hij heeft, en als ge op tentoonstellingen aan de Koningin van Engeland of den Keizer van Duitschland moet worden gepresenteerd, en de gekroonde hoofden zeggen dan beleefdheden tot u, omdat ge zijn vrouw zijt! Ik heb het altoos wel in Victor gezien; er zit wat in hem. Ik zie zijn schilderijen al hier, nadat ze in Parijs zijn bekroond, en alle menschen er om heen, ons feliciteerend. Me dunkt, ik zal nu toch dien mooien mantel met bont maar nemen, dien ik in de Hoogstraat gezien heb.«

Victor nam van Leiden met niet zooveel moeite afscheid, als hij gedacht had, dat het geval zou zijn. Het is waar, hij had er zijn heerlijken studententijd doorgebracht, en gewerkt en gedroomd en gejoold, en liefgehad en geschilderd, en meer dan vele anderen een thuis gehad op de gehuurde studentenkamer. Maar nu lag ook

voor hem de groote breede toekomst, de onbekende wereld, die hij veroveren moest.

Hij huurde te Amsterdam eene zeer bescheiden kamer in de buurt van de Academie van Beeldende kunsten, en nam zich voor, een bezoek bij den directeur te gaan afleggen, om over de vereischten van toelating tot de lessen te spreken.

Nog vóór hij zich daarheen begaf, bracht de post hem een circulaire en de bode van den telegraafdienst een telegram.

Hij las haastig :

— »Kom zoo mogelijk oogenblikkelijk over. Belangrijke zaken, Martha.«

Hij wierp het ongeduldig ter zijde. Hij dacht aan de voorstelling van *Dalila*.

— »Dat was de dag van ons ongeluk,« zeide hij. »Wat kwaad nieuws is er nu weer? Dit telegram op het oogenblik dat ik den eersten stap zal doen in eene nieuwe loopbaan, is een *omen*. Symboliseert het Martha's invloed?«

Hij besloot er geen gevolg aan te geven, kleeedde zich, en bracht naar het telegraafkantoor het volgend telegram :

— »Kan bijna onmogelijk komen. Zend svp. eenigen uitleg. Antwoord betaald.«

Niet wetend, hoe spoedig hij antwoord zou krijgen, ging hij naar zijne kamer en vond er de circulaire. Zij droeg een buitenlandsch postmerk en luidde :

— »Madame Rosalie-Thérèse, comtesse de Greuze-Yvelin, née Brunel, Louis-Victournien-André, comte de Greuze-Yvelin, Mr. Adolphe Brunel, Mad. Marie Brunel-Leroyer, Mr. Gustave Brunel, Mad. Amélie Brunel-Tisson, Mr. Charles-Ernest Partheaud, Mad. Léon-

tine Partheaud-Blanchard, Mr. Edmond Partheaud...»

Victor sloeg een paar dozijn Brunel's en Partheaud's en hunne verwanten over, en las verder:

»ont la douleur de vous faire part de la perte qu'ils ont faite dans la personne de Mad. Cathérine-Rosalie Partheaud, veuve Brunel, leur mère, belle-mère, soeur, belle-soeur, tante, grand'tante, cousine, décédée à Leyde, munie des Saints-Sacrements, le.. novembre, 18...

Priez pour elle!»

— »Rosalie-Thérèse, comtesse de Greuze-Yvelin!« zeide Victor, »dat moet Rosette zijn! Haar moeder heeft haar dus volgens haar eerezuchtige plannen uitgehuwelijkt... Rosette gravin!... Enfin, misschien is het beter zoo.«

Hij had het portret van Rosette nog niet uitgepakt. Hij kon niet nalaten, het nu uit de kist te halen, en het fijne, mooie, kinderlijke kopje met de donkere oogen en het fijne oortje te bewonderen.

— »Comtesse de Greuze-Yvelin,...« herhaalde hij. »Adieu, comtesse, à jamais!«

Hij wierp het portret een kushand toe, en zette het weer weg.

Het antwoord op zijn telegram kwam.

— »Overkomst dringend noodig, tante wenscht uw juridisch advies omtrent Amerikaansche sporen.«

Victor was zich zijn onbevoegdheid om eenig practisch juridisch advies te geven, volkomen bewust; maar hij begaf zich toch terstond naar den Haag. Hij vond er alles in *misère*. De betaling van de Florida-coupons was geweigerd; de koers der stukken was van 95 op 17 gedaald, en tante Bellaert had van den weldoenden commissionnair in effecten, die haar de papieren had aangepraat, bericht ontvangen, dat ook haar Paul and

Pacific, en Atlantic-Mississippi-Ohio in de daling deelden, en waarschijnlijk den eerstvolgenden coupon niet zouden betalen. Tante was geruïneerd.

Van juridisch advies geven was natuurlijk geen sprake. Ervarener advokaten dan Victor waren er zelf bij geruïneerd; het land had er millioenen schade bij geleden. Victor ging naar zijn oom Borre, die hem den schralen troost gaf:

— »Waarom heeft het mensch haar solide papieren niet gehouden? Iedereen kan begrijpen, dat papieren, die 8 percent rente beloven, binnen korten tijd geen 8 percent kapitaal waard zullen zijn.«

Victor kon niets anders doen, dan tante beklagen, en Martha er bij; want beide vrouwen leefden van tantes inkomen.

Tante zelf kon, gelukkig voor haar, zeer kalm over den toestand redeneeren. Hare verbeelding, gewend aan de beurzen met piasters en portefeuilles met honderduizenden francs, waarmede men, in hare romans, om zich wierp, had het juiste begrip van geldswaarde verloren; en zij vond in het denkbeeld van geruïneerd zijn, den sleutel tot eene toekomst vol onverwachte reddingen. Reeds terstond begon zij, met ruimen blik, de verschillende mogelijkheden, die eene geruïneerde vrouw op haar leeftijd konden wachten, te overzien; uit welke standsvernederingsde ongelukkige personen toch altoos met eene koets met vier paarden gered worden.

— »Ik heb geen vijfhonderd gulden 'sjaars over,« zeide zij, »voor ons beiden. Vijfhonderd, dus mijn eerste jaar inkomen, ben ik al verschuldigd aan kamerhuur, den nieuwen mantel, een paar stukken goed voor Martha's uitzet, die ik gekocht heb, en eenige kleinig-

heden. Tot November van het volgende jaar, dat is twaalf maanden, kunnen we dus niet eten, of ik moet het restje van mijn kapitaal aanspreken. Wat doen nu vrouwen in onze positie? Martha kan geen onderwijzeres worden, of apothekster of telegrafiste, want zij heeft er geen examens voor gedaan; geen naaister of modiste, want ze kan niet knippen; geen pianofrouw, want zoo goed speelt ze niet; geen werkster voor Tesselschade, want ze heeft in handwerken nooit veel smaak gehad... Zij moet dus huishoudster, gezelschapsjuffrouw of winkeldochter worden;... er zal wel wat voor haar te vinden zijn. En ik? Oude vrouwen van mijn leeftijd loopen wel met lucifers aan den tram, of ze nemen een agentuur van Eindhovenschen, of vragen een plaats in een dagbladenkiosk, of koopen een courantenwijk... Dat alles lokt mij niet aan. Borduren, dat zouden mijne oogen niet uithouden; strijken voor de menschen, daar zou ik niet vlug mee terecht kunnen, en ik geloof ook, dat ik gauw mijn handen zou kapot gewasschen hebben. Ik weet wat! Ik ga een *bureau de mariages* opzetten; dat is een geheel nieuwe industrie in den Haag, en die voor mij, die veel menschen ken, een goudmijn moet zijn!»

— »Maar, tante!...« zei Martha.

— »Neen heusch, kind! Ik houd mijn kamers aan, die zijn juist goed er voor, met het spreekkamertje naast de groote kamer. De kosten van oprichting zijn niet gering, maar die zijn maar voor eens; het ameublement moet namelijk keurig zijn, en ik moet meer dan één stel hebben, ik zal je straks zeggen, waarom. Dan zet ik eene advertentie in de bladen, meldende, dat ik eene paar dozijn *héritières* beschikbaar heb, de eene met een millioen, de andere met een half millioen...«

- »In Florida's belegd,« zei Victor.
- »Dat komt op 't zelfde neer; het is alleen in de advertentie, — de minste dus met een paar ton. Ook adverteer ik eenige respectabele jongelui, met en zonder adellijke titels en ridderorden, hooge betrekkingen en goed uiterlijk.«
- »Weet u die dan?«
- »Dat zult ge zien. De eerste die antwoordt op de heeren-advertentie, is de eerste disponible voor de dames-advertentie, en zoo vice-versa. Ik laat mij nauwkeurige informatiën geven, beding een zekere percentage van den bruidschat, en stel de jongelieden aan elkaar voor in mijn salon.«
- »En gaat u dan heen?« vroeg Victor.
- »Neen, eerst als zij verloofd zijn, met toestemming van de wederzijdsche familiën, trek ik mij terug, en verzoek voor een volgende gelegenheid de gunst en recommandatie.«
- »Maar die ameublementen?«
- »Dat is zeer natuurlijk. Het komt er voor de jonge meisjes zeer op aan, welken indruk zij maken; de eerste indruk is dikwijls beslissend. Krijg ik nu een rosblonde, dan moet ik haar presenteren in een ameublement van donkerrood of terra-cotta, zoodat zij hoogstens goudblond schijnt. Krijg ik er een, die al te wit ziet, en zwart is van magerheid, dan zal iets in de tint van donkergroen haar wat relief geven. Dan zal ik ook eene draperie, doorschijnend rood, aan de bovenste ruiten laten aanbrengen. . . .«
- »Maar tante, wat luchtkasteelen en plannen . . .«
- »Er moet toch iets gevonden worden! Ik heb dit gevonden; gelooft ge niet, dat het wat opleveren zal?«
- »Jawel, tante,« zei Victor, »ik voorspel u zelfs

klanten in den beginne; maar ik vrees dat het u al heel gauw vervelen zal, en de klanten teleurstellen. Vooral... kunt ge u het geval voorstellen, dat de een of ander, heer of dame, in uw salon minder een huwelijk, dan een tijdelijke, voorbijgaande, kortstondige connectie zou bedoelen, ... en u, vóórdat hij tot betere gedachten gebracht was, in evenredigheid daarvan achting betoonen zou?»

Tantes gelaat betrok; zij glimlachte flauwtjes, en zeide:

— »Je hebt gelijk, Victor; aan zoo iets had ik niet gedacht. Wat is het toch akelig, geruïneerd te zijn; het is dan zelfs moeielijk, op een fatsoenlijke wijs geld te gaan verdienen. Victor, wat stel jij voor?»

— »Ik zou zeggen, tante: als we er eens een vier-en-twintig uur over nadachten?»

— »Hm... enfin, ik heb voor vandaag en morgen nog eten. Er staat een fricandeau op schotel. Blijf je dineeren?»

— »Gaarne, tante, maar dan ga ik een paar boodschappen doen; ik kom straks Martha afhalen, als ze 't goedvindt, om een half uurtje te wandelen, en dan zijn we tegen etenstijd weer thuis.«

De zaak was, dat Victor met zijn gedachten alleen wilde zijn. Hij wandelde naar buiten, om eens na te denken. Er bleef maar één middel over, en dat plaatste zich met onmiskenbare helderheid voor zijn geest. De vrouwen waren geruïneerd. Zij konden niet bestaan. Martha noch tante waren geschikt om onder vreemden haar brood te verdienen. Het eenige wat hem te doen stond, was dit: zijne illusie van schilderen en reizen op te geven, eene betrekking te zoeken en te trouwen. Dan alleen zou hij het recht en de macht hebben om Martha te ondersteunen. Met zijne f 2500

en eene kleinigheid, die hij in den beginne er bij verdienen zou, kon hij trouwen en tante in huis nemen. Hij mocht haar wel lijden, en zij zou noch te veel-eischend, noch te heerszuchtig zijn.

Het was plicht, maar een zware plicht.

Het was een zware strijd en een bitter afscheid.

Wat er van zijn talent en zijne roeping zou geworden zijn, was de vraag; maar op dit oogenblik beschouwde Victor zelf het als eene toekomst van genotvol streven, van rijk kunst- en zieleven, welke hij vaarwel zeide. Hij liet nog eens zijne illusies de revue passeeren... Amsterdam, het Museum, de Rembrandts, en Rome, het bad van kunst en kunstleven, de Itali-aansche hemel, de antieke grond, de schilderachtige historische gebouwen, de villa Borghese, de St. Pieter, de Sixtijnsche kapel, Bramante, Rafaël, Michel Angelo, de galerijen vol meesterstukken, de antieken en de Renaissance, Parijs, het Louvre, het Luxembourg, de ateliers der groote meesters, de historiestukken gevuld met licht en kleuren en actie en leven, en diepe vergezichten en rijke stoffeering, gevuld met schoone vrouwen en schoone mannen en paarden... Hij stelde zich voor, hoe hij zelf het fluweel zou drapeeren en het satijn zou kreuken, en tooveren met licht en bruin en *clair-obscur*, en donzige vederbossen doen vallen op het blinkend staal der helmen, en het mollig bont der pantervellen en het golvende purper der koningsmantels zou uitspreiden over het gepolijste marmer, en de figuren zich zou doen kronkelen in hartstocht of wellust of vertwijfeling, en eeuwig dichtertlijke waarheid geven in oneindige schoonheid. Te trachten de *Idylls of the king* te illustreeren, of Shakespeare of Dante of

den *Orlando furioso*, poëzie en phantasie tegelijk, ... onbeschrijfelijke schoonheid en monsters en verschrieking, Rinaldo in de tuinen van Armida, Viviane door haren magischen dans den toovenaar Merlijn verleidend, Elaine's maagdelijk lijk in het bed van bloemen drijvende op den stroom, Bradamante overwinnend in het tournooi, Francesca di Rimini en Paolo, Guineve en Lancelot... zonneschijn en maanlicht en de glans van het bosch door de vuurcirkels der goudblonde tooveressen bestraald... Het was de vraag, wat van dit alles zou gekomen zijn, maar Victor droomde er van en zond zijn dromen weg....

Hij was den kant van het Bosch heengewandeld, en dwaalde thans onder de hooge boomen. Hij dacht aan hetgeen hij afstond en aan hetgeen hij er voor terug kreeg. Martha had een goed hart, een streng gevoel van plicht, zij gaf zich geheel, zonder voorbehoud, trouwde hare geheele ziel en hare geheele toekomst aan hem, en had dat gedaan ook toen zij millionnaire heette. Hij wist hoe zij in hem al haar denkbeelden van geluk concentreerde, en niets meer vroeg; hij wist dat nooit iemand hem meer, beter, trouwer beminnen zou, dan zij. Toch was er iets van de bitterheid van een Gethsemane in het bewustzijn, in de zekerheid, dat Martha niet het geringste denkbeeld zou hebben van het offer, dat haar gebracht werd. Zij zou hem thans eerst verstandig vinden, en zich verwonderen dat hij zoolang op den dwaalweg had kunnen blijven... »Was hij een Michel-Angelo?«... Zij had het meer met goedigen twijfel en verwondering over zijn inbeelding, dan met scherpen spot gevraagd; maar het gaf de maat van hare meening omtrent zijn talent aan. En met elk jaar, dat nu ging verloopenen, zou zij meer gerechtvaar-

digd zijn in hare koele minachting voor deze inbeelding, want met elk jaar zou het hem, al werd hij ook rijk, al werd hij ook onafhankelijk en vrij, onmogelijker worden, het verzuimde ontwikkelingstijdperk, de periode van gloed en phantasie, in te halen...

Hij zag nog eens rond. Het bleeke zonlicht van den Novembervormiddag scheen nog goudkleurig over de rosse bladen van beuken en eiken; welk een schoonheid in dien rijkdom van stervende, wisselende, gloeiende, brekende kleuren. De geheimzinnige diepte van het bosch scheen dieper en geheimzinniger, nu hier en daar de reeds kale boomen een ongewacht doorzicht lieten tusschen die, welke hun bladeren behouden hadden; hier en daar keek de hemel door de dunne takken, waaraan nog enkele bladen zaten, als door de olijven en laurieren van Alma Tadema... Victor zou ze nooit schilderen, noch de olijven van de Campagna di Roma, noch de geheimzinnige melancholie van dit bosch; hij zou nooit de middelen bespieden, waarmede men deze wonderen op het doek brengt, en in de ruimte van weinige vierkante meters den indruk der oneindigheid geeft.

Het pad was met afgevallen bladen bedekt; voor hem rimpelde zich het water van den vijver in den najaarswind, om hem heen kwam de schaduw reeds over het bosch en het werd nevelachtig; er was eene droefgeestigheid over het landschap, die met zijne stemming overeenkwam.

Nog eenige oogenblikken bleef hij peinzen, toen stond hij op.

— »Afgedaan!« zeide hij bij zich zelve, en met moed begaf hij zich naar de bovenwoning, waar tante Bellaert met Martha hem wachtte.

— »Ik heb eens nagedacht,« zeide hij, »en eene op-

lossing gevonden, tante, die mij beter lijkt dan uw *bureau de mariages*. Het zou deze zijn: ik zoek zoo spoedig mogelijk eene betrekking te vinden, die mij eene kleinigheid opbrengt; wij trouwen, en u komt, wanneer u daarin lust hebt, bij ons inwonen.«

— »Dat is best,« zeide Martha, »ge geeft dus de schildersplannen op?«

— »Ik geef ze op.«

— »Het doet me veel plezier; ik dacht wel dat je spoedig zoudt inzien, dat het beter is, maar stilletjes bij ons te blijven, en het vak aan de menschen van het vak te laten. Als je nu nog een Michel-Angelo waart geweest....«

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Victor ging den volgenden dag aan het visites maken, dezelfde week nog op audiëntie bij den Minister van Justitie, informeerde naar vacatures in de ambtenaarswereld, gaf zich een moeite en spreidde een bedrijvigheid ten toon, die op een opmerkzaam toeschouwer den indruk had kunnen maken, als zocht hij verdooving en vreesde hij met zijne gedachten alleen te zijn.

— »Kijk eens,« zeide Martha bij een zijner bezoeken, »wat zou je daarvan denken?«

Zij had eene advertentie uit het »Nieuws« geknipt, waarbij Burgemeester en Wethouders van een kleine stad in Zeeland sollicitanten opriepen voor de betrekking van leeraar in de Staathuishoudkunde, Staatsin-

richtingen en Boekhouden aan de Hoogere Burgerschool voor jongens, de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool voor meisjes aldaar.

— »Nu, daar heb je immers bevoegdheid voor? Als je daar eens naar solliciteerdet?»

— »Hm,« zeide Victor. »Laat nog eens lezen... Staatsinrichtingen, dat gaat; Staathuishoudkunde, dat zal wel gaan; Boekhouden, dat gaat niet, lieve kind. Daar heb ik geen bevoegdheid voor; daar kan dus geen sprake van zijn.«

— »Ben je daar zeker van? Onlangs is de galant van Cato Stevens daar ergens aan de grens, te Winschoten of te Oldenzaal, aangesteld, voor een paar vakken tegelijk, op conditie dat hij binnen een paar jaar examen zou doen in dat, waarvoor hij nog geen akte had.«

— »Nu, wat dat betreft, ik neem wel aan, in een paar jaar te leeren boekhouden. Het traktement is niet veel...«

— »Je zoudt er praktisch bij kunnen doen.«

— »Zeker. Zou je zin hebben om in Zeeland te wonen?»

— »Och, waarom niet? Waar we samen zijn, zal ik het goed vinden.«

— »Ik stel me Zeeland zoo voor: een reeks van zandplaten, die zes maanden onder water staan, en waar, de rest van het jaar, niets dan geelbruine spiertjes helm uitsteken.«

— »Er zijn toch ook steden, en het bewijs is, dat er een gemeentebestuur is, dat jou benoemen wil.«

— »Zeker, ze zitten te wachten of ik kom. Nu, ik zal eens informeeren, hoe zoo'n request wordt opgesteld; dan koop ik een zegel, en dan kom ik het hier schrijven.«

— »De sollicitatie is geopend tot den 22sten dezer maand; hier kun je het lezen.«

— »Mij dunkt, er zijn wel Zeeuwen, die ik ken. Ik moet morgen eens informeeren, zien of ik kruiwagens kan krijgen.«

— »En oom Borre kent allicht de leden van de rechtbank te Brakkelande, — die kan je zeker van dienst zijn.«

— »Ik ga hem opzoeken.«

Oom Borre van Zwijnsland kende inderdaad een der oude rechters in de arrondissements-rechtbank te Brakkelande en zond een warme aanbeveling voor zijn neef. Van de Zeeuwsche kennissen was er een, die in het stadje een neef had, en ook deze deed zijn best. Toen de inzending der stukken gesloten was, ging Victor solliciteeren. Eerst bij den inspecteur van het Middelfbaar Onderwijs, die stokdoof was, niet verstond wat Victor zeide, maar hem daarentegen een reeks van bijzonderheden mededeelde omtrent de verschillende personen, die aan de inrichtingen te Brakkelande verbonden waren, bijzonderheden, welke later bleken alleen in de phantasie van den dooven inspecteur, door eenige halfverstane woorden aan 't werken gebracht, ontstaan te zijn. Victor was zeer tevreden over deze vertrouwelijke en innemende audiëntie. Later vernam hij, dat de inspecteur tot een volgend sollicitant gezegd had, dat hij in Victor geen »onderwijsman« zag, en hem alleen zou aanbevelen, als er geen ander te krijgen was.

Toen naar het stadje zelf. Oom Borre's introductie bereidde hem eene uitmuntende ontvangst bij den rechter; de aanbeveling van een Zeeuwschen student eene even uitmuntende ontvangst bij een ander lid van den

Raad, een meekrapfabrikant. Bij den rechter vernam hij, dat zijn tweede beschermer, de meekrapfabrikant, een onzinnig *parvenu* was, wiens onverdraaglijke aanmatigingen, sedert een lid der familie, — de hemel weet hoe, — minister was geworden, iedereen tegen de borst stuitten. Bij den meekrapfabrikant daarentegen werd hij ingelicht, dat de rechter een »jezuïet« en leider der reactie was, en tijdens de verkiezingen allerlei oneerlijkheden had begaan. Beiden waarschuwden hem, zich met den ander in te laten, zoo niet, dan kon hij, eenmaal benoemd, eene »alleraangenaamste positie« in het stadje krijgen.

Victor vroeg aan den meekrapfabrikant, of hij nog meer visites zou maken.

— »Niet noodig,« antwoordde deze, »ik zal aan de heeren van onze partij wel zeggen, wie u zijt, en de leden der tegenpartij zijn min of meer feodale lijfeigenen, die geheel op commando van den jonker stemmen.«

Victor deed dezelfde vraag aan den rechter.

— »Niet noodig«, antwoordde deze, »ik zal aan de heeren van onze partij wel zeggen, wie gij zijt, en de leden der tegenpartij zijn een zootje idioten, radicale schreeuwers, die het parool krijgen van den neef van den minister.«

Beiden beloofden hem hunne stem en die hunner vrienden.

— »Ge moet met algemeene stemmen benoemd worden,« zei Martha, »daar ieder van de twee over de helft van den Raad beschikt.«

— »Ze zullen er, als Montagu's en Capuletten, om vechten, wie de eer zal hebben, u in triomf binnen te halen,« zeide tante Bellaert.

De dag der voordracht kwam. Victor stond No. 1.

Inderdaad had men over zijn gemis aan de akte voor Boekhouden heengezien. De candidaat, die met hem op de voordracht stond, bezat de akte voor Boekhouden, maar miste het radicaal voor de twee andere vakken. Met ongeduld wachtte men in den Haag den dag der benoeming af.

Er kwam een telegram van den rechter :

— »Benoemd, bij loting. Gefeliciteerd.«

— »Bij loting!« riep tante uit; »hoe kan dat zijn?«

— »Wanneer de stemmen staken, gebeurt dat wel.«

Weldra volgde een brief van den meekrapfabrikant:

— »Amice! Gij zult u verwonderen, te vernemen, dat mijne vrienden en ik tegen u gestemd hebben, en dat wel, ofschoon mijn neef te Leiden ons van uwe liberale beginselen had verzekerd. De reden ligt echter voor de hand. Gij hebt uit den Haag blijkbaar een zeer krachtige aanbeveling gehad voor den jonker, leider onzer tegenpartij. Deze heeft het vuur uit zijn sloffen geloopt om te zorgen, dat ge, behalve de stemmen van zijn *âmes damnées*, de reactionnaire winkeliers, ook nog de stem van het enkele zwevende, — zich onafhankelijk noemende, — raadslid verkreegt, over welke stem we zoo ongeveer bij beurten beschikken. Ge waart dus de candidaat der zwarten en groenen, ge kondt dus de onze niet zijn, en we mochten hun de zege niet gunnen. We hadden ook bijna gewonnen, daar een der trawanten van den jonker uit de stad was, maar door de afwezigheid van een lid onzer partij, — helaas, een zwakke broeder, die door een lid der tegenpartij mee uit rijden gevraagd was, en dien men toen zoo op den tocht had laten zitten, dat hij kiespijn en een stijven nek had en dus niet uit kon, — hebben de stemmen gestaakt. Ik wil deze manoeuvre niet qualificee-

ren, maar ik vind ze gemeen
 gewaarschuwd en zullen ook e
 op dit gebied kunnen ten uitvoer

»Er is toen geloot, en ge zijt be
 nederlaag ons voor onze partij spijt, persoonlijk doet
 zij mij veel genoeg, en ik hoop, dat ge niet zult ver-
 zuimen, terstond na uwe aankomst te Brakkelande ons
 een bezoek te komen brengen en familiaar te blijven
 dineeren. De tegenpartij zal dan bemerken, dat ze het
 paard van Troje heeft binnengehaald. Ik ben omtrent
 uwe beginselen ingelicht, en weet, dat ge een bond-
 genoot voor ons zult zijn.«

Victor had zich met de politiek nog niet ingelaten,
 en er vooral niet zoo de *bas côtés* van gezien, tot hij er
 nu opeens zelf bijna de dupe van geworden was.

— »Wat een wespennest!« zei hij tot Martha. »Nu,
 ik wil je wel beloven, dat ik mij met de politieke stre-
 ken van die heeren niet zal inlaten, al hing het behoud
 van het district van mijne stem af.«

— »Wel,« zei Martha, »ik vind het een heele eer, dat
 ze je zoo tot het voorwerp van den partij-strijd maken.«

— »Je ziet, wat het voor een verheven strijd is. In
 allen gevalle, over drie weken moet ik de betrekking
 aanvaarden; ik ga naar Brakkelande om kamers te hu-
 ren, en zal de drie weken, die me overblijven, gebrui-
 ken om alvast wat boekhouden te leeren en mijn
 staathuishoudkunde over te zien. Voor mijn les over
 staatsinrichtingen zou ik al een aardige bijdrage kun-
 nen leveren: het evenwicht der partijen in den con-
 stitutioneelen staat... bij loting! En in de groote
 vacantie trouwen we, niet waar, tante?«

Martha beloonde hem met een kus en ging voort aan
 het uitzet, waaraan vroeger nooit in Victors tegenwoor-

digheid gewerkt werd, maar waar thans, nu het huwelijk bepaald was, geen halve dag aan mocht verzuimd worden.

Victor vertrok om kamers te huren. Er waren er maar twee stel disponibel, en hij vernam, dat deze keus al buitengewoon groot was. Het eene kwartier was opengevallen door het huwelijk van een leeraar, het andere door het overlijden van een oude juffrouw. Het eerste was torenhoog van verdieping, maar met een trap vol toevalligheden, die zelfs Victor, aan Leidsche trappen gewend, avontuurlijk en halsbrekend scheen, en gelegen boven een manufacturen- en beddenwinkel, waar het voornaamste handelsartikel, naar den reuk te oordeelen, in pilow broekstoffen scheen te bestaan. Het andere kwartier was boven een horlogemaker, laag van zoldering, en werd nog verlaagd door de groote balken, zoodat Victor zich over den pilow-geur heen-zette en de kamers boven den manufactuur-winkel koos. Later bleek het hem dat de hospita, de juffrouw uit den manufactuurwinkel, doof was; het overtollig roepen der klanten in den winkel, het ongetroost schreeuwen der vijf kleine kinderen en Victors eigen vruchteloos schellen deden hem inzien, dat deze kwaal bij eene hospita een werkelijke ramp voor den huurder vormt. De manufacturier zelf, een Belg, althans een inboorling van »het vijfde district« (Staats-Vlaanderen), ontliep gaarne zijne luidruchtige woning, zat halve dagen in een Belgisch »stammenet«, dat bij de poort gelegen was, was lid van liedertafels en schuttersdoelens, en onthaalde gaarne in het zijkamertje naast den winkel zijne landslieden uit »het land van Terneuzen« op een glas Maastrichtsch of Lovensch.

Victor ging toen visites maken bij den directeur en een paar der collega's, bij den burgemeester, den rechter,

den meekrapfabrikant, en zoo voorts, en bestelde in den boekwinkel de boeken, die zijn voorganger had ingevoerd.

— »Hebt u de kamers boven den manufactuurwinkel of die boven den horlogemaker genomen?« vroeg de boekhandelaar.

Deze vraag gaf aan Victor den maatstaf van het stadje, waar men alles wist, en alles over iedereen vooruit besproken werd.

Zeeland zelf viel hem zeer mee. Het stadje bestond uit een marktplein, een zes- of achttal straten, eene haven met kade, en een reusachtige kerk, zoo groot, dat zij de vroomheid der gemeenteleden ontgroeid was. Opdat niet een wervelwind, door de hooge gewelven spelend, het kleine kuddeken geheel zou opnemen en het tegen de zuilen te pletter stooten, had men het kerkgebouw in tweeën verdeeld. Een muur was van beneden tot boven langs eene zijde van het kruisschip opgetrokken, en scheidde het gevaarte in twee ongelijke helften, van welke de kleinste voldoende was om de geloovigen te bergen. Indien de doleerenden destijds reeds bestaan hadden, zou men hun de andere helft hebben kunnen aanbieden, en aldus de beide secten broederlijk naast elkander hebben geborgen, hen gewennend aan de eendracht die hun ontbrak; doleerenden waren echter in Victors tijd, vijftien à twintig jaar geleden, nog onbekend.

De omstreken van het stadje waren heel iets anders dan men zich op de Haagsche bovenwoning er van voorgesteld had. In plaats van de gele spiertjes helm, waren er hooge boomen, zelfs veel meer dan over 't algemeen in Holland, en heerlijk groen. Vele der Zeeuwsche eilanden zijn langzamerhand ingepolderd, stukje voor stukje; men heeft al die dijken, die succes-

sievelijk hun nut verloren, wanneer er weer een nieuwe buitenpolder geannexeerd werd, laten voortbestaan en ze met boomen beplant. Het land wordt dus door lange groene lanen doorsneden, wier hellingen, met gras begroeid, groote stukken bouwland insluiten. Op de weiden zijn hier en daar groepjes boomen geplant, waaronder het vee gaat schuilen, en ook hier en daar vindt men telkens een driehoekje of vierkantje met een klein bosch bedekt, een zoogenaamd »spaarpotje,« dat, bij de geboorte van een kind in orde gebracht, met hem opgroeit, en tegen zijn meerderjarigheid een klein kapitaaltje vormt. Het was voor Victor een ware ontdekking, zulk een bloeiende streek te vinden, waar hij die zoo weinig vermoed had, en hij schreef er Martha opgewonden brieven over. Toen hij kwam, was het winter, maar spoedig brak het voorjaar aan, de pruimeboomen bedekten zich met sneeuw witte bloesems, het land, meest bouwland, bood een gansche verscheidenheid van werkzaamheden voor den blik van den voetganger. Victor maakte met een of twee zijner tafelenooten nu en dan wandelingen in den omtrek, en schreef met genoegen over de aardige schilderachtige dorpjes, aan de zijde van den weg in de diepteliggend, met den vijver in het midden van het kerkplein, en aan den eenen hoek eenige banken, waar 's avonds, naar oud-vaderlandsche gewoonte, de oude lieden kwamen uitrusten en een praatje houden over den »goeden ouden tijd.« Hij vernam ook, dat al de curieuze bijzonderheden, door Havard omtrent de zeden der Zeeuwsche boeren verteld, op waarheid berustten, en men voltooidde de schildering met eenige realistische trekjes, die zelfs Havard heeft gemeend aan zijne lezers te moeten onthouden.

Toen Victor eenige maanden te Brakkelande geweest was, kwam de vacantie. Met een licht hart nam hij van zijne leerlingen en collega's afscheid, zoowel als van de familie van den meekrapfabrikant, van den rechter en een groot aantal anderen, met welke hij kennis gemaakt had, en begaf zich naar den Haag, om er in eenvoud het huwelijk met Martha te vieren. Gedurende de weinige maanden van zijn verblijf te Brakkelande had hij zich aangewend, aan de illusiën van zijn verleden te denken als aan iets dat dood en afgedaan was, en toen hij met Martha den heiligen bond sloot, kon hij met een gerust geweten en onbeklemd hart verklaren, dat hij zijn leven en al zijne gedachten voortaan aan haar wijden zou, gelijk zij dat voornemens was te zijnen opzichte. De verklaring kostte hem geen moeite; hij beminde Martha weder, als op den dag van hun engagement, en zelfs scheen het hem nu, alsof de samen doorworstelde dubbele catastrofe, haar kalmte en vertrouwen, ja zelfs het groote offer, dat hij haar gebracht had, en dat zij met zulk eene Olympische onverschilligheid aanvaard had, hem haar nog dierbaarder maakten. Zij waren voor elkander bestemd, hij was gereed om haar te nemen zooals zij was, — *for better or worse*, zooals het Engelsche formulier zegt, — hetzij zij mee- of tegenviel, en wat er ook gebeurde, zij zouden te zamen strijden en te zamen voorttreden.

Oom Borre van Zwijsland zoowel als tante van Rosellen waren na het ongeval met de familie Bellaert tegenover Martha dezelfde gebleven. De rouw over Martha's vader was voldoende reden geweest om het niet stootend te maken, dat men haar nu met Victor op de fijne dineetjes bij mevrouw van Rosellen miste, en later had zij Victors tante steeds bezocht op de

uren waarop men niet behoefde te vreezen, er vroegere kennissen uit de conversatie der Bellaerts aan te treffen. Dat Martha geen beroep had te doen op de hartelijkheid harer vroegere vriendinnen, om naaiwerk of ondersteuning te verkrijgen, maakte de verhouding nog gemakkelijker, en wellicht was er wel de eene of andere onder de jonge dames, die Martha's lot, arm maar geëngageerd met een *cavalier* als Victor, verkozen zou hebben boven hare eigen vergulde eenzaamheid.

Het huwelijk had plaats in den tijd, waarin ook de Haagsche families het leven in »de wereld« als gestaakt beschouwen; het ging dus geheel onopgemerkt en zeer eenvoudig voorbij. Martha was in het wit alpaca, dat haar allerlieftst stond. Men maakte, om financieele redenen, een zeer klein reisje, Cleve-Remagen. De cadeau's van de familie, — een salon-ameublement van oom Borre, wat zilver van tante van Rossellen en een eenvoudig servies van tante Bellaert, — hadden de inrichting gemakkelijk gemaakt, en tegen September voerde Victor zijne vrouw in de echtelijke woning.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Victor had, zooals wij weten, in het stadje komende, op raad van oom Borre, alle mogelijke visites gemaakt.

— »Om het in zulk een nest een beetje dragelijk te hebben,« zeide de rechter, »moet je alle menschen kennen; je kunt dan nog eenigszins een keus doen. Als jongmensch kun je nu overal het eerst komen;

je gaat bij de leden van den Raad, voorzoover ze je conversabel schijnen, om hen te bedanken voor hun stem, bij je meekrapkoopman, bij den burgemeester, bij den directeur en de leeraren, bij de leden der commissie van toezicht, bij de leden van de rechtbank, omdat je nog niet weet of je ook misschien aan praktisch zult doen, bij de advokaten als confrères, bij den dominee als aanstaand doopvader, bij de doctoren als aanstaand patiënt, bij den postdirecteur en den ontvanger en den notaris, omdat zij notabelen zijn, en zoo ken je het geheele stadje. Dan komen ze, als je getrouwd bent, Martha en jou een visite maken, om te kijken hoe je geïnstalleerd bent en er samen over te praten, en dan kun je, naar je gezamenlijken indruk, zien wie je wilt aanhouden. Als je niet zelf begint, zijn er altoos een aantal, die zich niet aangetrokken voelen tot een jong huishouden, of die jou of je vrouw op het gezicht niet aardig vinden, of die het uitstellen, en onder al die zijn wellicht juist degenen, die je vrouw later zou wenschen te kennen. Dus, terwille van Martha, maak alle visites die je kunt.«

Oom Borre was vol wereldwijsheid, dat wist Victor wel, en hij had aan zijn raad in de uitgestrektste mate gevolg gegeven. Het resultaat was, dat toen het jonge huishoudentje geïnstalleerd was, de *crème de la crème* van Brakkelande en ook de gewone *crème* hen kwam opzoeken, en zij opeens midden in de conversatie van het stadje waren. Men whistte en quadrilleerde veel te Brakkelande, at er oesters, omdat die in de buurt frisch en groot en heerlijk te krijgen waren, dronk er veel wijn, van wege het klimaat, als voorbehoedmiddel tegen de Zeeuwsche koortsen, en maakte het zich zoo gezellig als maar mogelijk was.

Dit, met de drukte, aan de eerste maanden van Victors betrekking verbonden, met de studie van het boekhouden, de inrichting van het huis, daarna de vacantie, het trouwen, het reisje en de wittebroodsweken, hadden al zijne aandacht gedurende den eersten tijd in beslag genomen, en hem geen tijd tot nadenken, tot spijt of berouw gelaten. In de eerste maanden na het huwelijk, gevoelden beiden, jong en verliefd, zich trouwens zoo gelukkig, zij deelden met zooveel vroolijkheid en frischheid de ondervindingen van een jong huishouden, lieten zich zoo gul afzetten door de Brakkelandsche winkeliers, en verbeeldden zich op zoo naïeve wijze, verstandig te handelen, bewonderden elkaar zoo oprecht, dat een oogenblik van nadenken voor ieder van beiden alleen eene bespiegeling over de zaligheden van het getrouwde leven zou geweest zijn. Eenige weken na het huwelijk had tante Bellaert, die haar kamers in den Haag nog tot November had aangehouden, haar intrek bij het jonge paar genomen, en daar het stadje een leesbibliotheek en een paar leesgezelschappen er op na hield, was er aan lectuur voor de goede vrouw geen gebrek, en kon men het zeer gemakkelijk met haar vinden.

Op den bepaalden tijd legde Victor zijn examen in het boekhouden af, met behoorlijk succes, en zijne benoeming, eerst een tijdelijke, werd nu in eene definitieve veranderd.

Martha schikte zich, voor eene Haagsche, vrij wel in het provinciale leven. Zij had nooit zooveel van opera, comédie, muziek of kunst genoten, om het gemis van al deze dingen zeer te gevoelen. Zij werd in de meeste kringen zonder veel sympathie, maar met behoorlijke waardeering opgenomen, kleepte zich wel niet gelijk in den Bezuidenhout, maar toch zonder veel

op de uitgaven te letten, en had, behalve de school-uren, altoos Victor en tante bij zich. Zij had zich voorgenomen, haren man nooit te verlaten, en bleef daarbij. Als Victor lust had om te wandelen, was Martha altoos gereed; had Victor lust om thuis te blijven, zij was tevreden. Een kleine scène was er geweest, toen Victor in den winter voor het eerst, gelijk in het stadje de gewoonte was, den Zaterdagavond op de sociëteit had willen doorbrengen. Hoe hij zoo wreed kon zijn, haar een ganschen avond alleen telaten, kon zij zich niet begrijpen. Victor zag in, dat hij, ondanks alle liefde voor het vrouwtje, hier een eerste maal niet kon toegeven; hij ging en kwam tegen half een thuis. Hij vond Martha nog op en in tranen. Zij had den ganschen avond in stilte geschreid. Den volgenden dag had zij hoofdpijn. Den Zaterdag daarop zeide zij niets, maar Victor vond haar weer, diep treurig en met den zakdoek voor het gezicht, op hem zitten wachten. Na nog twee of drie keer van dezelfde smart, vond hij dat het genoeg, op dien Zaterdagavond gesmaakt, te duur gekocht was met het verdriet, zijner arme vrouw aangedaan, en hij bleef thuis.

— »Als je nu toch den avond anders op de sociëteit zoudt doorbrengen,« zeide zij, toen zij zijn besluit vernomen had, »kon je me van avond wel eens wat voorlezen, dan ga ik voort met het merken van de kleine nachtjaponnetjes. . . .«

— »Ik heb nog uit mijn studententijd een paar novellen, die ik plan had naar een tijdschrift te zenden, maar er is niet van gekomen; zal ik er je daar een van voorlezen?«

— »Och neen, ik heb liever wat van een werkelijk schrijver.«

Victor haalde het eerste het beste boek uit de portefeuille van het leesgezelschap, en Martha was tevreden.

Voor het lidmaatschap van de Debating-club had hij, tengevolge dezer ondervinding, bedankt; van de Zangvereeniging had hij wel lid willen worden, — zijne stem was niet onaardig en hij had met plezier gezongen, — maar Martha had geen lust om lid te worden.

— »Er moet ook publiek zijn om te luisteren,« zeide zij; »en het kan immers in een stadje als Brakkelande, met zulke geringe krachten, toch nooit iets worden. Als ik hier op hoogen toon hoor vertellen, dat de Paulus of de Elias gegeven zal worden, zou ik de arme menschen wel eens even willen meenemen naar de zaal voor Kunsten en Wetenschappen, waar Verhulst de oratoriums dirigeert, of naar de Hooglandsche kerk te Leiden, waar, onder Wetrens, de Elias en de Samson zoo heerlijk klonken.«

Martha ging dus niet, en Victor bleef ook thuis.

De volgende Meimaand werd het huishouden vermeerderd met een knaapje, dat schoon en welgevormd was, en naar Victors vader Johan genaamd werd. Martha voedde het zelf, en weldra voerde de kleine Johan in huis het hoogste gezag. Vooral over vader en tante heerschte hij oppermachtig. Het was een aardig, vriendelijk jongske, met Martha's blauwe oogen en Victors donkerblonde haren, en de vroegtijdige intelligentie van kinderen, met welke den geheelen dag gepraat en gespeeld wordt.

Martha's gezondheid had onder het voedingsproces wel wat geleden, en zij was niet zoo sterk als vroeger. Toch maakte zij er zich een plicht en eene wet van, haren man overal te volgen. Zelve bedankte zij voor alle »dames-priés«, die tot de ouderwetsche gewoon-

ten van het stadje behoorden, maakte geen visites dan met haren man, en bleef, zoo vaak Victor geen lust of gelegenheid had om mee te gaan, thuis. Dit had in zooverre zijne goede zijde, dat Martha, er geen vriendinnen op na houdend, ook aan den »klatsch«, den laster en de beuzelpraatjes van het stadje niet meedeed; maar er stond tegenover, dat men haar trotsch noemde, ofschoon het moeielijk zou geweest zijn, te zeggen, op welke feiten die benaming zich grondde. Men ging nu op de »dames-priés« uitvorschen, waarop »die Mevrouw Rathenius dan wel zoo trotsch was,« de geschiedenis van het huis Coornhert, Houtzagers en Bel-laert werd weer opgehaald en al degenen in het stadje, die wel eens bij een faillissement geld tekort gekomen waren, wreekten in gedachte op Martha een deel van hun schade.

Toch kreeg Martha eene vriendin.

Het was namelijk met Agee wel niet zoo gegaan, als mevrouw Hirschheim hem voorspeld had, namelijk een smadelijk ontslag, door geheimzinnige lasteringen der professorsfamilie vergezeld, maar van de verdere gunstbewijzen, de prijsvraag, de studiereis, het profes-soraat, of dergelijke, was toch niets gekomen. Integen-deel, toen Agee klaar was, moest hij rondkijken, waar men hem als dokter kon gebruiken.

— »In Amsterdam? Het duurt te lang eer men »er in« is. Op een dorpje in den achterhoek? Ik zie er te veel tegen op,« schreef hij aan Victor. »Mij dunkt, ik zal eens informatiën nemen naar het een of ander klein stadje, waar de positie goed kan worden, en men niet al te ver van de middelpunten verwijderd is.«

— »Kom naar Brakkelande«, schreef Victor terug, »er is hier op het oogenblik juist eene gelegenheid.

De eene dokter is stokoud, de tweede doet aan dosimetrie, de derde aan hypnotisme, de meeste praktijk gaat in 't geheim naar een wonderdokter in de buurt, die de menschen beleest; er is juist voor een serieus medicus plaats.«

Tot Victors verontschuldiging diene, dat in dien tijd dosimetrie, hypnotisme en belezen nog niet als ernstige methoden van genezing beschouwd werden.

— »Ik zal wel reclame voor je maken,« vervolgde Victor zijn brief, »als je komt, vindt je den grond beploegd, en zaait er maar de korrels van je wetenschap en arbeidskracht in. Schrijf maar, tegen wanneer je naar een huis komt kijken.«

Agee kwam; hij had Martha en tante Bellaert bij de trouwplechtigheid van Victor reeds ontmoet en op beiden geen ongunstigen indruk gemaakt, ofschoon Martha, als alle jonge vrouwen, een zekere jaloezie tegenover den gewezen »boezemvriend« van haren man niet kon onderdrukken. Het beroemde tooneeltje uit den »Trouwingh«, het ophangen der portretten, was hier niet afgespeeld, maar Martha hoorde toch met zeker ongeduld Victor over zijn vriend praten.

— »Wat een knap man is hij!« zeide tante Bellaert, »blond met zulke mooie donkere oogen! Het zou jammer zijn, Martha, als je op hem verliefd werdt en digitaline of iets anders van hem aannaamt, om Victor langzaam te vergeven.«

— »Ja, tante«, zei Martha, »het zou jammer zijn.«

— »Is tante weer te veel aan 't lezen geweest?« zei Victor lachend. »We zullen Agee eens wat vragen om uw ontstelde verbeelding te kalmeeren, tante.«

— »Je lacht er om, Victor,« antwoordde tante, »maar werkelijk, vreeselijke misdaden en geheime hartstochten

komen meer voor, dan je denkt. Hoe zouden anders de romans, die toch een afspiegeling van het werkelijk leven zijn, er zoo vol van zijn?»

— »Die worden zoo gemaakt, tante, omdat u ze anders niet belangwekkend genoeg vindt.«

Toch zag tante met eenige bezorgdheid de komst van Agee en zijn vergifkast tegemoet.

— »We zullen terstond trouwen als ik mij vestig,« had Agee geschreven, »een dokter moet getrouwd zijn.«

Het jonge huishouden Bremer vestigde zich te Brakkelande, en Agee bleek inderdaad spoedig in den smaak te vallen en een uitmuntend dokter te zijn. Zijn kalme, gedecideerde wijze van optreden, zijn zelfvertrouwen en eenvoud wekten vertrouwen. Hij was noch zenuwachtig, noch te zachtzinnig of vreesachtig; mocht hij zich eens vergist hebben, hij zou er nooit voor uitgekomen zijn; hij sprak niet buitengewoon veel met de patiënten, en nog minder met hunne omgeving, maar observeerde, onderzocht en handelde; nooit hoorde hij een' leek een advies geven zonder de schouders op te halen, en weldra slaagde hij er in, zijne reputatie als kundig geneesheer te vestigen.

Mina was terstond bijzonder en buitengewoon in den smaak van Martha gevallen. Het uiterst eenvoudige van het predikants-dochtertje, haar gemis aan eenige pretentie, hare oprechtheid en het vertrouwen waarmede zij zich terstond aan Martha's voorlichting, raad en leiding overgaf, hadden het hart van Martha terstond gewonnen; tante Bellaert beschouwde haar met welwillende onverschilligheid.

— »Een lief, eenvoudig vrouwtje,« zeide zij, »maar volmaakt onbelangrijk. Eene heldin zit er niet in; geen hartstocht, geen grootsch karakter, en nu zij geen

tering meer heeft, is zij niet interessant meer ook.«

De gezinnen Rathenius en Bremer zagen elkander veel. Op een avond, twee jaar na Victor's huwelijk, toen de dokter en zijn vrouw bij Victor en Martha »een uurtje« kwamen praten, gingen de heeren een oogenblik naar Victor's kamer, om er een boek in te zien, waarover het gesprek geloopt had.

— »Apropos,« zeide Agee, de kamer rondziende, »je hebt Rosettes portret zeker weggedaan?»

— »Neen,« antwoordde Victor, »ik heb het nog.«

— »Waar?»

Victor opende eene kast in den muur, nam eene rechtopstaande kaart weg en het portret verscheen in al zijn frischheid voor den beschouwer.

— »Ge hebt het in eene soort van kapelletje geplaatst,« zeide Agee, »alsof je er in het geheim je deoties aan bracht.«

— »Ik bekijk het nog wel eens. Het is zulk een liefkopje, en zij zelf was toch nog oneindig veel mooier, ... zoo onschuldig, zoo bekoorlijk, ... ik was wat verliefd op haar.«

— »Wat zegt Martha van het portret?»

— »Ze weet niet, dat het hier in deze kast staat, en ze weet ook niet, dat ik het gemaakt heb. Ik heb haar wel verteld, dat ik eens eene schilderij op eene tentoonstelling heb ingezonden, en dat die aangenomen is, maar het heeft haar nooit geïnteresseerd, te vragen wat het voorstelde, en toen heb ik er niet verder over gepraat.«

— »Maar ze heeft het toch gezien?»

— »Ja, maar eerst kort geleden. In vroeger tijd, toen ze eens in Leiden is geweest bij een Maskerade, met een heele macht gasten en kennissen, vrienden

en vriendinnen, voorzag ik, dat mijn heele appartement, slaapkamer en al, als veroverd land zou beschouwd worden. Ik stopte toen, om geen uitsluitel over het portret te moeten geven, het stuk weg in een kast, achter een pool, een plaid, wat jassen, een heele vracht rommel, zoodat ze het toen niet gezien heeft. Later voelde ik mij nooit gedrongen om er haar over te spreken. In de eerste dagen na ons trouwen was ik op het punt haar te vertellen, wie het was, maar ik bedacht me, en toen later mijn kleine inboedel van mijn kamer bij den pilow-koopman hierheen werd gebracht, en het portret meekwam, had ik er geen spijt van. Zij vond het een mooi portret, maar met een malle uitdrukking in de oogen; ik had het zeker op een verkooping gekocht, dacht ze, en moest het maar weer op een verkooping doen. Toen heb ik het hier maar geborgen.«

— »Ik zou het wegdoen.«

— »Waarom?«

— »Het is niet goed voor je, het hier te houden.«

— »Ik zou toch niet kunnen velen, dat een ander het in eigendom had.«

— »Verbrand het dan!«

— »Mijn eigen werk?... Dat gaat ook niet. Ik heb er met zooveel genot aan geschilderd.«

— »Geef het mij dan maar; Mina weet toch zowat de geschiedenis.«

— »Laat ze er dan Martha maar niet over spreken; die is op dat punt wat zonderling aantrekkelijk. Ze houdt veel van me, — evenveel trouwens als ik van haar — maar ze is wat uitsluitend en egoïstisch in haar liefde en zou geen respect hebben voor mijn vroegere herinneringen.«

— »Ik vind, dat je daarvan ook een auto-da-fé moest maken, ter grooter eere Martha's.«

— »Het zou mij onmogelijk zijn... Daarenboven zie ik er de noodzakelijkheid niet van in. Wat verleden is, is verleden en dood.«

— »Zoo dood niet, Don Juan,« zeide Agee. »Herinner jij je ons gesprek over het Don Juan-type, een jaar of vier geleden? Ik houd het er voor, dat je toen in dien Don Juan volgens je eigen definitie, den artist, den najager van de ideale vrouw, de volmaakte naar lichaam en ziel, je zelf gezien hebt.«

— »'t Is mogelijk,« antwoordde Victor, »maar je herinnert je dan misschien ook, dat volgens mijn opvatting, Don Juan niet kon trouwen. Toen ik mij dus engageerde, deed ik afstand van de rol, gesteld dat ik er mij ooit in gezien had.«

— »Men doet afstand van een rol, niet van zijne natuur. Als je de natuur van je Don Juan, zij het dan ook alleen in de verbleekte, verzwakte nabootsing van onzen tijd, als dilettant, in je hadt, dan kan zij sluimeren, of met geweld een tijdlang onderdrukt worden, maar zij ontwaakt weder.«

— »Wil je beweren, dat ik hier, in Brakkelande, — je weet ongeveer, wat hier aan vrouwenschoonheid en ideale figuren te vinden is, — Martha ook slechts in gedachte, een oogenblik, ontrouw zou kunnen worden?«

— »Vooreerst, je moet de vrouwentypen hier in de omgeving niet verachten,« antwoordde Agee, »want ik weet geen streek van ons land, waar ze mooier en gratieuzer zijn, dan juist in dit Zeeland.«

— »Dat geef ik toe; er zijn op Schouwen, op Zuid-Beveland, op Walcheren blondines met zwarte oogen; ze drapeeren de zwarte falie om haar armen als bal-

letdanseressen, ze coquetteeren met haar opgesierde boertjes als herderinnen van Watteau met haar Lubins of Colins, alleen wat realistischer . . . maar het maakt nog al verschil, dit op te merken, of zijn hart aan een van deze Melanie's en Digna's te verslingeren.«

— »Dat bedoel ik ook niet. Ik wil gaarne een toost drinken op je huwelijksgeluk, huwelijkstrouw en tevredenheid, — maar ik beweer, dat wanneer je werkelijk de Don-Juan's natuur in je hadt, volgens je eigen definitie, en ooit geneigd waart geweest om, als de gravin Hahn-Hahn, met een lantaarn de ideale partner te zoeken, dat dan die neiging, hoe lang ook onderdrukt, weer naar boven zou komen. Het is geheel doortoevallige omstandigheden, dat je getrouwd en leeraar te Brakkelande bent geworden. Je begint reeds weer aan de ideale volmaaktheid van de gevonden levensgezellin te twijfelen, toen je na de eerste catastrophie opnieuw Martha's hand gevraagd hebt. Je begint na je promotie reeds te trachten, de ledige plekken in je phantasie met andere droomen aan te vullen, toen je, na de tweede catastrophie, besloten hebt, zoo spoedig te trouwen.«

— »Waarom zeg je me dat, Agee? Het was beter, dat ik het niet dacht.«

— »Om je over te halen, het portret van Rosette te verbranden.«

— »Ik kan het zonder gevaar hier houden. Wat voor kwaad steekt er in, of ik al eens naar haar portret kijk?«

— »Je moet breken met de ziekelijke gedachte, dat zij je wellicht een schooner toekomst zou beloofd hebben, dan je nu hebt.«

— »Ziekelijk? Ik geloof, dat ik op dit oogenblik

alles behalve aan ziekelijke droomen toegeef. Ik stap elken morgen vroeg, vol moed, naar de Hoogere Burgerschool, debiteer wijsheid over staatsinrichtingen, staathuishoudkunde en boekhouden alsof ik mij verbeeldde, dat de jongens er na hun eindexamen nog een minuut aan zouden denken, ik eet als een wolf, slaap als een os, bemin mijn vrouw en leef met haar in de zoetste harmonie, heb een schat van een jongen, dien ik doodeenvoudig aanbid; ... wat weet je gelukkigigers en gezonders?«

— »Welnu, geef mij dan het portret van Rosette mee.«

— »Geen quaestie van.«

— »Je doet verkeerd, Don Juan.«

— »Maar je eigen Don Juan-type,« zeide Victor, »de nuttigheids-Don Juan, door de scheppende natuur tot haar ijverigsten agent uitgekozen, en door haar met alle eigenschappen daartoe begaafd?«

— »Ik hecht er nog aan. Ik ken mijzelf niet de verzameling van verleidelijke hoedanigheden toe, die hij moest vereenigen — Koning Frans de Eerste van Frankrijk of Augustus van Saksen moeten in dat type gevallen zijn, — maar voorzoover het in onze moderne maatschappij op deugdzaam wijze mogelijk is, ga ik op zijn weg voort. Ik ben afgedwaald en heb tegen het gebod der Alma Venus in gehandeld, toen ik in een sentimenteel oogenblik Mina's afscheid niet heb aangenomen. Toen heeft de scheppende godheid, in haar hooge genade, als ge 't zoo wilt, een wonder gedaan, en Mina gered, na mij, tot straf voor mijn zonden, het ongelukkig avontuur met Lizelotte bezorgd te hebben, — al die ellende en vernedering en angst en schande, — en nu, vergeven en begenadigd, ben ik met Mina

vereenigd en met haar gelukkig, en hoop een lang leven en een groot huishouden met haar te genieten.«

— »Een troost is het, dat voor geen van onze beide Don Juan's het feest van den Commandeur, met zwa-velvlammen en bazuïngeschal de ontkenning is...«

— »Voor den mijnen zeker niet,« zeide Agee; »hij volvoert gehoorzaam den wil der goden, zij zien hem met welgevallen aan, en beloonen hem met hun uitgezochtste gaven. Zij schenken hem tevredenheid en zelfvoldoening; hij leeft tot in hoogen ouderdom als een aartsvader, en is het gelukkigst als hij op zijn gouden feest de schaar zijner kinderen en kleinkinderen, de kroon zijner grijsheid, rondom zich ziet dansen...«

— »En de mijne?«

— »Dat is geheel iets anders. De uwe is een onvol- daan artist en idealist, voor wien het bereikte nooit het begeerde is, een zwerver en vlinder, zoolang hij vrij is, die rusteloos dartelt, fladdert, zoekt, lokt, kust en koost, totdat de koude dagen komen, een regenbui hem doorweekt en in het slijk der aarde doet onder- gaan.«

— »Arme zwerver... En als hij niet vrij is?«

— »Als die Don Juan het ongeluk mocht hebben, te trouwen?... Dan is hij eerst diep rampzalig! Hij verwacht en eischt van de vrouw, een ideale vrouw, heel iets anders dan de mijne; hij vindt niet wat hij begeert, omdat het op aarde niet bestaat, hij is nu een gevangen vogel, in 't donker opgesloten, die in den blinde zingt, wanhopig en in 't wilde, in lente- tijd en herfst, bij dag en bij nacht, omdat hij niet meer weet wanneer het lente is, en in zijn blinden Don Juan's lust meent te verlangen naar bloemen en licht en muziek,... terwijl hij enkel verlangt naar het

vivisecteeren van Elvira's en Zerlines hart... Er is maar één redding voor dezen verdwaasden en verdwaalden Don Juan....«

— »En dat is?»

— »Vergeten dat hij ooit zwerver en artist en idealist geweest is, want het doet hem toch geen goed meer, ... een Don Juan worden als de mijne.... En daarom nog eens... geef me Rosettes portret! *Quod demonstrandum erat.*«

— »En ondanks alles nog eens: geen quaestie van.«

De heeren stapten naar beneden en het gesprek liep spoedig over de voortreffelijkheden en slimheden van den kleinen Johan, het voortdurende thema van bewonderende verhalen van tante, Martha en Victor, en den afgod van alle drie.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Een jaar later. Johan groeide allerliefst op, en Victor en Martha vonden het volstrekt niet onaangenaam, dat hij vooreerst alleen scheen te blijven. Hij was op zich zelf een huisvol, met zijne luidruchtigheid, zijne beweeglijkheid, zijn kinderlijke gratie en oprecht gebabbel. Tegen Victors thuiskomst sleepte hij reeds den stoel aan voor papa's plaats aan tafel. Tante Bellaert had aan hem beurtelings een tiran en een gediensstigen page. Martha liet de zorg voor zijne voeding en zijn toilet aan niemand over en verzorgde hem op hare kalme en nauwlettende wijze. Dat het knaapje den

vader, die bewegelijk en luidruchtig met hem was, meer liefkoosde dan zijne stille, nog altoos mooie, maar zwijgende moeder, was niet te verwonderen. Daarentegen had Martha meer gezag over den kleinen bengel; vaak gebeurde het, dat hij, met Victor stoeiend, plotseling naar zijne moeder omkeek, zich vergewiste, dat zij geen kwaad zag in zijne vroolijkheid, en dan weer verder lustig aan het ravotten ging met zijn vader.

Intusschen had de gemeente Brakkelande de Hoogere Burgerschool voor meisjes weer afgeschaft, zoodat Victors betrekking voor een gedeelte vervallen en zijn inkomen voor een gedeelte verminderd was. Hij had een paar malen vruchteloos gesolliciteerd naar betrekkingen in dezelfde vakken in andere gemeenten; toch niet dikwijls, want gewoonlijk werd daar de post van leeraar in de staathuishoudkunde en staatsinrichtingen door een neefje van een der leden van de Commissie van Toezicht, een jeugdig advocaat, waargenomen, terwijl boekhouden, met schoonschrijven en warenkennis vereenigd, nog wel eens aan den leeraar in de gymnastiek of aan dien in het handteekenen werd toevertrouwd. Daarenboven gaf de inspecteur regelmatig bij zijn advies de eenmaal opgevatte impressie weer, dat Victor »geen onderwijzman« was, zoodat men hem zelden hooger dan N°. 3 op de voordracht plaatste, hetgeen met afwijzing gelijk stond.

Victor had spoedig ingezien, dat de praktijk in Brakkelande niet veel geven zou. Er waren twee advocaten; de een redderde alles wat de liberale inwoners te bepleiten of te bezorgen hadden; de ander bewees dezelfde diensten aan de conservatieven en Katholieken. Zij verdeelden samen al wat er te verdeelen viel en zouden daarvan nog geen ruim onderhoud gehad hebben, als niet beide van Brakkelandische familie waren ge-

weest, en uit dien hoofde met tal van bijbaantjes gezegend waren geworden. De een hield een effectenkantoor ten name van zijn broeder, en belegde daar in Russen en Oostenrijkers de spaarpenningen der Brakkelandsche burgerij; de ander administreerde de kerkelijke inkomsten van een dozijn dorpen op het eiland, was secretaris van een paar dezer dorpen en penningmeester van eenige polderbesturen. Beiden hadden daarenboven eenige eigen inkomsten en vonden een voordeelige toekomst in de twee takken van industrie, welke zich toen juist in Zeeland ontwikkelden, de beetwortel-aanplanting en de oestercultuur. Victor vernam dit alles, maar liet zich toch bij de rechtbank inschrijven, en nam op zijne beurt de prodeo-zaken waar.

Hoezeer hij zich ook voorgenomen had, aan geen enkele »liefhebberij« meer te denken, had Victor niet kunnen nalaten, van tijd tot tijd, als Martha's veel-eischende liefde hem een kwartier afzonderlijke gedachte gunde, een schetsje te maken voor eene novelle, een versje, een tooneelstuk; niets daarvan was echter gereed gekomen. Martha beschouwde als uit den booze elke minuut aandacht, die niet op haar en op het dagwerk gericht was. Victor behoorde, als hij tehuis was, in de huiskamer; kwam het voor, dat hij op zijne kamer wilde zitten, dan kwam Martha bij hem zitten, liefhebbend en getrouw, zoodat hij met elken oogopslag naar haar moest zien. Het was gebeurd, in den beginne, dat hij alleen had willen zijn. Zij kon zich niet voorstellen, wat hij dan wilde uitvoeren, waar zij niet bij mocht wezen, en toen hij had volgehouden, had het geluid van toeslaande deuren, het geven van bitse bevelen aan de dienstboden, al zijne aandacht afgeleid. Een paar betraande oogen en een zacht ver-

wijtende blik waren zijn straf, toen hij terugkwam. »Je kunt het me toch niet kwalijk nemen, als ik zoo veel van je houd?« zeide Martha. Wanneer tante Bel laert, gelijk het nogal eens gebeurde, uit logeeren was, — want tante had hare Haagsche kennissen aangehouden en bracht een goed deel van het jaar in de residentie door, — dan was het nog erger. Martha kon zich geen minuut van Victors vrije uren voorstellen, die haar niet toebehoorde. Gebeurde het, dat Victor, in zijne kamer vertoevende om een boek te zoeken, een kwartier bleef bladeren in hetgeen hem onder de hand kwam, dan hoorde hij aan de trap roepen, met vriendelijke stem: »Zal ik je ook bijlichten? Kan ik ook helpen zoeken? Je thee wordt koud.«

Deze gehechtheid werd hem langzamerhand tot eene kwelling. Hij dacht aan het verhaal van den man, die zijne schaduw verkocht had, en dit scheen hem geen beklagenswaardige toestand meer: zijn schaduw woog hem zwaar. Hij gevoelde zich als een gevangene, en werd er wel eens ongedurig door. Martha hield haar huishouden keurig in orde, maar raadpleegde haren man ook gaarne over elke bijzonderheid, over den tijd waarop men den schoorsteen zou laten vegen en het aantal mudden aardappelen dat men zou opdoen voor de winterprovisie, over het schoteltje-toe op Zondag en het rekken van de wasch. Zij beschikte over al hare minuten te zijnen genoegen, en over al de zijne te haren voordeele. Hij bedacht niet, dat zij met dit alles niets dan goeds bedoelde, dat zij, hem haar jawoord en later hare hand schenkend, zich geheel gegeven had, zich geen andere vervulling in haar leven had gewenscht, dan zijn beeld, en dat zij voor hem elk offer van heldenmoed, ook elk offer van volhar-

ding en zelfverloochening zou gebracht hebben. Hij gevoelde alleen, dat hij aan haar, die hij zoo had liefgehad, soms met verveling, met weerzin en angst dacht, terwijl zij toch in 't geheel niet veranderd was.

De financiëele toestand van het huishouden was niet schitterend meer. Men had voor inrichting en eerste uitgaven een klein deel van Victors kapitaal moeten aanspreken, en dit was niet aangevuld geworden, zoodat Victors interest een paar honderd gulden minder was, dan in het begin. Gelukkig had hij niet, gelijk tante Bellaert, de toevlucht genomen tot Florida's en Paul-and-Pacifics, om zijn inkomsten te vergrooten. Toen waren de uitgaven voor den kleine gekomen; Martha had het huishouden op vrij grooten voet ingericht, waarvan men nu toch in het stadje zelf niet veel kon inkrimpen. De praktijk gaf niet, een deel der gemeentelijke betrekking was opgeheven; lessen, zooals de leeraren in de nieuwere talen, had Victor niet te geven; men had tante Bellaert terstond gezegd, dat de 25 gulden per maand, die zij in het huishouden bijdroeg, niet betaald behoeften te worden, zoolang zij uit logeeren was, en de goede vrouw maakte daar gaarne gebruik van. Met alles en alles kwam men een weinig te kort.

— »Victor,« zeide Martha, toen hij thuis kwam, »terwijl je uit waart, is er een briefje van Van de Weele, den wijnkoop, gekomen; we hebben hem niet vóór de vacantie zijn rekening betaald, en hij neemt de vrijheid er ons beleefd aan te herinneren.«

— »Kunnen we het doen?«

— »Nee, anders moet de belasting wachten, en dat kan nog minder; er zijn twee waarschuwingen geweest.«

— »Zijn er nog meer rekeningen onbetaald?»

— »Ja, de boekverkooper en de kleermaker. Ik zie niet in, hoe ze vóór Januari betaald zullen worden, en dan komen de nieuwe.«

— »We zullen moeten verkoopen.«

— »Het is hard,« zeide Martha, »want dat is stellige achteruitgang.«

— »Natuurlijk; als wij dit jaar duizend gulden te kort komen en ik verkoop daarom een stuk van duizend, dan komen we het volgend jaar weer duizend te kort, plus de vijftig gulden rente, en tegen dat Johangroot is, hebben we geen cent meer om zijne opvoeding te bekostigen. En toch, zonder verkoopen gaat het niet.«

— »Als we oom Borre wat te leen vroegen? Hij is je moeders eenige broer; je erft dus toch van hem.«

— »Dat gaat niet, kind; het zou immers zijn, alsof we op zijne erfenis wachtten, en ongeduldig waren dat hij ons die nog niet liet. En integendeel, ik wensch hem een lang leven; het is een beste man, wien ik niets dan dankbaarheid verschuldigd ben. Hij kon ook nog wel trouwen, en oud wordt hij zeker; de magistratuur conserveert, alle rechters worden stokoud. Ook kan het wel zijn, dat de erfenis niet meevalt; een oud jongeheer heeft veel behoeften...«

— »Ik heb op het huishouden bezuinigd wat ik kon, maar minder kan het niet, zonder werkelijk bekrimpen.«

— »Het is wanhopig.«

— »Ik heb al gedacht,« zeide Martha, »of er geen kans was, dat je er wat bij verdientet,... met vertaal- of copiëerwerk...«

— »Vertaalwerk,... ik geloof dat dat twee gulden per vel geeft...«

— »En copiëerwerk?...«

— »O, veel meer.«

— »Nu, als je dat eens probeerdet te krijgen? Je hebt heel wat uren over, die je nuttig zoudt kunnen besteden...«

— »Wat zou je er van zeggen, als ik eens dat verhaaltje, waarvan je eerst niet wildet hooren, en dat ik je toen later toch heb voorgelezen, afmaakte en het aan een tijdschrift zond?«

— »Als het wat gaf, zou ik het heel aardig vinden, maar ik vrees, dat de opbrengst niet den tijd zal vergoeden, dien je er aan besteedt.«

— »Vondt je dat verhaaltje aardig?«

— »Jawel, nogal. Maar ik las in dien zelfden tijd een boek van Wilkie Collins, en dat was veel spannender.«

— »Allicht, maar zoo kan ik het niet. Zal ik je nog eens het stuk voorlezen, dat ik er sedert bijgevoegd heb?«

— »Liever op een anderen dag. Ik heb wat met de naaimachine te werken en dan kan ik niet goed luisteren.«

— »Wil je dan boven de kachel laten aanmaken, dan ga ik daar zitten werken.«

— »Boven? Moet je daarvoor alleen zijn?«

— »Ik kan toch niet bij de naaimachine zitten werken...«

— »Je bent na den eten pas een kwartier boven gebleven, om den ouden almanak met prenten voor Johan te zoeken; je hebt van morgen vier uur les gegeven; ik zie je haast niet. ... Hoe kun je je nu verbeelden, dat ik een beletsel ben voor je werk?«

— »Ja,« zeide Victor, »dan moet je maar denken, dat het is om een tekort in de kas te vullen.«

Het spreekt van zelf, dat phantasie-werk, met deze ge-

dachte ondernomen, niet vlotte. Victor bezat trouwens volstrekt niet die oefening en gemakkelijkerheid, die de gedachte beveelt te komen, op het oogenblik dat de schrijver de pen op het papier zet; hetgeen hem in den beginne eene fraaie gedachte geschenen had, werd vaak vulgair wanneer hij haar opschreef; en na twee uren geschreven, doorgehaald, veranderd, verbeterd, gepolijst, den draad hervat te hebben, had hij geen bladzijde gereed. Hij begon echter nu *en train* te geraken. Herinneringen doemden op, oude droomen, oude figuren, verwachtingen en teleurstellingen, genoegens en smarten, gouden bergen en diepe violette zeeën, stemmen uit het verleden, liefelijk en vertrouwelijk, onbestemde klanken, vol van geheimzinnige kracht; het begon om hem te ruischen, als de wiekslag der phantasie... een in lang niet gekend gevoel van zalige verrukking begon hem te doorstroomen, het was als in vroeger tijd, hij begon de pen over het papier te laten glijden; woorden en volzinnen schenen zich te verdringen om, geordend, in sierlijk evenredige golving, aan zijne gedachte hare volle, juiste en harmonische uitdrukking te geven. Hij gevoelde zich weer gelukkig, welsprekendheid vloeide onder zijne pen,... telkens den draad der gedachte strakhoudend om haar met grillige arabesken te versieren, dan weer haar even uitvierend, om haar niet uit het oog te verliezen, zat hij met artistiek genot volzin aan volzin te rijgen, zich verheugend in hun voortgang, en hetgeen er nog te doen overbleef, met helderen scherpzinnigen blik doorspiedend..

Een bescheiden tikje op de deur stoorde hem.

— »Het is tijd voor de boterham...« zeide Martha.

— »Laat me nog even doorschrijven, ik ben op gang,« zeide Victor.

— »Neen, neen, beste man; dat is gekheid.« Martha kwam bij de schrijftafel zitten. »Je gezondheid vóór alles; de bedoeling is niet, dat je je ziek zult werken. Geloof me, op tijd naar bed en op tijd op, dat is hygienisch; morgen is het weer vroeg dag en om negen uur heb je les. Mocht het later eens noodig zijn, en het presseert, dan zal ik opblijven, totdat je naar bed gaat, maar je hier in 't holst van den nacht alleen te laten zitten blokken, daar is geen quaestie van. Al was het om goud te doen, ik mag niet toestaan, dat je ziek wordt. Je thee is ingeschonken... Ofschoon, wil je nog een kwartiertje blijven, dan breng ik je het kopje wel boven en schenk een tweede in.«

— »Neen; nu behoeft het ook niet meer,« zeide Victor met een zucht; »onder het praten ben ik toch al uit het werk geraakt; ik ga mee.«

Tegen den volgenden avond had Martha een paar vrienden gevraagd, om een partijtje te maken; toen volgde het vaste avondje bij de Bremers; twee avonden in de week waren er, waarop Victor Burgeravondschool had, en eerst over negen uur thuis kwam, zoodat er in die week van werken verder geen quaestie meer was.

Een koortsachtige, zenuwachtige stemming werd er het gevolg van; Martha's onverstoorbaar zelfbewustzijn en hare zelfvoldoening over hetgeen zij als behoorlijke zorg voor zijne gezondheid beschouwde, maakte hem gejaagd en soms wrevelig; nu hij eenmaal begonnen was, weer toe te geven aan den lust naar eigen werk in eenzaamheid, drong het hem, er mee voort te gaan.

Een volgende week kwam er nog een halve avond, een week later weer een, en na drie maanden was de kleine schepping, nauwelijks een paar vel groot, gereed. Victor wilde haar Martha nog voorlezen, vóórdat zij de wijde wereld inging, maar het vrouwtje bedankte.

— »Ik vind voorlezen uit een manuscript zoo onaangenaam,« zeide zij. »Dan is er een woord dat men niet lezen kan, dan een dat is doorgehaald; dan moet er wat bijgevoegd of veranderd worden, en degene die het aanhoort, is de dupe van al die grillen.«

— »Het was juist om te zien, of het gesprek tusschen de twee gelieven niet wat had moeten bekort worden,« zeide hij.

— »Bekort! Dat zou ik je toch nooit aanraden! Wat je eenmaal de moeite genomen hebt, op te schrijven, moet toch ook zijn geld opbrengen! Honorarium voor zoo iets wordt immers per regel betaald?«

— »Per kolom of per vel,« zeide Victor.

— »Welnu dan? Hoe meer regels, hoe meer honorarium... Dan zou toch elke regel, dien je schrap, verlies zijn!«

— »In geld, maar misschien zal het stukje in waarde er bij winnen.«

— »Voor mij is het altoos mooi genoeg,« zeide Martha, hem een kus gevend.

Victor zond de novelle naar een tijdschrift en begon terstond aan eene tweede. Na drie maanden schreef hij nog eens aan de redactie, met verzoek, hem eenig bericht omtrent al of niet ontvangst of ongeschiktheid van het stukje te doen toekomen. Op dit tweede schrijven ontving hij na eene maand bericht, dat zijne novelle ontvangen was, en bij de leden der redactie

ter keuring rondreisde. Zij werd dan ook, drie maanden nadat hij proef ontvangen had, geplaatst, en lang na afloop van het kwartaal ontving hij vier-en-twintig gulden honorarium.

— »Mij dunkt,« zeide Martha, »dat geeft niet veel; vertaalwerk of nog beter copiëerwerk, zou, dunkt me, voordeeliger zijn.«

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Het gezin der Bremers nam, gelijk Agee bij zijne beschouwing van het Don Juan-type had voorzien, al zeer spoedig toe. Na vijf jaren waren er vier spruiten, vier blozende, blonde kinderen, allen jongens, die groeiden als kool, en op de tantes Pietje, Mietje, Fietje en Grietje, door elkander genomen, geleken. Van tijd tot tijd kwamen deze jongedochters, steeds vroolijk, steeds sproetig en ijverig, logeeren, en hielpen Mina door het naai- en verstelwerk heen, dat trouw voor haar opgespaard bleef. Mina was zwak, maar gelukkig in haar blond en blozend viertal. Agee had als dokter op de gezondheid van zooveel vreemde menschen te letten, dat hij op die van zijne eigene vrouw weinig acht sloeg, ofschoon hij toch van tijd tot tijd eens informeerde, of Mina haar staal, Stout, chocolade en eieren wel gebruikte. Heel veel meer had hij toch al niet kunnen doen. De dokterspraktijk bleek zeer voordeelig te zijn; men kwam Agee van de omliggende dorpjes afhalen; hij was tot gemeente-geneesheer in twee van die

nabijzijnde kleine gemeenten benoemd, hetgeen zijn rijtuigje, paard en koetsier bekostigde. Hij had na het tweede jaar een groot huis, met grooten schaduwrijken tuin gekocht en had er na drie jaar de geheele hypotheek van afgelost.

Victor had copiëerwerk gekregen en met andere kleine bezigheden en eenige bezuinigingen, slaagde men er thans ongeveer in, *à nouer les deux bouts*. Toch scheen hem het leven grauw en onaangenaam; een gevoel van loomheid en droefgeestigheid, door niets te verdrijven, maakte zich van hem meester. Martha zag het en sprak er Agee over; de dokter wenschte zijn tong te zien en verklaarde, hieromtrent gerustgesteld, dat er met verandering van weer zeker wel verandering zou komen.

Het was in de Septembermaand, Johan was ruim vijf jaar, toen Victor eens met hem en Martha vóór den eten den »wal« omwandelde, en hun, dicht bij de poort van het stadje gekomen, een open rijtuig, met twee paarden bESPANNEN, tegenkwam. Zij gingen terzijde om het rijtuig te laten passeeren, en het was Victor, alsof de grond onder zijne voeten wegzonk.

In het rijtuig zat, beschut door een donkerrooden parasol, die een zachten schijn over haar bleek gelaat wierp, eene jonge vrouw, buitengewoon schoon, in een aller-elegantst reistoilet. Een oude heer zat nevens haar.

Victor had Rosette herkend.

— Hoe kwam zij hier? Dat deze bekoorlijke verschijning inderdaad Rosette was, betwijfelde hij geen oogenblik. Hij had genoeg het zuiver profiel, de diepe donkere oogen aangestaard, om haar nu nog, na negen jaren, te herkennen. Rosette was schooner, vorstelijker, voller van vormen en rijziger van gestalte ge-

worden, maar hoe ook veranderd, het was Rosette. Hoe kwam zij hier?

Victors ontroering was zoo groot, dat hij het niet waagde, tot Martha te spreken.

— »Van wie was dat rijtuig?« zeide zij. »Ik ken die menschen niet.«

— »Ik weet niet, dat ik het rijtuig ooit gezien heb,« antwoordde Victor.

Den volgenden dag trachtte hij te informeeren.

— »Er zijn Belgische en Fransche heeren, die hier jacht hebben gehuurd,« zeide een der leeraren hem. »Zij komen geregeld eenige dagen in September en October over, en soms komen er dames mee. De oude heer zal de heer de Greuze zijn, die bij Perelinge een klein kasteeltje heeft. Het is een goed uur rijden van hier, en gewoonlijk heeft hij rijtuig meegebracht.«

— »En is die jonge vrouw... zijne vrouw?«

Victor kon zich zelf niet begrijpen, waarom het hem moeite kostte, deze vraag op onverschilligen toon te uiten.

— »Ik weet het niet, ik heb den heer de Greuze nooit met eene vrouw gezien.«

Het was Victor, alsof zich in zijn leven eene crisis had voorgedaan. Met het fijne, edele gelaat van Rosette, half doorschijnend rose getint onder den rooden parasol, opende zich voor hem het eindeloos rooskleurig verschiet zijner jeugd, zijner liefde voor Rosette, zijner wereld vol idealen en illusies. Welk een verschil! Hoe scheen hem toen niets onbereikbaar, niets te hoog of te schoon of te edel, de toekomst open. Hoe was nu alles beperkt en begrensd, het benauwde stadje zijn horizon, Martha's goedige maar beperkte geest en eng hart zijne maat van liefdesgeluk, het instampen van boekhouden en staatsinrichtingen aan onwillige knapen

zijn werkkring, het rekenen van eenige guldens loon voor verrichte gerechtelijke formaliteiten, voor copiëer- of vertaalwerk, zijn buitenkansje. Als eenige ster in dezen nacht blonk de liefde voor zijn kleinen Johan, en deze was zoo geheel van al het andere afgescheiden, dat hij hem thans, aan Rosette denkende, vergat.

Dien avond sprak men Dr. Bremer en Mina.

— »Ik werd gisteren bij een boer te Perelinge geroepen,« zeide Agee, »en ik hoorde er, dat het geheele dorp in opschudding is. Er is een kasteeltje bij het dorp, een jachthuis, waarvan sedert jaren alleen een enkele kamer nu en dan in gebruik is geweest. Nu heeft de eigenaar, een zekere heer de Greuze, de vorige maand werklieden er heen gestuurd, en alles laten opknappen, het kasteeltje laten schilderen, de kamers luchten en behangen, den tuin laten volzetten met planten die uit Middelburg zijn aangebracht, en alles in orde laten brengen voor zijne ontvangst. Eergisteren zijn er bedienden en paarden en rijtuigen gearriveerd, een heele hofhouding, en gisteren de man zelf met zijne vrouw en de rest van het gevolg.«

— »Een oude heer?« zeide Martha. »Misschien zijn het de menschen, die wij gisteren de Kiekenspoort zagen uitrijden; donkergroene livrei?...«

— »Ik heb de livrei niet gezien.«

— »Een oude heer zat in het rijtuig, met een jonge vrouw.«

— »Ik weet niet of de mevrouw jong is, maar ik weet wel, dat de boer mij vertelde van een ouden heer.«

— »En komen zij te Perelinge wonen?«

— »Neen, zij komen er maar een paar maanden hoogstens. Mijnheer de Greuze heeft in de buurt van Perelinge en nog iets verder, te Paterskerke, te Bol-

dewijnsdijk en verder dien kant uit, eigen jacht. Nu hebben ze een heele partij gasten gevraagd, en zullen er allerlei feesten geven.«

— »Wat een idee,« zei tante Bellaert, »omdat hier in Zeeland te komen doen! Zou er iets geheimzinnigs achter zitten? Zou wellicht de hertog...«

— »Een hertog! Ik geloof niet dat het een hertog is,« viel Agee haar in de rede. »Anders hadden ze hem wel zoo genoemd; de boer zei maar: mijnheer de Greuze.«

— »Nu dan, de oude heer... Zou hij misschien aan een aanslag tegen de Republiek hebben deelgenomen, en daarvoor eerst uit Frankrijk naar België, en nu van daar naar Zeeland gevlucht zijn?«

— »Met paarden en livrei en een partij gasten? Dat zou ik niet denken, tante,« zei Victor.

— »Of, nog wat anders; ge zegt dat de mevrouw jong en schoon is.«

— »Dat heeft Martha gezegd.«

— »Misschien is de hertog dan jaloersch, en heeft hij er eene bedoeling mede, haar hier voor aller blikken te verbergen. Wie weet, welk drama aan dat reisje is voorafgegaan.«

— »Jammer, tante, dat we daar nooit iets van zullen weten,« zei Martha. »Nog een kopje thee?«

Den volgenden morgen uit de Hoogere Burgerschool komend, passeerde Victor het huis van den meekrapfabrikant, die nu geen meekrapfabrikant meer was. In die zes jaren was de meekrap-industrie in Zeeland te gronde gegaan. Men maakte tegenwoordig de alizarine goedkoopster langs chemischen weg in de fabrieken uit teer, dan, volgens de vroegere methode, door langzame

stoving uit meekrap; de heer Paludaan had dit ingezien en de bakens verzet. Hij had de reusachtige gebouwen, die men stoven noemt, verkocht of afgebroken; hij pootte nu beetwortels en had aandeelen in oesterbanken. Daarenboven was hij, door zijn filiaal te Antwerpen, steeds in relatie met Belgische en Fransche heeren, voor wier rekening in Zeeland veel geld belegd is. Paludaan administreerde hun goederen, rekende met hun pachters af, reisde heen en weer naar Antwerpen, en deed hun, voor zoover noodig, de honneurs van Zeeland.

Het kon dan ook Victor geenszins verwonderen, dat hij het rijtuig der de Greuze's voor het huis van Paludaan zag staan. Toch ging hem een schok door de leden, toen hij de groene livrei ontwaarde. Hij wist nauwelijks of hij zou doorgaan of omkeeren. Moest hij telkens op zijn pad deze herinnering weer ontmoeten? Zou Rosettes beeld hem vervolgen en hem de levensrust ontrooven?

Met langzame schreden naderde hij het huis, om den bezoeker te meer tijd te geven om het te verlaten. Vergeefs; de deur werd niet geopend, en met een gevoel van teleurstelling ging hij verder.

Nauwelijks had hij den hoek der volgende straat omgeslagen, of hij hoorde achter zich, op de hobbelige groote keien der straat, het rijtuig. Hij bleef staan, het naderde bliksemsnel; Rosette zat alleen in het rijtuig. Hij zag haar aan en groette. Een blos en een glimlach vlogen over haar gelaat; zij had hem herkend.

Wat was zij vorstelijk schoon en elegant. Hare oogen, eens zoo kinderlijk bekoorlijk, hadden nu den kalmen glans van de aanzienlijke vrouw, zich hare schoonheid bewust en deze genietende. De September-

dag was frisch; Rosette had een doek van donkerbruine chenille omgeslagen, die het rooskleurig blank van haar teint deed uitkomen. Toevallige bijzonderheid, die Victor trof; de plooi van de donkerbruine, glanzige, zijdeachtige stof, die over haren schouder was geslagen, kwam overeen met den lap goudbruin brocaat, die Rosettes portret negen jaren geleden voltooide; en nu de zon er haar gouden tint op liet spelen, was het, alsof het noodlot de herinnering in volle kracht voor zijn geest wilde doen oprijzen.

Zij had hem dus gezien en herkend. Een blos was over haar gelaat gegleden. Wat beteekende hij? Was het verontwaardiging, herinnering aan de oude liefde, onschuldig genoeg in het herkennen van een vroegeren huisgenoot?

— »Mademoiselle, vous ne pouvez vous figurer le désespoir...« zeide Victor bij zich zelf, glimlachend, aan den aanvang van zijn onvoltooiden brief denkend.

Hij had Rosette bemind, dat was zeker, en later had hij zich telkens kleine bijzonderheden voor den geest gehaald, waaruit bleek, dat ook zij hem bemind had. Wist zij, dat hare moeder hem verzocht had, niet te schrijven? Had zij zelve geen moeite gedaan om hem een briefje te doen toekomen, dat door madame Brunel onderschept was? Eene reeks van onderstellingen, die tante Bellaert eer zouden hebben aangedaan, kwamen bij hem op.

Victor was thans op die hoogte van zenuwachtige teleurstelling en bitterheid gekomen, dat zijne gezondheid op het punt was, aangetast te worden. Des avonds, als de kleine naar bed was, en hij met Martha alleen zou zijn, en zich aan het vervelende werk zou begeven, kon hij, in plaats van naar de ordelijke, nette, ver-

lichte huiskamer te gaan, voor het raam zijner kamer blijven staan en een half uur lang in het nauwe straatje kijken, terwijl het regenwater langs de goot van het pakhuis aan den overkant kletterde, en de straatlantaarn op den hoek haar flauw schijnsel in het straatje wierp. Er gingen in een uur geen drie menschen voorbij; de straatsteen blonken, zoover hij rechts en links zien kon, van den najaarsregen. Dan staarde Victor in het halfdonker en keek zijne illusiën na, verbeeldde zich wat hij had kunnen zijn, wanneer de omstandigheden anders geloopt hadden. Hij dacht zich, door het voorloopig succes opgewekt en gesteund, als schilder in een atelier, gelijk dat van Makart, met kostbare stoffen, goudgebrocheerd, behangen, met groote waaierpalm en rijke vazen bezet, met beelden en pauweveeren en trappen van donkerrood marmer, en gebeeldhouwde balustraden en galerijen, en vensters van gekleurd glas, . . . een overvloed van kleuren en golvende grillige lijnen . . . en zich zelven daarin, alles op het doek brengend, en schilderijen scheppend, schooner en idealer dan al de pracht om hem heen, in onafzienbare verte perspectieven van oneindige schoonheid openend. . . .

Of, als die beelden verdwenen, dacht hij aan zijn lust tot muziek, en hij stelde zich voor, een opera componeerend, vrij beschikkend over al de rijkdommen van het orkest, de violen doende zingen en de violoncellen ruischen, het zilveren getokkel der harpen huwend aan het aangrijpend geluid der pauken, een stroom van harmonie uitgietend in zijn duizendtonig orkest, en met trompetten en trombones, met orgel en klokgeklep de macht van den muzikalen donderstorm ondersteunend. En daartusschen zouden zich de drama's van gevoel en

hartstocht ontwikkelen. Wonderschoone prima donna's zouden hare zijden kleederen over het tooneel laten slepen en in melodieuze klachten uitdrukking geven aan hare diepgevoelde smart; in weemoed verzonken zou het publiek luisteren naar het wegsterven van haar welluidenden klaagzang, naar het juichen van het liefdelied, naar het smeeken der wanhoop; alle betooveringen zouden vereend zijn, poëzie, muziek, decoratief; in alles zou zijn hart kloppen, en hij zou dien harteklop meedeelen aan duizenden die met hem gevoelden, die hun adem zouden inhouden, terwijl de gasvlammen trilden op de maat der machtige orkestsymphonie, der ruischende koren.

Of, . . . hij had dichter zullen worden . . . Wel was de almanakpoëzie, nu hij ze later had overgelezen, slechts een vormeloze proeve geweest, om hetgeen hij had bedoeld, uit te drukken, en zelfs de novelle, zooveel later geschreven, was slechts een vluchtige greep in leven en verbeelding; maar hij stelde zich het genot voor, gedachten weer te geven in klanken en woorden, wier juistheid hun welluidendheid zou evenaren, die, — evenals bij de piano met elk akkoord eene reeks van verwante tonen, er boven en beneden liggend, meeklinken, — ook door hunne plaatsing en verbinding eene reeks van gevoelens en beelden, schooner en verhevener dan het gewone woord, nieuwer en edeler en in hun half uitgesproken aanduiding geheimzinniger en bekoorlijker, voor den hoorder zouden doen opdoemen. . . Hij gevoelde, dat hij ook zulk een kunstenaar had kunnen worden.

Of, . . . nog weer anders . . . hij droomde zich een prins der wetenschap. Een tijdlang had de rechtsstudie hem met gloed vervuld. Een rechtsbegrip, eene uiting

van den menschelijken geest, die naar waarheid en orde streeft, na te sporen in zijn vroegsten en oudsten vorm, zooals het zich aan den nog kinderlijken, en toch reeds goddelijken geest van den mensch heeft ontworpen, het te volgen in zijne ontwikkeling met den mensch, gewijzigd door een stroom van andere begrippen, die zijn loop kruisten of er tegen opdrongen, toch steeds na elke worsteling weer overwinnend, na elke revolutie meer zegevierend optredend, . . . dat rechtsbegrip nog meer te volmaken, te zuiveren, te veredelen en juister te maken, uit te vinden in hoever daarin wijsbegeerte en maatschappij tot het edelste compromis konden komen, en den uitslag zijner onderzoekingen en overdenkingen aan de menschheid aan te bieden als een korrel zuiver goud uit den smeltkroes der wetenschap, . . . ook dit was eene schoone taak geweest, en Victor had een oogenblik gedacht, dat hij er toe bestemd was.

En dat alles was voorbij . . . In het provinciestadje opgesloten, elk uur van den dag ingenomen door het vervullen van een drogen, dorren plicht, met de vrouw tegenover zich, die in hare tevreden plichtsbe-trachting en kalme echtelijke gehechtheid niets begreep van wat zijn genot en zijne illusie had kunnen zijn, moest hij het leven voortsleepen. De toekomst was voor hem als de natte grauwe muur in het straatje tegenover hem, op twee meters afstands . . . regenachtig en grauw en begrensd. En hij gevoelde bovendien, dat met elken dag, met het verdwijnen der jeugd, die gevoeligheid voor veelsoortige indrukken, die gloed en geestdrift en werkkraft, die den dichter, den schilder, den wijsgeer, den scheppenden musicus maakt, door het niet gebruiken er van verstompte; dat het hem nu reeds

moeielijker was, zich geheel in de schoone wereld zijner hersenschimmen te verplaatsen, en zich aan de wereld van alle daagscheid, zorgen, bekommelingen en schulden te onttrekken, dan dit hem zeven jaren geleden was geweest. Zeven jaren verder, en hij zou een man zijn als iedereen; Agee zou hem kunnen feliciteeren en zeggen: »zie zoo, nu ben je eens een gewoon mensch, zoo mag ik je zien, goed geëvenredigd, geschikt voor de wereld en tevreden met de wereld. Zoo kun je oud worden en een nuttig mensch en staatsburger zijn, zooals iedereen om je heen.«

Zooals iedereen, ... Victor verachtte met groote in-nigheid het stel menschen, waarmede elke dag hem in aanraking bracht, en waarvan hij enkel de vulgaire zijde zag.

En Martha zou tevreden zijn en zeggen: »zie zoo, nu merk ik eerst, dat je me geheel toebehoort, zooals ik aan mijn man geheel toebehoor. Ik heb immers geen andere gedachte, dan het je aangenaam te maken, je moet ook geen andere gedachte hebben. Ik zorg op de zuinigste, ordelijkste manier voor het huishouden, en maak dat er niet meer uitgegeven wordt dan noodig is, en we het er zoo goed mogelijk van hebben; jij zorgt, dat er zooveel mogelijk in kas komt en je elk half uur van je tijd ten nutte van vrouw en kind gebruikt, of wanneer het er op kan overschieten, gepaste genoegens met hen deelt. Dat moet iedereen doen, die getrouwd is en zijn plicht vervult. Nu wordt je zooals iedereen.«

Zooals iedereen... En Victor zeide, terwijl hij het gloeiend hoofd tegen de vensterruiten drukte en in de straat staarde, dat hij niet had moeten worden zooals iedereen...

Had een ander ook dien strijd? Waren er om hem heen menschen, die een verloren pad in de wildernis, evenwijdig met het zijne, volgden? Hij wist het niet. Hij had immers ook geen vertrouwelingen, daar zij, als naaste vertrouweling hem aangewezen, hem niet begreep en niet in hem kon gelooven. Hij wist, dat er rijke dilettanten en Maecenaten zijn, dwepend met kunst en kunstenaars, en hield het er voor, dat hunne periode van ontwikkeling, gelijk de zijne, verzuimd was, en zij, buiten staat om ooit de verloren jeugd met hare hoop en hare kracht in te halen, hun schatten aan anderen, jongeren, besteedden, om zich het genot van iets schoons voort te brengen, bij procuratie te gunnen, en zich terug te denken in den tijd, toen zij zelf met hoop op goeden uitslag de hand aan het werk hadden kunnen slaan. Hij wist ook, dat er arme talenten bij menigte ongebruikt en onontwikkeld begraven worden; het zijne zou daartoe behooren, zijn zieleleven zou in den knop gebroken worden, verdorren en vergaan, voor eeuwig.

Als Martha gewild had... Maar hij had zelfs het begrip van hetgeen hij verlangde, niet kunnen doen opkomen; zij had niet kunnen vermoeden zelfs, dat de prijs, waarnaar hij wilde dingen, wel twee of drie jaren huwelijks waard was, zelfs met den meer dan onzeker uitslag in het verschiet; zij had niets gezien dan zich zelve en haar engen horizon, en had het zelfs misdadig geacht, dat hij in gedachte den blik naar de sterrenwereld daarbuiten richtte...

Na zich met deze gedachten en hersenschimmen, — die te levendiger waren, omdat zij zich nooit aan de werkelijkheid gestooten hadden, en hij niet de moeiten en bezwaren en teleurstellingen van een werkelijk

kunstenaarsleven ontmoet had, — te hebben opgewonden, ging hij naar de huiskamer, en het was niet te verwonderen, indien hij er stil naast Martha zat, en zijne taak in doffe somberheid afwerkte. Zij arbeidde zwijgend aan huishoudelijk goed, wierp van tijd tot tijd een bezorgden blik op hem; en nam zich voor, er nogmaals Agee over te spreken, en te vragen of die haren man niet wat poeders of drankjes kon geven voor zijne geheimzinnige kwaal. Het was toch onnatuurlijk; het moest ongezond zijn. Beiden waren zich bewust, dat hun gedachten niet samengingen; beiden gevoelden zich op het punt om samen ongelukkig te zijn.

EEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Den volgenden dag kwam er een briefje van den heer Paludaan, of mijnheer Rathenius ook gelegenheid had om in den loop van den avond even aan te komen.

— »Wat kan dat wezen?« vroeg tante Bellaert. »Wat zou er bij Paludaan gebeurd zijn, dat hij Victor wil spreken? De man zag er mij, toen ik hem gisteren tegenkwam, al zoo zonderling uit. Ik denk dat hij faillieren wil, en nu Victor tot raadsman verkiest, omdat de beide andere advokaten op de hand zijner crediteuren zijn.«

— »Maar, tante, hoe komt u er aan?« zeide Martha. »Niemand heeft ooit aan de soliditeit van Paludaan's vermogen getwijfeld; daarenboven is zijn vader lid van

de Eerste Kamer en eigenaar van allerlei gronden hier in de buurt.«

— »Nu, kind, het is maar een vooronderstelling.«

Victor werd, bij Paludaan komend, met de gewone hartelijkheid ontvangen.

— »Ik zou bij u gekomen zijn,« zeide de heer Paludaan, »maar de bundel papieren is nogal groot; u zoudt hier kunnen zien, wat u er uit noodig hebt, en dat laat ik u dan brengen.«

— »Wat is de zaak?« vroeg Victor.

— »Er is hier dicht in de buurt, te Perelinge, eene familie de Greuze aangekomen, uit Brussel. Ik heb voor den heer de Greuze de belangen zijner bezittingen daar sinds jaren waargenomen, alles geadministreerd, met de eigenaars van belendende perceelen contracten gesloten, wederzijdsche verplichtingen afgehandeld, en alles gedaan alsof het voor mij zelf was. Zoo heb ik ook altoos getracht, alle moeielijkheden op den weg van onderlinge schikking en overeenkomst uit den weg te ruimen. Men zegt toch: een slechte transactie is beter dan een goed proces.«

— »Uit practisch oogpunt soms, uit juridisch oogpunt niet.«

— »Uit het oogpunt van den cliënt, niet uit dat van den advokaat,« antwoordde Paludaan lachend; »dat begrijp ik. Het is mij ook bijna altoos gelukt, eene redelijke transactie te verkrijgen, en processen te vermijden. Eenige kleine zaakjes werden door Mr. De Bondt Visscher voor mij behandeld en liepen niet zeer voordeelig af. Nu is echter de graaf de Greuze-Yvelin er zelf, en een zijner bureu, een koppige boer, doet hem een proces aan, waarbij nog al een ernstig belang in het spel is. De boer heeft Mr. De Bondt Visscher

tot advokaat gekozen, en deze heeft zich met de zaak belast. Nu was gisteren mevrouw de Greuze hier, om mij te zeggen, dat haar man niet aan schikking dacht, en dat de zaak moest doorgezet worden. Ik zeide haar, dat ik weinig lust had om de zaak aan Jhr. Ludovicus in handen te geven, omdat zijn neef, de rechter, een onzer politieke tegenstanders is, dat we dus een advokaat uit Middelburg er over zouden raadplegen. Vergeef me, ik dacht er in 't geheel niet aan, dat ge ook aan praktijk doet. Maar zij wist dit. — Woont hier niet een mijnheer Rathenius, die advokaat is? vroeg zij. Zij had uwen naam hooren noemen, en wilde dat ik u over de zaak spreken zou. Hebt ge lust, de papieren eens te onderzoeken?»

Victor bladerde in de papieren; zijne gedachten waren echter bij Rosette.

— »Heeft mevrouw de Greuze u dat gisteren reeds opgedragen?» vroeg hij.

— »Dat is te zeggen,« antwoordde Paludaan, eenigszins verwonderd over Victors vraag; »gisteren morgen was zij hier, wij hebben de zaak besproken, en zij scheen wel tot schikking bereid. Van morgen echter is zij teruggekomen en heeft mij gezegd, dat haar man van schikking niet weten wilde; toen noemde zij mij uw naam en verzocht mij, u terstond in kennis te stellen van de zaak, en u te verzoeken, zoodra u de papieren hadt ingezien, naar de Ermitage te komen, om verslag te geven, en den heer de Greuze van raad te dienen. Mevrouw de Greuze kent u, geloof ik? Zij vroeg zeer omstandig naar u.«

— »Ik geloof wel, dat ik haar ken; ik meen haar gisteren in het rijtuig te hebben zien passeeren. Komt de graaf de Greuze nooit in de stad?»

— »Hij is een hartstochtelijk jager. Hij is den geheelen dag met eenige vrienden, die hij genoodigd heeft, in het veld. Er is sedert jaren op zijn gronden bijna niet gejaagd, en de stroopers hebben het er, dank zij mijne zorgen voor goede bewaking, niet al te erg gemaakt. Hij vindt er dus overvloed van wild. Het is wel gelukkig voor hem, dat hij alle zaken aan zijne vrouw kan toevertrouwen.«

— »Is de graaf de Greuze van denzelfden leeftijd als zijne vrouw?«

— »Nee, de gravin zal ongeveer zes- of zeven-entwintig jaar zijn; hij is een zestiger.«

Het was Rosette, en zij was dus den volgenden dag, na eerst in eene schikking te hebben toegestemd, teruggekeerd, omdat zij hem gezien had. Zelfs Paludaan scheen dit begrepen te hebben. Zij had haren man overgehaald om het proces te beginnen, omdat zij begreep, Victor als advokaat te kunnen uitnoodigen. Zij wachtte hem op hare Ermitage, tot hij verslag kwam doen.

Geheel geschokt en in gedachten verzonken, ging Victor naar huis.

Wat was Rosette hem geweest? De tekst, hem door Agee voorgelegd, kwam hem in gedachte:

Elle ne croyait pas, dans sa candeur naïve,
Que l'amour innocent, qui dormait dans son coeur,
Pût se changer un jour en une ardeur plus vive,
Et troubler à jamais son rêve de bonheur....

Was het haar zoo gegaan? Hem zelf zeker. Wat mocht Rosette hem zijn? Niets. Welken indruk had zij op hem gemaakt? Een onuitwischbaren, die nu met alle kracht weder in hem opkwam. Nooit had hij vol

vuur en frischheid en geestdrift gedacht, zooals toen; nooit had hij eene vrouw gezien, die hem zoo edel en echt vrouwelijk had geschenen, als het donkere, gratieuze dochtertje der modiste. En die Rosette was nog even schoon; zij had hem niet vergeten, en beminde hem wellicht nog. . . .

Victor was geen losbol, niet misdadig, zelfs in het binnenste van zijn hart niet, maar het was hem onmogelijk, de gedachte aan deze vrouw, die hem als de fee zijner jeugd verscheen, en hem nu in volle schoonheid weder voor de oogen gekomen was, van zich te zetten. In het half onnatuurlijke licht, den kunstmatigen rozegloed van haar parasol, was zij hem als iets bovennatuurlijks, eene verschijning, eene heilige voorgekomen; hij stelde zich haar ook niet voor als eene wereldsche vrouw, wier bezit hij begeerde, maar als een engel zijner phantasie, aantrekkelijker, geheimzinniger en bekoorlijker.

— »Wel,« zei tante Bellaert, »wat is er bij Paludaan?«

Er was over tante langzamerhand iets schoonmoederachtigs gekomen, dat Victor niet altoos kon verdragen. Hij antwoordde dus kortweg:

— »Niets bijzonders, tante, zaken.«

Tante zweeg, en breide haar »palinggraatje« verder.

Een oogenblik later, toen Victor naar zijne kamer was gegaan, kwam Martha bij hem.

— »Wat hebt ge toch met tante gehad? Tante is niet te genaken.«

Victor vertelde, hoe gering de aanleiding was geweest.

— »Was het iets, dat je haar niet zeggen kondt?«

— »Och, je weet hoe tante is: van elke kleinigheid maakt ze een historie. De zaak is, dat Paludaan me een klein procesje had op te dragen, voor een Belgisch heer hier in de buurt. Als ik dat nu aan tante zeg, moet ik haar het proces van stukje tot beetje uiteenzetten; ze vraagt naar alles, geeft haar adviezen, en informeert of ik wel alles doe, zooals zij het gezegd heeft, alles uit goedhartige zorg. Nog gelukkig als ze niet den eersten keer, dat we De Bondt Visscher spreken, hem ons systeem oververtelt.«

— »Nu overdrijf je; maar misschien is het toch ook maar beter, tante er niets van te zeggen.«

Martha vertrok en kwam bij tante Bellaert.

— »Vreemd, dat Victor van die zaak met Paludaan zoo'n geheim maakt,« zeide tante. »Er zit dan toch zeker wel iets heel gewichtigs achter. Wie is mevrouw Paludaan van zich zelve?«

— »Een juffrouw Kardoës.«

— »Kardoës? Dien naam ken ik niet. Een Zeeuwsche naam? Is ze hier uit de stad?«

— »Neen, uit Rotterdam.«

— »Kardoës, het doet denken aan Cartouche. Misschien dat het daarom een vreemden indruk op mij maakt. Wie weet, of zij niet afstamt van den rooverhoofdman, en Paludaan gehoord heeft van gestolen schatten, die hier of daar begraven zijn; hij is nu Victor aan 't raadplegen of er kans is, ze terug te krijgen, zonder dat de Fransche regeering er aanspraak op maakt. De goederen van Cartouche zijn natuurlijk alle bij het vonnis van terdoodveroordeeling verbeurd verklaard en aan den Staat vervallen.«

— »Maar, tante, hoe kunt u toch zoo ver denken? Er is geen quaestie van, voor zoover ik weet.«

— »Wacht, heeft de vrouw van den directeur, die altoos over iedereen alles en nog wat weet, ons niet eens eene confidence gedaan omtrent de vrouw van Paludaan's broer?«

— »Ja, ik geloof, dat Willem Paludaan haar inder-tijd nog als buffetjuffrouw in een klein herbergje heeft gevonden, en haar toen zijn hart en hand gegeven. Zulke huwelijken, puur uit liefde, komen hier vele voor.«

— »En wat kan Victor daarmee te maken hebben?«

— »Niets, voorzoover ik weet.«

— »Hij zeide toch: Niets bijzonders. Nu lijkt me zoo'n buffetjuffrouw, die zich laat schaken door een jongmensch van familie, niet veel bijzonders; dus dat is een *indice*. Zou Paludaan Victor hebben willen raadplegen over feiten, die er vroeger al waren voorgevallen?«

— »Maar, tante, wat kan Victor, die pas vijf jaar hier is, van hun vroeger huwelijk weten?«

Tante zweeg, ging met haar breiwerk voort en borduurde tusschen de draden eene reeks van lange romans, waarvan het duister verleden der doodonschuldige mevrouw Paludaan de intrige vormde.

Toch had tante nog eene andere bekommering. Het denkbeeld van haar *bureau de mariages*, door Victor zoo plotseling te niet gedaan, bleef haren geest streelen en kwellen. Het had haar zoo toegelachen; zij betreurde het bijna, dat men er niet, door den nood gedrongen, toe had moeten komen. Al was het dan ook niet om geld en gewin, dan toch uit liefheerij, kon zij wel eens probeeren, menschen die voor elkander bestemd waren, maar elkander nog niet gevonden hadden, bijeen te brengen. Het huwelijk was toch de gelukkigste toe-

stand van het menschedom; bijna alle romans eindigen daarmede, als gehoopte belooning voor de afgestreden helden en heldinnen; en tante Bellaert vond, dat het genot, romans te schrijven, nog niets moest zijn, in vergelijking van het genot, romans *en action* te maken. En in Brakkelande zou tante, althans wat de eene helft van de candidaten, de vrouwelijke, betreft, ruim materiaal om gelukkig te maken, gevonden hebben. Toen er eens in de klasse gesproken werd van de gewoonte in Duitsche landstadjes, om op sommige heiligendagen de huisdeuren van de huwbare jongedochters met groen en bloemen te versieren, merkte een der kleine Paludanen op: »Nu, als ze dat hier deden, zou de heele stad groen zien!» En inderdaad, als tante zoo de huizen van markt, kade en voornaamste straten in gedachte langs wandelde, verbaasde zij zich zelve over het leger amazonen, dat het stadje opleverde. Hier waren vijf ongetrouwde zusters van achttien tot veertig, daar vier of drie, in een enkel geval waren er zeven, en steeds scheen het meer en meer, alsof de bevolking zich in de vrouwelijke linie wilde voortplanten. Waar bleven de jongens? Er gingen er naar Leiden en Utrecht studeeren, naar Breda en naar Kampen voor den dienst, naar Willemsoord en den Helder voor de marine, naar Amsterdam en Rotterdam en Duitschland en Engeland voor den handel, naar de Oost en de West, en de pupillenschool en het seminarium, maar te Brakkelande bleven er geen. Van tijd tot tijd kwamen ze later hun ouders bezoeken, met meisjes uit andere oorden des lands; maar om de meisjes in Brakkelande kwam niemand. Het was treurig, tante Bellaert zag het, en had reeds lang gepeinsd, hoe daarin verandering te brengen. Haar geest van combinatie kon niet missen, bijeen te brengen.

wat bijeen behoorde, en zij besloot de voorzienigheid van de Brakkelandsche jonge meisjes te zijn.

Zij ging haar lijstje na, en begon al dadelijk, om het werk wat methodisch te maken, met een aantal namen te schrappen. Er was bij voorbeeld een zevental, dat zich bij de noodzakelijkheid, Vestalen te blijven, scheen te hebben neergelegd. Zij hadden zich fanatiek aan de muziek overgegeven, reisden *en club* naar Keulen of Bonn, als er muziekfeest was en haalden den neus op, als iemand in haar bijzijn over muziek durfde spreken. Ook vormden zij, buiten de zangvereeniging, een afzonderlijk zanggezelschap, dat een eigen Duitsch directeurtje onderhield, en zongen en speelden niets dan klassiek-Duitsche muziek. De jongste van het zevental was even dertig jaren, en kleepte zich naefjeugd; zij werd door de anderen als »het kind« beschouwd, mocht de solo's zingen, werd door de anderen gekust, en trippelde met sylphidenpas over het Brakkelandsche marktplein, om chocolaadjes te koopen. Wanneer er iets »te doen« was, een bal op de sociëteit, legden de zes oudsten wat bij elkander, om »het kind« een nieuwe japon er voor te geven, en hielpen haar om die te maken. De zes oudere feëen hadden ook nog een geheime hoop, dat de directeur eens op »het kind« verlieven zou, en keken er met aandoening naar, als hij haar, met horten en stooten, de solo's hielp instudeeren. De directeur had echter noch voor de muzikale begaafdheden van »het kind,« noch voor haar uiterlijke bekoorlijkheden eenige achting, en zeide in vertrouwen tot een landgenoot bij een glas bier: »Die Pauwtjee ist eine Gans, und nicht einmal eine Fette.«

Tante Bellaert onttrok dus aan dit zevental hare sympathie, en schrapte behalve deze nog eenige andere

groepen en personen van haar lijstje, maar bouwde des te ijveriger luchtkasteelen voor de rest. »Mij dunkt, Menno Eljot en Therese van Wieren, . . . dat was een geknipt paar,« dacht tante, en zij polste er den jongen Eljot over; zeer langzaam en zeer voorzichtig, maar toch met het resultaat, dat de jonge Eljot haar verder uit den weg bleef. Toen dacht zij over dezelfde Therese en den zoon van Paludaan, die bij zijn vader in de zaak was. Alvorens er den jongen Paludaan over te spreken, wierp zij er bij mevrouw van Wieren een appeltje van op.

— »De Paludaans!« riep mevrouw van Wieren, »we denken er niet over! Paludaan's grootvader en Van Wieren's oud-oom hebben indertijd, onder Louis-Napoleon, samen in den Raad gezeten, en toen zulk een twist gehad over het aanstellen van een tweeden politie-agent, dat de families sedert dien tijd eene doodelijke veete tegen elkaar hebben. Ik ben maar aangetrouwd, maar ik zou er Van Wieren niet van durven spreken. En dat weet Therese ook wel; ik verwonder me, dat u hebt kunnen meenen, tusschen hen eenige genegenheid op te merken. Opschool in de klasse wordt nooit een Van Wieren naast een Paludaan gezet. Iedereen in Brakkelande weet dat.«

Deze mededeeling was voldoende om tante Bellaerts phantasie, in plaats van haar uit te dooven, aan 't werken te brengen. Romeo en Julia! De Montecchi en Capuletti! Als nu eens Therese toch op Piet Paludaan verliefd werd, een slaapdrank innam en in het familiegraf ontwaakte, waar dan juist Piet Paludaan zich van het leven beroofd moest hebben!

Zij zeide tot Piet Paludaan: »Zooeven passeerde hier Therese Van Wieren; ze ziet er wel lief uit, vind je niet?«

— »Juffrouw van Wieren? Hoe is 't mogelijk? Kunt u dat meenen? Ze ziet scheel; dat doen al de Van Wierens, dat is een familiekwaal!«

Tante had dus geen zegen op haar werk, en werd reeds ontmoedigd, toen zij plotseling een paar dankbare en gewillige cliënten kreeg. Agee's twee middelste zusters, Mietje en Fietje, kwamen bij Mina logeeren, en tante had spoedig den indruk gekregen, dat beide gezonde, vroolijke, levenslustige meisjes, niets liever verlangden dan te trouwen.

— »Nu heeren voor haar opgezocht!« De twee meest disponible waren twee jeugdige leeraren aan de Hoogere Burgerschool, de een doctor in de philosophie, de ander candidaat. Tante beduidde aan Martha, dat men de Agee's met hun logeetjes een beleefdheid moest aandoen en hen een avondje vragen.

— »En... zoo vier uit één huis... dan moeten we er een paar anderen bij hebben. Wat zou je denken van Marzowijn en Rakijn, de twee jonge collega's van je man?«

— »Vijf dames en vier heeren, .. dat gaat, tante. Dan hebben we een whisttafeltje en een quadrille met een »stil handje.« De meisjes Bremer moeten niet worden aangemoedigd om piano te spelen, want dat is dunnetjes, en een kaartje leggen hebben ze verleden jaar bij Agee en Mina geleerd.«

Het »avondje« werd dus gevraagd, en tante begon met te observeeren. Mietje zou wel bij Marzowijn passen, en Fietje bij den jongen Rakijn. De speeltafeltjes werden zoo verdeeld, dat Agee, Victor en Mina met tante whistten, en de jongelui bij elkander waren; Martha, als huisvrouw, had verkozen aan het tafeltje met het »stille handje« te zitten, dan kon ze tusschen-tijds eens wegloopen als Betje de tafel dekte.

Tante speelde uiterst verstrooid. Zij renonceerde troef, scheen blind voor de inviten, annonceerde *sans about* zonder kans op drie slagen te hebben. Agee, die zeer goed speelde en gaarne tantes *partner* was, herkende haar niet, maar tante genoot: Marzowijn en Mietje waren allervroolijkst en allervertrouwelijkst met elkaar. Fietje en Rakijn plaagden elkaar, zoodat tante, denkende aan: »Was sich liebt, das neckt sich,« ook daar verstandhouding meende te bespeuren. Er werd gequadripleerd »met knoeien,« — anders was het geen spel, beweerde Marzowijn; — men speelde *misère* met *ponto sec*, rekenend op het neergooien, polste elkaar over de te maken troef, en waarschuwde elkaar tegen dat de *vole* zou komen. Rakijn, als de jongste, was in den beginne geneigd, om het serieuzer op te nemen, maar Fietje kocht hem met een troef om. Onder de hand deed zij hem een spadille over, die hij in zijn spel zette, en er haar een klein kaartje voor in ruil gaf.

— »*Misère ouverte!*« annonceerde Fietje nu.

— »*Quatre quarts* azen!« liet Rakijn volgen; »dat gaat er boven!«

— »Ja, dat kun je begrijpen,« lachte Fietje, »dan moet ik mijn spadille terughebben, dan ga ik mee en maak fijn troef!«

— »Eens gegeven blijft gegeven! Dan is het ook nog maar *trois quarts*.«

— »Dat is niets! Geef hem maar op, dan ga ik mee!«

Mietje en Marzowijn hadden intusschen hunne spellen zoo gearrangeerd, dat Mietje twee heeren had, een vrouw en nog zes troeven.

— »Nu, wat wordt er gespeeld?« zei Mietje.

— »*Trois quarts* azen!« zei Rakijn, die intusschen spadille had teruggegeven.

— »Dan ga ik er boven; ik heb solo! Zoo komen de knoeiers te pas!«

— »Ik zou wel eens willen weten, hoe eerlijk je aan je solo bent gekomen,« lachte Fietje.

— »Dan hadt je maar moeten opletten, Fie,« zei Mietje, »in plaats van te knoeien, dan hadt je 't kunnen zien. Alsjeblieft, je zit voor.«

Tante had zooveel genoeg in het waarnemen van dit gezellig tooneel, en van de bewonderende, hartelijke blikken, waarmede Marzowijn Mietje scheen te omwikkelen, dat zij een allerondankbaarst *partner* werd.

— »Hoeveel azen hadt u?« vroeg Agee, toen er *sans atout* gespeeld was.

— »Geen een,« zei tante.

— »Hé, ik dacht dat u er twee hadt; ik had er ook twee.«

De slagen werden nagezien, en het bleek dat tante en haar *partner* inderdaad de vier azen gehad hadden.

— »Ik dacht aan een ander spel,« zei tante.

Aan tafel plaatste tante Bellaert Mietje naast Marzowijn, en had innig genoeg, toen zij zag, hoe goed de jongelui het samen konden vinden. Rakijn en Fietje waren minder toeschietelijk, maar één succes per avond was toch reeds een rijke triomf. Tante was in haar beste humeur.

Toen de jongelui vertrokken waren, zeide zij:

— »Wat zou dat een aardig paar zijn, Martha; die Marzowijn en Mietje Bremer; en ik geloof ook, dat zij elkaar wel bevielen voor een eerste kennismaking.«

— »Ik geloof,« zei Martha, »dat zij elkaar al van vroeger kenden.«

— »Zeker,« zei Victor, »ze zijn in stilte geëngageerd. Wist u dat niet? Sedert ze den tweeden keer bij Mina logeerde; 't is nog geheim gehouden, omdat ze toch nog vooreerst niet aan trouwen kunnen denken, maar 't is al meer dan een jaar er door.«

Tante besloot hare roeping als Voorzienigheid voorzoekende harten voorloopig niet verder te volgen, daar zij er toch alleen succes van bleek te hebben, waar de overeenstemming ook zonder haar wel tot stand gekomen zou zijn.

TWEE-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Victor zag de papieren in, raadpleegde zijn wetboek, sloeg de jurisprudentie over het geval na, en maakte eene soort van advies op. Er ontbraken hem echter nog eenige bijzonderheden, en hij begaf zich naar Paludaan om ze te vernemen.

— »Ik kan u niet geheel op de hoogte helpen,« zeide deze; »maar het beste is, dat ge een rijtuigje neemt en even naar de Ermitage rijdt. De gravin wilde toch met u overleggen; dat gaat dan in eene moeite door.«

— »Ik heb dezen namiddag les; ik zal dus morgen-namiddag gaan.«

— »Als Victor uit rijden gaat,« zeide tante Bellaert tot Martha, toen zij van het bestellen van een rijtuig hoorde, »had hij ons ook wel mee kunnen vragen; de kosten zijn dezelfde.«

— »Het is eene conferentie over zaken bij een nieuwen cliënt,« antwoordde Martha. »Wie weet, hoe lang hij door het bespreken van de zaak bij den cliënt zal worden opgehouden; zoolang konden we toch niet in het rijtuig blijven zitten, en Perelinge is geen plaatsje met mooie wandelingen. De graaf zou ons misschien opmerken en ons binnen noodigen, en voor een eerste bezoek, dat Victor er brengt, zou hij niet den schijn willen hebben, een cliënt van rang terstond zijne familie te willen opdringen.«

— »Een graaf!« riep tante uit; »hier in Zeeland!«

Tante leefde blijkbaar onder den indruk, dat graven alleen in de Haagsche hoflucht konden tieren.

Martha had reeds spijt, dat zij het woord genoemd had.

— »Een graaf,« herhaalde tante. »Wat is het er voor een? Met een dozijn namen zijn de Hollandsche graven uitgeput. . . En wat komt die hier doen?«

— »Het is een Belgische graaf, de Greuze, dezelfde, waar u een dag of wat geleden een hertog van wilt maken.«

— »O, die? En weet men nu al, wat hij hier komt doen? Zou hij uitgeweken zijn voor een duel, of zit er een van die groote schandalen uit de Belgische hooge aristocratie achter, waarover de couranten het in den laatsten tijd zoo druk gehad hebben?«

— »Als u 't hem eens gingt vragen! Maar het is een graaf, die hier elk jaar komt jagen, en die nu een proces met een zijner burens heeft.«

Tante zuchtte; het geval viel haar tegen, maar zij dacht er het hare van. Zij besloot, Victor uit te hooren, zoodra deze van de reis terugkwam.

Victors rijtuig had spoedig het uurtje tijdens afge-

legd, dat het stadje Brakkelande van het landelijk dorpje Perelinge scheidt. Hij was er zelden geweest. Een enkele maal had een rijtoer hem dien weg opgevoerd, maar de meest gewone toeren maakte men langs de andere zijde van het eiland, waar de weg, een reeks van schilderachtige dorpen voorbij, naar een hoog punt aan de Schelde voerde, en men aan de eene zijde Zeelands rijke landerijen kon overzien, aan de andere den grooten riviermond, bijna eene zee, met de voorbijsnellende stoombooten en de tallooze zeilen in de verte. Langs den weg, dien Victor thans reed, vond men ook niet die vele driesprongen, mollige plekjes, waar twee dijken elkaar ontmoeten, door een groepje boomen beschaudwd, waar de gezelschappen »pleisteren«, en die de koetsier even goed kent als de dorpsherbergen, tevens raadhuizen, (het was vóór de drankwet), waar hij uitspant of de paarden laat drinken. De weg naar Perelinge was betrekkelijk dor en eenzaam; Victor had al den tijd om zijne gedachten met den najaarswind, die hem tegemoet kwam, te laten zwerven. Hij had zijn Fransch in den Haag goed onderhouden en sprak het nog vloeiend; het gesprek zou hem geen zwaarigheid geven, of hem niet doen zeggen wat hij niet bedoelde. Er was daarenboven eenige kans, dat hij den graaf zelf ontmoette en met hem de zaak kon afhandelen. Hoopte hij het? Hij had op die vraag zelf moeielijk antwoord durven geven, want de waarheid was, dat hij het niet hoopte.

Eindelijk reed men het hek binnen. Hoe was de eenzame Ermitage, die jaren lang had leeggestaan, veranderd, en hoe kon men zien, dat een smaakvolle vrouwenhand, die geen middelen behoefde te ontzien, aan het werk geweest was. Het klimop was niet weggenomen van den eenen vleugel, en omrankte nog

alles met zijn donker bekleedsel; maar daartegen kwamen, feestelijk en kleurig, de pyramides van bloeiende geraniums uit, tegen de penanten, tusschen de bruine terrasdeuren, aangebracht. Op de fluweelen grasperken waren rijkelijk de yucca's, agaves en dracaena's in groote houten bakken gestrooid, afgewisseld met bonte bloembedden; de bloemist uit Middelburg, die voor de haastige installatie had moeten zorgen, had blijkbaar zijn kassen en tuinen geplunderd, om de Ermitage tot een klein bloemenparadijs te maken. Achter het huis vormde een dichte groep boomen aan beide zijden den achtergrond, en verborg den moestuin, die sedert jaren aan een warmoezier verhuurd was; de bloemist had er, in twee groote halve cirkels, naar de beide hekken der oprijlaan toeloopend, rijen fuchsia's voor geplaatst, wier kronen, met de honderden sierlijke klokjes getooid, amphitheatersgewijze opliepen, en het grasperk naast en voor het huis omlijstten. Het front van het eenvoudige landhuisje scheen er te breeder en te vriendelijker door; een toren met een klok, een paar balkons en uitbouwsels gaven aan het geheele paleisje iets van een tooverslot in de wildernis, te treffender voor wie het kort geleden nog zoo desolaat, somber en verlaten had gezien.

Men liet Victor in een spreekkamertje, en hij gaf zijn kaartje.

De graaf was niet thuis, maar de gravin verzocht hem, binnen te komen.

Eindelijk was hij in hare tegenwoordigheid. In een groot salon, aan het terras, zat zij op eene sofa, dicht bij de open deuren, en stond op om hem te ontvangen.

— »Wij zijn oude kennissen, mijnheer Rathenius,« zeide zij.

Er was iets trillends in hare stem, dat hem aandeed. Hij herinnerde zich de Rosette van vroeger, hare onschuld en naïveteit, hare welluidende en kinderlijke stem; er was in deze negen jaren iets diepers en toch schellers ingekomen, als van iemand, die geleerd heeft zich te beheerschen, en dit met moeite doet.

— »Inderdaad, mevrouw,« antwoordde hij, zich verwonderend over de gemakkelijheid en den moed, waarmede zij terstond zonder aarzelen hunne vroegere verhouding op het tapijt bracht. »Te Leiden...«

— »Te Leiden.«

Zij wenkte hem met een eenvoudig gebaar, plaats te nemen aan de tafel, en zette zich weder tegenover hem op de sofa.

— »Toen uw naam mij genoemd werd, informeerde ik, of u dezelfde waart, en besloot u te verzoeken, deze rechtszaak in handen te nemen.«

Victor zag haar aan. Het was Rosette, even schoon als destijds, neen, schooner. Het bevallige meisjeskopje was dat eener vorstelijke vrouw geworden. In het open salon, waar het licht der warme herfstzon getemperd werd door de overhangende bladeren, omstraalde haar een zachte gloed, die haar oneindig bekoorlijk maakte. Zij moest zich bewust zijn van den indruk, dien zij weder op hem maakte, want er kwam een lichte bloes op hare wangen, terwijl zij zeide:

— »Hebt u de papieren reeds ingezien?«

Victor zeide haar zijne meening omtrent hetgeen hem van de zaak was medegedeeld geworden; hij zette zijne argumenten uiteen, verklaarde de rechtstermen en rechtsgronden, maar hij zag wel, dat hare gedachten elders waren.

— »Schildert gij nog?« vroeg zij plotseling.

— »Neen,« zeide hij kortaf.

— »En mijn portret, wat hebt ge er mee gedaan ?«
Maar zich zelve in de rede vallend, zeide zij glimlachend :

— »Welke kinderachtige herinneringen, niet waar? Wij waren beiden kinderen, Victor, — ik noemde u toen een enkele maal Victor, maar met eerbied en schroom, — wij waren beiden kinderen, en hadden al spoedig ons spelletje vergeten, toen men ons van elkaar zond. Gij althans hebt mij al heel spoedig vergeten; ik heb nooit iets van u gehoord. Gij hebt mij in het rijtuig laten dragen, zonder zelfs te zien, waar uwe Rosette bleef. . . .«

Zij zweeg plotseling, als was zij bevreesd, meeraan-
doening te verraden, dan haar schertsende toon mocht
doen blijken.

— »Ik vernam eerst 's namiddags, dat gij vertrokken
waart,« zeide Victor.

— »Wat schijnt dat lang geleden; er is zooveel ge-
beurd in dien tijd, . . . negen jaren! Wij zijn beiden oud
geworden, en verstandiger. Gij zijt ook getrouwd, niet
waar? Met een mooi vrouwtje waarschijnlijk, want in
de verhalen, die ge mij deedt onder het schilderen, —
weet ge het nog? — moest alles even mooi en heer-
lijk zijn.«

Victor antwoordde niet; zij wachtte ook geen ant-
woord. Zij praatte voort, op zachten, vertrouwelijken
toon, als met welbehagen al die herinneringen ophalend,
en het trof hem, eene vergelijking te maken, tusschen
de wijze waarop zij sprak, als een oude vrouw over
een lang vergeten en verdwenen jeugd, en haar trotsche,
luisterrijke persoonlijkheid, vol leven en bloei, de don-
kerbruine haren kroezend in haar vollen, blanken en

toch levendig getinten hals, het effen voorhoofd, de prachtige oogen met violetten weerschijn, half verborgen onder de lange wimpers. Zij ging voort, even kalm:

— »Aan die verhalen heb ik lang gedacht. Ik zag u steeds voor mij, zoo ernstig schilderend, alsof ge, wie weet welk grootsch kunstwerk voor u hadt, maar ge legdet er ook uw heele ziel in, en verteldet me intuschen, om mij in goed humeur te houden, allerlei fraais. Als ik u, zonder het zelf te weten, belangstellend aankeek, waart ge het best tevreden. Ik had de schilderij wel af willen zien, ik vond haar toen heel mooi en dacht niet anders of ge zoudt een groot schilder worden.«

— »Daarvan is niets gekomen,« zeide Victor kortaf; »ik woon nu te Brakkelande, geef er les aan de scholen, en kopieer en vertaal voor een uitgever in mijn vrijen tijd.«

Zij moest gevoelen dat er in deze korte opsomming eenige bitterheid lag; zij zag hem een oogenblik als getroffen aan, maar ging toch over het onderwerp voort.

— »En doet ge niets meer aan kunst? Het is jammer; mij dunkt, wie het eenmaal tot de hoogte had gebracht, waarop ge toen waart, en er zooveel van hield, en zooveel ijver en volharding had, moest voortgaan. Al was het niet geweest om uw schilderijen te verkoopen, het genot er aan te schilderen moest voor iemand, die een artist van aanleg was, zooals gij waart, voldoende prikkel zijn.«

— »Het later leven heeft plichten, waarbij zulke liefhebberijen van diletantten moeten achterstaan.«

— »Mij dunkt, het was een plicht geweest, als ge slechts eenigszins kondt, die diletantten-liefhebberij aan te kweeken. Wat is een dilettant? Een kunstenaar,

wien op het rechte oogenblik de volharding heeft ontbroken om zich te volmaken.«

— »Of de tijd, of de middelen, of de gelegenheid...«

— »Nu ja, maar de stof van den kunstenaar zat er in, en als mijn portret zoo uitmuntend en verdienstelijk was, als ik het mij nu in de herinnering voorstel, hadt ge toch meer dan een dilettant moeten worden.«

— »*Tempi passati*,« zeide Victor, en hij kon, ondanks de voorgewende losheid, een bitteren glimlach niet onderdrukken, nu hij alles zat tegen te spreken, wat hij vroeger in zijn eigen hart gezegd had, ... »dat is alles lang voorbij. Ik heb eene positie, eene vrouw en een kind...«

— »En ge zijt gelukkig, dat bemerk ik.«

Rosette liet deze woorden volgen door een korten zucht, en zeide snel:

— »Ik ben ook gelukkig. De graaf is zeer goed voor mij. Ik heb geen wenschen...«

Victor zag haar aan; hij liet zich niet misleiden door deze verklaring, die blijkbaar een leugen was. Rosette was niet gelukkig, hij gevoelde het. Alleen durfde hij zich niet afvragen, of de gravin, deze woorden sprekende, bedoelde alleen de *convenance* tegenover haren man en hare positie in acht te nemen, en niet te klagen, dan of zij hem, Victor, werkelijk wilde doen gelooven, dat zij volkomen tevreden was.

Een storm van gewaarwordingen verdrong zich in zijne ziel. Zijn opgewonden, zenuwachtige toestand van de laatste maanden, het zich bezig houden met hersenschimmen, waarbij werkelijkheid, maatschappij, plicht en banden van geen belang geacht werden, een toestand die, sedert hij Rosette gezien had, zich op haar, als op het middelpunt zijner gedachten had ge-

concentreerd, zou hem nu elke oplossing, zelfs de gewaagste, natuurlijk hebben doen schijnen. Het duidde hem. Vóór hem zat de schoone vrouw, die voor hem de herinnering aan zijne jeugd met al hare illusien, met haar streven naar allerlei schoons, dat hij thans als verloren beweedde, vertegenwoordigde. Hij zag op het matte rose van hare wang de donkere wimpers rusten, neergeslagen omdat zij wellicht zijn blik niet durfde ontmoeten; hij hoorde het: »ik heb geen wenschen,« wat van volkomen tevredenheid scheen te getuigen, ... hij zag hare hand, die op de tafel rustte, trillen....

Hij was sterk en bezon zich.

— »Zoudt u meenen, dat de graaf het werkelijk beter vond, van de zaak met den boer eene rechtsquaestie te maken?« zeide hij. »Ik geloof, dat de methode van transactie, tot nog toe door den heer Paludaan gevolgd, op den duur minder last geeft en minder geld kost, dan een proces voor de rechtbank hier.«

Bij zijn eerste woorden had de gravin opgekeken; er scheen iets in haar blik te flikkeren van toorn of haat; een hevige blos bedekte haar gelaat; maar toen hij zijn kort advies geëindigd had, had zij zich hersteld en met kalmen blik en kalme stem zeide zij:

— »Zooals ge wilt. Toch,« voegde zij er bij, »zou ik wel willen, dat gij mij uw adres liet, en de zaak niet als definitief geëindigd beschouwdet. Ik zal er den graaf de Greuze over spreken, en het zou u misschien mogelijk zijn, na twee of drie dagen van hem zelf te komen vernemen, of hij de zaak denkt door te zetten of niet.«

Victor kon hier niets tegen hebben.

— »Wanneer zal de graaf mij kunnen ontvangen?«
zeide hij.

— »Dinsdagnamiddag is hij zeker te huis, want dan verwachten wij gasten, die reeds in den voormiddag aankomen, en de graaf zal niet op de jacht gaan.«

— »Maar als er gasten komen, . . .«

— »Dan heeft de graaf toch wel in den namiddag een half uur om over zaken te spreken, en ik ben er ook nog, om de honneurs waar te nemen.«

Victor vertrok.

De rit naar huis vervulde hem met overdenkingen, die hem geen rust lieten. Vruchteloos trachtte hij zich voor te praten, dat de gravin de Greuze—Yvelin, thans door een toeval voor een oogenblik zijn pad kruisend, daarop eene geheel onverschillige verschijning zijn moest en was; dat hij, de echtgenoot van Martha, de vader van Johan, niet met belangstelling behoorde te denken en ook niet dacht aan de vraag of zij gelukkig was, of niet. Wat ging het hem aan? Rosettes portret, . . . een herinnering uit zijne kinderjaren, . . . hij was destijds een kind, en zij bijna nog meer, zij had het immers zelve gezegd? Zij wist het wel; hij had het nooit zoo bedacht als thans; maar hij wist nu wel, dat het negen jaren geleden was. In negen jaren, in zeven reeds, verandert de mensch geheel, zegt men, in- en uitwendig, het is eene periode in het leven; die periode was, waar ook hare grenzen liggen mochten, afgesloten. Gravin de Greuze had hare eigen plichten; hij had de zijne. Zij moest leven voor haren man, hij voor Martha; zij hadden het immers beiden plechtig beloofd, en wat ook Rosette er bij gedacht mocht hebben, Victor had, toen hij Martha na den dood haars vaders zijne belofte her-

nieuwde, toen hij deze bezegelde voor den ambtenaar van den burgerlijken stand en er door den predikant den plechtigen zegen over hoorde uitspreken, zich vast voorgenomen, niet te wankelen, maar aan Martha, aan zijn woord, aan zich zelf getrouw te zijn. Hoe kon hij aan iets anders denken? Hij zou immers zich zelf verachten! Eene liefdesbetrekking, zooals die, waarvan hij thans bezig was de gedachte in zich zelf te bestrijden, kon immers in de borst van een eerlijk man niet opkomen? Men was in Holland, in het land, waar jongelingen en meisjes trouwen naar vrije keuze en ieder verantwoordelijk is voor het jawoord, dat hij heeft uitgesproken. Wat was dan redeneering of bestrijding of zelfonderzoek of zelfverloochening noodig? Victor lachte en noemde zich zelf een dwaas, een Don Quichotte, die tegen de windmolens zijner eigene hersenschimmen vocht.

En daarenboven. . . Hij was wel ijdel en verwaand, zich in te beelden, dat de gravin de Greuze met hetgeen zij gezegd had, eene andere bedoeling had gehad, dan die zij zelve had uitgesproken! »Ik ben ook gelukkig; ik heb geen wenschen.« Zij had dat immers niet behoeven te zeggen, want zulk eene *confidence* was tusschen de echtgenooten van graaf de Greuze en den man van Martha geheel overbodig. Zij hadden immers elkander daarnaar niet behoeven te vragen! Maar nu zij het eenmaal gezegd had, kon hij toch ook niet beter en eenvoudiger doen, dan haar op haar woord gelooven. Zij zelve verlangde immers niet anders? En indien zij verlangde, anders begrepen te worden, was zij immers eene slechte vrouw, een schandvlek voor haar geslacht, een van die met welke een man als Victor, geacht leeraar, rechtsgeleerde, huisvader,

kiezer, ja wat niet al, niets te doen mocht hebben?

Te midden van deze kuische verontwaardiging, rees voor zijn geest de gestalte der gravin weder op, zoo edel en gevoelvol, — zoo schoon en beklagenswaardig. Zij was, negen jaren geleden, terwijl zij hem beminde, — hij gevoelde het nu, — uit het huis gesleept. Men had haar naar Frankrijk gevoerd, hij stelde zich dien tocht voor, in tranen, terwijl zij met elk uur sporens berekende, dat men haar verder van hem verwijderde, dien zij toch bemind had. En hij had niets gedaan! Hij had laf berust in dat verbreken van twee levens, hij die haar toch ook liefhad. Hij was een kind geweest, zij zeide het wel, een kind, dat men zijn speelgoed ontnemt, en dat een uur later weer getroost is, ook al was het speelgoed een vrouwenhart. Men had haar toen uitgehuwelijkt, — na hoeveel moeite, na hoeveel dwang, na hoeveel tranen, na hoeveel onwaardige mishandelingen misschien, hij durfde het niet vragen, en er niet over denken; — men had haar verkocht aan een zestigjarige. Hij was »goed« voor haar, zeide zij; op welk een toon had zij dat gezegd! Rosette moest nu zes-en-twintig jaar zijn; welk een ontgoocheling, welk een wanhoop, welk een ontzettend ledig, welk een dood berusten lag er in die woorden: »Ik heb geen wenschen.« Geen wenschen! Alsof het hart eener vrouw, zoo schoon als zij, bekoorlijkheid uitstralend en zich omgevend met eene atmosfeer van magnetische aantrekking, bewust van hare schoonheid en de overweldigende macht dezer schoonheid op allen die haar omgaven kunnende bespieden, geen wenschen moest hebben! De natuur ontplooit de bloem, waar zij de vrucht wenscht; zij geeft schoonheid, waar zij den drang tot liefde schiep; men behoeft Schopen-

hauer niet te zijn, om te weten, dat de bekoring van jeugd en bloeiende frischheid het lokaas is, door de natuur tot instandhouding van haar werk uitgeworpen. En dan weder, ... terwijl Rosette ongetwijfeld voor die behoefte der liefde, indien deze werkelijk in haar tot bewustzijn gekomen was, in den grooten kring harer bekenden in de Brusselsche groote wereld, genoeg bevrediging kon vinden, had zij niet geschroomd, hem op te zoeken, haren ouden minnaar, de herinnering uit haar kinderjaren. En als aanknoopingspunt had zij juist die kinderjaren gekozen, hun reine, kinderlijke verhouding, terwijl zij beiden inderdaad als Daphnis en Chloë, — volgens de vergelijking van Agee — als Paul en Virginie, in de schuldellooze amouretten geen werkelijkheid zagen; Adam en Eva in het jonge onbezoedelde paradijs. Was het geen bewijs, dat zij zich zelve nog achtte, en hem achtte? Maar dan ook, — en op dit punt van zijne alleenspraak rees Victor weder in zijne eigen appreciatie, — moest hij zich die achting niet waardig maken, sterk zijn, haar steunen en haar even sterk doen zijn als zichzelf? Dit zou hij zijn. Hij zou haar de hand van medelijden en ondersteuning bieden; hij zou haar bondgenoot zijn.

Victor was zich niet bewust, dat dit edelaardig besluit, de bondgenoot te zijn van de vrouw die, naar hij een oogenblik meende, niets liever verlangde dan zwak en schuldig te zijn, reeds hemelsbreed verschilde van het besluit om niets met haar te doen te hebben. Hij was trotsch op zijn besluit en met enkel grootmoedige voornemens vervuld, toen het rijtuig voor de deur stilhield.

Tante Bellaert had op haar plan, Victor uit te hooren, niet veel succes; nu Victor inderdaad eene reeks van

gedachten te verbergen had, was hij ook omtrent de feiten, die er mee in verband stonden, zeer omzichtig, en antwoordde met monosyllaben op de onbescheiden vragen van Martha's tante.

DRIE-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Den volgenden dag kwam er een briefje van den graaf de Greuze, met eene uitnoodiging voor Victor, om Dinsdag, daar hij toch plan had, den graaf te komen bezoeken, op de Ermitage te blijven dineeren.

»Een paar Belgische rechtsgeleerden zullen ook mijne gasten zijn,« schreef de graaf, »ik stel er mij een genoeg van voor, de collega's met elkaar in kennis te brengen.«

Martha, die het zich tot een stelregel gemaakt had, nooit zonder haren man uit te gaan, was er ook zeer gevoelig voor, als Victor zonder haar eene uitnoodiging aannam. Het deelnemen van Victor aan een heerenmaaltijd, een congres, eene vergadering met diner, kostte haar steeds twee dagen hoofdpijn; Victor was er dus sinds lang toe gekomen, voor al dergelijke feestelijkheden te bedanken, en Martha, thans aan die offering van zijne zijde gewend, nam ze aan als iets, dat van zelf sprak. Hier was het echter iets anders. Victor had afspraak gemaakt om Dinsdag te komen; de uitnoodiging betrof dus alleen het costuum en eene kleine verlenging van het verblijf; het zou nu al zeer moeilijk gegaan zijn, zich er van af te maken. Toch was Martha uiterst kortaf en stil; Johan kreeg nauwelijks antwoord op zijne liefkoozingen, en toen hij op

haar knieën krom en vleiend zeide: »Ma niet boos wezen,« zag Victor dat het haar moeite kostte, tot het kind te glimlachen.

— »Het is te hopen, dat dit proces je zooveel opbrengt, als het je aan tijd en moeite kost,« zeide Martha.

— »Ik kan mijn tijd en de kosten van rijtuig in rekening brengen.«

— »Maar je handschoenen niet.«

— »Natuurlijk niet.«

Toen het Dinsdag was, en het rijtuig was voorgekomen om Victor naar de Ermitage te brengen, zeide tante Bellaert tot Martha:

— »Het heeft toch iets romantisch, ik zou bijna zeggen tragisch, zoo zijn man te zien vertrekken naar een geheel vreemden kring, waarvan ge niets weet, en geen mensch kent. Wie weet, wat orgieën er onder die Belgische jagers en jageressen gevierd worden.«

— »Och tante, daar gaat uwe verbeelding weer aan het draven!«

— »Natuurlijk: verbeelding! Gij hebt zeker nooit gelezen van de Tour de Nesle, waar men knappe jonge mannen lokte, ... Victor ziet er knap uit, heel knap zelfs! Het zou mij verwonderen, als er één onder die heeren was, die een mooier cavalier is dan hij...«

Martha antwoordde niet, Victor kwam beneden en nam afscheid, stapte in het rijtuig en liet tante op haar gemak den roman *à la* Dumas *père* uitspinnen. Tante was juist aan het oogenblik gekomen, waarop de schoone prinses het ontzielde lichaam van den lichtgeloovigen minnaar uit den toren in de Seine werpt, toen er een brief uit den Haag voor Victor gebracht werd.

— »Ik open Victors brieven nooit,« zeide Martha, »hij zal hem wel vinden als hij thuis komt.«

Toen Victor op de Ermitage aankwam, waren de gasten voor het meerendeel bijeen, want de meesten waren reeds 's morgens uit Antwerpen gekomen. Alleen een paar Middelburgsche heeren werden nog verwacht en de graaf zelf, die, het weder gunstig ziende, niet had kunnen nalaten in afwachting zijner gasten het veld in te gaan, en nog niet was teruggekeerd. Toen ook de Middelburgers gekomen waren, telde men een tiental dischgenooten, onder welke, behalve de gravin de Greuze, slechts ééne dame, mevrouw du Flénu-Kerchove, de vrouw van een eigenaar van kolenwerken. Het gesprek liep al spoedig over Belgische onderwerpen, en Victor had in weinig tijds bemerkt, tot welken kring zijn gastheer behoorde. Omtrent de arbeidersonlusten betreurde men het, dat de regeering niet liever een paar duizend ontevreden had laten doodschieten, dan zich te laten »intimideeren« en concessies in zake stemrecht te beloven.

— »De mijnen zijn geen geldbelegging meer,« zeide de heer du Flénu-Kerchove, »de aandeelen, die men tien jaar geleden tegen 380 francs kocht, staan nu beneden pari. Waar moet het heen?«

De advokaat de l'Horne, een vicomte, schreef den toestand alleen aan de liberale schoolwet en de wet op den kinderarbeid toe.

— »Er worden paleizen gebouwd voor de schoolkinderen, met paleizen er naast voor de schoolmeesters,« zeide hij, »en het resultaat is, dat de kinderen, in plaats van het huishouden te helpen onderhouden, er leeren tegen vader, patroon en pastoor in opstand te komen. Bij elke fabriek, bij elke mijn vindt ge koffiehuisen en cafés-chantants, en de schoolmeester leidt er de bezoekers voor op.«

Omtrent de Vlaamsche beweging, waarover een der Middelburgers een woord waagde, luidde het:

— »Het Vlaamsch is een interessant *patois*, maar meer dan een *patois* zal het nooit zijn. Kunt ge u België voorstellen, welks mannen van beschaving, van kunst en wetenschap, welks diplomaten en ingenieurs en handelaren nu zonder moeite en als door geboorte aan het groot-Europeesch verkeer deelnemen, en dat zich vrijwillig van dat gemak en dien rang zou be-rooven, door zich in eene engere eigene taal op te sluiten, die tegenover Europa een dialect is?«

En zoo verder. Victor begreep, dat hier de rechten van den vierden stand, van de school, van de nationale beweging te verdedigen, prediken in de woestijn zou zijn. Hij sprak over muziek, en prees den Brusselschen schouwburg en het opera-gezelschap, dat hij er kort geleden gehoord had. Gelijk ieder Brusselaar weet, is de smaak van het Brusselsch publiek fijner en moeilijker te voldoen dan die van het Parijsche.

— »Er zijn zangers, mijnheer, aan de groote opera te Parijs, die men bij ons niet dulden zou; wij zouden ze uitfluiten!«

Ook werd als bekend voorondersteld, dat het Bois de Cambre mooier is dan het Bois de Boulogne, en dat tusschen de boulevards der beide steden de vergelijking doodeenvoudig belachelijk is, omdat Brussel verreweg den voorrang bezit.

De gravin de Greuze, in een donker fluweelen kleed, dat haar *teint* doorschijnend blank deed uitkomen, nam met vriendelijkheid de honneurs waar, en verontschuldigde den graaf, die nog niet verschenen was. Toch vond Victor in den toon, dien de gasten zich tegenover haar veroorloofden, iets anders dan hij verwacht zou

hebben, minder eerbied, schoon niet meer gemeenzaamheid. Dat men de andere dame op betrekkelijk weinig eerbiedigen toon kon toespreken, vond Victor niet verwonderlijk; met het *rouge* op hare wangen, het wit op den hals en de schouders, de gekleurde lippen en getinte oogleden kwam zij Victor zoo weinig menschelijk voor, dat hij ter nauwernood lust had, het oog tot haar te richten. Martha had indertijd, in den Haag, kort na hun engagement, het poederkwastje en het tintje *rouge* op Victor's verzoek afgeschafte; in Brakkelande zou het in 't geheel niet meer te pas gekomen zijn.

Eindelijk kwam de graaf, en Victor werd hem voorgesteld. De indruk, dien de heer de Greuze op Victor maakte, was niet juist die van een fijn beschaafd edelman. Zijne kleeding was nauwelijks correct; in zijne stem zat de heeschheid van vele morgennevels, op de poelen met de honden ingeademd, in zijn rood gezicht de wijn of sterke drank, waarmede hij die nevels bestreden had. Hij scheen ook nu een weinig dronken, lachte vreeselijk luid en met luidruchtig gebaar, en vertelde in overdreven krachtige jagerstaal, welke avonturen hij dien morgen gehad had. Gesticuleerend kwam hij te dicht bij eene vaas, waarin eene prachtige draacaena stond, en stiet die af. De vaas was gebroken; aarde en water lagen op het tapijt.

— »Mijn God, Rosette, hoe dikwijls moet ik je toch zeggen, dat ik geen bloemen in de kamer verkies? Men kan zich niet omdraaien. Mij dunkt, dat het tuschen ons toch uitgemaakt moet zijn, wie hier recht heeft, te bevelen.«

Deze woorden, op ruwen toon gezegd, deden een kort oogenblik eene onwillekeurige stilte ontstaan, plotseling gevolgd door vier of vijf levendige gesprekken,

die de gasten twee aan twee haastig aanknoopten, om dat oogenblik te doen vergeten.

Victor had gezien, hoe Rosette verbleekte.

Dat was dus het leven dat zij had.

Zij antwoordde niets, maar schelde, en beval den binnentredenden knecht, straks als men in de eetzaal zou zijn, het derangement in het salon te herstellen.

— »*Madame la comtesse est servie!*« klonk het eenige oogenblikken later.

De graaf presenteerde den arm aan de geblankette dame, de vicomte d'Horne aan de gravin, en de gasten groepeerden zich verder naar keuze rondom de tafel. Victor zat schuins tegenover Rosette.

De eetzaal op de Ermitage was niet groot, maar had twee paar vleugeldeuren aan het terras. Zij was indertijd met het oog op de jagersmaaltijden gebouwd, met donker eikenhout beschoten, met ingelegden houten vloer, en door een doctrinair architect met hertegeweien versierd, ofschoon hij deze mijlen ver naar Zeeland had moeten doen aanvoeren. In den haard brandde reeds een blokkenvuur, dat in het kille huis niet onnoodig was; een overvloed van waskaarsen verspreidde een niet sterk maar aangenaam licht, dat de geëmailleerde dame allervoordeeligst deed uitkomen en ook aan Rosettes schoonheid geen kwaad deed.

De soep, *potage Carick à la Reine*, werd gediend; daarna *caisses*, en toen het tweede gerecht niet spoedig genoeg kwam, grauwde de graaf tot Rosette:

— »Men kon zich in de keuken wel wat meer haasten! Maar vrouwen, die den geheelen dag niets uitvoeren, hebben zelf geen eetlust en denken er ook niet aan, dat een jager honger en dorst heeft.«

— »Daar is de visch, *mon ami*,« antwoordde de gravin.

Victors gansche wezen kwam in opstand tegen deze behandeling, aan de vrouw die hij als ontwikkeld, gevoelig en zachtmoedig kende, aangedaan. Het verwonderde hem, dat de verontwaardiging niet algemeen was, en men baars zat te kluiven, alsof er niets gebeurd was; maar hij bedacht zich, dat ieder kon meenen, Rosette den grootsten dienst te bewijzen, door zich te houden, alsof hij van de Greuze's ruwheden niets bemerkte. Maar waarom wilde men dan de gast van zulk een man zijn? Om zijne diners?

— »Troep klaploopers,« mompelde Victor bij zich zelf, en de heer du Flénu-Kerchove, die Victors buurman was, en hem uitlegde, hoe gevaarlijk het is, werklieden te leeren lezen en schrijven, vond een minder welwillend toehoorder, dan eerst.

De graaf had den muskaat bij de visch versmaad, maar stelde zich met den rooden wijn schadeloos, en werd hoe langer hoe luidruchtiger. Zijn vrouw scheen het hem dien middag hoe langer hoe minder naar den zin te maken, en als Victor het reine, blanke voorhoofd, door het warme licht der kaarsen beschenen, aanschouwde, kwam de titel van het oude sprookje »Beauty and the beast« hem in de gedachte. Aan dezen ruwen, onbeschaafden man was zij overgeleverd. Hoeveel jaren van verkropt leed telde dat jonge leven? Wat had er moeten gebeuren, eer men haar verkocht had aan dezen boschmensch, wiens uren van meer huiselijke gezelligheid zeker al niet aangener zouden zijn dan die, aan de tafel met gasten doorgebracht.

Victor had weinig attentie voor de goede schotels, die nog volgden, ofschoon er een *chaudfroid de cailles* en een *salmis* van getruffeerde snippen was, die beter verdiend hadden. Hij liet zich verstrooid den fonke-

lenden Nuits daarbij inschenken, en proefde hem zonder waardeering.

Nog vóór het dessert kwam er een derde uitval van den graaf. Hij was vroolijker geworden, had zich na den Bordeaux den Sauterne, en na den Sauterne den Bourgogne doen geven, en hield zich met volharding aan dezen laatste.

Er kwam gevogelte, waarvan men de pooten met kransjes van wit papier en een strikje omwonden had.

— »Och wat !« zeide de graaf, zich bedienend ; »weder strikjes! Dat is eene voorliefde, die mijne vrouw, evenals die voor bloemen, uit haar moeders winkel heeft meegebracht. Is het een restje van madame Brunel's nalatenschap, dat wij hier aan tafel opruimen, *mon amie*?«

Rosette trachtte te glimlachen, maar Victor zag, hoe er een traan in haar oog blonk.

Men stond weldra van tafel op. Er was in het kleine huis niet genoeg ruimte, om de heeren afzonderlijk hun koffie te doen gebruiken; zij volgden dus, na nog een oogcnblik in de eetzaal vertoefd te hebben, de dames in het salon. Victor herinnerde den graaf met een enkel woord aan het doel van zijn bezoek, maar indien Victor meende, dat de zaak geen spoed eischte, wenschte de heer de Greuze de bespreking van het proces liever tot een anderen dag uit te stellen.

— »Overigens,« zeide de graaf, »is mijne vrouw van die zaak geheel op de hoogte, zoodat ge haar met de gravin kunt afhandelen, wanneer ik niet thuis mocht zijn. Een glas van dezen Nuits? Ik ontvang ze rechtstreeks van den eigenaar van den heuvel.«

Het was dus ook Rosette, die hem had doen uitnoodigen, want de graaf stelde noch in de zaak, noch in den advokaat eenig belang.

Men verzocht mevrouw du Flénu-Kerchove wat te zingen, hetgeen zij zonder bezwaar deed. Terwijl een der heeren haar accompaneerde, zong zij de romance, door mad. Alphonse de Rothschild voor Patti geschreven:

Si vous n'avez rien à me dire
Pourquoi donc pressez-vous ma main?

Victor was terzijde gegaan, en had getracht, Rosette te ontmoeten. Zij bladerde in een album, en hij voegde zich bij haar.

— »Mijn God, Rosette,« zeide hij, »wat is dit voor een huwelijk?«

— »*Quand on n'a pas ce qu'on aime, il faut aimer ce qu'on a,*« zeide zij, hem met een glimlach aanzijnde.

— »Spot niet! Ge gevoelt er al het vreeselijke en vernederende van.«

Zij drukte den zakdoek tegen de oogen.

— »Gij weent, Rosette? Wat kan ik voor u doen?«

— »Voor mij bidden,« fluisterde zij, »dat ik er in berusten moge en geduld hebben.«

Hij zweeg. Zij zag van onder hare wimpers ter sluiks naar zijn gelaat, dat innig medelijden en diepe smart teekende, en vervolgde:

— »Dat is al zoo vele jaren. Ge kunt u niet voorstellen, welk een lijden. En nooit een vriend, nooit een beschermer, niemand om mijn hart aan uit te storten.«

— »Uwe moeder is dood...«

— »Zij heeft nooit geweten, welk een huwelijk het was «

— »Maar dat is geen leven voor u.«

— »Een dichter heeft gezegd: geen smart is zoo groot, of zij moet toch geleden worden. Gij zijt ge-

lukkig; ga uws weegs, en laat mij in eenzaamheid aan mijn lot over. Het geluk is niet voor allen bestemd, en degenen, voor wie het bestemd scheen, die er op hoopten, vinden zich juist op de droevigste wijze teleurgesteld. Het heeft niet zoo moeten zijn...»

Men naderde.

Victors hart bonsde. Welk een lijden, en door zijne schuld, door zijn verraad en lafheid. Deze vrouw, zoo edel, zoo kiesch, zoo rampzalig, was voor hem bestemd geweest, had zich zelve voor hem bestemd geacht.

Mevrouw du Flénu-Kerchove was aan het derde couplet harer romance.

Si vous voulez que je m'en aille,
Pourquoi passer si près de moi?
Vous voyez bien que je tressaille
D'amour, de surprise et d'effroi...

De accoorden van de piano begeleidden bescheiden hare welluidende stem; de kreet van wereldsche, schuldige liefde stemde overeen met hetgeen in Victors hart woelde.

— »Wat wilt ge dat ik doen zal?« zeide hij.

— »Ik weet het niet; ik heb uw raad noodig. Kom morgen mijn portret schilderen,« antwoordde Rosette.

Hij zag haar aan. Al de droevige hartstocht die haar beheerschte, was in hare oogen te lezen. Zij zag afwachtend, vleiend en schuchter tot hem op; zij, met de vorstelijke taille en het koninklijk voorhoofd. Hoe gaarne had hij haar in zijne armen gesloten, getracht haar te troosten, haar zijn onmetelijk medelijden en zijne liefde gezegd...

Was het liefde?

Op dit oogenblik was de muziek geëindigd. De vi-

comte d'Horne trad op mevrouw de Greuze toe, en verzocht haar, zich ook te doen hooren. Rosette zong niet, maar ried den vicomte aan, mevrouw du Flénu-Kerchove te vragen, »*Pur dicesti, o bocca, bocca bella*« te zingen, van Lotti.

— »Dat zingt zij verrukkelijk, en als zij weet, dat ik het u aangeraden heb, zal zij het wel niet weigeren.«

De vicomte ging naar de piano, en Rosette vroeg:

— »Welnu?«

Victor had intusschen tijd gehad om zich te bezinnen.

— »Ik mag u niet komen schilderen.«

Haar gelaat betrok.

— »Waarom niet?« zeide zij.

Hunne hoofden bogen zich dichter over het album; hunne handen ontmoetten elkander. Zij wist, dat hij wilde zeggen: »Omdat ik u bemin,« maar het woord werd niet gesproken.

— »Wie waagt meer, gij of ik?« fluisterde zij haastig.

Zij zag nog eens tot hem op; al wat een vrouwenhart kan geven en beloven, kan afsmeeken en begeeren, scheen hem toe te stralen uit haar angstig verwilderden, liefdevollen blik. Hij deed een stap achteruit; het duizelde hem. Toen hij de oogen weer ophief, had zij zich van hem afgewend, en begaf zich naar de piano.

— »Heerlijk, *ma chère*,« zeide zij tot mevrouw du Flénu-Kerchove, »nu *Pur dicesti!*«

De zangeres liet zich werkelijk niet lang bidden, en het beroemde oude lied, vol gloed en hartstocht, aan de diepe tonen van eene kerk-aria of een boetsalm herinnerend, klonk door het vertrek. De klanken vonden eene echo in Victors hart; hij gevoelde zich schuldig en beangst en om uitredding biddend, gelijk de zondaar, dien hij zich bij dit lied geknielend voorstelde, in

eene donkere oude kapel terzijde van de groote hoofdkerk, in den avond, als alleen een klein lichtje hier en daar voor een beeld flikkert, en de gewelven zich in eindelooze hoogte schijnen te verliezen. Dan moesten zulke klanken van foltering en smachtenden hartstocht en rouw in smeekend gebed worden opgezonden. Zoo was zijn toestand. Hij wist niet wat hem dreef tot die vrouw, maar hij moest sterk zijn, en hij had geen kracht.

Hij wendde zich tot de groep der heeren, en trachtte belang te stellen in hun gesprek. Maar het was hem onmogelijk. Hij kon den blik niet van Rosette afwenden.

Wat deed zij thans? Zij wendde zich, nu de aria geëindigd was, met vriendelijken blik tot den vicomte d'Horne, die verrast opkeek en met haar in gesprek geraakte. Mevrouw du Flénu-Kerchove sprak met een ander der gasten; het gesprek tusschen de gravin en de vicomte werd schijnbaar hoe langer hoe levendiger en belangrijker; het was op hun gelaat te lezen. Wat kon zij hem zeggen? En wat kon hij antwoorden, waarbij hij haar met zoo veel bewondering had aan te zien? Victors hart verteerde nu van jaloezie. Thans was de vicomte haar vertrouweling! Zij zeide hem woorden, die hem gelukkig maakten, zij glimlachte aanmoedigend bij zijne galanterieën, en toen haar blik Victor ontmoette, wendde zij zich met een glimlach vol ijskouden spot van dezen af, en zeide een woord tot den vicomte.

Victor zeide half fluisterend tot zich zelf:

— »Zij is coquet en wreed; zij verdient niet dat gij jaloersch zijt...«

Maar met dat al kon hij geen oogenblik de oogen

afhouden van het spel, dat voor zijne oogen gespeeld werd.

De gravin liet haren waaier vallen. Victor schoot toe, maar de vicomte, die vlak bij haar stond, nam hem reeds op en bood hem haar aan.

— »*Merci*,« zeide de gravin coquet, en tot Victor, als met verwondering: »O, wat een moeite! Maar u komt van zoo ver, mijnheer Rathenius, men moest u wel voor zijn.«

Hij begreep, dat het met opzet moest geweest zijn; hij antwoordde:

— »Ik hoop, dat, mocht het er ooit op aankomen, mevrouw, u een werkelijk grooten dienst te bewijzen, ik niet van te ver zal komen en niemand mij vóór zal zijn.«

— »Och, ge weet: wij vrouwen missen het begrip van proportie, voor ons is een kleine dienst een groote dienst, al naar de waarde, die wij er op het oogeblik aan hechten, en op dit oogeblik ben ik den vicomte zeer dankbaar, en beschouw dezen kleinen dienst als een zeer grooten.«

De blik, waarvan deze woorden vergezeld gingen, was zoo betooverend, dat de vicomte zich afvroeg, waarmee hij zooveel goeds verdiend had.

Victor reed naar huis met gloeiend hoofd en bonzend hart. Haar portret schilderen... het was immers eene duidelijke, openlijke uitnoodiging tot ontrouw. Voor wien hield zij hem, dat zij meende hem op zulk eene wijze tot haar slaaf te kunnen maken. Hij was een man van plicht en eer, zelfs de gedachte moest hem verre zijn. En toch... de arme vrouw, was zij niet eenig medelijden — al was het dan ook geen sym-

pathie, — waard? Geketend aan dezen ouden brombeer, aan dien man zonder kieschheid, zonder eerbied zelfs voor hetgeen haar het heiligst moest zijn, de nagedachtenis harer moeder, was zij niet diep beklagenswaardig? Moest zij, eene schoone vrouw, in den bloei der jeugd, met al den aanleg om te beminnen en bemind te worden, met de edelste neigingen, met gevoel voor kunst en voor al wat schoon is, zich niet nameloos rampzellig gevoelen, onbegrepen en ongewaardeerd, oud te worden in het holle en ledige van haar bestaan? En, — was het wonder, dat zij zich tot Victor, haar ouden vriend, den kennis harer kinderjaren, die haar eerst ontluiken als bloeiende rozeknop bespied, en zoo kiesch en edel bespied had, wendde, om een steunpunt te zoeken, waar zij misschien vreesde te vallen? Zij kende hem; toen hij, jong en hartstochtelijk, van hare onervarenheid had kunnen misbruik maken, had hij zelfs geen woord van liefde durven uiten, uit eerbied voor hare jeugd en beschroomdheid, uit diepe, reine bewondering. Zij wist dus, dat zij hem vertrouwen kon; wie kon zeggen na welken strijd in de eenzaamheid van haar hart, te midden van fladderende vlinders als de Belgische vicomte, zij de hand had uitgestoken naar den redder, die haar vertrouwen waardig was? Zijn raad wilde zij; de schuld, zoo er schuld was, lag in hem en zijne opvatting, niet in haar en hare uitnoodiging. Komt het niet dagelijks voor, vooral in hare wereld, dat een man, getrouwd of niet, de raadgever is van eene jonge, schoone vrouw, die met hem sympathiseert, zonder dat men zich stoort aan hetgeen achter de groene horretjes van een Hollandsch provincie-stadje daarover misschien zou kunnen gebazeld worden? In wat kleingeestige, kinderachtige vooroordeelen, —

aldus redeneerde Victor verder, — kan niet de mensch, wanneer hij er zich niet tegen verzet, langzamerhand ingroeien! Zijn niet Renan en Caro de geestelijke raadgevers van tal van schoone jonge vrouwen, die met haar gewetensbezwaren, de behoeften harer ziel, tot hen komen, en hun een woord van bemoediging, eene aanwijzing omtrent het pad van deugd en kracht, eene vervulling voor het ledige van haar hart, een antwoord voor haar streven naar onbestemde idealen komen vragen?

Dat zij hem juist om het portret gevraagd had, het was omdat aan dit portret al de herinneringen van haar geluk en onschuld verbonden waren. De kunst zou een heilige talisman, een teeken van loutering en reinheid zijn, eene beschermende kracht, een waarborg en zekerheid.

Toch kon het niet zijn. Morgen had hij les te geven, en Martha wist precies, wanneer hij vrij was. Martha in het geheim te nemen van zijne zending als *directeur de conscience* en raadgever eener slechtbegrepen en idealen-zoekende jonge vrouw, daaraan kon hij niet denken.

Thuiskomend vond Victor den brief uit den Haag, en las hem. De brief was van oom Borre's hospita, die hem kennis gaf, dat de rechter typheuze koortsen had en zeer zorgelijk was. De dokter had den raad gegeven, aan de familie te schrijven, en de hospita meende wel, dat zijn neef hem eens zou willen komen bezoeken.

— »Ge moet er terstond heen gaan,« zeide Martha. »Zal ik meegaan? Tante zorgt wel zoolang voor Johan en het huishouden.«

Men vertrok naar den Haag, en vond er oom veel beter, dan men naar den brief der hospita gedacht had. De crisis in de ziekte had intusschen plaats gehad, en oom was aan het herstellen, maar dit zou langzaam gaan en veel omzichtigheid eischen. Ofschoon hij de dankbaarheid van een convalescent had moeten gevoelen en met nieuwen lust tot het nieuwe leven ontwaken, vonden Martha en Victor hem toch erg »in low spirits.«

— »Het raakt met me uit, Victor,« zeide hij. »Je gaat haast aan 't erven. 't Was bijna gedaan geweest, en uitstel is geen afstel. Op mijn leeftijd krijgt men zoo spoedig zijn krachten niet weer. Ik heb het zegel al in huis, om er mijn aanvraag om pensioen op te schrijven.«

— »Ik hoop dat u heel spoedig weer opknapt, en nog heel veel jaren plezier van uw pensioen moogt hebben.«

— »'t Zit er niet op, jongen, want ik ben niet van plan een *régime* te volgen, mij in alles angstig af te vragen, of de dokter het toestaat, en om het leven te behouden, van alle genoogens van het leven afstand te doen, *et propter vitam vivendi perdere causas*, zooals wij in onzen tijd zeiden.«

— »Een beetje manageeren zult ge u toch wel, hoop ik, om de *vivendi causas* wat langer te kunnen genieten.«

Toen Martha zich even verwijderd had, zeide oom:

— »Jammer toch, dat het met den ouden Bellaert zoo misgeloopen is. . . . Wat hadt je hier een positie kunnen hebben. . . . Martha is geen Haagsche meer. . . . Hoelang woon je nu al in de provincie?«

— »Zes jaar, oom, maar wij zijn te Brakkelande ook tevreden. Als u uw pensioen hebt genomen, moet u ons eens komen opzoeken. Tante Bellaert gaat nog al

eens een week of wat er uit, en dan hebben we de logeerkamer disponibel.«

— »Ik, naar Zeeland?... Ik denk niet, dat je me er heen krijgt. En toch, als ik op stal sta, wie weet waar ik lust in krijg. In allen gevalle, ik onthoud je invitatie.«

Het bezoek aan den Haag was van korten duur. Men werd door tante van Rosellen op een exquis *déjeûner à la fourchette* gevraagd, bezocht een paar kennissen en was binnen drie dagen te Brakkelande terug.

— »Ik geloof, dat het geval van oom Borre je erg aangedaan heeft,« zei Martha, terwijl men Brakkelande naderde; »je bent zoo gejaagd en zenuwachtig, als ik je nog nooit gezien heb.«

VIER-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Victor ging ook de eerstvolgende dagen niet naar de Ermitage; maar de strijd, dien hij te voeren had tusschen de macht, die hem er heen trok, en zijn vasten wil, om de bekoring der schoone sirene te weerstaan, kostte hem de inspanning van al zijne krachten. In uren van stilte, in den slapeloozen nacht, stelde hij zich voor, hoe Rosette, door den graaf geërgerd en beleedigd, in hare eenzaamheid naar hem uitzag, hoe zij, wanhopig, teleurgesteld door den eenigen van wien zij belangeloozen troost gewacht had, hare schoone oogen uitweende; hoe zij hem in stilte verwij-

ten zou doen, en misschien, ten toppunt van smart en hartstocht, tot het een of ander wanhopig uiterste zou komen. En hij zelf? Hij zou voortgaan, zijn boei te sleepen, evenals zij den haren, de gemeenschap van zielen missend, die hem daarginds wenkte; hij zou zijn dorren, engen plicht blijven doen, door hoop noch herinnering verlevendigd, want de hoop was uitgesloten en de herinnering een knagende worm, dien hij met alle kracht moest dooden.

Toch wilde hij sterk zijn. Rosette mocht hem niets zijn; hij zou haar niet meer bezoeken. Hij zou met een briefje de stukken van het proces zenden, en adviseeren, de zaak niet verder te vervolgen. Hij zou de verzoeking afwijzen; hij zou alles, wat hem aan Rosette kon herinneren, uit zijn leven wegwischen.

Met zijn gedachten bezig, trad hij, eenige dagen na het diner op de Ermitage, voor de kast, waarin Rosettes portret zich bevond, en opende haar. Het lief-tallige kopje scheen hem nog beminnelijker, nu hij zich er de volkomen ontwikkelde schoonheid der gravin bij voorstelde.

— »Agee had gelijk,« zeide Victor, »dit is mijn booze genius; dit is het eerste, waarvan ik moet afscheid nemen.«

Hij nam het portret uit de kast. Het was nog in de gouden lijst, waarin het op de tentoonstelling ge-prikt had. Hij bekeek het nogmaals aandachtig.

— »Ik zal het verbranden,« zeide hij. »Het is een stuk uit mijn leven, dat ik in de vlammen werp, een Shylocksboete, uit mijn bloedend hart gesneden... het is noodig.«

Toch was het hem onmogelijk. Hij nam den pook, om het paneeltje in stukken te slaan; maar zijne hand zonk, toen hij het fijne kopje, het werk van zooveel

uren, den eersten slag zou toebrengen. Hij dacht er een oogenblik aan, het aan Agee te geven; maar dit scheen hem heiligschennend tegenover Rosette.

— »Daarenboven,« dacht hij, »ik zou later zwak zijn, en het willen zien, het terugvragen misschien; Agee, meenende dat ik genezen was, zou het mij teruggeven, en ik zou dezelfde zijn als vroeger.«

Hij nam de schilderij op, en droeg ze weer naar haar vroegere bewaarplaats.

— »Ik zal het stuk Rosette zelve zenden,« zeide hij eindelijk; »zij heeft er recht op, zij was er nieuwsgierig naar; zij zal er uit zien, dat ik het niet heb weggedaan, maar ook, dat ik thans haar portret niet wil maken en het zelfs niet meer wil bezitten. Voor mij zal de laatste band met het verledene gebroken zijn.«

Hij zocht eene kist en pakte er het schilderstuk in.

Vóór hij het deksel er op plaatste, drukte hij een kus op de beeltenis. Het was alsof hij de kist eener geliefde doode zou sluiten.

— »Vaarwel voor altijd!« zeide hij.

Hij voegde er geen briefje bij, alleen Rosettes adres en zijn kaartje.

— »Rosette zal het ontvangen, terwijl de graaf op de jacht is,« dacht hij. »Acht zij dan eene explicatie noodig, dan kan zij die geven, welke haar het geschiktst voorkomt; ik zal er niet meer komen, dus is er geen gevaar, dat ik haar tegenspreek.«

Hij liet de kist naar den bode brengen, die in zijn tocht door dien hoek van het eiland het dorpje Pere-linge aandeed.

— »Wat zendt ge naar de Ermitage?« vroeg Martha.

— »Eene teekening, waarover ik bij de familie de Greuze gesproken heb,« zeide hij.

Martha vroeg niet verder en maakte geen aanmerking, hetgeen zij vroeger wel gedaan zou hebben. Victors toestand was haar, in het enge huiselijk leven en het voortdurend samenzijn, niet ontgaan; het moest haar treffen, hoe afgetrokken, zwaarmoedig en peinzend hij was. Vroeger was dit meermalen het geval geweest, maar nooit in die mate als thans. Martha maakte er zich ongerust over; zij had er Victor overaangesproken en een gemeenlijk antwoord ontvangen. Toen zij aanhield, verliet hij de kamer. Gedurende een paar dagen observeerde zij in stilte; hare liefkoozingen schenen hem te vervelen, hare belangstelling scheen hem te ergeren. Zij raadpleegde Agee weder over Victors gezondheid; Agee zeide dat deze geen gevaar liep, en alleen afleiding, verstrooiing en bezigheid Victor konden genezen.

Na nog eenig peinzen kwam Martha tot een droevig resultaat, en tante Bellaert vond haar op een avond, terwijl Victor in zijne kamer zat te werken, bij Johan's bed zitten.

— »Gij schreit, Martha? Wat is er?« zeide mejuffrouw Bellaert.

Martha was niet mededeelzaam. Sinds hare meisjesjaren van hare moeder beroofd, had zij haar kinderhart gesloten, en noch vriendinnen, noch vader of tante tot vertrouwen gemaakt. Al haar geheimen, al haar vertrouwelijkheid en openhartigheid had zij voor Victor bewaard. Te wreeder was het haar, wanneer hij die uitsluitende vertrouwelijkheid niet geheel op dezelfde wijze beantwoordde.

— »Het is niets, tante; het zal wel overgaan,« antwoordde zij op tantes deelnemende vraag.

— »Gij hebt verdriet, Martha, ik heb het in den laatsten tijd meermalen opgemerkt. Wat is er? Is Vic-

tor niet zooals hij behoorde te wezen? Heeft hij eene misdaad begaan? Is hij u ontrouw? Gelooft ge, dat hij *amours* heeft aangekoopt met de coquette mevrouw Ludovicus? Of met een van de malle dochters van Goossen?»

— »Ik denk er niet aan, tante!»

Martha kon te midden van hare smart nauwelijks nalaten te lachen om de wijze, waarop tantes verbeelding terstond doordraafde.

— »Wat hebt ge ontdekt?» vervolgde tante. »Met wie correspondeert hij? En hoe? Door middel van een geheim schrift?»

— »Tante, ik heb niets ontdekt, en om u terstond te stuiten in de reeks van vooronderstellingen, waarin ge u gaat begeven, zal ik u alles zeggen. Ik heb inderdaad geschreid, maar zonder eenige positieve reden. Alleen omdat ik in Victors houding en woorden heb meenen op te merken, dat hij niet meer zooveel van mij houdt als vroeger, dat ik niet voldoende ben om zijn leven te vullen, dat hij ongelukkig is...»

Tante peinsde.

— »Ja,« zeide zij, »zoo was het, maar ik weet niet, wie het geschreven heeft.«

— »Wat was zoo?» vroeg Martha.

— »Een heel mooi en heel oud verhaal, dat ik gelezen heb; van eene waarzegster en een galg. En ik zit te bedenken, waar of wanneer dat geweest kan zijn.«

— »Och, tante, uw verhalen...« zei Martha.

— »Het was van een arme jonge vrouw, te Palermo, geloof ik,« zeide tante. »Zij was getrouwd met een jongen edelman, dien zij afgodisch beminde. Na eenige jaren huwelijks bemerkte zij, dat haar echtgenoot niet meer van haar hield. Ge luistert toch wel?»

Martha werd bijna ongeduldig; zij haalde de schouders op.

— »Maar, lieve tante, een waarzegster en een galg . . . De doodstraf is hier afgeschaft.«

— »Dat weet ik wel, Martha, en ik vind het jammer. Ik zal je mijn verhaal verder vertellen.«

— »U doet het voor uw eigen plezier, tante.«

— »Goed, Martha. De arme jonge vrouw, die voor haar jongen schoonen echtgenoot nog steeds de teederste liefde gevoelde, was radeloos, en zon dag en nacht op middelen om zijn hart te herwinnen. Hare kamenier, die dit bemerkte, zeide tot haar: Gebiedster, misschien weet ik iemand, die u een middel voor uwe smart kan aan de hand doen, en u de liefde van uwen echtgenoot kan doen terugkrijgen. De jonge vrouw omhelsde hare kamenier en zeide tot haar: Ge zult meer dan mijn leven gered hebben, ik zal u vorstelijk beloonen. De kamenier voerde toen des nachts hare meesteres naar eene oude Jodin«

— »Waarom eene Jodin?«

— »Ik weet het niet, Martha, ik heb het verhaaltje niet gemaakt, en tot mijn spijt weet ik niet eens wie. De edelvrouw wilde aan de oude Jodin haar droef geval uitleggen, maar deze, die eene toovenaarster was«

— »Maar tante, hoe is het mogelijk, dat dergelijke praatjes voor de vaak u in het geheugen blijven hangen, en dat u ze de moeite waard vindt, om ze te onthouden en weer over te vertellen? Of moet ik, als een verdrietig kind, met sprookjes in slaap verteld worden?«

— »De moeite waard? Wat is waar, en wat is wijsheid, en wat is de moeite waard? De Jodin, die eene toovenaarster was, wist al, waarom de edelvrouw bij

haar kwam, zoodra deze de kamer binnentrad. Zij slachtte een zwarte kip, en zeide: Dit is het eerste ingrediënt voor den tooverdrank, dien gij uwen echtgenoot zult ingeven...«

— »En was die kippenbouillon het ware middel?«

— »Voor tweede ingrediënt, zeide de toovenaarster, heb ik eenige haren noodig van den dief, die dezen nacht aan de galg, op een uur afstands van de stad, zal bengelen.«

— »Maar, tante...«

— »Maar, voegde de toovenaarster er bij, deze haren moeten door u zelve, te klokslag middernacht, worden afgesneden. Morgen ochtend zult gij mij de haren brengen, en gij zult de liefde van uwen echtgenoot herkrijgen.«

— »En zoo kwam het alles uit, niet waar? 't Is mooi!«

— »'t Is veel mooier. De jonge vrouw verliet bevend en huiverend, te middernacht, terwijl het stormde en regende, te voet haar paleis in de stad en begaf zich langs het donkere pad, door het open veld, naar den galgenberg. Reeds in de verte hoorde zij de raven om de galg gieren en krassen. Aan den voet van de galg gekomen, zag zij den dief bengelen. Het lijk hing hoog; er stond eene ladder naast de galg, zij beklom met onvaste schreden de eerste sporten; het zou straks middernacht slaan. Daar hoorde zij in de verte een rijtuig aankomen; de bellen rinkelden; het rijtuig naderde; in het rijtuig bevond zich haar echtgenoot met eene schoone tooneelspeelster. Zij begaven zich naar een landhuis, dat de edelman op eenigen afstand van de stad bezat. Toen het rijtuig voorbij den galgenberg kwam, herkende de jonge vrouw, die eenige sporten van de ladder opgeklommen was, de stem van haren echtge-

noot, die luid lachte. Van schrik en smart stortte zij van de ladder. Haar echtgenoot, eene vrouw op den galgenberg ziende, meende dat zij eene lijkenroofster was, en kwam met den koetsier, om haar te verjagen. Op dat oogenblik begon de klok twaalf te slaan; de maan brak door de wolken; hoe was de edelman verschrikt, toen hij bij den middernacht-slag zijne eigene jonge vrouw, zoo schoon en zoo bleek, op den grond zag liggen! Hij droeg haar in het rijtuig, zette de tooneelspeelster bij den koetsier op den bok, en reed naar de stad terug, naar zijn paleis. Hier kwam men tot eene explicatie; de echtgenoot, van de liefde zijner jonge gade overtuigd door het offer dat zij had willen brengen om zijn hart te herkrijgen, was getroffen en beschaamd, en beminde haar opnieuw. . .«

— »'t Is fraai, tante; vooral die zwarte kip en dien galgenberg vind ik betooverend. Maar u hebt dat niet zonder eene bedoeling zoo verteld; ziet u er eenetoe-passing in?«

— »Nog niet precies; maar voor een deel komen de toestanden overeen. Gij zijt getrouwd, bemint uwen man, en meent, dat hij u zijne liefde onttrokken heeft.«

— »U zijt de kamenier, die medelijden met mij heeft, en misschien iemand weet, die mij een middel aan de hand kan doen?«

— »Ik ben de kamenier, zooals ge wilt, maar ik weet nog geen oude tooverheks.«

— »Die zijn anders niet moeielijk te vinden in Brakkelande.«

— »Nu, kies er dan een uit, en ga haar een bezoek brengen.«

— »De vrouw van den directeur; erger tooverheks

ken ik niet, maar ik zal mij wel wachten, haar te vertellen, dat ik aan Victors liefde twijfel, want dan weet vóór den avond heel Brakkelande het.«

— »Ge gaat haar een visite maken; als ge binnenkomt, weet zij al meer dan gij haar vertellen wilt, zooals de Jodin in het verhaaltje, en zij zegt u haar middel.«

— »Tante, tante; er is met u toch geen ernstig praten.«

— »Zoodra ons leven incidenten heeft, Martha, is het een roman; en dan komen alle romantische middeletjes te pas, dat is mijne meening. Gaat ge morgen naar mevrouw Forrest?«

— »Ik moet er toch den een of anderen dag heen, maar ik zal niet kunnen nalaten, als ik daar zit, wat gedwongen te zijn, want ik zal denken: tante heeft mij hierheen gezonden, om de oude tooverheks uit te vragen.«

— »Nu, als ge er met die gedachte zit, dan ben ik zeker, dat ge uit haar woorden een wijzen raad opdoet.«

Het was niet ten onrechte, dat Martha zich juist dien avond ongelukkig gevoelde. In de studeerkamer zat, met het hoofd in de handen, schijnbaar over het werk gebogen, inderdaad radeloos en diep rampzalig, aan tegenstrijdige gedachten ten prooi, Victor, en vóór hem, op de tafel, lag een klein briefje.

Het was van Rosette.

Toen de kist met het schilderstuk op de Ermitage was aangekomen, had er juist tusschen Rosette en den graaf een van die tooneelen plaats gehad, die in het begin van hun huwelijk herhaaldelijk waren voorgekomen, maar thans, dank zij Rosettes berusting en

onverschilligheid, tot de zeldzaamheden behoorden. De graaf had aan zijne vrouw haar coquetteeren met den vicomte, misschien ook met Victor, verweten; Rosette had geantwoord met tranen en had hem gezegd, dat hij, die zijne vrouw, de draagster van zijn naam, tegenover vreemden niet respecteerde, ook van hare zijde niet veel achting voor hem of zijn naam kon verwachten. De graaf, die dien morgen gejaagd, en daarna copieus geluncht had, was heftig opgewonden geworden, had gevloekt en gestampvoet, en zich niet ontzien, de hand tegen zijne vrouw op te heffen. Rosette, diep gekrenkt, was buiten zich zelve van verontwaardiging.

Toen kwam het portret.

De graaf opende de kist met onzekere, ruwe hand. Rosette bleef op hare plaats in den hoek van het salon.

— »Kom eens hier, *mon amie*,« zeide de graaf schamper, »en zie eens wat men u zendt! Een aardig kopje, inderdaad, en dat ik wel ken. De oogen kijken wat kalmer dan nu. Hier!«

Hij wees met den vinger op de oogen, de hand van den beschonkene scheen ze te zullen kwetsen.

— »Raak het niet aan!« zeide Rosette. »Het is het werk van den eenigen man, dien ik ooit bemind heb, en dien ik nog bemin!«

— »En wie is die man? Ah! er is een kaartje bij. Mr. Victor Rathenius, onze advokaat; onze gast van Dinsdag! Hij beloont de gastvrijheid wel!«

— »Dit portret is negen jaar geleden geschilderd,« zeide Rosette.

— »Dus lang voordat ik het genoeg had, u gravin de Greuze te mogen noemen. En hijzelf moet toen ook nog piepjong geweest zijn. En liet de waardige me-

vrouw Brunel, uwe moeder, u séances geven als model voor schilderlustige jongelui? hahaha!»

— »Beleedig de nagedachtenis van mijne goede moeder niet! De arme vrouw meende wel te doen, toen zij mij aan u liet koppelen. Had zij geweten, hoe Victor en ik elkaar beminden, zij zou mij wellicht niet weggezonden hebben. Maar wij waren dwaas; wij hielden ons geheim voor ons, aan geen scheiding in de toekomst denkend. En plotseling was alles gedaan. Nu ben ik uwe vrouw...«

— »Maar de oude liefde is niet geroest?»

— »Nee, ik haat u en ik heb hem lief.«

— »Het is gelukkig, dat wij overmorgen naar Brussel terugkeeren. Deze buurt is gevaarlijk voor ons; te Brussel zullen wij u wel mores leren. Geef mij een kus.«

Hij waggelde op haar toe en wilde zijn arm om haar middel slaan. Zijn borstelige baard en opgezette roode wangen naderden haar gelaat. Zij weerde hem met afschuw af, verliet, zonder een woord te spreken, de kamer, en sloot zich in de hare op.

Daar gekomen, greep zij haastig papier en pen.

— »De graaf heeft mij mishandeld; ik ben diep ongelukkig,« schreef zij. »Overmorgen vertrekken wij naar Brussel en ik zal u nooit weerzien. Moet ik zonder afscheid vertrekken, Victor? Morgen jaagt de graaf weder tot vijf uur 's namiddags.«

Zij schelde niet, maar behield het briefje bij zich en gelastte, beneden komend, haar kamenier, het den palfrenier te geven, opdat deze het naar Brakkelande zou brengen.

Het was dit briefje, dat Victor ontvangen had. Hij legde het bij de stukken, bij het »dossier de Greuze.« Het maakte alles ongedaan, wat hij zich had voor-

genomen. Het deed alle goede plannen, alle kracht en vastheid van wil in rook verdwijnen. Rosette riep hem; zij was ongelukkig; zij bleef overgeleverd aan den beul, die haar naar lichaam en ziel folterde, die met haar heiligste gevoelens ruw den spot dreef, en — de fraaie edelman! — de hand tegen eene vrouw had opgeheven. Victor had er heen willen vliegen, dienzelfden avond nog. Hij zou den volgenden namiddag gaan. Het was een vrije middag van de Hoogere Burgerschool, en al was het dat niet geweest, hij zou toch gegaan zijn. Wat er verder met hem gebeuren zou, — hij wist het niet, en het was hem op dat oogenblik onverschillig. Zijn hoofd gloeide, hij scheen doof en blind voor de wereld om zich heen. Zij riep hem, hij moest er heen. In welk opzicht hij haar duurzaam van dienst kon zijn, of er scheiding van Martha voor goed op volgen zou, dan niet, hij wist het niet, hij kon er niet over denken, hij gaf zich blindelings over aan het noodlot, dat hem tot Rosette dreef.

Zij zou vertrokken zijn, voor altijd... Victor gevoelde nu, hoe hij zelf deze korte dagen in een droom gewandeld had, hoe hij nog droomde... Zij zou vertrekken en met zich nemen al de frischheid en den geur van het verledene, dien hij zoolang ontbeerd had en thans weer had ingeademd. Dwaas, die hij was geweest, niet met volle teugen te genieten van die betoovering, die zoo kort zou duren. Ondankbare dwaas, die niet genoten had, wat hem gul en vleierend en smeekend was aangeboden, een vrouwenhart, een vrouwenliefde, zoo rijk, zoo weelderig, als hij ze nooit zou kennen, als hij ze nooit gekend had. Nooit immers had hem het hart geklopt met dat genot, geboren uit angst en wellust, uit hoop en schrik en zelfbeschuldiging, als in die korte

poos, toen zij, over het album gebogen, hem fluisterend gevraagd had: »Waarom niet?« en hare wang de zijne bijna aanraakte. Hij had Rosettes portret zoo lang bezeten; elke trek en elke verlichting er van stond hem voor den geest. Hoe gelek zij er nog op, en hoe geheel anders was zij! Het portret was een rozeknop, thans bloeide de volle roos; het was eene ontluikende schoonheid, eene belofte; thans was de belofte gehouden. Vorstelijk stralend in den glans van haar volmaaktheid stond de gravin voor zijne verbeelding. Het portret was eene gebrekkige proeve van zijne kunst geweest, eene bleeke kopie; hoe schoon was zij in de gratie en de glorie van hare eigene verschijning. Het oog, dat hij geschilderd had, scheen reeds bekoorlijk; maar haar eigen blik, van liefde stralend, zijne ziel zoekend in zijn oog, en de hare in ruil gevend, wat zou hij geweest zijn? Het halsje, de schouders van het portret waren slank, Esmeralda, Hebe, maar moest hij niet als kunstenaar en als minnaar tegelijk gedweept hebben met die gestalte, die in het gezelschapskleed zoo vol en koninklijk uitkwam?

Overmorgen zou het eenige venster in zijn leven, waardoor hij de volmaaktheid van verre kon aanschouwen, dichtgeslagen zijn, en hij had geweigerd er zijn verlangenden blik aan te verzadigen... En, — hij schaamde zich bijna, wanneer hij bedacht, hoe hij zijne voorstellingen van hare liefde concentreerde in het denken aan hare persoonlijkheid, — welk een rijkdom aan gevoel en geest, welk eene diepte en kiesheid had zij in die korte oogenblikken ten toon gespreid. En die vrouw was door schandelijke beleediging tot dit wanhopig briefje gebracht. Hoe had hun beider pols met verdubbelde slagen geklopt, onder het lied, dat

Rosette zelve als begeleiding voor hun korte idylle van smart en hartstocht had uitgekozen, bij het droeve *Pur dicesti* . . . Hoe was het eerste, waaraan zij gedacht had, toen zij hem weerzag, die séance van rein genot, onschuld en kunstdrift geweest, waarbij hij den glimlach van vriendelijke, onschuldige belangstelling op haar meisjesgelaat bespiedde . . .

En als hij weigerde? Als hij haar vruchteloos naar hem liet uitzien, haar liet uitworstelen met haren beul tot er de dood op volgde, haar liet vertrekken naar den vreemde, zonder haar weergezien te hebben? Victor kon er niet aan denken. Hij gevoelde het wel, het was niet enkel medelijden, niet enkel de drang om haar te beschermen, die hem dreef. Een koortsachtige lust om eindelijk te leven, eindelijk te genieten van harts-tochtelijke liefde en betooverende schoonheid, eindelijk, eer het te laat was, den vollen beker des levens te ledigen, den levensdroom te droomen met haar, die hem kon deelen, uit haar blik sympathie te drinken voor al wat hij had kunnen zijn en nog kon zijn, deed het bloed in zijne aderen bruisen. Hij zou nu den hartstocht, die alleen aan het leven waarde geeft, niet laten voorbijgaan; hij zou, nu alles verloren was, en het leven hem geen enkele hoop, geen enkele schoonheid meer bood, althans deze godengave, eene nieuwe lente van liefde en liefdesgeluk en verrukking, niet versmaden. Het zou immers het laatste oogenblik geweest zijn? In den anderen hemel, dien der kunst, rees nu een jonger geslacht reeds op, en nam de plaats in, waar hij had moeten geweest zijn, indien hij iets had kunnen zijn. Zij maakten zich naam, zij genoten den roem, zij streefden en werkten en schiepen meesterstukken en smaakten ~~voldoening~~ van wat zij dachten

en deden. Zijn tijd ging voorbij, weldra zou hij voorbij zijn, voor alles. Hij had niets te verschuiven meer, niets te verliezen, niets te verzuimen, dan dit oogenblik van weelde nog. Welnu, hij zou dit althans niet verzuimen. Wat was zijne toekomst hem waard? Al de jaren van alledaagschheid, die hem restten, wat waren ze, dat hij er ook slechts één oogenblik van spijt aan wijden zou? Zijne loopbaan, . . . zou hij niet al de loopbanen van al de leeraren aan de Hoogere Burgerscholen gegeven hebben voor één dag van werkelijk kunstgenot, en, nu de zaken zoo waren, voor één dag van werkelijke liefde?

Maar ook zonder dat: Rosette wachtte zijn raad en hulp, hij zou haar, die wanhopig en rampzalig was, in zijne armen opvangen, haar verdedigen, haar wegvoeren, wanneer zij dit verlangde, haar alles zijn wat zij wenschte.

Het was dus beslist. . . . en nu het beslist was, gevoelde hij zich kalmer. Daar vóór hem op de tafel lagen de stukken; hij wikkelde alles bij elkander, om alles mee te nemen, het briefje er bij, en strikte zorgvuldig het bleekroode bandje als naar gewoonte vast. Hij wandelde als in een droom, dien nacht en den volgenden morgen. De gewone incidenten van het alledaagsche leven, het ontbijt, het gaan lesgeven, het koffiedrinken, het scheen alsof iemand anders ze in zijne plaats meemaakte. Het scheen hem alsof de liefkoozingen van het knaapje een doode golden, alsof Martha tot een vreemde haar hartelijk welkom bij het thuiskomen om twaalf uur sprak. Hij had nog van een tot twee les te geven, hij had een rijtuig besteld, het zou te half drie gereed zijn, om hem naar Perelinge te brengen. Hij zou in den stal instappen.

— »Je ziet me niet, als je van de Hoogere Burger-

school komt,« zeide Martha; »tante en ik gaan visites maken; we gaan tegen kwart voor tweeën uit en beginnen met mevrouw Forrest.«

— »Mijn complimenten,« zeide Victor.

Het was hem onverschillig, of zij uitging of thuis bleef. Hij verwonderde zich zelf over die onverschilligheid. Als zij thuis was geweest, zou hij over het voorgenomen bezoek te Perelinge gesproken hebben, nu zou hij vertrekken zonder afscheid.

— »Ik zal het sleutelmandje op de gewone plaats in het hoekje van de kast zetten,« zeide Martha; »je weet het dan te vinden als je iets mocht noodig hebben.«

Het was goed. Hij nam met verbazing bij zich zelf waar, dat hij noch angst voor ontdekking, noch berouw, noch vrees voor verhindering gevoelde; eene soort van fatalistisch onderwerpen aan zijn noodlot, aan den stroom van den hartstocht die hem medevoerde, was er voor in de plaats gekomen. Verlangde hij op dit oogenblik, naar de Ermitage te gaan? Verlangde hij van Rosette de bekentenis harer liefde te hooren? Hij had het niet kunnen zeggen; hij gevoelde dat hij niet anders kon, hij moest, hij had gekozen. Hij zou Rosette zijne liefde verklaren, het was of een onzichtbaar, onhoorbaar bevel, het opontbod van den magnetiseur tot den gehypnotiseerde, onverbiddelijk en onweerstaanbaar, hem riep; hij zou haar volgen, wanneer en waarheen zij het verlangde; hij zou vrouw en kind verlaten, om haar toe te behooren. En daarna? Zou hij na de ontmoeting met haar berouw hebben en vluchten naar verre landen, naar het eind der wereld, naar den dood? Hij wist het niet, hij dwaalde als een blinde, als een slaapwandelaar, de toekomst in.

VIJF-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Den volgenden morgen hoorde Rosette, nog half sluimerend, want zij had dien nacht eerst laat den slaap kunnen vatten, den graaf buiten op het terras, onder haar venster, tot den bediende zeggen :

— »Pierre, ik heb heden uwe diensten niet noodig; ik ga alleen jagen. Ik zal alleen Diaan meenemen.«

Gelijk alle bekommelingen van de jacht, was ook deze beschikking Rosette geheel onverschillig. Toch kon zij niet nalaten, op de woorden te letten. Het was alsof zij met bedoeling zoo luid, op die plaats onder haar venster, werden uitgesproken. Zij bleef er over peinzen, en zij klonken haar nog in het oor, terwijl de graaf op zachter toon de honden streefde en verdere orders gaf.

Toen zeide hij, weer luider, met nadruk en iets spottends in zijne stem, — en het herhalen van dezelfde woorden deed haar weer opschrikken :

— »Pierre, het is dus onnoodig, mij te volgen van daag.«

Kort daarop verwijderde zich de graaf, maar Rosette sloop niet weer in; zij schelde hare kamenier en liet zich bedienen, zich in stilte afvragend wat de graaf met het luide uitspreken en herhalen dier woorden kon bedoeld hebben, en waarom zij haar, als eene geheimzinnige bedreiging, met angst vervulden. Peinzend ontbeet zij alleen, zooals gewoonlijk, en besteedde haren tijd tot twaalf uur.

Terwijl de kamenier bezig was, haar te kappen, vroeg zij als achteloos :

— »Ge hebt den palfrenier gisteren het briefje doen wegbrengen, dat ik u gaf?«

— »Ja, mevrouw.«

— »En heeft hij het bezorgd?«

— »Ik zou het wel denken, mevrouw, hij heeft geen antwoord gebracht. Zal ik er hem naar vragen?«

— »Nee, dat is onnoodig.«

Rosette wilde de kamenier niet in het vertrouwen nemen; zij zond haar zoo spoedig mogelijk weg. Toen ging zij om het huis heen, naar den kant van den stal, om den palfrenier te zoeken. Zij vond hem.

— »Achille,« zeide zij, »hebt gij gisteren het briefje naar de stad gebracht, dat Justine u gegeven heeft?«

— »Ja mevrouw, ik had ook een boodschap voor mijnheer den graaf te doen, maar dat heeft geene vertraging gegeven. Toen mijnheer de graaf het briefje gelezen had, gaf hij mij bevel, dat het eerst weg te brengen, en daarna pas de andere boodschap te doen.«

— »Dus de graaf heeft het briefje gelezen?«

Het kostte Rosette de inspanning van al hare krachten, deze vraag op schijnbaar onverschilligen toon te doen.

Achille antwoordde bevestigend.

Victor zou dus komen. De graaf was sinds lang uit, alleen, hetgeen nooit gebeurde; langs een omweg zou hij zeker eene hinderlaag zoeken, of reeds gezocht hebben, om Victor af te wachten en hem »door een toeval« te wonden, te dooden misschien. Hij had het haar dien morgen opzettelijk doen hooren.

Wat te doen?

Victor te waarschuwen was het eenvoudigste. Zou het nog tijds genoeg zijn? Lag hij niet reeds bloedend ter zijde van het voetpad, door een kogel van den

graaf getroffen, haren naam vervloekend, die hem in eene hinderlaag gelokt had? Maar hij zou niet komen wandelen. De wegen waren door de herfstregens bijna onbruikbaar gemaakt, de afstand was, zelfs bij goede wegen, voor een voetganger te groot. Toch mocht er geene minuut verzuimd worden.

— »Achille,« zeide zij, »hoever is het van hier naar Brakkelande rijden?«

— »Een uur, mevrouw, maar de weg is door den regen zoo slecht geworden, dat ik er gisteren wel anderhalf uur over gedaan heb.«

— »Dus, als er een rijtuig uit Brakkelande hierheen kwam, dan zou het ongeveer anderhalf uur werk hebben?«

— »Ja, mevrouw; zeker niet minder. De wegen zijn hier door aanhoudenden regen bijna onbruikbaar. De klei zuigt zich als gomelastiek om de hoeven der paarden en de wielen der rijtuigen vast.«

— »Achille, dan moet ge terstond naar Brakkelande rijden. Ik zal u een briefje geven; mocht ge den heer Rathenius, — ge kent hem?...«

— »Hij was hier verleden Dinsdag? Een jonge man, eer blond dan zwart?«

— »Dezelfde. Mocht ge hem soms tegenkomen, geef hem dan dit briefje, en houd alle rijtuigen, die je mocht tegenkomen, aan, om te vragen of hij er ook in is.«

— »Ik zal niet veel rijtuigen tegenkomen, het weder is juist niet uitlokkend voor een toertje over het eiland. Maar als ik hem niet tegenkom?«

— »Breng dan dit briefje aan zijn huis, Achille, en vraag of men hem dit terstond wil geven.«

Rosette schreef haastig:

»Kom niet. Wij zijn verraden; mijn man zal u dooden.«

In het briefje stond meer dan strikt noodzakelijk was, daar de verhouding van Rosette tot Victor nog tot geen »verraad« aanleiding gaf; terwijl ook de bedoeling van te dooden slechts op een vermoeden berustte. Maar Rosette was niet in de stemming om hare woorden te wegen; zij sloot haastig het briefje, schreef »Monsieur Victor Rathenius« op het adres, en gaf het den palfrenier.

— »Haast u, Achille, haast u,« zeide zij, »als het briefje er op tijd komt, zal het u niet berouwen.«

Achille vertrok.

— »Het is één uur,« zeide Rosette. »Victor weet niet, hoe laat de graaf gewoonlijk ter jacht gaat. Hij zal dus niet vroeg van huis vertrokken zijn. Het rijtuig zal hem dus of tegenkomen of nog thuisvinden. In beide gevallen kan ik gerust zijn. Zijn leven zal gered worden.«

Martha en tante Bellaert gingen dienzelfden namiddag uit, om hare visite bij mevrouw Forrest te maken.

— »We gaan ons laten waarzeggen,« zeide tante Bellaert.

— »Het is spotten met mijn verdriet, tante,« antwoordde Martha, »als u er uw dwaze sprookjes in mengt.«

— »Ik zal er niet meer over spreken, Martha, maar ik vind het een uitmuntende stap, dien ge doet. Mevrouw Forrest is inderdaad de grootste heks uit Brakkelande; ge kondt niet beter kiezen.«

Mevrouw Forrest was thuis.

— »Wel, wat doet me dat een genoeg, mevrouw Rathenius en juffrouw Bellaert eens te zien,« zeide

mevrouw Forrest. »Ik heb dezer dagen dikwijls uw naam hooren noemen, mevrouw Rathenius, en daarom juist, doet het me genoegen, u frisch en welvarend te zien. Ge trekt u dus de wereldsche zaken niet te erg aan? Dat doet me plezier.«

Tante Bellaert richtte op Martha een blik, die be- teekenen moest:

— »Ge ziet, dat de tooverheks reeds weet, dat ge ongelukkig zijt; zij spreekt u terstond aan, over het- geen ge haar komt vragen.«

Martha deed alsof zij noch tante Bellaert's blik, noch mevrouw Forrest's insinuatie begreep, en zeide:

— »Gelukkig niet; de voornaamste van alle wereld- sche zaken, mijn lieve Johan, is best in orde. Ik kan me bijna niet voorstellen, dat hij haast zes jaar is, en tegen het voorjaar naar school gaat.«

— »Ja, dan zult u het wel eenzaam hebben, en tijd krijgen om met uw gedachten alleen te zijn? Hoe maakt mijnheer Rathenius het? Hoe is hij zoo in huis, tegenover u?«

Een tweede blik van tante Bellaert, nu triomfeeren- der, werd tot Martha gericht, maar deze zeide, terwijl het bloed haar naar de wangen steeg:

— »Mijn man is heel wel, mevrouw, wat bedoelt u met uwe vraag?«

Mevrouw Forrest zweeg even; toen zeide zij:

— »O niets, . . . en het doet mij veel genoegen, zulke goede berichten omtrent uw gezin te mogen vernemen. De Octobermaand stelt zich frisch in, vindt u niet, . . . en dan al die regen?«

— »Pardon, mevrouw,« zeide Martha, en hare stem beefde; »veroorloof mij, nog even terug te komen op wat u zooeven zeidet. Als ik goed verstond, hebt u

gevraagd, hoe mijn man zoo in huis, tegenover mij, was. Wat hebt u daarmede willen zeggen? U moet toch reden gehad hebben, om daarnaar te vragen.«

— »Och, mijn lieve mevrouw, werkelijk niet; dat moet u u zoo niet aantrekken, u moet het zoo hoog niet opnemen. Zooeven hadt u een kleur, nu ziet u zoo wit als een doek; wat is er gebeurd? Ik wist niet, dat ik met mijn vraag zoo'n teere snaar aanroerde, ik zou anders wel opgepast en gezwezen hebben.«

— »U moet toch reden gehad hebben, om Martha die zonderlinge vraag te doen,« zeide tante Bellaert.

— »Pure belangstelling, dat verzeker ik u... Maar inderdaad, mevrouw Rathenius is onwel. Mag ik u wat eau-de-cologne geven, mevrouw? Of een glas port? Of, nog beter, ik heb iets bijzonders bij de hand: gelooft u niet, dat een kop bouillon u goed zou doen? Forrest wil onze zwarte kippen, nu ze niet langer leggen, niet aanhouden, en nu zijn we bezig, er soep van te koken... Mag ik u een kop bouillon geven; u ook, juffrouw Bellaert?«

— »Een zwarte kip, zegt u?« riep tante Bellaert uit.

— »Ja, verwondert het u? Ik heb er wel iets tegen gehad, de kippen, die ik zelf gevoerd heb, te laten slachten; maar Forrest noemt dat kinderachtig, en vindt mij overgevoelig.«

— »Ik dank u voor bouillon,« zeide Martha, »ik zal niets gebruiken.«

— »Een zwarte kip!« herhaalde tante Bellaert in zich zelve, de kamer rondziende, om na te gaan, of men werkelijk in het hol der waarzegster was.

— »Ik dank u ook, mevrouw Forrest,« vervolgde zij, »maar u zoudt ons werkelijk genoegen doen, door

u eens nader te verklaren, omtrent de vraag, door u gedaan. Wat moet Martha hopen of vreezen?»

— »Ik ben het eigenlijk met u eens,« zeide mevrouw Forrest, die brandde van verlangen om te zeggen wat zij wist, en te zien welken indruk het op Martha maakte. »De vrouwen moeten eene soort van vrijmetselarij vormen, elkander verdedigen, waarschuwen en inlichten omtrent al wat haar bedreigt, om gezamenlijk te kunnen werken. Zoo kunnen we toch eerst zien, of we ware vriendinnen zijn, niet waar?»

Martha knikte zwijgend; het was alsof haar hart toegeschroefd werd en zij een vonnis zou hooren. De ware vriendin ging met haar boosaardigsten grimlach voort, terwijl haar kleine oogjes fonkelden:

— »Ik zal u dan vertrouwelijk zeggen, al wat ik weet. Ik dacht dat het lieve jonge vrouwtje zelf ook ingelicht was omtrent al wat men zoo mompelt, of eigenlijk meer dan mompelt, — daarom sprak ik er zoo onvoorzichtig over.«

— »Mijn God, wat is er dan gebeurd?» vroeg Martha.

— »Ik weet natuurlijk niet precies alles, alleen dit, — ik heb er bij Paludaan over hooren praten — : uw man heeft, zooals u waarschijnlijk wel weet, als student bij een modiste gewoond, die eene dochter had, een opzichtig en heel mal kind. Dat heeft mijnheer Rathenius u zeker wel verteld?»

— »Neen, nooit,« zei Martha zacht.

— »Nooit? Hoe vreemd! In Leiden liep het gerucht, dat er van de *liaison* wel een engagement zou komen. Het gebeurt wel meer, dat de hospita's rijke jongelui als schoonzonen weten in te pakken. Plotseling zag men het kind niet meer; zij was verdwenen. Wat er tusschen hem en haar was voorgevallen, en waarom

ze zoo plotseling weg moest, wist men niet. Jongelui, al zijn ze schijnbaar nog zoo openhartig, zwijgen van zulke dingen, *à preuve* dat mijnheer Rathenius het u zelf niet eens verteld heeft, niet waar?»

— »Hebt u dat alles bij Paludaan gehoord?» vroeg tante Bellaert.

— »O Heer, neen! Dat wist ik al heel lang. Ik heb twee nichten in Leiden wonen, die hadden het me al verteld. Het was juist, omdat ik er me bij Paludaan een woord over had laten ontvallen, dat mevrouw Paludaan het onvergefelijke gedrag van uw man in den laatsten tijd zoo opmerkte.«

— »Dus u verspreidt dergelijke praatjes bij Paludaan en anderen,« zeide Martha, »zonder eens eerste informeeren, of er wel iets van waar is? Rathenius was toch niet zoover uit de buurt, of u hadt eens bij hem kunnen navragen.«

— »'t Zou de vraag geweest zijn, wat mijnheer Rathenius mij op mijn beurt had verkiezen wijs te maken!« antwoordde mevrouw Forrest bits; »daarvoor schijnt hij zich weinig te geneeren! — Maar ik vrees, mevrouwtje,« ging zij op zuurzoeten toon voort, »dat mijne vriendschappelijke mededeelingen u geen goed doen, en ik zal dus zoo vrij zijn, de rest voor mij zelve te houden. Vindt u niet, dat de Octobermaand zich frisch instelt, ... vooral met dien regen?»

Martha zweeg; zij was ontsteld en beleedigd, en wilde opstaan. Maar tante Bellaert moest meer weten, en zeide:

— »Zoo is het niet bedoeld, waarde mevrouw Forrest. Het is niet meer dan natuurlijk, dat het hard voor Martha is, zulk nieuws te vernemen, waarvan zij geen denkbeeld had, en, — ik moet het u verklaren,

— ik ook niet. Wij zijn overtuigd, dat er omtrent mijn neef een misverstand heerscht, maar om het te kunnen ophelderen en hem te kunnen rechtvaardigen, is het niet meer dan billijk, dat u ons vertelt, wat er alzoo gezegd wordt. . . en ook eigenlijk, die oude *liaison*, als zij al bestaan had, was, dunkt mij, nog geen reden, om nu van verdediging en bedreigde rust te spreken.«

Mevrouw Forrest verlangde niets liever, dan voort te gaan; zij genoot in Martha's verdriet en wilde haar zien schreien, het »trotsche vrouwtje met haar Haagsche airs.« Zij had hare ontdekkingen liever druppelsgewijze toegediend, om er langer genot van te hebben, maar zij vreesde nu, haar slachtoffer te zien ontsnappen, en liet zich dus niet lang bidden.

— »*Au fond* hebt u gelijk,« zeide zij, glimlachend en vriendelijk; »ik hoop dan, dat mevrouw Rathenius het zal apprecieeren, wanneer ik voortga. Ik meen er een plicht en een goed werk mee te vervullen, door haar in te lichten. De dochter van de modiste is op dit oogenblik hier in Zeeland, vlak bij Brakkelande, geloogerd, en het eerste, wat zij gedaan heeft, is geweest, uw man te laten roepen.«

— »Maar, mevrouw !« riep Martha.

— »Zooals ik u zeg. En hij is er heengegaan ook!«

Met triomfeerenden blik zag mevrouw Forrest Martha aan, en slurpte den half ongeloofigen, half ontstelden blik van deze met wellust in.

— »Hij is er eerst een bezoek gaan brengen,« zeide zij op haar gezelligsten toon, »dat niet langer dan een half uur geduurd heeft. Maar, — waarschijnlijk ingevolge eene afspraak, toen gemaakt, — heeft hij den volgenden Dinsdag daar den geheelen namiddag, den

avond en een deel van den nacht doorgebracht. Dinsdag vóór acht dagen.«

— »Dinsdag vóór acht dagen...? toen is hij bij den graaf de Greuze, op de Ermitage te Perelinge, gaan dineeren.«

— »Zeide ik het niet?«

— »Maar die modiste?«

— »De dochter van de modiste is gravin de Greuze, of laat zich althans zoo noemen. Men weet niet altoos, of die vrouwen, waar de Fransche heeren mee reizen, hun eigen vrouwen zijn. *Enfin*, zij gaat door voor gravin de Greuze.«

— »Maar Victor was door den graaf geïnviteerd,« zeide Martha.

— »Nu ja, mevrouw, het zal natuurlijk alles wel in orde zijn, en onschuldig en natuurlijk, en het spijt mij ook, dat mijn eenvoudige mededeeling van de feiten u zoo verontrust heeft; maar de jongelui, die eenmaal niet genoeg aan hun plicht en hun huiselijk geluk denken, weten ook zoo moeielijk den schijn te vermijden. Bij Paludaan vonden ze het al heel vreemd bijvoorbeeld, dat die zoogenaamde gravin, die eerst had gezegd, dat ze geen proces wilde, plotseling terugkeerde, toen ze uw man gezien had, naar hem kwam vragen, en hem liet uitnoodigen, bij haar te komen, *quasi* om over dat proces te spreken.«

— »Maar Victor heeft de stukken van het proces in huis.«

— »Er zullen wel papieren van den een of anderen aard bij de hand geweest zijn, om als voorwendsel te dienen, dat begrijp ik wel, maar of nu uw man en die mevrouw, die beeldschoon is, mevrouw, letterlijk beeldschoon...»

Mevrouw Forrest sprak langzaam, om af te wachten of Martha iets zeggen zou. Martha zweeg.

— »Of nu uw man bij het eerste bezoek al over documenten gesproken heeft, bij het tweede is er geen quaestie van geweest. Er waren, om de pil te vergulden, wat andere menschen bij gevraagd, een mevrouw om muziek voor hen te maken, een paar Middelburgsche heeren, om dien ouden sukkel van een graaf te amuseeren; de jongelui hadden dus al den tijd om zich te onderhouden zooals zij wilden...«

— »Ze waren bij Paludaan wel uitvoerig ingelicht,« zeide tante Bellaert glimlachend.

— »Dit heb ik van mevrouw van Hellingen hier, die eene schoonzuster is van den advocaat van Hellingen uit Middelburg. De advocaat was er ook; aan tafel is er nog over gesproken, dat de zoogenaamde gravin uit een mutsenwinkeltje kwam, en uw man kreeg een kleur als vuur. Toen is de zoogenaamde gravin na den eten een deuntje met hem gaan huilen en vrijen, in een hoek bij een album.«

— »Maar mevrouw, wat u daar zegt, gaat alle perken te buiten; ik geloof er geen woord van!« zeide Martha opstaande.

— »Zooals u wilt, mevrouwtje, ik kan u 't geloof niet geven, en ik vind het heel gelukkig voor u. Zoo bewaart men den vrede binnenshuis. Ja, de vrouwen hebben altoos wat te lijden; hooren, zien en zwijgen is het beste, vooral als het fortuin van één kant gekomen is.«

— »Ik verzeker u, mevrouw,« zeide Martha met fonkelende oogen, »dat Victor mij nog nooit, in al de jaren van ons huwelijk, heeft doen gevoelen, dat ik hem geen fortuin heb aangebracht! Ik zal Victor er

over spreken, en ik verzeker u, dat hij uw man rekenschap zal vragen over de beleedigingen, mij aangedaan.«

— »Mijn hemel, mevrouw, zulk een toon was niet noodig en is zelfs niet gepast tegenover iemand, die u niets dan vriendelijkheid heeft betoond. Ik wil u dan ook wel zeggen, dat ik vind, dat het beter was, uw man rekenschap te vragen... Maar even goede vrienden; ik begrijp, dat u u niet plezierig gestemd voelt; het spijt me, dat ik het heb moeten zijn, die u de oogen opende. Eén ding troost me, het moest vroeger of later toch gebeuren; en u zult er me dankbaar voor zijn... Pardon, laat me u nog even wat vragen, u zoudt me een heel groot plezier kunnen doen... U is een Haagsche, en indertijd aan een fijner keuken gewend geweest, dan er hier in Zeeland op na gehouden kan worden. Nu heb ik in den eersten tijd al die kippen op te maken, twaalf en een haan, en ik zou dus wel gaarne mijn recept eens wat varieeren... Forrest beweert, niet kieschkeurig te zijn op hetgeen men hem voorziet, maar hij is er toch heel gevoelig voor, als het goed smaakt. Hebt u nu ook een goed recept voor kip, behalve het gewone braden en kippensoep?«

— »Zij vraagt het haar van den gehangene,« zeide tante Bellaert zacht.

— »Het spijt mij,« zeide Martha droogjes, »dat ik u niet aan een recept helpen kan. Zooals u zegt, er is een verschil tusschen vroeger en nu; maar vroeger kwam ik niet in de keuken, en nu komt het zoo zelden voor, dat we kip eten, dat Betje het altoos maar op haar zelfde, gewone manier doet; daar is Rathenius mee tevreden, en tante en ik ook.«

Tante Bellaert kon moeielijk haar talenten onder een korenmaat verbergen; zij zeide:

— »Ik weet een heerlijk recept voor kip, *poulet à la d'Escars*.«

— »Heel gaarne...«

— »Men lardeert de kip met kleine stukjes spek...

Dan neemt u een pan...«

— »Een braadpan?«

— »Natuurlijk, en waar een vuurdeksel op geplaatst kan worden.«

— »Heel goed.«

— »Dan bedekt u den bodem van de pan met reepjes spek, en plaatst daar uw kip op, met een sneetje ham, een wortel aan schijfjes gesneden...«

Martha werd ongeduldig.

— »Tante, wilt u mevrouw niet liever het recept zenden?«

— »Och, als juffrouw Bellaert het toch uit het hoofd kent?...« zeide mevrouw Forrest.

— »Wel zeker; het is niet veel moeite... U neemt ook een ui, met kruidnagelen beprikt, wat peterselie en andere kruiden...«

— »Het lijkt mij allergeurigst,« zeide mevrouw Forrest.

— »Het is heerlijk; dan overdekt u alles weer met spek, bevochtigt het met een lepel bouillon en een glas Madera, en laat het zachtjes koken. Er hoort nog wat bij, geloof ik... de pooten...«

— »Heusch, tante,« viel Martha haar in de rede, »'t is beter het op te schrijven.«

— »Ja, maar misschien wil mevrouw het van middag nog gebruiken?«

— »Dat niet, de kip voor van middag is al gekookt. Maar toch zou ik het gaarne wat spoedig hebben, om na te zien, alles wat ik er wel voor noodig heb, want 't is nogal gecompliceerd, en misschien komt er, als

u aan 't opschrijven gaat, nog meer bij... Dus als ik het dan door mijn meisje bij u liet halen?»

— »We zouden nog een paar visites maken,« zeide juffrouw Bellaert, »maar, als Martha er niet tegen heeft, ga ik het even uitschrijven, uit mijn receptenboekje; en als u dan straks het meisje stuurt, kan zij het terstond krijgen.«

— »Maar is u dat niet te veel moeite?»

— »Stellig niet. We moeten toch ons huis voorbij, en als we dan straks weer uitgaan, leg ik het voor uw dienstmeisje klaar.«

— »U zult er mij bijzonder veel plezier mee doen, lieve juffrouw Bellaert. En, mevrouwtje, ... *sans rancune*, niet waar?»

— »Adieu, mevrouw Forrest,« zeide Martha.

Mevrouw Forrest liet de dames uit, en ging naar de keuken, om terstond haar dienstmeisje weg te zenden.

— »Als het mevrouwtje thuis komt, en haar man is soms in huis, zal er wel een scène zijn,« dacht mevrouw Forrest. »Als dan het meisje in de gang staat, op het recept te wachten, — dat dan ook zoo gauw niet vloten zal, — is dat een heel ongezochte gelegenheid om er wat meer van te weten te komen.«

ZES-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Martha was geheel ontdaan en buiten zich zelve gebracht door hetgeen zij als mevrouw Forrest's laste-

ringen beschouwde. Tante Bellaert's geest was door de toevalligheid der zwarte kip geheel in romantische gewesten verplaatst. Zij zou zich wel gewacht hebben, de tooverwerking van het consult der waarzegster tegen te gaan, en haastte zich dus naar huis, om het beroemde recept van de kip *à la d'Escars* te gaan overschrijven. Zij herhaalde bij zich zelve: »Voeg er een ui bij, met kruidnagelen beprikt...«

— »Van onze verdere visites zal wel niet komen,« zeide Martha. »Als Victor thuis is, en ik hem van mevrouw Forrest's schandelijke praatjes vertel, zullen wij er wellicht samen weer heen gaan, of althans samen moeten overleggen, wat ons te doen staat. Als hij niet thuis is, voel ik mij toch niet gestemd om bij andere menschen te gaan zitten praten alsof er niets gebeurd was.«

Victor was reeds van de Hoogere Burgerschool te huis geweest, had zich een weinig verkleed en was weer vertrokken, toen de beide vrouwen de woning bereikten.

— »Ik ga naar mijn kamer, om het receptenboek te halen,« zeide tante Bellaert, »dan kan ik beneden schrijven.«

— »Ik wacht Victor, hij komt straks zeker weer thuis,« zeide Martha. »Ik zal zoolang naar zijne kamer gaan, daar is ook vuur aan. U kunt dan ongestoord in de huiskamer schrijven. U begrijpt, dat ik wat geagiteerd ben.«

Zij zette zich op den bureaustoel, die voor Victors schrijftafel stond; en de opgekropte tranen, gedurende het tooneel bij mevrouw Forrest met moeite ingehouden, kwamen los. Martha schreide zelden; ook nu duurde de crisis niet lang, maar de treurige gedachten

bleven na de tranen als een nog droeviger sluier voor haren geest hangen.

Wat kon er waar zijn in het verhaal van mevrouw Forrest? Victor kon niet slecht en trouweloos zijn, en toch: honderden kleine feiten, dezelfde die zij reeds den vorigen dag overpeinsd had, kwamen zich nu groepeeren om de omstandigheden, welke mevrouw Forrest had medegedeeld. De vroegere *liaison* kon waarheid zijn, — tante Bellaert had het zelf toegegeven; dat de heer Paludaan Victor had laten uitnoodigen, was zelfs tante en ook haar vreemd voorgekomen, en Victor had, toen beide navroegen, zich veel lichtgeraakter en geslotener getoond, dan anders zijn gewoonte was, of dan in een gewoon geval was noodig geweest. Toen zij en tante Victor hadden willen vergezellen naar Perelinge, om in het rijtuig op hem te wachten, had hij zich daartegen verzet; toen zij op het aannemen der uitnoodiging tot het diner aanmerking gemaakt had, was een min of meer bits antwoord haar deel geweest.

Was er inderdaad van een proces wel ooit sprake geweest? Nu zij eenmaal twijfelde, zonk de vaste grond van elk feit onder haar voeten weg. Was het niet, sinds de eerste uitnoodiging om naar Perelinge te komen, leugen en bedrog geweest? Zij kon het niet gelooven, maar wist geen argument tegen de verpletterende reeks van feiten. Martha had, evenals zij zich zelve geheel gaf, zoo vast op Victor vertrouwd, dat in de mate van bedrog het kleine en het groote ongeveer op hetzelfde voor haar neerkwamen. Had hij misschien niet hier, aan deze tafel, terwijl zij meende, dat hij met de processtukken bezig was, en zij ter wille van »de goede zaak« — de mogelijke winst — zijne rust

eerbiedigde, aan die vreemde vrouw zitten schrijven en haar brieven genieten?

Martha liet de oogen verstrooid over de tafel gaan.

Plotseling was er iets als blijde verrassing in haar blik. De tafel, eene groote platte schrijftafel, die in het midden van het vertrek stond, was beladen met boeken en papieren. Gelijk in de meeste huishoudens, waar de heer des huizes zich met studie bezighoudt, was ook hier het consigne voor de dienstboden, »niet aan mijnheers tafel te raken,« en Victor kon er gerust alles laten liggen. Het dossier de Greuze lag er met eenige boeken en circulaires, zooals Victor het daar gelegd had, met een bleekrood bandje omstrikt, en Martha las op het buitenste papier, met Victors fraaiste hand geschreven: »De Greuze *contra* Ossewaarde.« Het was haar een straal van hoop; het proces bestond. Althans één punt van mevrouw Forrest's verdachtmakingen en lasterlijke aantijgingen was weerlegd. Het proces bestond. Victor had dus reden gehad om naar Perelinge te gaan, om herhaaldelijk met den graaf zelven te confereeren; alles wat men hem ten laste legde, kon dus verzonnen zijn. Martha gevoelde de hoop in haar hart herleven, terwijl zij werktuigelijk het pakje langwerpig dubbel gevouwen papieren opnam en het opschrift overlas: »De Greuze *contra* Ossewaarde.« Die weinige woorden bevatten voor haar een geheele toekomst.

En, nu dit alles waar was, wat bleef er nu over van mevrouw Forrest's beschuldiging? Alles kon worden weggecijferd, en ofschoon Martha's verbeelding en vindingskracht traag waren, hare liefde voor Victor was zoo groot, dat zij alles gaarne vergat, wat zij een oogenblik vermoed had. Het proces bestond, dus waar-

toe langer getwijfeld? Zij had wel lust om het pakje op te nemen en het aan mevrouw Forrest te gaan toonen, of althans aan tante Bellaert, die beneden haar recept zat te schrijven.

Op dit oogenblik kwam de dame zelve binnen.

— »Ik kom om het haar van den gehangene,« zeide zij. »Verbeeld je, Martha, mijn postpapier is op, en ik kan geen stukje vinden. Toch wil ik liever geen blaadje uit mijn notitieboekje scheuren; je weet hoe mevrouw Forrest is; zij zou aan alle kennissen vertellen van het recept, alleen om er te kunnen bijvoegen, dat zij het op zulk een slordig papiertje gekregen heeft.«

— »Ik zal u wat gaan halen uit mijn bureautje,« zeide Martha, »of hier ligt misschien wel wat. Maar kijk eens eerst naar iets anders dat hier ligt, dan zult u nog meer gesticht zijn over mevrouw Forrest. U weet, dat zij insinueerde, dat het geheele proces een verzinsel was; nu, hier ligt het heele dossier »De Greuze *contra* Ossewaarde.«

— »Zoo? Ik feliciteer je, maar ik twijfelde er ook niet aan. Heb je daar een stukje wit papier? Een klein blaadje is voldoende.«

Martha woelde eens tusschen de boeken.

— »Er ligt hier niets; ik weet niet, waar Victor zijn papier bergt.«

— »Geef me maar een stukje van het omslag van het dossier.«

— »Dat durf ik niet.«

— »Kom, er zit zooveel wit papier aan die gerechtsstukken, en het omslag komt er niet op aan. Daarenboven, je zult wel nieuwsgierig zijn, om te zien, hoe dat proces, dat je eerst zooveel verdriet gaf, er eigenlijk uitziet.«

Tante trok het strikje niet los, maar schoof het bandje van den bundel papieren. Er viel een briefje uit het dossier.

— »Hier is een briefje, waar de helft wit aan zit,« zeide tante, haar lorgnet, dat aan een koordje hing, opzettend. »Zie eens, de andere helft is geheel wit, die zal er wel af kunnen. Wat prachtig papier! Met naam-cijfer en kroontje.«

Martha's oog was op het briefje gevallen.

— »Het is van eene vrouwenhand,« zeide zij. »Ik wilde, dat ik mevrouw Forrest hier had, om haar te laten zien, dat 't over het proces handelt... God!....«

Zij had gelezen:

— »De graaf heeft mij mishandeld, ik ben diep ongelukkig...«

Het papier beefde in hare hand.

— »Martha! wat is er?«

Martha kon niet spreken.

Zij las met brandende oogen het briefje verder.

— »Alles is verloren... Alles was waar,« zeide zij toen met doffe stem. »Lees zelf, tante.«

Tante Bellaert las. Toen zij gelezen had: »Ik zal u nooit weerzien. Moet ik zonder afscheid vertrekken, Victor?« liet zij het lorgnet van haar neus vallen.

— »Ge hebt gelijk, Martha,« zeide zij, »alles is verloren.«

De beide vrouwen bleven zwijgend tegenover elkan- der, tot Martha in radeloze smart het hoofd op de tafel boog en in snikken uitbarstte.

— »O Victor, Victor!« zeide zij.

Zij was geheel verpletterd. Tante Bellaert vond geen woord om haar te troosten. Men hoorde niets dan

het doffe snikken van Martha in haren zakdoek. Tante Bellaert stond op en streeelde haar.

— »Arm kind,« zeide zij, »wie had het kunnen denken?«

Martha schreide luide; hare tranen vielen op het briefje en op het dossier, de omslag met de sierlijke letters »De Greuze *contra* Ossewaarde« werd er door gevlekt.

— »O tante, tante, waarmede heb ik dat verdiend?« riep zij.

Op dit oogenblik hoorde men het geratel van wielen in de straat. Een rijtuig hield stil, er werd gescheld. Martha vloog naar het raam. Tante Bellaert volgde haar.

— »De livrei van de gravin!« riep Martha verontwaardigd. »De onbeschaamde komt hem hier bezoeken! Waarom niet?«

Er was bijna terstond opengedaan, daar het dienstmeisje met de afgezante van mevrouw Forrest stond te praten, die voorgaf op het recept van de kip te wachten, en intusschen hare vriendin uithoorde omtrent de huiselijke omstandigheden der familie.

Martha zag dat de palfrenier slechts twee woorden met de meid wisselde. Toen sprong hij weer op den bok van den afrijdwagen, er werd gekeerd en het rijtuig verdween even snel als het gekomen was.

— »O tante, laat de meid niet hier komen,« zeide Martha haastig, »ga even zien wat er is!«

Tante kwam de meid op de trap tegen met een briefje, geadresseerd aan Monsieur Victor Rathenius.

— »Het komt van Perelinge,« zeide het meisje, »er is haast bij. Het speet den palfrenier zeer, dat mijnheer niet thuis was.«

Martha en Victor waren niet gewoon, elkanders brieven, van hoeveel of weinig belang ook, open te maken; zelfs nu nog, ondanks alles, aarzelde Martha. Zij keek tante Bellaert vragend aan. Zij las het adres.

— »Het is van dezelfde hand, van de gravin,« zeide zij. »Zou ik het openen?«

— »Natuurlijk,« antwoordde mejuffrouw Bellaert; »het is uw recht en uw plicht.«

Haastig scheurde Martha het briefje open; het bevatte slechts deze woorden:

»Wij zijn verraden; de graaf zal u dooden. Kom niet!«

In de snelle opeenvolging van gewaarwordingen stond Martha een oogenblik besluiteloos. Waar zou Victor zijn? Waar kon hij zijn? Op weg naar Perelinge, natuurlijk. Wat te doen?

— »Misschien is hij nog te redden, tante! Ik ga er heen...«

— »Waarheen?«

— »Naar Perelinge, naar de Ermitage! De waarschuwing is te laat gekomen, ... hij is op weg, ik ben er zeker van. Hij heeft aan hare uitnoodiging gevolg gegeven, en gaat den dood tegemoet... Mijn mantel is hier. Mijn God, hoe hem te redden? wat te doen?«

In koortsachtige drift greep zij den mantel; de hoed was naast den stoel gevallen.

— »Een oogenblik, kind,« zeide tante, »laat ons even overleggen, wat ons te doen staat. Victor is thuis geweest en weder uitgegaan, misschien naar Perelinge, misschien niet.«

— »Hij is er heen! Er is geen twijfel aan! Maar in allen gevalle... wij kunnen het spoedig genoeg te weten komen. Hij is er niet te voet heen kunnen gaan, hij heeft een rijtuig moeten nemen, van Hoervers...«

Zij schelde.

Het meisje verscheen.

— »Is mijnheer te voet uitgegaan?»

Het meisje keek vreemd op.

— »Ja, mevrouw, zooals altijd.«

— »Heeft mijnheer u geen boodschap achtergelaten?»

— »Neen, niets.«

Martha wendde zich zacht tot tante.

— »Gaat ge even mede naar Hoervers, tante?»

— »Zeker, Martha.«

— »We moeten hem inhalen. Hoelang geleden is mijnheer uitgegaan?»

— »Een half uur geleden, even vóórdat u thuis kwaamt.«

Beiden verlieten haastig het huis, terwijl tante aan het meisje van mevrouw Forrest de boodschap gaf, dat zij morgen het recept van de kip à la d'Escars wel zenden zou.

— »Hadt ge Betje niet moeten zeggen, dat we naar Hoervers gaan?» zeide tante.

— »Neen, tante; hoe minder zij weet, hoe beter. God weet, of er nog niet iets te redden valt, is het niet mijn geluk, dan toch nog zijn leven en zijn goede naam.«

Tante bewonderde in stilte Martha's practischen zin, die zelfs in deze omstandigheden nog verder dacht dan aan het naaste oogenblik.

— »Dus een half uur geleden is hij vertrokken,« vervolgde tante.

— »Het is een groot uur rijdens ver, ... Hoervers rijdt niet hard. Wij kunnen hem wellicht inhalen vóór hij aan het kasteel is ...«

Meer dood dan levend ijde Martha, door tante Bel-

laert nauwelijks bijgehouden, naar den stalhouder, die niet ver weg woonde.

— »Hoevers,« zeide Martha, »mijnheer is met rijtuig van je op reis, niet waar?«

Met bovenmenselijke inspanning wist zij deze vraag op natuurlijken toon te doen. Toen de stalhouder bevestigend antwoordde, kon zij een oogenblik niet spreken. Zij snakte een paar malen naar lucht, eer zij vervolgde: »Mijnheer is op weg naar de familie de Greuze te Perelinge, maar er is zoeven een telegram gekomen, dat hij vóór zijne aankomst aan de Ermitage moet gelezen hebben. Nu zou ik mijnheer willen inhalen. Zou dat gaan?«

— »Mijnheer heeft een heel eind voor, mevrouw, maar wij zullen ons best doen. Dingenis, span de bruienen in, Melanie, help eens een handje, dadelijk. Mijn zoon rijdt mijnheer, met zijn eigen bleszen; dus hij zal ze niet al te erg aangezet hebben, want de weg heeft door den regen zooveel geleden, dat er bijna geen doorkomen aan is.«

— »Heeft mijnheer ook twee paarden genomen?« vroeg Martha, die nauwelijks luisterde.

— »Ja, mevrouw, de bleszen. Wij rijden nooit anders dan met twee paarden.«

In een paar minuten was het rijtuig gereed.

— »Mijnheer moet het telegram hebben, vóór hij aan het kasteel komt, anders is het te laat,« zeide Martha tot den knecht.

— »O mevrouw, wij zullen den jongen baas wel inhalen, laat u dat maar aan mij over. Zijn eigen spul zal hij niet doodrijden. Hij doet er met dezen weg vast anderhalf of twee uur over. Even over de helft hebben wij hem ingehaald. U kunt hem dan het telegram geven.«

Het rijtuig was gereed.

Martha stapte in.

— »Tante,« zeide zij, »men kan niet weten wat er gebeuren zal; het is beter voor u, thuis te blijven.«

— »En ik zou u alleen laten in misschien zeer gewichtige omstandigheden? Zeker niet.«

— »Dan vlug, koetsier!«

Het rijtuig reed de stad door en kruiste het dienstmeisje van mevrouw Forrest, dat groote oogen opzette, en haastig naar hare mevrouw terugkeerde, om aan deze in kleuren en geuren te vertellen, wat zij gezien en vernomen had.

Mevrouw Forrest maakte dien middag een visite bij de »meisjes« Plantijn, die met haar vieren uit de bocht van de kade, waar zij woonden, de politie over dat deel der stad waarnamen, bij mevrouw Bezius en haar dochters, die dezelfde functiën op de markt uitoefenden, bij de familie Paludaan, aan wie zij toch de waarheid en de geheele waarheid wel verplicht was, en bij de dochters van mijnheer Plint, van welke de eene wegens haar oogen altoos in een donkere kamer moest zitten en dus geen andere afleiding had, dan het goedgunstig bezoek eener medelijdende vriendin, een liefdedienst dus. Zij was zoo vol ijver in deze hare taak, dat zij nauwelijks treurde om het verzuimde recept van de kip *à la d'Escars*; zij had daarenboven immers nu de gelegenheid, om hare bode nog eens op kondschap te zenden.

Dat het rijtuig met Achille Victor niet ontmoet had, lag aan eene kleinigheid. Victor had, toen hij aan den stal in het rijtuig van Hoervers gestapt was, eenige boodschappen bedacht, die hij in de opwinding der laatste vier-en-twintig uren had verzuimd. Hij had wat geld meegenomen, maar zijn horloge was in repa-

ratie; hij reed even naar den horlogemaker, moest eenige oogenblikken wachten eer hij het ontvangen kon, en bedacht zich toen, dat hij het dossier »De Greuze *contra* Ossewaarde« met Rosettes briefje op zijne tafel had laten liggen. Het dossier was van weinig belang; alleen een paar koopbrieven en titels van eigendom, die er bij behoorden, konden den eigenaar, die ze miste, in ongelegenheid brengen. Maar het briefje was compromitterend voor Rosette; hij moest het medenemen of het vernietigen. Hij gaf den zoon van Hoevers bevel, nog even bij hem aan te rijden, en kwam daar aan, eenige minuten nadat Martha vertrokken was.

Martha zat zwijgend in het rijtuig, juffrouw Bellaert zat zwijgend naast haar. Ieder had aan haar eigen gedachten genoeg. Juffrouw Bellaert zwom *en plein roman*, ondanks haar innig medegevoel voor Martha; de wonderlijke omstandigheid, dat mevrouw Forrest ongevraagd alles gezegd had wat men weten wilde, en zij, om de kip thuis gekomen, er juist op Victors spoor waren geraakt, hield haren geest bezig; zij verwachtte nu eene tragische gebeurtenis als aanvulling.

Martha doorleefde in het schokkende rijtuig een geheele crisis, en de woorden van Rosettes briefje, dat zij stijf in de hand hield geklemd, dienden haar als thema voor eene reeks van bittere overdenkingen. »Kom niet!«... en Victor was op weg. »Wij zijn verraden!«... er was dus reeds een schuldig geheim tusschen hen. »Mijn man zal u dooden!« er was nu geen twijfel meer aan, Victor was Rosettes minnaar. Alles wat mevrouw Forrest had gezegd, werd bevestigd. Hij had aan Martha zijne liefde, en zelfs zijne trouw en eerbied, die haar toekwamen, ontnomen, om zich in de netten der vreemde vrouw, de *souvenirs* eener onwaar-

dige *liaison*, — moest zij het niet gelooven? — te laten vangen. Martha ging in zich zelve al de dagen en weken van haar huwelijksleven na, Victors woorden en wenschen, zijn somberheid en zijn uitgesproken klachten, — haar eigen gedrag, de oogenblikken waarin hun gevoelens in botsing waren geweest . . . En in hare liefde voor hem, eene liefde die zich nooit verloochend had, die haar nu nog, ondanks verraad en ontrouw, er toe dreef om alles in te spannen ten einde hem te redden, — begon zij nu zich zelf te onderzoeken en te beschuldigen, ten einde redenen op te sporen voor zijn gedrag. Er moest dan toch iets geweest zijn; deze crisis en de angst, te laat te komen, en hem wellicht reeds, — haar hart kromp ineen bij de gedachte, — als het slachtoffer van des graven beleedigd rechtsgevoel te vinden, was noodig geweest om het haar te doen inzien, maar opende haar nu ook plotseling de oogen. Er was in Victor iets, dat zij niet begreep en niet begrepen had, en dat zich, ondanks moeite en bewaking en zorg, baan had gemaakt. Martha overdacht nu al zijne goede eigenschappen, al zijne edele, kostbare hoedanigheden als die van een doode. Was het hem kwalijk te nemen geweest, dat hij, rijk van geest, idealen nagestreefd had, ook al had zij die niet kunnen deelen? En zij had, als hij er over sprak, ze met onverschilligheid, met minachting en afkeuring behandeld, had van geen zijner gedachten deelgenoot willen zijn, maar hem steeds willen opsluiten in de hare. Hoe had zij nu alles willen beloven, alles willen toestemmen, als hij slechts voor haar gered was; zelfs hare vrouwelijke fierheid, door zijn verraad gekwetst, alles, alles had zij willen vergeten en vergeven, als zijn leven slechts behouden werd.

Het rijtuig rolde voort, schokkend en stotend, van tijd tot tijd bijna op zijde zinkend in een kuil of een diep wagenspoor; de opgespatte klei bedekte halverwege de raampjes der portieren.... Van een rijtuig vóór hen was nog niets te bemerken. Als zij nu maar bijtijds kwam! Martha beproefde te bidden, ... zonder geloof. Zij legde de gelofte af, Victor in geen enkelen wensch te weerstreven, alles te vergeven en te vergeten, als zij er in slagen mocht, hem te redden... Aan zijne werkelijke ontrouw geloofde zij, ook zelfs met het papier in hare hand, nog bijna niet. Ontrouw was een begrip, dat niet in haar hart kon dringen, en voor Victor was zij gewoon geweest in te staan, als voor zich zelve. Hij kon toch Johan niet vergeten! Zij bedacht nu eerst, dat zij zelve geen gedachte voor het kind had over gehad. Hij was dien dag bij de Bremers te spelen; wat zou hij vinden als hij thuis kwam? Martha had een onbestemd denkbeeld, en wachtte zich wel het te beredeneeren, dat, mocht zij Victor bijtijds bereiken en kunnen waarschuwen, het misverstand, zijn verraad, zijne ontrouw, wel op de een of andere manier uit den weg geruimd zou worden. De hoofdzaak, de gedachte die alles beheerschte, was hem aan de ontmoeting te onttrekken. »Mijn man zal u dooden!«

— »Tante, hoelang zouden wij reeds op weg zijn?« vroeg zij, afgemat en ontdaan van het woelen der pijnigende gedachten.

Tante keek op haar horloge.

— »Nog geen half uur, Martha.«

En de gedachten gingen opnieuw aan 't kruisen en jagen, steeds in denzelfden benauwendenden kring, en telkens en telkens boog Martha het hoofd naar het portier, om te zien of er zich niets opdeed

Op de helft van den weg tusschen het stadje Brakelande en het dorpje Perelinge was een eind weg nog slechter dan de rest. Het was aan beide kanten met laag struikgewas omzoomd, waarachter zich een nieuwe aanplanting van laag geboomte uitstreckte. Enkele bladen waren reeds gevallen, maar het meerendeel der boomen hadden hun reeds geler wordend tooisel nog behouden; de regen van de laatste dagen doorweekte den grond, maar beschadigde de boomen niet. Zij boden nog een geschikte schuilplaats aan voor wie zich wilde verbergen en een bedekt pad voor wie ontvluchten wilde en den weg kende.

Hier zwierf sedert eenige uren een oude jager rond, met hooge waterlaarzen, met regenkiel en regenpet, en het geweer zorgvuldig voor nat bedekt houdend. Alles droop; de regen, niet zwaar, maar gestadig neervallend, kletterde naargeestig van de bladeren, en deed het geheele kostuum van den jager blinken. Zijn hond liep druipnat naast hem, en scheen door den regen zelfs den reuk verloren te hebben. Er was trouwens dien dag niets van hem gevorderd; de oude jager, graaf de Greuze, had eene ledige weitasch. Met de volharding en de jaloezie van een oud man, geduldig en vastberaden, wachtte hij. Hij had eerst als punt voor zijne hinderlaag eene plek niet ver van het kasteel gekozen, maar zich bedacht, dat dit punt te dichtbij was. Uit het dorpje Perelinge, uit de Ermitage, kon de een of ander zich allicht een kwartier ver wagen; daarenboven zou het verwonderlijk zijn, daar wilde eenden of poelsnippen of wat ook te zien. Op grootten afstand van het kasteeltje zou het beter zijn, en niemand zou daar controleeren op welk wild hij had kunnen meenen zijn geweer af te schieten.

In de verte sloeg de klok van het dorpje Perelinge half vier uur, toen de graaf meende, een rijtuig te hooren naderen. Hij posteerde zich dicht bij een punt, waar de weg aan de eene zijde een diepen kuil had.

— »Hier zal de koetsier links uitwijken,« zeide hij, »het rijtuig komt vlak langs den grasrand en rijdt langzaam; ik zal het geschikteste oogenblik kunnen afwachten en de koetsier zal mij niet zien. Mocht het noodig zijn, welnu, dan kan ik altoos nog excuses maken over het afvuren van mijn geweer.«

Het rijtuig naderde. De graaf spiedde tusschen het struikgewas door en wierp zich snel terug, den hond meesleepend. Toen het rijtuig voorbij was, vatte hij weder post op hetzelfde punt.

— »Mijn God! Het was Achille!« zeide hij. »Wat kan er zijn?«

Hij had echter weinig tijd tot nadenken, want een tweede rijtuig deed zich in de verte hooren. Weldra kwam het naderbij.

Het was van beneden tot boven met modder bedekt, en werd slechts met moeite door de twee stevige Zeeuwsche paarden, — paarden zoo vleezig, dat men ze eer voor slacht- dan voor trekdieren zou gehouden hebben, en toch vurig en krachtig, — door de diepe wagensporen getrokken.

Martha en tante Bellaert staarden, voor zoover het de modderspatten en de beslagen raampjes toelieten, voor zich uit, den weg op, maar zij konden het rijtuig vóór hen nog niet in het oog krijgen.

— »Victors koetsier rijdt sneller, dan wij gedacht hebben,« zeide Martha, »geve de Hemel, dat wij hem vóór zijn.«

Het rijtuig naderde de gevaarlijke plaats.

Plotseling klonk een schot.

De glasruit van het portier aan Martha's zijde was verbrijzeld. Met een gil viel zij achterover in het rijtuig.

De paarden, door het schot verschrikt, gaven het rijtuig een forschen ruk, en dreigden op hol te slaan, maar de koetsier wist hen na eenige meters tot staan te brengen.

— »Martha!« riep tante Bellaert, »wat is er? Zijt ge gewond?«

De koetsier, aan zijn paarden de handen vol hebbend, had niets gezien; hij rees overeind op den bok, maar kon nu ook niets ontdekken; aan beide zijden bood het struikgewas en het lage hout een dicht dak van gebladerte aan. Hij klom nu van den bok en naderde het portier.

— »Het is een kogel,« zeide hij, het gebarsten portierraam beziende, dat een klein rond gat vertoonde en slechts een enkele scherf verloren had. »Is mevrouw gekwetst?«

Martha bloedde. De kogel was haar in den hals gedrongen; de glasscherf had haar in het gelaat gewond; door het kleed drong het bloed uit de wonde aan haren hals.

Tante Bellaert was ongedeerd.

— »Laat ons uit het rijtuig gaan, Martha!« zeide tante Bellaert, »dan kunnen we zien, wat u is overkomen!«

Martha kermde van pijn. Toch had zij de kracht om te zeggen:

— »Nee, tante, we zullen, zoo snel we kunnen, doorrijden. Misschien is het niet te laat, om Victor te waarschuwen. Koetsier, we zijn immers bijna aan het kasteel!«

— »Nog een groot kwartier rijdens, mevrouw, als de weg niet erger wordt. Maar kunt u verder rijden?«

— »Verlies geen oogenblik!« antwoordde Martha.

Weinige oogenblikken later echter viel zij in zwijm. Tante Bellaert beval den koetsier, op te houden. Zij verbond Martha's kwetsuren zoo goed zij kon met haren zakdoek, en trachtte te vergeefs de jonge vrouw weer bij te brengen, maar durfde niet verder gaan.

— »Zullen wij op de Ermitage hulp gaan vragen?« zeide de koetsier.

— »In geen geval,« antwoordde tante. »Is er te Peleringe op het dorp een dokter?«

— »Neen, mevrouw, dokter Bremer komt er dagelijks, maar 'smorgens vroeg.«

— »Dan in 's hemels naam maar terug naar Brakkelande,« zeide tante Bellaert. »Er moet hulp zijn voor mijne nicht. — Wat het zwaarste is, moet het zwaarste wegen,« dacht zij er bij, »als Victor nu, ondanks onze moeite, de waarschuwing niet ontvangt, en hem iets overkomt, wat ook al niet veel erger kan zijn dan dit, dan heeft hij nog maar, wat hij verdient.«

Het rijtuig reed dus terug over den hobbeligen weg, waarlangs aan beide zijden, tusschen het lage kreupelhout, de iepenstammen elkander opvolgden. Wind en regen sloegen door de gebroken glasruit het portier binnen; en tante vond het avontuur nog meer tragisch dan romantisch.

ZEVEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Thuiskomend, liet Victor het rijtuig even wachten. Hij vernam van de dienstbode, dat mevrouw thuis geweest en weer uitgegaan was, en begaf zich naar zijne kamer om het dossier te halen.

Vertrekken houden de physionomie van de tooneelen, die er zijn afgespeeld. In de wijze waarop de bureaustoel, anders zoo correct en bijna wiskunstig midden voor de schrijftafel staande, was verschoven, in den stand van den anderen stoel, waarop tante Bellaert een oogenblik had plaats genomen, van den grooten luierstoel, een souvenir uit Victors studententijd, waarvan Martha's mantel, haastig weggenomen, sluimerrol en antimacassar in zijn vaart had meegesleept, — in het uiterlijk van alles en vooral van hetgeen op de schrijftafel had gelegen en er nog lag, vielen sporen van het een of ander heftig tooneel op te merken.

Een geborduurde zakdoek lag naast de tafel op den grond.

De indruk, dien Victor hiervan kreeg, werd terstond geconcentreerd op het voorwerp dat hij kwam halen, het dossier. Het bleekroode katoenen bandje er af geschoven, de papieren verstrooid, alsof De Greuze en Ossewaarde voor altijd geslagen vijanden waren, en bovenop, voor de plaats waar Martha gezeten had, het briefje der gravin: »De graaf heeft mij mishandeld...«

Victor nam het briefje op, het was verfrommeld en droeg sporen van tranen, ook het dossier was gevlekt.

— »Het zijn Martha's tranen,« zeide hij.

Hij bukte zich om den zakdoek op te rapen.

»M. B.« las hij.

Plotseling was het hem, alsof hem de schellen van de oogten vielen. Hier was om hem geweest, hier had Martha, die hij ongevoelig noemde, wier genegenheid hij misbruikt had, die voor hem het proza des levens vertegenwoordigde, om hem geschreid. Hoe kon het zijn, dat hem dit nu vreemd voorkwam, dat hij er niet aan gedacht had, welk eene smart hij zou achterlaten... en, welk een schande! De naam op den zakdoek bracht het hem te binnen. Na het faillissement van het huis Bellaert had hij het een geluk voor Martha geacht, haar een anderen naam te kunnen geven, Rathenius, den ouden naam, in de magistratuur beroemd, *noblesse de robe*, zonder smet of blaam. En het was de vrouw, aan welke hij dezen naam geschonken had, die hij wilde verraden en verlaten, aan medelijdenden spot en hoonend schouderophalen ten prooi geven. Want in die gevallen ontvangt de vrouw, toch reeds slachtoffer, een deel mede van de schande van den man. Morgen zou mevrouw Rathenius het praatje van de stad zijn, evenals hij zelf. Hij gevoelde zich in dit tooneel van wanorde, als een schijndood begraven, die uit het graf is verrezen, en terugkeerend, de leegte en verwarring ziet, door zijn heengaan veroorzaakt. Goddank slechts schijndood... Hij viel thans op zijn beurt in den bureaustool, nam den zakdoek op, en ademde den welbekenden odeur in, die Martha gewoon was te gebruiken, *New mown hay*, en waarvan hij haar steeds plichtmatig voorzag, een overschot van oude galanterie. Het was alsof de geur hem met huiselijkheid en welbehagen doordrong; hij kon zich niet begrijpen, hoe hij op het punt was geweest, dit alles weg te werpen, en voor wie? De verwarring hier in deze kamer had

hem reeds pijnlijk getroffen, een bewijs dat hij door de orde en netheid van zijn interieur reeds verwend was; dat hij gevoelig was voor de kalme harmonie, die van zijne stille huisvrouw uitging.

Hij keek rond. Hier was alles, waaraan hij gewend was. Aan den muur, boven het speeltafeltje, het portret van Johan. Had hij dien jongen voor altijd kunnen vaarwel zeggen, en hem een geschandvleken naam kunnen achterlaten?

Hij nam het portret van den muur, keek den jongen in de trouwe, heldere oogen en drukte een kus op het portret. Neen waarlijk, het was nog niet zoover gekomen, het was nog niet te laat, niemand kon hem nog weigeren, het lichtbruine kopje te kussen, dat hij straks zou weerzien, als de knaap thuiskwam, opgewonden van den dag bij de wilde jongens van Bremer doorgebracht.

Martha had geschreid. Arme vrouw; maar waar was zij? Mevrouw was weer uitgegaan, had de dienstbode gezegd.

Victor schelde. Betje verscheen.

— »Heeft mevrouw ook gezegd, waar zij heenging?«

— »Neen, mijnheer; mevrouw was om kwart over tweeën thuisgekomen en hier naar uw kamer gegaan. Toen is er een briefje gekomen van Perelinge.«

— »Van Perelinge?«

— »Ja, mijnheer; het werd met rijtuig gebracht. Er was veel haast bij; het speet den palfrenier zeer, dat u niet thuis waart. Toen heeft mevrouw het briefje gelezen, en toen is mevrouw dadelijk vertrokken.«

— »Zonder te zeggen waar zij heen ging?«

— »Ja, mijnheer, met juffrouw Bellaert.«

Victor wist niet, wat te moeten denken. Martha

had het eerste briefje gelezen, en geschreid; maar wat kon er in het tweede gestaan hebben? En waarom kon zij zijn uitgegaan? Eene gedachte, die een oogenblik te voren bij hem was opgekomen, dat Martha, door smart overmand, een wanhopig besluit zou genomen hebben, werd verdreven door het feit, dat tante Bellaert meegegaan was. Hij apprecieerde haar thans weer, hetgeen niet altoos het geval was. Maar toch ook, Martha was te practisch en te verstandig om, gelijk hij zelf wellicht in een dergelijk geval zou doen, het hoofd te verliezen en eene dwaasheid te begaan.

Wat kon het tweede briefje bevat hebben? Aan eene waarschuwing dacht hij niet. Het moest een nieuwe en wanhopige angstkreet van Rosette geweest zijn. Wat had de graaf gedaan? Zond Rosette hem in den uitersten nood nog een dringenden bode? Welk treurspel werd er op de Ermitage afgespeeld? Wat moest hij doen?

Het rijtuig van Hoervers stond buiten te wachten; hij had het reeds willen wegzenden. Zou hij er instappen en zich naar Perelinge laten rijden? Hij keek nog eens Rosettes briefje in, hij keek nog eens naar Johans portret, en naar de vlek van Martha's tranen, en zijn besluit was genomen.

Was het dan niet poëzie en vrijheid, en edel streven en goddelijke belooning, en geestdrift en liefde, die hij nu ging wegwerpen? Zou hij zoo spoedig kunnen afscheid nemen van al die beloften van geluk, van al die gedroomde idealen, van al die rooskleurige hersenschimmen, die hem nog gisteren gevleid hadden, van het paradijs der toekomst, waarin hij vier-en-twintig uur gewandeld had? Was het dan niet, zich willens en wetens verkleinen, beperken, opsluiten en verlagen,

wat hij nu zou doen? Zou hij niet met elk jaar voortaan dieper zinken in den poel van alledaagschheid en gewoonheid?

»Welnu,« antwoordde hij zich zelf, »dan is het nog beter, als onbegrepen martelaar onder te gaan, dan met de smart van een onschuldige zijn geluk te koopen.«

Hij schelde.

— »Zeg aan Hoervers, dat ik het rijtuig vandaag niet meer noodig heb. Hier is zijn fooritje.«

Hij trad naar het raam. De blassen reden weg; hij hoorde ze den hoek omslaan, en het geluid wegsterven.

— »God weet, wat er op de Ermitage gebeurd is,« zeide hij bij zich zelf, »arme Rosette...«

Hij trad van het raam terug en keek zijn nieuw verworven te huis rond. Zijn oog viel op den scheurkalendar. Een citaat uit Hamlet was aan de beurt:

— »What's Hecuba to him, what's he to Hecuba, that he should weep for her?«

Het scheen hem een orakel, en in overeenstemming met hetgeen hij gedaan had.

Martha bleef, tot Victors verwondering, lang weg. Waar kon zij, na de tranen die zij geschreid had, heengegaan zijn? Victor kende zijne vrouw genoeg, om te weten dat zij er niet naar was om in den boezem van goede kennissen haar hart over huiselijke omstandigheden te gaan uitstorten. Alleen voor Mina Bremer, die toch met Agee hun beider vertrouwde was, zou zij niet veel geheimen hebben, maar een geheim als dit, waarbij de intieme verhouding tusschen haar en haren man, hun geheele toekomst en hun verleden betrokken was, zou Martha zelfs aan Mina niet gaan vertellen, zonder hem zelf eerst gesproken te hebben. Waar kon zij heen

zijn, en waar kon zij zo lang blijven? Het kon toch wel naar de Bremers zijn, onder voorwendsel, te gaan vragen of Johan het ook te lastig maakte en of het ook beter was, dat hij vóór den eten mee naar huis ging. Martha kon behoefte hebben om het kind te zien, en aldus troost te putten over het onrecht, haar door haren man aangedaan. Zij kon dan dit voorwendsel aangegrepen hebben.

Zou hij ook naar de Bremers gaan?

Neen, want eene explicatie, die volgen moest, kon beter thuis, dan bij vreemden plaats hebben.

Er werd gescheld.

— »Mijnheer, daar is het meisje van mevrouw Forrest, of de juffrouw het recept voor de kip ook al klaar heeft.«

— »De juffrouw is niet thuis, dat weet je...«

Het meisje sloot, in plaats van de kamer te verlaten, de deur achter zich dicht.

— »Mijnheer, zij zegt, dat ze mevrouw en juffrouw Bellaert in een rijtuig heeft zien zitten. Ze wist niet, waar mevrouw heenging...«

— »Dat behoeft ze ook niet te weten,« zei Victor, zoo kalm mogelijk. Toch was hij geschrikt. »In een rijtuig?« herhaalde hij zacht. Daarop wendde hij zich tot de meid en zeide:

— »Zij zal zich vergist hebben. Van het recept weet ik niets; laat het meisje morgenochtend maar terugkomen, of zeg maar dat we het wel zenden zullen.«

Het meisje vertrok.

Martha in een rijtuig... Waarheen? Hij keek Rosettes briefje nog eens in. Zij moest naar Perelinge zijn.

Een lichte glimlach kwam, ondanks het ernstige van den toestand, om zijne lippen spelen; het was toch eigen-

lijk redelijk *mauvais goût*, zijn man te gaan terughalen, als men meent dat hij bij een vreemde gravin is, en hem daar, door tante bijgestaan, eene scène te gaan maken. Iets burgerlijkers was wel niet te bedenken, ... het was bijna niet te gelooven dat Martha daarvoor niet te veel fierheid zou gehad hebben.

Weder deed zich het geraas van een rijtuig hooren. Het verscheen om den hoek der straat, en hield voor de deur stil.

De koetsier steeg haastig af, en schelde twee, driemaal; hij deed het portier open, en tante Bellaert stapte vlug uit.

Victor was in een oogwenk beneden en op de stoep.

Het eerste wat hij zag was Martha's marmewitge-laat. Zij lag achterover in het rijtuig, als een doode. Tegen haar hals rustte de doek, met bloed bevlekt.

— »Martha! ... tante, wat is er gebeurd?» riep hij.

Juffrouw Bellaert gaf slechts een paar woorden tot verklaring; zij was zelf bijna even verbaasd, Victor veilig en wel thuis te vinden, als Victor was, Martha in dien toestand te zien.

— »Martha is door een schot getroffen, onderweg, in het rijtuig,« zeide tante. »Help mij, haar er uit dragen.«

Victor nam zijne vrouw op, en droeg haar weer in de huiskamer.

— »Laat den koetsier even naar dokter Bremer rijden,« zeide hij, »en hem verzoeken, onmiddellijk mede te komen.«

Hij knielde bij Martha neer, en beproefde al wat hij kon, om haar tot zich zelve te brengen, terwijl tante Bellaert intusschen het geheele verhaal deed, en hem

Rosettes tweede briefje liet lezen. Een bos kwam over Victors wangen bij de gedachte, dat hij Martha een oogenblik te voren van een belachelijken stap had verdacht, terwijl het nu duidelijk was, dat zij het voor hem bestemde schot had opgevangen. Hij was de hinderlaag ontkomen, zij had hem gered, terwijl zij van zijne schuld overtuigd moest zijn, en dat misschien met opoffering van haar leven.

Eindelijk kwam zij tot zich zelve.

Zij sloeg de oogen op, en een glimlach van blijde verrassing kwam om hare lippen.

— »Toch nog bijtijds gekomen?« zeide zij verheugd... »O, Victor... gij hebt dus de waarschuwing nog bijtijds gekregen? Goddank!... Maar... waar ben ik?«

Zij greep naar haar hals; de pijn van de wond deed zich gevoelen. Het bosje, dat onder het spreken een oogenblik op haar gelaat gekomen was, verdween weer, en zij viel opnieuw in eene flauwte. Zij geleeleek op eene doode, en de indruk, dien het gezicht der jonge vrouw, voor hem gewond en misschien voor altoos voor hem verloren, op Victors gemoed maakte, was overweldigend en onvergetelijk.

Agee verscheen en begon zijn onderzoek. Omtrent de oorzaak van het ongeval kon tante Bellaert al heel weinig mededeelen; zij wist zelfs niet, of Martha den man, die het schot op haar loste, had gezien. De koetsier, door Victor ondervraagd, wist niets te zeggen; hij had zooveel met zijne paarden te doen gehad, dat hij niets kon getuigen.

Nadat Agee Martha's wonden onderzocht had, vond hij deze niet ernstig, maar hetgeen hem zeer verontrustte, was de hevige koorts, waarvan zij nu reeds

vergezeld gingen. Hij liet zich door Victor van alles op de hoogte brengen en sprak met hem af, dat de kleine Johan dien nacht bij hen zou blijven logeeren.

— »Mocht Martha hem heden nog wenschen te zien, dan is het dichtbij genoeg, om hem even te halen,« zeide hij. »Vermijd, ook wanneer zij wakker mocht worden, voorloopig alle gesprek en alle emoties, en laat er gedurende den nacht zorgvuldig bij haar ge-waakt worden.«

Victor zette zich dus, toen de avond gekomen was, in de eenvoudige slaapkamer, nu ziekenkamer, neder, en besloot er den nacht door te brengen.

Martha lag met gloeiend gelaat en gloeiend voorhoofd op het witte kussen. Zij sprak in den slaap afgebroken woorden, en hare korte haastige ademhaling en brandende handen bewezen, hoe zij koorts had.

Victor zat dien ganschen nacht voor haar bed, de voorschriften van Agee naar de aanwijzingen der pendule uitvoerend. De trage uren van den nacht kropen langzaam voorbij, en met hen ontrolde zich de geschiedenis van zijn leven voor zijn oog. Hoe had hij liefde en tevredenheid, zijn eigen levensheil en dat van Martha, den *horizon prochain* van zijn huwelijksgeluk, telkens weer opgeofferd voor een ijdel, zelfzuchtigen waan. Hoe had hij gemokt, en in bitterheid en wrevel aan zijn eigen leven geknaagd, ter wille van een vaag ideaal, waarvan hij zelf, in zijn ongerechtvaardigd streven, in zijn doelloos wenschen, het middelpunt was. Een egoïstisch droombeeld, anders was zijn vermeende werklust, zijn vermeende roeping niet geweest... en het bewijs was de onvoorzichtigheid, de misdaad, waartoe zij hem bijna gebracht hadden. Had Rosette hem be-

mind? Hij wist het niet. Maar zeker was het, dat Martha hem innig liefhad en steeds had liefgehad; dat zij de moeder van zijn Johan was, de sterke, volhardende deelgenoot in alle lief en leed, voor zoover zij zijn lief en leed had kunnen begrijpen; dat zij, ondanks zijn schuld, die haar nog erger had moeten schijnen, dan zij in werkelijkheid was, geen oogenblik gearzeld had om hem te redden, en dat zij thans, gevaarlijk ziek, daar voor hem lag...

Zeer vroeg in den morgen kwam Agee zijn patiënt bezoeken. Hij vond Martha volstrekt niet beter.

Toen hij eenige uren later terugkwam, vond hij Victor nog in de ziekenkamer.

— »Ge moet zelf wat rust nemen,« zeide hij, »wie weet, hoelang haar toestand zorgelijk zal blijven. Heeft zij u herkend, terwijl zij wakker was?«

— »Neen.«

Martha's geest scheen voortdurend bezig met de gebeurtenissen van den vorigen dag, en het was eene marteling voor Victor, haar lijden bij te wonen, en haar al den angst en de onzekerheid weer te zien doorstaan.

— »Zal ik tijdig genoeg komen?« riep zij. »Hoevers, haastig! Zij zullen hem vermoorden!... Als hij het kasteel binnentreedt, is hij verloren!.. O God! Victor, Victor!«

Van tijd tot tijd barstte zij in droevig schreien uit, en riep:

— »Hij is weg! Hij heeft mij en zijn kind verlaten... wij zullen hem nooit weerzien!.. Victor, Victor, wat heb ik u gedaan? Haastig, Hoevers, haastig, dat ik bij tijds kom!«

Toen Victor beneden kwam, vond hij er den kleinen

Johan, die met een bedroefd gezicht naar mama vroeg, en beloofde heel zoet te zijn, als mama maar weer kwam, en tante Bellaert, die zich afvroeg, of zij er wel goed aan gedaan had, het verhaal van den galgenberg en de zwarte kip aan Martha te vertellen. Dat toch was het begin van alles geweest. Zij had aan mevrouw Forrest, die om het uur belangstellend liet vragen, ten einde wat te weten te komen, het recept van den *poulet à la d'Escars* gezonden, zonder een woord van opheldering er bij, en gaf, toen de dame een bezoek kwam brengen, halsstarrig niet thuis.

Victor hield, toen Agee des namiddags weer was komen kijken, eene beraadslaging met hem en tante, over de gevolgen van het geval. Het was hem duidelijk, evenals aan tante en Martha, dat het schot door den graaf de Greuze gelost was, maar het was even duidelijk, dat men het best deed, door de zaak zoo geheim mogelijk te houden.

Het was de vraag alleen, of dit zou kunnen geschieden. De koetsier toch, die bij het ongeval tegenwoordig geweest was, zou vermoedens kunnen hebben en kunnen praten; Agee nam nu op zich, te informeeren, in hoeverre dit kon vermeden worden. Hij begaf zich naar Hoevers, om er onder een voorwendsel over het geval te spreken, stelde den knecht uit Victors naam eene goede fooi ter hand, omdat hij eerst zoo flink gereden had, en later, naar tantes getuigenis, alle schokken had vermeden; hij bemerkte, dat de koetsier er geen vermoeden van had, dat het schot opzettelijk gelost kon zijn, of althans op wien het was bedoeld of wie de dader was. Hoevers zelf was over zijn beschadigd rijtuig zeer ontevreden, en zeide, dat hij de zaak wilde aangeven, en laten onderzoeken wie de jager

kon geweest zijn, om schadevergoeding te vorderen.

— »Wat zal het u helpen?« zeide Agee. »Noch mevrouw Rathenius, noch mejuffrouw Bellaert hebben iemand gezien; uw eigen knecht kan geen opheldering geven, en je begrijpt, dat de onhandige schutter zelf wel zal zorgen, dat hij het niet komt vertellen. Mevrouw Rathenius is zeer ziek, en kan zeker nog in geen weken de kamer verlaten om te getuigen. Misschien zal mijnheer Rathenius, uit tevredenheid over den spoed, waarmede hij bediend is, je wel een deel van de schade, aan het portier aangebracht, vergoeden. Zal ik het hem vragen?«

— »Nu, als dokter zoo vriendelijk wil zijn...«

— »Eigenlijk moest je zelf de doktersrekening voor mevrouw Rathenius betalen,« zeide Agee lachend, »want als het glas van je portier spiegelglas was geweest, zou het kleine kogeltje er misschien niet doorgegaan zijn.«

— »Door spiegelglas gaan wel kleiner hagelkorrels en kogels, dan dit moet geweest zijn,« antwoordde Hoevers; »maar 't is goed, dokter, als mijnheer Rathenius me de helft van de schade aan het portier vergoedt, zal ik het de dames niet met het geven van getuigenis lastig maken. De knecht heeft niemand gezien, hij had genoeg met de paarden te doen; en er zijn tegenwoordig zooveel jagers hier in 't land, dat het verwonderlijk is, dat er niet meer ongelukken gebeuren.«

Zoo was dus Hoevers tevreden gesteld, en daar de overige personen zich wel wachtten om gerucht van de zaak te maken, bleef het geheim bewaard. Toen, twee dagen later, de familie de Greuze, met al haar personeel, ook uit Perelinge vertrokken was, en de Ermitage weder ledig stond, was er van het geval geen spoor meer over, dan in het lijdën der tusschen

dood en leven worstelende arme vrouw op het ziekbed, en dat van Victor, die wanhopig was van berouw en smart.

Agee werd reeds denzelfden dag bij mevrouw Forrest ontboden, die ondraaglijke *migraine* had.

— »Wat is er toch bij de familie Rathenius te doen?« vroeg zij. »Wat scheelt de arme Martha toch, dat zij zoo ziek is, en men niemand in huis laat?«

Agee besloot, verdere bezoeken nu reeds vooruit te coupeeren.

— »Het is de vraag, mevrouw, of het ook besmettelijk kan worden,« zeide hij. »Martha schijnt reeds lang eene ziekte onder de leden gehad te hebben, die haar in den laatsten tijd ook zenuwachtig en prikkelbaar maakte...«

— »Zeker,« zeide mevrouw Forrest, »daar hebt u gelijk aan; zij heeft mij hier zelf een scène gemaakt, omdat ik haar ik weet niet meer welke onschuldige opmerkingen over haar man maakte.«

— »Nu heeft zij bij een rijtoertje, door het breken van een glasruit in het portier, glasscherven in haar hals gekregen, zoodat het ook mogelijk is, dat haar koorts met de verwonding in verband staat, maar nog niet wetend, of ik aan roodvonk, typhus of alleen aan de verwonding moet denken, heb ik voorloopig isolement aangeraden. In een paar dagen zal dat wel beslist zijn. Rathenius moet ook een paar dagen zijn lessen opgeven.«

Mevrouw Forrest was in het minst niet tevreden gesteld, en geloofde er het hare van, maar Agee was er de man niet naar, om zich te laten uithooren. Mina had het consigne ontvangen en vertelde precies wat haar man had gezegd, en de belangstellende oude dame moest verdere inquisitie opgeven.

Eindelijk week de koorts; Agee gaf hoop op Martha's herstel, en weldra werd die hoop zekerheid.

Het was Victor, alsof hij uit een benauwdten droom ontwaakte. De geheele koortsachtige overspanning der laatste weken, Rosettes komst, de hernieuwde kennismaking, de schuldige liefde, de geheele crisis, waartoe zijn opgekropte hartstochten hem gebracht hadden, alles scheen tot ééne korte nachtmerrie te behooren, na wier verdwijning hij zich afgemat en ontdaan, maar toch ook verlicht en gerustgesteld gevoelde. Het was alsof hij, tegelijk met Martha, convalescent was; alsof beiden nog zwak, nog voorzichtig en behoedzaam, tot een nieuw leven ontwaakten, beiden naar lichaam en ziel de verkwikking inademend.

De opheldering had op een zonnigen wintermorgen plaats, terwijl de gordijnen, half gesloten, het blinkende licht van zon en sneeuw moesten afweren, maar dit toch de geheele kamer doordrong.

— »Laat me u nu eens vertellen,« zeide Victor, Martha's bleeke, zwakke hand in de zijne nemend, »dat ge u geheel noodeloos aan zooveel gevaar hebt blootgesteld.«

— »Noodeloos?«

— »Ik ben niet naar Perelinge gereden.«

Hij deelde toen mede, hoe hij in verwaasdheid het rijtuig besteld had, half door bitterheid, half door medelijden voor de arme gravin, die dan toch werkelijk ongelukkig was, meegesleept, en hoe de blijken van Martha's smart hem weer tot zich zelf hadden gebracht.

— »En terwijl ge meendet, dat ik zooveel schuld had, hebt ge toch alles willen inspannen om mij te redden?« zeide hij.

— »Toen ik wist, dat ge in gevaar waart, dacht ik aan uw schuld niet meer,« zeide Martha eenvoudig.

— »En nu het gevaar voorbij is?»

— »Nu blijkt het immers ook, dat de schuld, die alleen in de gedachte bestond, door een andere gedachte is uitgewischt? Ik ben nu niet anders dan dankbaar, dat ik voor u heb kunnen lijden, en dankbaar, dat ge me ook zonder dat, uw hart teruggegeven hebt, dat een oogenblik van mij vervreemd was.«

Toch had Martha, in de lange uren van haar beterschap, tijd om te overdenken, wat wel tot de versterking van haar geluk kon geleid hebben. Zij begreep, dat het niet enkel de figuur van Rosette kon geweest zijn; zij dacht nu, kalm, maar vastberaden en ernstig, over de honderden omstandigheden, welke zij zich in het rijtuig, naar het kasteel rijdende, reeds in angst en gejaagdheid voorgesteld had. Zij besloot tot meer zelfverloochening en meer oplettendheid voor hetgeen Victor wenschen kon; zij deed vooral afstand van die gedachte, de bron van al haar teleurstellingen, dat de zekerheid van haar bezit op zich zelf voldoende was, om Victors gedachten geheel te boeien. Verwonderlijk mocht het eenigszins heeten, dat hare verontwaardiging over zijne ontrouw, welke als feit dan toch, door het bestellen van het rijtuig, tot een begin van uitvoering was gekomen, niet grooter was; de oplossing lag vooral daarin, dat zij gevoelde, hoe de geheele Rosette-episode voor goed tot het verledene behoorde. Thans zouden zij een nieuw leven beginnen. Den eersten morgen dat Martha weer beneden kwam, door Johan bij de hand geleid, en Victor haar in den grooten stoel, hare vroegere zitplaats, installeerde, beloofden zij het elkaar met eene zwijgende gelofte en een kus vol aandoening.

Eenige dagen na Martha's herstel ontving Victor de

tijding, dat oom Borre's krachten niet bestand waren geweest tegen het *régime* dat hij, ondanks de voorzichtigheid, die den herstellende geraden werd, was blijven volhouden; het weder instorten, na korte beterschap, was weinige dagen later door den dood gevolgd. Het fortuin, dat hij had nagelaten, was zeer aanzienlijk.

— »Nu moesten we een kloek besluit nemen,« zeide Martha. »Het zou ons moeielijk zijn, hier in Brakkelande, te midden van de nieuwsgierige en kwaadsprekende menschen, voldoende het gebeurde te bedekken, en ons tegenover iedereen op ons gemak te gevoelen. Ik heb nu nog niemand ontvangen, maar morgen, misschien vandaag reeds, komen de Forrest's, de Paludanen, de dochters van den ontvanger en den rechter, als een schaar gieren opzetten, om elk stukje waarheid er uit te scheuren. Voor je zelf is het leven hier, ver van alle kunstgenot, te weinig bevredigend. We moesten nu, daar ooms nalatenschap, met hetgeen je zelf hebt, het ons toelaat, naar de eene of andere groote stad gaan, Parijs, Brussel, des noods den Haag...«

— »Brussel?« zeide Victor.« Dat meent ge niet...«

— »Nu dan, Brussel niet, maar den Haag bij voorbeeld. Het ongeluk met vader is nu lang genoeg geleden, om bijna vergeten te zijn. Oom Borre had er kennissen, tante van Rosellen is ook altoos hartelijk gebleven, al hebben wij haar een beetje verwaarloosd; we hebben er opera en comédie en muziek zooveel als we willen, schilderijen-tentoonstellingen en gelegenheid tot lectuur, en het Bosch en Scheveningen... Je kunt er vinden al wat je wilt. Of, als je liever den tijd voor je zelf hebt, en hem wilt besteden aan de dingen waar je je gaarne mee bezig houdt, laat ons dan

dicht bij den Haag gaan wonen, ergens op een buiten-tje; je laat er een atelier inrichten, en hebt een mooie studeerkamer, een muziekzaal, . . . en we gaan zoo dikwijls naar de stad als je wilt.«

— »Het eerste is beter, Martha; het onvruchtbare streven om iets te zijn en te worden, nadat de tijd van ontwikkeling voorbij was, heeft mij tot de dwaze, koortsachtige opwinding der laatste maanden, met de treurige catastrophe, die je haast het leven gekost had, gebracht. Ik heb gezien, dat mijn kunstvuur van te onzuiver gehalte is, om mij voor buitensporigheden te bewaren. Men moet sterker zijn dan ik, om met vaste schreden het pad van de kunst te betreden; ik zal er mij niet meer op wagen; ik ben een geboren dilettant en zal nooit iets anders worden. Wij zullen naar den Haag gaan; ik zal er schilderijen zien, en niet meer beproeven met verf te morsen; mijn ideaal van een opera zal ik opzettelijk afstompen door de vertooningen in het Théâtre Royal weer te gaan bijwonen; om van den lust tot literatuur genezen te worden, zal ik hooren hoe men op de sociëteit de boeken beoordeelt . . . Wat zegt tante er van?«

Tante ging gaarne mede naar den Haag. Zij beschouwde Zeeland toch nog altoos min of meer als een oord van ballingschap.

— »Toch zal ik steeds een der aantrekkelijkste herinneringen van mijn leven vinden,« zeide zij, »in de wijze waarop, door een oud verhaaltje, — ik geloof nu dat het een novelle van Florian of Marmontel is, — ik het middel heb mogen zijn om het misverstand tus-schen u beiden uit den weg te ruimen. Denk eens, als ik Martha niet op het denkbeeld gebracht had, de tooverheks, mevrouw Forrest, te gaan raadplegen . . .«

— »Wat zijn wij mevrouw Forrest toch een dankbaarheid schuldig,« zeide Martha, »dat zal haar ook niet dikwijls overkomen.«

Agee en Mina kwamen Martha feliciteeren met haar herstel.

— »Ge moet ons ook feliciteeren,« zei Mina, »onze zuster Fietje is geëngageerd met een zekeren heer de Vilder, commies bij de posterijen; hij had vroeger, een jaar of zeven geleden, met haar kennis gemaakt, terwijl hij als surnumerair te Wagenvoorde op het postkantoor was. Hij is toen een paar jaar later getrouwd, en nu al weduwnaar. Nu, je weet, Fie is hartelijk en handig; ze zal een goede vrouw voor hem en een goede moeder voor zijn kindertjes zijn; hij heeft er twee. Ze gaan al gauw trouwen, want het huishouden is in orde, en hoe eer er weder eene meesteres in komt, hoe beter.«

Toen Martha eenige dagen beneden was, zeide tante Bellaert:

— »Ge zijt nu weer wat sterker; ik moet je wat vertellen en je raad vragen. Den dag na je verwonding, is er een kist van Perelinge gekomen voor Victor. Ik heb hem die niet gegeven, omdat ik eerst je opinie er over wilde hooren. Wat zouden we doen? De kist is ongeopend.«

— »Mij dunkt, tante, u moest ze, als hij te huis komt, aan hem geven terwijl ik er niet bij ben. Dan kan hij zien, wat hij er mee doen wil.«

Tante Bellaert deed dit.

Victor zag de kist aan, en riep Martha.

— »Wij zullen haar samen openen,« zeide hij.

De kist bevatte een hoop spaanders; het waren de stukken van Rosettes portret. Er was een kaartje van graaf de Greuze bij.

— »Arme vrouw!« zeide Martha.

Zes maanden later woonde het gezin Rathenius in den Haag. Victor liet er zich als advocaat inschrijven, vond er een kalmen en aangenamen werkkring in het administreeeren van eenige zaken, zonder zich of aan de balie of in eenig ander opzicht eenigermate te onderscheiden, en werd er als burger, kiezer en huisvader oud. Toen het bleek dat oom Borre's fortuin, met Victor's inkomen en ontvangsten vermeerderd, ruim voldoende was, kocht Victor schilderijen, verleende ondersteuning aan jonge kunstenaars, teekende in op kostbare uitgaven, gaf subsidie aan de opera en verschillende concertvereenigingen en werd donateur van het Nederlandsch Tooneel. Dit was de wijze, waarop hij aan zijn kunstdrift toegaf, zonder Martha ergernis te geven.

Toen Johan, en de twee zusjes die hij achtereenvolgens gekregen had, eenige jaren ouder waren, maakten Victor en Martha een reisje naar Parijs, en brachten onderweg een paar dagen te Brussel door. Op den Boulevard de la Régence zagen zij een rijtuig hen in pijlsnelle vaart passeeren. Eene dame, uiterst elegant gekleed, mende zelf het fraaie span Orloff's. De heeren, die haar te paard tegemoet kwamen, salueerden. Zij zelve beantwoordde op coquette wijze hun groet. Victor en Martha hadden haar gelaat niet gezien; maar een Brusselsch vriend, dien zij op hun rijtoertje geïnviteerd hadden, haastte zich, eene verklaring te geven.

— »Het is *la belle Rosette*,« zeide hij; »eene gravin en aan eenige groote familiën hier verwant, maar geheel *déclassée* en even buitensporig en excentriek als de dolste *demi-mondaine*. Haar toiletten, haar paarden, haar dwaasheden zijn een geliefkoosd onderwerp voor de reporters der kleinere bladen, die haar geheel als eene actrice beschouwen en elke bijzonderheid van haar doen en laten beschrijven. Haar man leeft nog; ik weet niet of hij thuis verpleegd wordt, of in een idiotengesticht is, maar hij is sedert een aanval van delirium tremens niet meer zichtbaar geweest. *La belle Rosette* is inderdaad mooi; in den vorigen salon was haar portret, ik geloof door Jan van Beers geschilderd; ge weet, er is niemand zooals hij om de phantastische schoonheid onzer hedendaagsche *demi-mondaines* te schilderen. Hoelang haar fortuin hare verkwistingen zal uithouden, is niet te zeggen; wellicht heeft zij thans reeds een beschermer, die haar ondersteunt. Men beweert, — ge weet, er worden rondom zulke heldinnen van den dag altoos legenden gesponnen, — dat een romantisch avontuur in hare jeugd de oorzaak is van haar buitensporig gedrag. Er moet eene liefdesgeschiedenis onder schuilen...«

— »Arme vrouw!« zeide nu Victor.